

This is a reproduction of a book from the McGill University Library collection.

Title: Kavaid-i fikhiye
Author: Bigiev, Musa Dzharrullakh, 1875-1949
Publisher, year: Kazan : Ahmed el-Ishaki, 1328 [1910] (Kazan : Örnek Matbaası)

The pages were digitized as they were. The original book may have contained pages with poor print. Marks, notations, and other marginalia present in the original volume may also appear. For wider or heavier books, a slight curvature to the text on the inside of pages may be noticeable.

ISBN of reproduction: 978-1-77096-175-3

This reproduction is intended for personal use only, and may not be reproduced, re-published, or re-distributed commercially. For further information on permission regarding the use of this reproduction contact McGill University Library.

McGill University Library
www.mcgill.ca/library

قواعد فقريه

(احكام شرعيه مجلسه مدخل اولمق صفتيله)

استاذ محترم رضا افندي حضرتلرينك
ارشادي، نظارتي همضمانی تحتنده
موسی جارالله بیگیفی
قلمیله تالیفی قیلنمشدر.

حقی اصوم

طبع حقوقي ناشرینه عائددر.

قزانه «اورنهك» مطبعهسی.

مؤلفك رجاسى.

حقوق اسلاميه يى عصر حاضرک علمى لسانيله بيان شرفنه سبقت ايتمک شوقى
بر فاج سنه مقدم بنى بعض تشبثلره سوق ايتمش ايدى. او شوفک تعريکبله بن
«افادات الکرام» اسملى کتابى نشر ايتميه شروع ايدوب قسم العبادات دن
دورت بيش ملزمه قدر طبع ايتدرمش ايدم. عاقبت شريعت اسلاميه کبى معجز
بر شريعتک نصوص کتابيه هم نبويه لر ينى قديم قناعت ايدر صورنده شرح هم
تفسير وظيفه لر نده استعداد سز لگمى حس ايدوب، «عسى ان يهدنى ربي لا قرب
من هذا رشداً» اميديله موقتاً «افادات الکرام» نشر ينى ترك ايتدم. صوگره الطاف
الهيهدن اولمق اوزره، شو سنه استاذ محترم رضا افندى حضرتلرينک علمى
مجلسلريله استفاده ايتميه موفق اولدم. استاذ حضرتلرى شرع شريفک اتساعنه
احکام شرعيه مجله سينک روسيا مسلمانلر يچون فوق العاده لزومنه اهميته دائر
ک مؤثر سوزلر ينى هر وقت بگا القا ايدوب، بيوک بر خدمتى التزام ايتميه دعوت
ايدر کبى بگا خطاب ايدر لر ايدى. استاذ حضرتلرينک ارشادى برکه سيله بن ده رغبت
اوياندى. مجله احکام شرعيه يى برابر يازاجق اولدق. يا نمونه يا مقدمه اولور
اميديله کليات شرعيه يى على حده نشر ايتمگى بن مناسب کوردم ده، استاذ
حضرتلرينک نظارتى تحتنده کليات شرعيه يى جمع ايتدم. کلياتى يا ايضاح يا اثبات
يولنده، هر کليه صوگنده بر قدر سطور يازدم. جمع ايدر ايکن کليات آراسنده
ترتيبى رعايه ايتمک ممکن دگل ايدى. طبع ايدر ايکن ده ترتيب ممکن
اولمادى. لکن او قصور - کتابک ماده لر ينه عائد قصور دگل ايدى ده؛
بناءً عليه، ضرورى حاجتى تاخير ايتمه مک ملاحظه سيله، التزام فيلندى.
شو کتابى جمع ايدر ايکن مساهله ايتمه مک عيديله ايکى وظيفه يى التزام
ايتدم: برى ک معتمد منبعلرى تعدى ايتمه مک، ديگرى صوگ زمانلرده يازامش
کتابلرک تحت تاثيرينه فالمامق. بوکا کوره شو کتاب «ک معتمد خالص
حقوق اسلاميه» صفتيله قبول فيلنه بيلور درجه به کلدى.
بن شو کتابى طلبه لره، روسيه علماسنه شو صفتله شود فعه عرض فيلوب؛
مطالعهلرى صوگنده او ذوات کرام افنديلردن تنبيهلرينى رجا ايدر م. زيرا
عنقريب انشاء الله نشر فيلنه چق «احکام شرعيه مجله سى» شو «واعد فقيهه»
اوزرينه ناسيس فيلنه حق.

موسى جارالله بيگييف.

انا انزلنا اليك الكتاب بالحق لتحكم بين الناس بما اراك الله.
ولا تكن للخائنين خصيماً

(النسا -- ١٠٥)

(شريعت اسلاميه الفباسى مثابه سنده اعتبار فيلنه بيلور)

Kavā'id-i fukhīye

قواعد فقهيہ

(احكام شرعيه مجله سنده مدخل اولوق صفتيله)

استاذ محترم رضا افندي حضرتلرينك ارشادي، نظارتى هم ضما فى تحتنده

موسى جار الله بيگييف

قلميله تاليف فيلنمشدر.

Musa Carullah Bigi

ناشرى:

احمد الاسحاقى.

1910 - 1341 -

«اورنهك» مطبعه سى قزانده.

КАЗАНЬ
Электро-Типографія
„УРНЭК“

۱۳۴۱

کتاب الفقه

مقدمه .

علم فقه: هیئت اجتماعیہ اعضاسی اولمق صفتیلہ، انسانک اوز حقوقلرینی اوز وظیفه لرینی تامیلہ بیلمکدر .

کتب فقیہده، امام ابوحنیفه رضی اللہ عنہ حضرتلرندن نقلا، علم فقه « معرفتہ النفس ما لها وما علیها » افادہ جامعہ سیلہ تعریف قیلنمشدر . او تعریفه کوره، « علم فقه » کڈ دائره سی غایت واسعدر: اعتقاد، اخلاق، عبادات قسملریده؛ مناکحات، معاملات، عقوبات قسملریده علوم فقیہه تحتنه مندرج اولور . سلف اصطلاحک شویل ایدی . صوڭ کلمش اهل تدوین، علوم شرعیہ یی تصنیف ایدر ایکن، یعنی صنفله تقسیم ایدر ایکن، علم توحیدی علی حده، علم اخلاقی علی حده برر علم مستقل اعتبار ایدوب؛ علم فقهی عبادات، مناکحات، معاملات، عقوبات قسملرینه تخصیص ایتمشدر .

تصنیف، تدوین مسئله سی بر اصطلاحدر . اصطلاحی شیلرده، معلومدر، طارلق اولماز . سلف صالح، آیات قرانیهدن سنن نبویه دن استنباط قیلنمش همه علملری بر یره طوپلایوب، علم فقه تسمیه اینمشدر . صوڭ کلمش اهل علم - اعتقادیاتی اخلاقی افراز ایدوب، علم فقهی عبادات، مناکحات، معاملات، عقوبات قسملرندن عبارت قیلمشدر . بوراده معنوی بر اختلاف یوقدر .

اهل علمك اعتقادياتی اخلاقی افراز ایتدکلری کبی، بزده عباداتی اهمیت مخصوصه سنه کوره افراز ایدر ایسهك، علم فقه مناكجات معاملات عقوبات قسملرنندن عبارت اولور.

علم فقهی تعریفده بز شو طریقهبی اختیار قیلوب «علم فقه: هیئت اجتماعیه اعضاسی اولمق صفتیله، انسانك اوز حقوقلرینی اوز وظیفه لرینی تاممیله بیلمکدر» دیدك.

هیئت اجتماعیه یا عائله، یا مدینه، یا دولتدر. انسانی اوز باشنه یاشار بر حیوان فرض ایدر ایسهك، اووقت انسانه هیج بر حق هیج بر وظیفه مترتب اولمایور. بوکا کوره «هیئت اجتماعیه اعضاسی اولمق صفتیله» قیدینی تعریفده ذکر ایتدك.

بزم تعریفهزه کوره علم فقه (عصر حاضرک عرفیله علم حقوق) اوچ قسمدن عبارت اولور: ۱) عائلده اعضا اولمق صفتیله انسانك حقوقلرینه وظیفه لرینه متعلق مسئلهلر - مناكجات قسمی؛ ۲) مدینهده یا دولتده اعضا اولمق صفتیله انسانك حقوقلرینه وظیفه لرینه عائد مسئلهلر یا قانونلر - معاملات قسمی؛ ۳) مناكجات همده معاملات قانونلرینی تنفیذ ایتك همده خللدن صاقلامق غرضیله وضع قیلنور قانونلر - عقوبات قسمی اولور.

مناكجات قسمی: نکاح، طلاق، رضاع، نفقه، فرائض کبی؛ معاملات قسمی: بیع، اجاره، کفاله، حواله، امانت، هبه، شرکت کبی متعدد کتابلره، کتابلرده متعدد فصللره علی حسب الاصطلاح تقسیم قیلنوب، جزئیاتك احکام خصوصیهلری علی التفصیل بیان قیلنور.

کتب فقهیهده اوپله علی التفصیل بیان قیلنور مسائل جزئییه فروع فقهیه دینور.

آیتلردن حدیثلردن فروع فقهیهی استنباط ایتمش فقهای کرام، قران کریمله سنن نبویهدن - فروع فقهیهیه نسبتله اهمیتی ده زیاده - اصول کلیهیی، قواعد فقهیهیی استنباط ایتمشلر.

اصول كليہ

اصل فقہلرک عرفندہ ایکی معنایہ اطلاق قیلنور.
بری: دلیل. هر بر حکمک دلیل اوحکمک اصلی اولور. مثلا:
زکاتک وجوبی بر حکمدر، اصلی «وانفقوا مما رزقناکم» آیت
کریمه سیدر. بیعک جوازی بر حکمدر، اصلی «فانتشروا فی الارض
وابتغوا من فضل الله» آیت کریمه سیدر.

دلیل معناسنده اولان اصللر، اهل علمک اصول فقه کتابلرندہ
بیاننه کوره،: (١) کتاب، (٢) سنت، (٣) اجماع، (٤) قیاس، (٥) مصلحت. حکمک
مشروعیتندہ انسانلر ایچون خالص بر فائده قطعیه تحقیقی معلوم
اولور ایسه، اوحکم مصلحت اقتضاسیله ثابت اولور. امور دنیاوییه
عائد احکامی اثبات حقندہ «مصلحت» اک بیوک بر دلیلدر. سماوی
یاخود مدنی قانونلرک اهمیتی بالکمز انسانلرک مصلحتلرینه موافقتلریلدر.
موافقت نه قدر بیوک ایسه، قانونک حکمک اهمیتی او قدر زیساده
اولور. لکن حکمک اثباتنه دلیل قیلنه جق مصلحتده ایکی شرط
وارددر: بری قطعیت. اگرده حکم مشروع قیلنور ایکن مصلحتک
حصولی قطعاً معلوم دگل ایسه، اویل مصلحت دلیل اولاماز. دیگرى
خلوص یارجحان. مصلحتک خلوصی مفسدهدن تماماً خالیلگیدر.
مصلحتک رجحانی مفسدهیه نسبتله بیوکاگیدر. یعنی حکمک مشروعیتندہ
بر مفسده بر مصلحت مترتب اولورده؛ مصلحتک اهمیتی مفسدهیی
عدم حکمک قیلور قدر بیوک اولور. (٦) استصحاب. یعنی: اولده
حکمک ثبوتیله حالده ثبوتنه؛ یاخود حالده ثبوتیله استقبالده ثابت
اولاجغه استدلال ایتک. (٧) برائت اصلیه. بر حکمک ثبوتنه دلیل
بولنماز ایسه، برائت عقلیه طبیعیه اقتضاسیله او حکمک عدمی ثابت
اولور. ثبوتنه دلیل یوق هر بر حکمک عدمنه برائت اصلیه دلیل
اولور. (٨) استحسان. برکلی مقابلنده مصلحت جزئییه ی اخذ ایتک.

مثلاً: «الده يوق مالى صاتو باطلدر» كليہ سنہ مخالف اولارق بيع سلم تجويز فيلنمشدر، فقيرلر ك حاجتلىرىنى تسهيل ايتمك مصلحتيل. شوتعرفه كوره، استحسان مصلحته عائد اولور. شريعت اسلاميه ده مصلحت مطلقا، يعنى مقابلنده بر دليل كلى اولسه ده اولماسه ده، معتبردر. بوگا كوره امام مالك بن انس حضرتلى «استحسان علمك طوفز عشريدن» ديمش. ۹) سد ذرائع. بر مفسك ترتب ايدى جگى سببيل حكى منع ايتمك. شريعتك روحى -- هيئت اجتماعيه ده انتظامى محافظه در. بناء عليه انتظامه خلل ويه جك مفسدلك هر برى البته ممنوع اولور. مفسده ترتبى حكى ممنوعيته هر حالده دليل فيلنه بيلور. ۱۰) عوائد. شريعت اسلاميه هيئت اجتماعيه انتظامنه مخالف دگل، مفسدهسى يوق عادتلىرى تقرير ايدر. توارث طريقتيل منقول، يا خود حكم طبيعت ده ضرور يامقبول عادتلىر حكى ثبوتنه دليل اولا بيلور. بدويت عالمنده اينمش قران، ظهور ايتمش اسلاميت عربلك امور باطللىرىنى رفع ايتمش ايسه ده، عوائد حيويه لرينه تعرض ايتمش. بوننگل، نزاعى مفسدهسى ايجاب ايتمز عادتلك معتبرلسگنه ارشاد ايتمشدر. عادتلك درجه لرى متفاوتدر. حكم طبيعتله ضرور يا حاجت شيلر، يا خود عمومك قبوليل رسم اولوب كتمش اشلىر همهسى عوائد تحتنه مندرجدر. عادتلك حكى نهدنر نافذ ايسه، حكى مشروعيتى اوقدر شديد اولور. ۱۱) استقرا، ۱۲) برهان اندراج، ۱۳) برهان تلازم، ۱۴) برهان تعاند. شو صوك دورت اصل - كتب منطقيه ده بيان فيلنمش استقرا هم قياسك عينيدر. شو اون دورت اصلى فقيهلر «اصول فقه» كتابلرنده شروطينل احكاميل بيان ايتمشلر.

فقيهلر ك عرفنده استعمال قيلنور «اصل» ك ايكنچى معناسى: محصور دگل احكام فقيهيهى جمع ايدر كليهدر.

كليات فقيهيه «علم فقه» ك روحيدر. كلياتى حفظ ايدوب فهم

ایدن آدم احکام فقهیه یی تمامیله احاطه ایدر، شریعت اسلامیة فلسفه سنه
 کما ینبغی و اقی اولور، اصول فقه کتابلرنده شانی او قدر تعظیم
 قیلنمش «اجتهاد» ملکه نورانیه سندن بیوک نصیبی حائز اولور،
 محکمه لرده حکم ایدر ایکن یاخود منبر علمده فتوی ویرور ایکن
 بصیرتلی اولور، جزئیاتک احکامی بری دیگرینه متناقض اولور ایکن
 حیرتده فالماز، علم فقهی گوزل صورتده تحصیل ایتمک ایچون همه
 عمرینی فدا ایتیمه مضطر اولماز، حکم شریعتی عر ج سز کیڭ کوکل
 ایله قبول ایدر، شریعتک حیات انسانیه ده اهمیتتی نهدر آڭلار.
 بر حرفله تعبیر ایدر ایسه ک، انسان درست معناسیله «فقیه» اولور.
 قاعده کلیه معناسنده اصوله فقیهلهر احياناً قیاس اطلاق ایدر لر.
 «خلاف قیاس اولان احکام تعدیه قیلنماز» سوزلرنده قیاسدن مراد
 قاعده کلیه در. یعنی بر اصل کلی خلافتنه اولارق وارد اولمش حکم
 موردینه محصور اولور، دیگر محلله تعدیه قیلنماز.

بز شو کتابده بیان قیلنجهق کلیات فقهیه یی «قواعد فقهیه»
 تسمیه ایتدک. اصول فقهیه دیمه دک، ادله فقهیه ایله اشتباه اولماسون
 ایچون. «قواعد» تعبیرینی «کلیات» تعبیرینه ترجیح ایتدک، احکام
 جزئیه لرک او کلیات اوزرینه ایتنالرینی افاده ایچون. زیرا «کلیات»
 تعبیری احاطه یی افاده ایدر ایسه ده، اساسلگی افاده ایتمه یور.
 بوکا کوره شو کتابمزی «قواعد فقهیه» نامیله تسمیه ایتدک.

قواعد فقہیہ

(۱) ہر اشدہ ہر سوزدہ مقصد معتبر در .

یعنی: قصد دن عاری فعللرہ سوزلرہ ہیچ بر حکم مترتب اولماز، قصد ایله صادر اولور سوزلرہ فعللرہ مترتب اولاجق حکم قائلک یا فاعلک قصدینه کوره اولور . مقصد فاسد اولور ایسه، او سوز او فعل فاسد اولوب، مقصد فساد دن سالم ایسه، او سوز، او فعل فساد دن سالم اولور .

شو اصل - ابواب فقہک همه سنده بلا استثنا معتبر، قطعی بر اصل کلی در . ادله سی محصور دگل قدر، متعدد در: «انما الاعمال بالنیات» یعنی: عمللر یالکیز نیتلریله معتبر اولو بیلور . نیت سز عمل معتبر اولماز . نیت فاسد ایسه، عمل فاسد اولور . «وان تبدوا ما فی انفسکم او تخفوه یحاسبکم به الله» یعنی: مقصد لرکزی اظهار ایدر ایسه کزده، اخفا ایدر ایسه کزده، الله سزی یالکیز مقصد کزده کوره محاسبه ایدر . «لا یواخذکم الله باللغو فی ایمانکم . ولیکن یواخذکم بما کسبت قلوبکم» . یعنی: الله، سزی لسان کزده جاری اولور سوزلرله دگل، قلب کزده قرار ایدر قصد کزله مواخذہ ایدر . «ولیس علیکم جناح فیما اخطاتم به . ولیکن ما تعمدت قلوبکم» . یعنی: گناه بلا قصد صادر اولور شیده دگل، بلکه عمدتاً صادر اولور شیده اولور . «رفع عن امتی الخطأ والنسیان وما استکروها علیه یعنی: خطا،

نسیان کبی قصد یوق ایکن، یاخود اکراه کبی قصد فاسد ایکن
صادر اولور فعللره سوزلره شرعا اعتبار یوقدر .

هراشده هر سوزده قصد معتبر اولدیغنه کوره، شریعت اسلامیه
نائملرک ناسیلرک سکرانک جاهلک، بیوک شادلق یا بیوک غضب سببیله
خطا ایدر آدملرک، مرض تأثیریله لساننه یوقبار سوزلر کلور خستهلرک
سوزلرینه هیچ بر حکمی ترتیب ایتمه مشدر. قصدک اعتبارینه کوره
قران کریم «انک لرسول الله» سوزنده منافقلری تکذیب ایتمشدر.
«وبعولتهن احق بردهن فی ذلک ان ارادوا اصلاحا» آیت کریمهسی رجعتک
مشروعیتنده قصد اصلاحی شرط ایتمشدر. «ولا تمسکوهن ضراراً
لتعتدوا» آیت کریمهسی، ظلم، اعتدا قصدیله رجعتک بطلاننه، معتبر
دگملگنه اشاره ایتمشدر.

قصد - افعالک صحنه بطلاننه مداردر . افعالک حلیتی حرمتی
فعالک قصدینه تابعدر .

قصد تأثیریله - عقدلره ترتب ایدر حقوقک مرجعی ده مختلف
اولور؛ وکیل عقدلری انشا ایدر ایکن موکل نامندن انشایی قصد
ایدر ایسه، عقدک حقوقی عموماً موکله راجع اولوب، موکلی قصد ایتمز
ایسه، حقوقک همهسی وکیلک اوزینه مقصور اولور .

عقدلرک انعقادی ده عاقدک قصدینه تبعیت ایدر؛ عقدلری انشا ده
استعمال قیلنور صیغه لردن زمان حاضری اراده ایدر ایسه، عقدلر
فی الحال منعقد اولوب، استقبالی اراده ایدر ایسه، عقد اولماز یالکیز
وعد اولور .

اسبابک سببیلگی ده - انسانک قصدینه توفقی ایدر؛ مباحلرک برینه
استیلا ایدر ایکن تملکی قصد ایدر ایسه، استیلا - سبب ملک
اولور؛ تملکی قصد ایتمه مش ایسه، سبب ملک اولماز. یولده
بولنمش لقطهیی تملک قصدیله آلور ایسه، غاصب حکمنده اولوب،
هلاک اولاجق ایسه ضامن اولور؛ صاحبنه اعاده ایتمک قصدیله آلور
ایسه، النده امانت اولور، بلا تعدی هلاک اولور ایسه، ضمان

واجب اولماز. - بر صیده قورشون آتوبده انسانه اصابت ایدر ایسه،
قصاص واجب اولماز؛ آتار ایکن انسانی قصد ایتمش ایسه، قصاص
واجب اولور.

قصد قاعدهسی شریعت اسلامیهده، استثناسی یوق درجهده،
کلی در. بعض استثنا کبی شیلر وار ایسهده، فی الحقیقه استثنا دگلدر.
کلهجکده «امور خفیهده-ظاهری علامتلی ضرورت حکمیل معتبردر»
قاعدهسند بز انشاءالله بونی بیان ایدرز.

(۲) هر بر عقده مقصد ومعنی معتبر اولوب، تعبیرک
خصوصیتی معتبر دگلدر.

شو قاعده بیع، اجاره کبی معاملهرده؛ یمین طلاق کبی انشالرده
جاریدر. مثلا: «ثمنی قایتاروب ویردکده مالی قایتاروب آلمق
شرطیل سکا صاتم» دیسه، شو معامله بیع اولمایوب، رهن قیلندن
اولور.

مشتری بائعه «ثمنی ویرنجه یه قدر فلان مالی الکنده طوت»
دیسه او مال بائعک النده رهن اولور، لفظک افادهسی «کبی
ودیعه اولماز.

«بیک درهم مقابلنده شو مالی سکا هبه ایتدم» دیسه، شو عقد
-بیع اولوب، هبه اولماز.

«شو خانهمی هر آی یوز درهم مقابلنده سکا اعاره ایتدم»
دیسه عاریت سوزینه اعتبار قیلنمایوب، قصدک دلالتنه کوره، عقد
-اجاره اولور.

مال صاحبی-همه فائدهیی مضاربه شرط ایتسه، مال-مضارب
النده قرض اولور؛ بالعکس، همه فائده مال صاحبنه شرط قیلنسه،
مضارب النده مال-بضاعه حکمنده قالور.

مقصد-معلوم اولور صورتلرده تسمیه مخالفتی معتبر اولماز.
درهم دینار کبی مثلیاتی عاریت اسمیل بر آدمه ویرسه، عاریت
اولماز، قرض اولور.

شو قاعده یهینی ده شاملدر. یهینده یالگنز لفظ معتبر دگل، بلکه مقصد هم غرض معتبردر. یهینده عمومی بر لفظی ذکر ایدوب، عمومک یالگنز بعض فردارینی اراده ایدر ایسه، ارادهسی معتبر اولورده، باشقه فردارله حانث اولماز. «شو مالمی اون درهمه صانمام» دیسهده، اون یا اوندن کم بها ایله صاتار ایسه، حانث اولور؛ زیاده ایله صاتار ایسه حانث اولماز. زیرا یهیندن بیاعک غرضی زیاده ایدی. اما مشتری «او مالی اون درهمه آلامام» دیسه، اون ایله هم اونندن زیاده ایله حانث اولور، اونندن کم ایله حانث اولماز. زیرا مشتری غرضی نقصان ایدی.

«اون درهمه صانمام» عباره سیله یهین صورتنده سکز درهمه صاتار ایسه، مذهب حنفیده حانث اولماز. زیرا سبب حنث «اون درهمه صانمق» ایمش. سکز درهمه صانمق صورتنده سبب حنث بولنمایور. بویله توجیه، غالباً، بر اشتباهدر. زیرا «لا ایبعه بعشرة» عبارهسی زیادهده حقیقتدر. شو یهینه وفا ایچون زیاده لازمدر. زیاده ایتمز ایسه، حانث اولور.

(۳) شك سببيله یقین زائل اولماز.

یعنی: صوڭ کلمش شك سببيله، اولده وار یقینک حکمی زائل اولماز.

شو قاعده بر جهتدن طبیعی قاعدهدر، زیرا شك — یقینه نسبتله ضعیفدر؛ ضعیف قوی به غلبه ایدمز، طبیعتک قانونی شودر. بوکا کورهده ضعیفک هجومیله قوینک اثری، یعنی شکک عروضیله یقینک حکمی زائل اولماز.

شو قاعده طبیعی اولدیغی قدر — شریعت اسلامیهدهده هر بابده معتبر بیوک بر قاعدهدر. متعدد کلیات، حسابی یوق جزئیات او قاعدهیه متفرعدر. کلیاتی بوندن صوڭ ذکر ایدرز، ایضاح قصدیله بر قاچ جزئیاتیده سرد ایدیک:

عيب سببيله مشترى عقدى فسخ اين بيلور. لکن عيبك عيبلىگى
 محقق دگل ايسه، اويله مشكوك عيب سببيله، انعقادى محقق بيع
 فسخ قيلنه ماز.

انسان تعدى قيلوب بر مالى تلف ايدر ايسه، ضامن اولور.
 لکن تعدى وجودى مشكوك اولور ايسه، اويله مشكوك تعدى
 قطعاً ثابت براءتک اثرينى ازاله ايدمهز.

«گمانه كوره، فلان آدمين الاجم يوق كيدر» ديدکن
 صوك، بينه اقامت قيلوب، آلهجق بر قدر بورجى اثبات ايدر ايسه
 مقبول اولور. آراده عارض اولمش شكك اعتبارى قالماز.

اهل علم شو قاعدهي «اليقين لا يزول بالشك» عباره سيله تعبير
 ايتمشلر، بز شو عباره مأثورهيه احتراماً ترجمه ده «شك سببيله يقين
 زائل اولماز» ديدك. يوقسه قاعدهي ده عمومى ده موجز عباره
 ايله افاده مكندر. او موجز عبارهي دورتنجى قاعده قيلارق
 بوراده ذكر ايتمگى مناسب كوردك.

(۴) شك معتبر دگلدر.

مشكوك شيلرك هر برى الغا قيلنور يقين حاصل اولماينچه حادثك
 وجوديله حكم قيلنماز: سببك وجودى مشكوك ايسه، مسبب مترتب
 اولماز، سبب قطعاً معدوم حكمنده قالور. شرطك وجودى مشكوك
 ايسه، مشروط موجود اولماز؛ مانع وجودنده شك وار ايسه، منع
 مترتب اولماز. مثلاً طلاقده شك ايدر ايسه، عصمت نكاح زائل اولماز.
 وقتك دخولنده شك ايدر ايسه، او وقتك نمازى واجب اولماز. شك
 هر خصوصده الغا قيلنور.

لکن الغا مسئله سنده احياناً تعارض واقع اولور، ايكي شكك
 برينى الغا ديگرينك اعتبارينى موجب اولور صورته. مثلاً: نمازك
 صحتنه شرط قيلنمش طهارتده شك واقع اولور ايسه، نمازك صحتنده
 شك لازم اولوب كلور. شو ايكي شك دن برينى الغا ايدر ايسهك،

دیگری فی قطعاً اعتبار ایتمش اولوروز. مشکوک حدیثی الغا ایدر ایسهك، صحتی مشکوک نمازی اعتبار ایتمش اولوروز. مشکوک نمازی الغا ایدر ایسهك، مشکوک حدیثی اعتبار ایتمش اولوروز. ایکی شكك هر برینی الغا ممکن دگلدن. «شکی الغا» قاعدهسی قاعده اجماعیه ایسهده، تعارض ضرورتیه فقیهله او قاعدهیه برجهتدن مخالفتی التزام ایتمشله. امام شافعی امام ابوحنیفه حضرتلری کبی فقیهله حدیثده شکی الغا قیلوب، تجدید طهارت، اعاده صلات واجب دگل دیمشله. امام مالک حضرتلری حدیثده شکی اعتبار قیلوب، تجدید طهارت اعاده صلات واجب دیمش. شو ایکی نظر هر بری - علمی فقهی دقیق نظرده. لیکن مقصدی تحقیق ایتمک ایچون حکم وسیله ده شکی اعتبار ایتمک ده گوزلدن. زیرا مقصدك تحقیقی، ذمه نك مقصد واجبندن برائتی هرجهتدن قطعی اولور. اما وسیلهده شکی الغا ایدر ایسهك، او وقت مقصد واجبندن برائت قطعی اولماز. هر ایکی نظر علمی درست نظرده، لیکن سنت نبویهده حدیثده شکی الغا ایتمک ثابت اولمشدر. تیسیر قاعدهسینه ده موافق شودر.

(۵) هر حکمك، خلافنه دلیل بولنمادقجه، علی حاله بقاسی اصلدر.

یعنی: ثبوتی محقق حکم، خلافنه دلیل بولنمادقجه، تغییر قیلنماز. «اولده نصل ایسه، شو کون او حالده ترک قیلنور.» بوکا استصحاب قاعدهسی دیرلر. «شو ساعت نصل ایسه، اولدهده شویله ایدی» دینور. بوکا «تحکیم حال» قاعدهسی دیرلر. مثلاً:

حیاتی معلوم بر آدم غائب اولسه، موتنه قطعی بر دلیل بولنمادقجه، او آدم عی حساب قیلنور. ماللری وارثلرینه تقسیم قیلنماز، حقولرینك هیچ بری باطل اولماز. اما مقفودك تفتیش صوکنك موتی ثابت اولور ایسه «حیاتك خلافنه دلیل بولندی» دیمک اولوب، ماللری وارثلرینه تقسیم قیلنور، میته مترتب حکملرک هر بری او وقت مترتب اولور.

مديون «بورجى ادا ايتدم» ديو دعوى ايدوب، بورچ صاحى «يوق، ادا ايتمه دك» ديسه، سوزى مقبول اولور. زيرا ثبوتى محقق بورجك، اداسنه دليل بولنمادقجه، بقاسى اصلدر. شو ساعتده وار بر شيك حدوشنده قدمنده نزاع واقع اولور ايسه، تحكيم حال قاعده سيله قدمى يعنى اولده وارلقى ثابت اولور.

(۶) هر قديم على حاله ترك قيلنور.

يعنى: عمومك منفعتلرينه قانونك حكمنه مخالف اولمايوب، قديم اولوب كلىش شى، خلافنه دليل بولنمادقجه، تغيير قيلنماز. وجه سز، سبب سز آدمك حقلرينى ابطال ايتمه مك قاعده سيچون.

(۷) ضرر، قدم حكميله، ترك قيلنماز.

زيرا قديمى على حاله ترك ايتمه انسانلرك حقلرينى محافظه ايچون گنه مشروع ايدى. انسانلرك حقلرينى محافظه قاعده سى حكميله ضررى على حاله ترك ايتمه مك واجب اولور. بو كا كوره شو قاعده هم شرعى هم طبيعى بر قاعده در.

(۸) ذمه ده برائت اصلدر.

يعنى هيچ بر انسانك ذمه سى، دليل بولنمادقجه، ديگرلرك حقيه مشغول اولماز. مشغوليتى دعوى ايدر آدم، بينه اقامت ايتمه دكجه، دعوا سى مسموع اولماز.

ذمه برائتى هر بر انسانده بر حق فطريدر. هر بر انسانه، انسانيت صفتيله، طبيعى اولان حريتك بيوك ركنيدر. دليل بولنمادقجه انسانك ذمه سنه بر حق الزام قيلنمماز، جنائت تهمتيله هيچ بر انسان توقيفى قيلنمماز.

ذمه ده برائت قاعده سى هر خصوصده اعتبار قيلنور. بر آدم ديگرك مالينى تلف ايتك دن صوك، تلف قيلنمش مالك مقدارنده يا قيمتنده اختلاف واقع اولور ايسه، زياده بلا بينه ثابت اولماز.

بر آدم دیگر آدمین فلان قدر قرض دعوی ایدر ایسه، سوزی بلاینه مقبول اولماز، زیرا انسانك قرضدن برائتی اصلدر. اما قرض دعوی ایدوب، بینه ایله اثبات ایدر ایسه، او وقت اشتغال ذمه ثابت اولور.

هر حالده اشتغال ذمه - دلیل سز بینه سز ثابت اولماز.

(۹) اصلی دگل، عارض اولور، شیلرده اصل - عدمدر.

وصفلك بعضری اصلی اولور، او یله وصفلرده اصل - وجوددر. بعضری عارض اولور، او یله وصفلرده اصل - عدمدر.

مثلا: صانون آلمش بر آتی «عیبی وار ایدی» دعواسیله رد ایدهك آدم صاتو ساعتند عیبك وجودینی بینه ایله اثبات ایدمز ایسه، بیعی فسخ ایتدزمز. زیرا ضحت مرض کبی حاللر اصلی اولمایوب، عارض اولور شیلدر؛ صاتو ساعتك عدملری اصلدر. او ساعتك وجودلرینی دعوی ایدن آدم بینه ایله اثبات ایتیمیه محتاج اولور. مضار بده فائده اولوب اولمادیغنده اختلاف ایدر لر ایسه، اشیای عارضه دن اولوق جهتیه، فائده ده اصل - عدمدر. مال صاحبی فائده وجودینی اثبات ایده بیلور ایسه، سوزی مقبول اولور. یوق ایسه، یوق. بر کیمسه دیگر بر آدمه «بن سندن بیك درهم غصب ایدوب، تجارت ایتدمده بشیوز درهم فائده ایتدم. بیك درهمگی آل. فائده سی بنمدر» دیدكده او آدم «یوق» بیك درهمی بن سکا تجارت ایچون ویرمش ایدم. فائده ده بنده شریکم.» دیمسه، سوز - او آدمك سوزی اولور. زیرا قبض قیلنمش مالده غصب ایتمه مك اصلدر.

(۱۰) بر زمانده ثبوتی محقق شیئك، خلافتنه دلیل بولنمادقجه،

بقاسیله حکم قیلنور.

شو قاعده استصحاب قاعده سیدر. مثلا:

زمانلرك برنده بر مالک بر آدمه مملوکیتی ثابت اولور ایسه،

بيع يابهه كبی ملكی ازاله ایدر سبیلرک بیری بولنمادقجه، او مال قانون نظرنده همان او آدمک ملكی حساب قیلنور.

فقیهلر مفقودک مسئلهلرینی ده شو قاعدهیه تفریع ایتمشلر: «مفقود حی در بناء علیه مالی وارثلرینه تقسیم قیلنماز؛ خاتونی ایکنجی بر آدمه کیده مز» دیمشلر. یوم ولادتدن اعتباراً طوقسان یا یوز یکرمی سنه مروری سوکنده مفقودک موتیله حکم قیلنورده ترکهسی وارثلرینه تقسیم قیلنوب، خاتون او مدتدن اعتباراً عدت وفاتی صاقلار؛ یکرمی یاشنده غائب اولمش مفقودک خاتونی لاقول یتمش سنه محبوس فالورده سوکره اره کیدر دیمشلر. حنفیلرک مذهبی شودر. لکن شریعت اسلامیه حکمتی علویتنی بویله قاسی حکملری ابا ایدر: خلیفه عمر زماننده صحابهلرک سکوتیله قبول قیلنمش حکم عادلده اویله حکملری ابطال ایدر. خلیفه عمر حضرتلری مفقودی تفتیش ایتدیرمش، بولنمادقندن سوک خاتونی ایکنجی آدمه ویرمش. نکاحدن سوک مفقود قایتمش. خلیفه حضرتلری او آدمی خاتونی ایله مهر آراسنده تخییر ایتمش.

صحابهلرک حکمی هر بر طرفک مصلحتلرینی تماماً رعایه اساسنه مبنیدر: خاتونی معلقه حکمنده ایتمه مک ایچون، اجل تفتیش انقضاسی سوکنده نکاحنه حاکم اذن ویرور. مفقودک حقلرینی هدر ایتمه مک ایچون ظهوری سوکنده تخییر قیلنور. استرسه ایکنجی زوجدن تفریق ایتدروب خاتونی آلور، استرسه ویرلمش مهرینی استرداد ایدر.

(۱۱) هر حادث، زمن حدوٹک تعییننه دلالت ایدر قطعی بر دلیل بولنمادقجه، اک قریب زمانلرک برینه اضافه قیلنور.

شو قاعده متیقن ایله عمل ایتماک اساسنه مبنیدر. بر حادثک زمن حدوٹنده اختلاف واقع اولور ایسه، مثلاً «ایکی عاقدک بیری» مدت خیارده عقدی فسخ ایتدم. فسخ درستدر «ایکنجی سی» مدت

مرورندىن سوڭ فسخ ايتىڭ. فسخڭ درست دگلدىر «دير ايسه،
ايكنچى سىنىڭ سوزى معتبر اولور. زيرا عاقدلرڭ اختلافى زمانه
اڭ قريب زمان-مدت خيار انقزاسىدىن سوڭ اولان زماندىر. اما
اولگىسى فسخڭ مدت خيارده وقوعنه بر بينه عادلە اقامت ايدر
ايسه، بينهسى معتبر اولور.

خاتون «زوجم بنى مرض موتنده طلاق ايتدى، بن وارثم»
ديو دعوى ايتىڭده، وارثلر «يوق، حال صحتده طلاق ايتمش
ايدى، سن وارثلكدن چىقىڭ» ديسه لار، سوز خاتونڭ سوزى اولور،
طلاق اڭ قريب زمانلرڭ برينه اسناد قىلنوب، قىيل موتده طلاق
ايتمش حكمنده قىلنور. بوڭا كوره خاتون وارث اولور.

صبى ايله وصى اختلاف قىلوب، صبى «وقت بىعڭده بالغ ايدم.
بىعڭ صحىح دگلدىر» وصى-«صغىر ايدىڭ، ولايتم باقى ايدى. بوڭا
كوره بىعم صحىحدر» ديسه، بىع اقرب اوقاته اضافه قىلنوب، صبى
سوزى معتبر اولور.

(۱۲) كلامده اصل-حقيقتدر.

يعنى: كلامڭ حقيقى معناسى ممكن ايكن مجازى معناسى
اراده قىلنماز.

بر لفظ حقيقت ايله مجاز آراسنده دائر اولور ايسه، مجاز اعتباردىن
ساقط اولوب، حقيقت مراد اولور. لىكن حقيقىلك مجازىلك عرفڭ
اختلافيله مختلفدر. بر عرفده حقيقت اولان معنى ايكنچى بر عرفده
مجاز اولا بيلور. بناء عليه شو قاعده اعمال قىلنور ايكن قائلڭ
عرفى هر حالده معتبر اولور.

«شو مالى اولادمه وقف ايتدم. فلان مالى فلانڭ ولدينه
وصيت ايتدم» ديسه، قائلڭ عرفنده «ولد» كلمه سنىڭ حقيقى معناسى نه
اولور ايسه، او معنى مراد اولور.

(۱۳) تصریح مقابلندە حالک یا عرفک دالالتندە اعتبار یوقدر،

یعنی: صریح نهی وار ایکن، دلالت حال ایله مآذونیتک حکمی ساقط اولور. مثلاً: بر انسان مالکک اذنیله خانیه کروب، میدانده طورر قدحله صو ایچر ایکن، النندن اوقدح دوشوب قیرلسه، ضمان لازم اولماز. زیرا صو ایچوده او آدم حالک دالالتیله مآذوندر. لکن صاحب خانه «زنهار اوقدحه طوقونما» دیو نهی ایتسه، حالک دالالتیله مآذونیت حکمی اعتباردن ساقط اولور. بوندن صو ک آلوبده او قدحی خطأ کسر ایدر ایسه، ضامن اولور.

تعارض صورتندە تصریحی دالالته تقدیم — دالالتک حکمیل عملدن قبلدر. اما دلالت ایله حکم ثابت اولدقن صو ک تعارض واقع اولور ایسه، تصریح اعتبار قیلنماز. عقده، ایجابدن صو ک قبولدن مقدم — اعراضه دلالت ایدهجک بر سوز یا بر اش بولنور ایسه، ایجاب باطل اولور، بوندن صو ک «قبول ایتدم» سوز ینه اعتبار قالماز. اجنبی بر آدمک ماللرینی ساتار ایکن مال صاحبی بیلسه، صو ک ره پاره لری طلب ایتسه، شو طلب، حالک دالالتیله بیعی اجازه دیمک اولور. بوندن صو ک «او بیعی فسخ ایتدم» دیسه، شو صراحتی معتبر اولماز.

(۱۴) قانونک حکمی، شارعک نصی خلافندە، قضا نافذ، اجتهاد صحیح اولماز.

یعنی: قوه قانونیه طرفندن وضع قیلنمش قانونک عملی مدتندە، حاکمک او قانون خلافندە صادر اولمش قضاسی هیچ بر صورتله نافذ اولماز. کذلک، دلیل اولاییلجک بر نصک شارع طرفندن ثبوتی قطعاً معلوم ایکن، او یله نصک خلافنه مجتهدک اجتهادی درست اولماز. لکن نصک ثبوتندە عدمندە سوز وار ایسه، یاخود ثابت نصک

مجتهد اجتهادینه مخالفتی تسلیم قیلنماز ایسه، او وقت مجتهد اوزینک
جهه سیله اجتهادینی اثبات ایده بیلور.

هر حالده، شو اون دورتنجی قاعده قانونک احترامی، شرعک
رأیله منسوخ دگللگی اساسنه مبتنی اولوب، خلافی ممکن دگل
بر قاعده اساسیه در.

(۱۵) شرعاً ثبوتی محقق بر اصل کلی عمومندن استثنای
قیلنوب کلمش بر حکم ایکنجی یرلره تعدیه قیلنماز.

کتب اصولده شو قاعده «ما ثبت علی خلاق القیاس لا یعدی»
مفهومنده بر عباره ایله افاده قیلنمشدر. شو عبارده «قیاس» دن مراد
ایکی معنی دن بریدر. (۱) بری: تعدی دگل، بلکه عقل ایله ادراک
قیلنه بیلور معنی. (۲) ایکنجی سی: اصل عمومی. «علی خلاف القیاس»
دیماک: یا تعدی، یا اصل عمومندن مستثنی دیمکدر.

فقیهلرک او عبارده دن مقصدلرینی بیان ایچون، بن تفسیر طریقیله
ترجمه قیلوب، «اصل کلیدن استثنای قیلنمش حکم ایکنجی یرلره تعدیه
قیلنماز» عباره سیله قاعده یی بیان ایتدم.

مثلاً: «رضاسی یوق ایکن هیچ کماک ملکی الذنن آلنماز» قاعده
شرعیه سنندن - ساتلمش بر خانه یی مشتری دن حق شفعه ایله جبراً
آلق بر مصلحت افتضاسیله استثنای قیلنمشدر. حق شفعه ایله خانه یی
آلق جوازینه قیاساً - خانه بدلنده دیگر بر عوض طلب ایتمک جائز
اولماز. زیرا خانه کبی شیلرده حق شفعه بر اصل کلی عمومنده مخالف
اولارق کلمشدر.

(۱۶) اجتهاد - اجتهادی نقض ایتمز.

شو عباره یی، اهل علمک افاده لرینه احتراماً، محافظه ایتمک. یوقسه،
عباره ظاهرنجه دگلدر. او عبارده دن فقیهلرک مقصدلری: «بر حادثه ده

همه شرطلارینی جامع بر اجتهاد موجبچه بر حکم تنفیذ قیلنور ایسه،
ایکنجی بر اجتهاد ایله او حکم نقض قیلنماز.»

اسلام فقیهلری طرفندن وضع اولنمش شو قاعده عالم مدنیتک
قانونلرندهده قبول قیلنمشدر. اسکی قانونلرک بری موجبچه تنفیذ
قیلنمش حکم یگی قانونلرک هیچ بریله نقض قیلنمایور.

شو قاعده محکمه حکملرینک قرارینه ضرر ویرمه مک، همده قانون
منسوخ دگل ایکن عملنه خلل کتورمه مک ملاحظه سیله شریعت
اسلامیه طرفندن قبول قیلنمشدر.

شو قدر واردرکه مصلحت عمومیه اقتضاسیله اجتهاد نقض قیلنور
ایسه، عمومک مصلحتنه منافی حکمی ده البته نقض قیلنور.

عصر حاضرده محکمه لرده قانون مساعده سیله اجرا قیلنور استیناف
بزم شو قاعده مغالی دگلدر. زیرا استیناف حکمی تنفیذدن قبلدر.

(۱۷) مشقت تیسیری جلب ایدر.

شو قاعده شرع شریفک الک بیوک محسناتلرندن بری اولوب
«ما جعل علیکم فی الدین من حرج» آیت جامعہ سیله، صحیح بخاری ده
صحابی ابوهریره حضرتلری لساننده حدیث مرفوع اولوق صفتیله
روایت قیلنمش «ان الدین یسر» سنت قطعیله ثابت اولمش، بونک
اوزرینه برکەسی محدود دگل، فروعی محصور دگل بر قاعده اساسیه در.
بر حکمده آغراق ظاهر اولاجق بالولور ایسه، او آغراقی دفع
ایتمک ایچون شریعت البته بر چاره تعیین ایدر.

مثلاً: «معدومی صانوق جائز دگلدر» حکمنه، صاتیلاجق شیلرک
وجودندن قبل پاره لری یوق انسانلر ایچون بر قدر آغراق وارلغنه
کوره، او یله انسانلرک مصلحتلرینی ملاحظه قیلوب، شریعت «بیع
سلمی» یعنی نقد پاره ایله مال نسیئه صانوقی تجویز ایتمشدر.

نکاح رفعی ممکن دگل بر عقد مؤبد قیلنسه ایدی، محبتلری
یوق ایکن زوجیت اوزرنک قالو عائلجه حسابسز مشقتلرک وجودینه

سبب اولاجغنه كوره، شريعت اسلاميه طلاقى البته مشروع ايتمشدر.
 كتب فقهيه ده بيان قیلنمش احكامك اكرى شو قاعده اوزرينه
 متفرعدر. عقدلرك هر برنده خیارك مشروعیتی، خیاردن عاری
 عقدلرك لزومی، حواله، وكالة، وصایا كبی بابارك هر برى شو
 قاعده دن تفریع قیلنمشدر.

(۱۸) حکمده بر قدر طارلق ظاهر اولور ایسه، یولی وار
 ایکن، توسیع قیلنور.

مثلاً: صبیلرك هر بر اشلریله وصیلری مسؤل اولسه لار ایدی،
 وصی بیوك ضرر بیوك طارلق كورر ایدی. بوڭا كوره ده صبیلرك
 انلافلرینه مترتب اولاجق ضمان صبیلرك اوز ماللرندن ادا قیلنوب،
 ماللری یوق ایسه، یسرلرینه قدر انتظار قیلنور، ضمان وصیلرك
 ذمه لرینه هیچ بر وقت الزام قیلنماز.

شو قاعده كتب فقهیه ده «الامر اذا ضاق اتسع، واذا اتسع ضاق»
 عباره سیلده ذكر قیلنمشدر. اختصار قیلنور ایسه «كل ما تجاوز
 فی حده ینقلب الی ضده» دیمك ممکن در. یعنی: «حدینی تجاوز
 ایدن هر بر شی - ضدینه منقلب اولور» بر حکم طارلق ایجاب
 ایدر ایسه، توسیع قیلنور. ضرر اولور قدر وسعتی ایجاب ایدر
 ایسه، ضرری دفع ایتمك قصدیه تحدید قیلنور. هر حالده، عمومك
 مصلحتی شریعت اسلامیه قاعده لرینك اك معتبر اساسیدر.

(۱۹) ضرر، ابتدا طریقیلده مقابله طریقیلده، هیچ بر
 وقت جائز دگلدر.

شو قاعده «لا ضرر ولا ضرار» سنت قطعیه سنك تفسیریدر.
 قران کریمده محصور دگل آیتلرك دلالتیله ثابتدر. «ولا تمسكوهن
 ضرراً لیتعدوا» - «ولا تضاروهن لتضيقوا علیهن» - «لا تضار والدة
 بولدها» - «ولا يضار كاتب ولا شهيد» نصوصلریله - امواله، اعراضه،

نفوسه اعتدادن منع ایدر عموملمر ایلر - ظلمدن مطلقاً نهی ایدر متعدد آیتلرک قطعاً دلالتلریله شریعت اسلامییه ضرری منع ایتمشدر .
 کله جکده عقوبت، جزا قاعدهلرینی بیان ایدر ایکن انشاءالله شو حقیقتی بر قدردها زیاده ایضاح ایدرز . شمدی شو قدر سویله مک ممکن درکته جنایتلره قانونک حکمیلر جزا تعیین ایتمک مسئلهسی شو قاعده مزه مخالفی دگلدر . ممکن قدر مثلث رعایه قیلنوب . عدالت دائره سنده ایکن حدود، تعزیرلرک قاعدهیه مخالفتلری یوقدر . جزایی حدودی شو قاعده دن استثنا خیالنده اولوق بیهوده بر عبشدر .
 ضمانلرک اکثری شو قاعدهیه متفرعدر . بر انسان اذن یوق ایکن دیگرک مالنه تعدی ایدر ایسه، ضامن اولور . بر آدم ظلماً دیگرک مالنه تعدی ایتمش ایسه، «بکا ظلم ایتدی، بنده اوچی آلایم» بهانه سیله مظلوم ظالمک مالنه تعدی ایدر ایسه، ضامن اولور . زیرا ضرر ایدر ضررله مقابله ایتمک شرعاً جائز دگلدر . بر آدم آلدانوب برندن بوزوق آچه آلسه «بکا ویردیلمر، بنده ویرهیم» دیمک جائز اولماز . شو قاعده مباح فعللرک علی الاطلاق جوازینی ده تقیید ایدر . مباح جائزدر، لیکن دیگرلره ضرر بولنماق شرطیله . مباحده مأذونیت سلامت شرطیله مقید در .

(۲۰) ضرر - ازاله قیلنور .

قاعده - واسع بر قاعدهدر . کتب فقهیه ده بیان قیلنمش خیار نوعلرینک هر بری، سفیهلری مجنونلری معاملاتدن، جاهل طبیبلری صنعتدن حجر ایتمک، شفعه، تضمینات، هیئت اجتماعییه ده فسادی منع ایتمک ملاحظه سیله وضع قیلنجهق قانونلر، امور عمومیه اداره سیچون نصب قیلنور والیلر حاکملر، همهسی شو قاعده اهمیتنی اوزرینه بنا قیلنمشدر .

(۲۱) ضرورت ساعتلرنده حرمت قالماز .

یعنی بر حرامی ضرورت ایجاب ایدر ایسه، یاخود وجودی

شرعا مطلوب بر مصلحت دعوت ایدر ایسه. او وقت حرامک حرمتی ممنوعیتی مرفوع اولور. زیرا ضرورتی اقامت شرعاً معتبر در. مصلحت ضروریه یی تحصیل یولنده بر مفسده التزام قیلنور ایسه، او مفسده مفسده لك دن چیقار.

مثلا: دیگرلرک ماللرینه ال اوزاتمق قطعاً حرامدر. لکن ظالمک اکراهیله بر انسان بر مالی اتلاف ایدر ایسه، گناهلی اولماز. مالک ضمانی اتلاف ایدنک ذمه سنه دگل اکراه ایدنک ذمه سنه اولور. بر آدم هجوم ایدر دوه یی، اوز جانینی تخلیص ایتمک ضرورتیله قتل ایدر ایسه، جنایت ایتمش حکمنده اولماز. آچلق دن اولمک در جه سنه کلمش بر انسان، ضمانی التزام ایتمک شرطیله، دیگرک مالندن بر قدر شی آلوب اکل ایده بیلور.

شو قاعده عمومندن بر قدر شیلر مستثنی در. مثلا: اکراه سببیله دیگر انسانی قتل ایتمک اعضالردن برینی تلف ایتمک، انسانک حرمی عصمتنه تعدی ایتمک هیچ بر صورتله جائز اولماز. زیرا هیچ بر انسانک جانی اعضاسی عفتی حرمتی- اکراه قیلنمش انسانک جانندن دون دگلدر.

(۲۲) ضرورت اقتضاسیله ثابت شیلر- یالگنز ضرورت قدریله تقدیر قیلنور.

مثلا: آچلق دن اولمک ضرورتیله انسان دیگرک مالندن آلوب ییه جک ایسه، یالگنز جان صافلار قدر اکل این بیلور. یوقسه، آچلق بهانه سیله دها زیاده یی اکل ایده مز.

(۲۳) بر عذر ایچون تجویز قیلنمش شی - او عذرک زوالیله باطل اولور.

مثلا: صبی لك سفیهلك عذر یله مالکی اوز مالنه تصرفدن منع ایتمک تجویز قیلنمشدر. عذرک زوالیله او منعک جوازی باطل اولور.

خانہ یی تعمیر ایتہک عندریلہ اوزینک حاجتترینی ادا ایتہک ایچون
عمومی طریقہ بر طرفینی اشغال ایده بیلور، لکن تعمیر تمام اولور
دقیقہده تخلیه ایتہک شرطیلہ. بر عیب عندریلہ مستأجر عقد اجاره یی
فسخ ایده جک ایسه جائزدر، لکن موجر فسخدن قبل او عیبی ازاله
ایتیمیه موفق اولور ایسه، مستأجرک حق فسخی قالماز.

(۲۴) مانع زائل اولدقده ممنوع عودت ایدر.

مثلاً: مشتری النده مبیعده بر عیب حادث اولدقدن صوگ،
مبیعک قدیم بر عیبی ظاهر اولور ایسه، عیب حادث - مانع رد
اولور. لکن مانع اولان شو عیب حادث زائل اولور ایسه، عیب
قدیم سببیل، مشتری او مبیعی رد ایده بیلور.

ملک دعواسنه تناقض مانعدر. لکن خصمک اقراریل، یاخود
دعویده تناقض وقوعنه بر معذرت ظهوریل، تناقض زائل اولور
ایسه، ملک دعواسی صحتی اوزرنده قالور.

جبراً عقد قیلنمش بیع اکراه سببیل نافذ دگل ایسهده، اکراهک
زوالی صوگنده مالک اجازه ایدر سه نافذ اولور.

عقد فاسدله صاتون آلمنمش یرده مشتری بنا انشا ایدر ایسه،
عقدک فسادی بهانه سیله بائع بیعی فسخ ایتدره مز زیرا بنا هدم
قیلنمش ایسه، مال بیهوده ضائع اولمش اولوب، مشتری متضرر اولور.
لکن بنا اوز اوزینه منهدم اولسه، یاخود مشتری او بنایی هدم
ایتسه، مانع فسخ زوالنه کوره، بائع عقدی فسخ ایتدره بیلور،

(۲۵) ضرر اوز مثلیله ازاله قیلنماز.

یعنی بر ضرری دفع یا رفع ایتہک قصدیله او ضررک مثلنه
ارتکاب جائز اولماز. مثلاً: دیگرلرک تجارتلرینه ضرر ایدر بهانه سیله
هیچ بر آدم تجارتدن منع قیلنماز. شرکت سببیله کله بیله جک ضرری

رفع ایتمك ایچون - شریکاردن یالکیز برینک دعواسنه بناء - ضرری وار تقسیم ارتکاب اولنماز .

(۲۶) عمومی بر ضرری دفع ایتمك ایچون خصوصی بر ضرر التزام قیلنه بیلور .

مثلاً: دوالرینک ضرردن انسانلری صافلامق ایچون، جاهل آدم طبییکدن منع قیلنور . حیله سیله انسانلره ضرر ویرمه سون ایچون، حیله کار مفتی - مفتیلکدن عزل اولنور .

مال یا جان تلفی اولابیلمك ضرردن انسانلری صافلامق ایچون - عمومی یول اوزرنده انهدامی قریب خانهلری دیوارلری جبراً هدم ایتدرمك جائز اولور . ساتوچیلر ماللرینک بهالرینی آرتدروب، جماعته ضرر ویرمه سونلر ایچون، بازار ماللرینک هر برینه اوزینه کوره بها تعین ایتمك جائز اولور . جماعتی آچلق بلاسندن خلاص ایتمك ایچون، آچلق سنهلرنده آنبارلرده صاقلانور آشلقلاری جماعته جبراً ساتدرمق لازم اولور . جماعتک آشلقلره احتیاجی شدید ایکن، آشلقلری باشقه شهرلره چیقارمقدن منع ایتمك حقى حاکمک النده اولور . شهر ایچنده یا جوارنده بنا قیلنمش یا قیلنجهق فابریقه لارک زاوودلارک عموم جماعته برر جهتن ضررلری اثبات قیلنور ایسه، او وقت او زاوودلاری او فابریقه لاری شهردن چیقارتمق یا منع ایتدرمك حقى جماعتک اختیارنده اولور .

(۲۷) ضرر اشد - ضرر اخفی ایله ازاله قیلنور .

یعنی: بر ضرری دفع ایتمك ایچون، او ضرردن بر قدر خفیف ایکنچی بر ضرر التزام قیلنه بیلور .

مثلاً: ساتون آلمش یرده مشتری بر خانه بنا ایتدکدن صوگ، شفیع شفعه دعوی ایدر ایسه، بورا ده ایکی ضرر اجتماع ایدر:

خانه‌یی قلع. ایتدرمك ضرری، مشتری ایچون بدلی یوق ضرردر. خانه‌یی مدعی‌یه جبراً صاتمق ضرری. لکن شو ضرر شفیع ایچون بدلی وار ضرردر: ویرمش پاره‌سی مقابلنده لا اقل بر خانه‌یه مالک اولور. بدل مقابلندک اولان ضرر بلا بدل اولان ضرردن، البته، اهندر. بر خانه‌ده شریک‌لردن برینک حصه‌سی، تقسیم صورتنده انتفاع ممکن اولماز درجه‌ده آز اولوب‌ده، حصه‌سی زیاده اولان شریک تقسیم‌ی دعوی ایدر ایسه خانه البته تقسیم قیلنور. حصه‌سی آز اولان شریگی دیگرک مالیه انتفاعدن محروم ایتمک ضرری اعتباره آلتماز. انسانی اوز ملک‌یه انتفاعدن محروم ایتمک ضررینی دفع ایچون او ضرر التزام قیلنور.

بر آدمک‌لندن یوز سوملق انجوسی یره دوشوب‌ده، دیگر آدمک بر سوملق طاوغی او انجویی یوتسه، انجو صاحبی بر صوم و یروب او طاوغی آلا بیلور.

(۲۸) ایکی مفسده تعارض ایدر ایسه، خفیفی اختیار قیلنور.

یعنی: بری شدید، بری خفیف ایکی مفسد تعارض ایدر ایسه، شدیدینه ارتکاب ایتمک اصلاً جائز اولماز. هر حالده «ایکی شریک اهنوی آلتور» زیرا شراره ارتکاب یالکنز ضرورت حکمیه اولوب، زیاده حقنده ضرورت یوقدر.

(۲۹) دفع مفسده جلب مصلحتدن مقدمدر.

یعنی: اوزی قدر بر مفسده‌یی ایجاب ایده‌جک مصلحتی اشله‌مک جائز اولماز.

مثلاً: بر آدم مال مشترک‌ده اوزینه فائده‌سی شریکده ضرری وار هیچ برشی احداث ایده‌مز. مشترک بر خانه‌یی تعمیر ایتمک ایچون، شریکک اذنی اولمادجه، هم ایده‌مز.

على العموم: هیچ بر انسان اوزینه بر مصلحت تحصیل ایتمک ملاحظه سیله، برر جهندن ایکنجی بر آدمه ضرر ویره بیلور شیلردن هیچ برینه ارتکاب ایدمهز. بر انسان اوزر ملکنده بر بنا انشا ایدر ایسه، باشقهسی «شو بناک دن بگا ضرر وار، سن بورا ده بنا ایتمه!» دیه جک ایسه سوزی مسموع اولماز. زیرا بر آدمک مصلحتی ایچون باشقه لرینک ضرر لری هیچ بر وجهندن شرعاً تحمل قیلنمهز.

لکن مصلحت هم منفعت، مقابلنده اولان مفسده دن بیوک اولور ایسه، او وقت او مصلحتی تحصیل ایتمک داعیه سیله مفسدیی ارتکاب جائز، احياناً واجب اولور.

مثلاً: معصوم بر جانی ظالمک الذنن صافلامق قصدیله یا ایکی آراییی اصلاح ایتمک امیدیله، یالان سوزلرک برینی سویله مک فائده ایدمه بیلور ایسه، او وقت یالان سویله مک شرعاً البته مطلوب اولور. آل عمران سوره سنده (۱۲) نجی، الانفال سوره سنک (۴۳-۴۴) نجی آیتلرک دلالترینه کوره «هبتت اجتماعیه جه اهمیتتی وار بر مصلحتی تحصیل- بر کذب سویله میبه توقف ایدر ایسه، تعریض یولنک سوز سویله مک هر وقت جائز اولور.»

(۳۰) ضرر، ممکن قدر، دفع اولنور.

تعدی ایله یا بلا تعدی اتلاف قیلنمش شیلرک ضمانی شو قاعده دن تفرع ایدر. مثلاً: بر آدم، غصب، ودیعت، عاریت طریقیله الذمه وار بر مالی، قصداً یا من غیر قصد اتلاف ایدر ایسه، یا خود یولن کیدرکن آیاغیله بر آدمک مالنه بر قدر ضرر ویرور ایسه، یا ایسه «شو مال بنمگی در» گمانیله دیگر آدمک مالنه ضرر کتورسه، کذلک بر آدمک ایته گی اوزرینه اوطور و بده صاحبی قالدقار ایکن کیومی یرتلسه، بونک کبی صورتلرک هر برنده ضمان واجب اولور. بر خانه دن دیگر خانه خرمننه طوغری قارار بر پنجه

آچدر مامق؛ قويو ياخود بر صو يولى نك يافيننده كنىف برافمامق كى مسئله لرك همەسى شوقانوندن تفرع ايدر .

(۳۱) حاجت، عمومى اولسون خصوصى اولسون، ضرورت

حكمندهدر .

ضرورت حقك ذكر اولنمش حكم حاجت حقكده جارى اولور .
مثلا: «پاره كى قايتاروب ويرر ايكن، مالمى قايتاروب آلمق شرطيله سكا شو مالمى صاندم» عقدى جائز اولمامق لازم كى ايسهده، حاجت عموميه اقتضاسيله تجويز قىلنمشدر .

كذلك «شوشيلردن يالگىز برينى آلاجغم؛ تعيين ايتمك اختياري بنده اولور» عقدى مبيعك مجهوليتنه كوره جائز اولمامق لازم ايسهده، انسانلرك صوراشوب بيلشمگه احتياجلرينه كوره تجويز قىلنمشدر .

(۳۲) اضطرار، حق غيرى ابطال ايتمز .

آچ قالدقده ديگر ك ايكمگندن بر قدر ييمك، آچلق مجبوريتيله، جائز ايسهده، شو مجبوريت حكمله غيرك حقى باطل اولمايور . بلكه ايكمگك قيمتى ييمش آدمك ذمه سنده واجب فالور .

۲۱نجى ماده يه كوره، ضرورت انسانى يالگىز مواخذه دن خلاص ايدر . اما ضماندن خلاص ايتمز .

بر آدم اوزينه هجوم ايتمش دوهي، خلاص اولمق ايچون، قتل ايدرسه، جنائت ايتمش اولماز . ليكن ضمان ذمه سنه واجب اولور . محدود بر مدت گزمك ايچون بر قايق اجاره يه آلسه، گزر ايكن صو اورتاسنده مدت تمام اولسه، ساحله كلنجه يه قدر اجاره مدتى البته ضرورت حكمله مهتد اولور . ليكن بونشكل قايقچى حقى باطل اولماز . آرتقى كچمش مدت ايچون اجر مثل ويرمك لازم اولور .

(۳۳) آلامسى ممنوع شيلرك ویرمهسى ده ممنوعدر .

مثلا: رشوت آلق حرام ایسه، رشوت ویرمك ده حرام اولور .
بناء علیه صبی حقنده اولان بو دعوی ایچون وصی ها کهلرک برینه
رشوت ویرور ایسه ضامن اولور .

(۳۴) فعلی ممنوع شیلری طلبده ممنوعدر .

خیانت، غصب، سرقت ایتمك، یالان یره شهادت ویرمك کبی
ممنوع شیلری طلب ایتمك ده ممنوعدر .
شو قاعدهدن یالانکز یمین ایتدرمك مسئلهسى، ضرورت حکمیله،
مستثنا اولمشدر . مثلا: یالان یره یمین ایتمك حرام ایسهده، برحق
دعوی انکار ایدن آدمدن یمین طلب ایتمك ممنوع دگلدر .

(۳۵) عرفلر، عادتلر احکام شوعیهیی اثبات ایتمك خصوصنده
دلیل کبی اعتبار قیلنه بیلور .

یعنی نصوص شرعیهیه قطعی صورتده مخالف دگل عرف هم
عادت بر حکمی اثبات خصوصنده دلیل اولا بیلور .

نصوص شرعیهده حکمی کلمه مش حادثهلرک حکملرینی تعیین
ایتمك ایچون، هیئت اجتماعیهده معتبر اولان عرفلره عادتلره مراجعت
قیلنوب، عادت نصل ایسه، او حادثهلرک شریعت نظرنده حکمی ده
اویله اولور . بوکا کوره ها کملره هیئت اجتماعیهده معتبر عرفلری
بیلمك لازم اولمشدر . زیرا احکامک کوبی عادتلر اوزرینه بنا قیلنور
بیع، اجاره کبی عقدلرده ویریلهک پارهلرک جنسلرینی مدتلرینی
تعیین ایتمك مسئلهسى؛ یالانمش اشچیلر ایچون اش ساعتلرینی
تقدیر ایتمك خصوصی؛ یوک طاشو ایچون بر حیوان اجارهیه آلتور
ایکن یوگک مقداری ذکر اولنماش ایسه، مقدارینی تحدید ایتمك
مسئلهسى؛ عاریتلری و دیعتلری قایتارور ایچون رعایهسى معتبر

شیلرک هر بری؛ مطلق صورتده عقد قیلنمش مزار بده اوز ماللرینی قوشوب قوشماق حکملری؛ بونک کبی مسئلهلرک هر بری هیئت اجتماعیهده معتبر عادتله عرفله موافق صورتده حل قیلنور.

(۳۶) استعمال قبولی واجب بر حجهدر.

یعنی: نکاح، هبه، بیع کبی عقدلرده، طلاق شهادت، وصیت کبی اشلرک هر برنده هر ملتک اوز لساننده استعمال قیلنور کلمه لر - آلو، اشلتو کبی خصوصلرده اوزلری آراسنده معتبر عرفلر شریعت نظرنده قبولی البته واجب برر حجه کبی اولور. شریعت اسلامیه انسانلرک بر آرایه طوپلانمش فکرلرینه عصمت رنگی ویروب، احتراماً اجماعی بر حجت ایتدیگی کبی، انسانلرک سالم وجدانلری طرفندن بلا انکار قبول قیلنمش استعماللرینی عرفلرینی ده، حیاتلارنده اوزلرینک مصلحتلرینه عائد اولور ایسه، بلا تغییر بر حجه کبی اقرار ایدر.

(۳۷) عادتده ممکن دگل شی - حقیقتده ممکن دگل شی

شی کبیدر.

مثلاً: فقیرلرگی معلوم بر آدم «بندن قرض آلمش یا غصب ایتمش ایدی» کبی بر سبب بیان ایدوب، دیگر بر آدمدن بیوک مال دعوی ایدر ایسه، دعواسی مسموع اولماز. «فلان آدمدن شو قدر قرض آلم» دیو بر قطعه سند ویردکن سوکره افرارندن رجوع ایدر ایسه، رجوعی مقبول اولمایوب افراریل مواخذه قیلنور. زیرا بر آدمک دیگرلر ایچون بالان صورتک افراری عادتده ممکن دگلدر.

(۳۸) زمانک اختلافیه حکملر مختلف اولایلور.

زمان کتدکجه انسانلرک احتیاجلری حاللری عرفلری عادتلری

البته اختلاف ایده‌جگنه کوره، انسانلرک مصلحتلری ایچون وضع اولنه‌جق حکملرده بالضروره مختلف اولور.

لکن فانک مالک عرضک نسیک عصمتی، خیانتک ظلمک خهرک حرمتی کبی احکام کلیه، مصلحتلری زمانک اختلافیل مختلف اولمادیغنه کوره، هیچ بر وقت مختلف اولمازلار.

انسانلرک هیئت اجتماعیه‌ده حیاتلرینه عائد هر بر مسئله‌ده مصلحتی اعتبار ایتمک شریعت اسلامیه نظرک اک زیاده معتبر بر اصل کلی در. حکمک دوامی یاتبدلی بالکمز مصلحتک او حکمدن حصوله عدم حصوله وابسته اولور.

(۳۹) عادتک دالیتیله حقیقی معنی ترک قیلنور.

بر کلمه یا بر ترکیب حقیقی معنالرنده هیچ بر وقت استعمال اولنماز ایسه، البته او صورتلرده حقیقی معنایی اراده ایتمک اصلا جائز اولماز. مثلا بر آدم خادمه «فاناری یاقا» دیسه، خادمه حقیقی معناسیله عمل ایدوب، فانارک اوزینی یاقسه، ضمانی واجب اولور. کلی عادتک قطعی صورتده دالیتیله بورا ده حقیقی معنی البته ترک قیلنمشدر.

بر کلمه یا بر ترکیب حقیقی معنالرنده استعمال اولنوب‌ده، مجازی معنالرنده استعمالی عادتک دالیتیله زیاده‌رک اولور ایسه، او صورتلرده حقیقی معنالری ترک قیلنوب، مجازی معنالری اراده قیلنور.

مثلا: افراری تعلیق باطلدر. «فلان یره وارر ایسه‌م، سکا شو قدر ویره‌جگم واردر.» دیسه، ذه‌سنه بر شی‌ده لازم اولماز. لکن «فلان آیک ایتداسی کلور ایسه، سکا فلان قدر ویره‌جگم واردر.» دیسه، شو سوز حقیقی معناسیله افرار اولوب باطل اولمق لازم ایسه‌ده عادتک دالیتیله شو سوز افراری تعلیق دگل، بلکه کله‌جک کونلرک برنده ادا قیلنه‌جق دینی افراردر.

بر قاچ آدم حضورنده «وفات ایدرسه‌م، فلان آدمه فلان قدر بورجم واردر.» دیسه، شو سوز حقیقی معناسیله افراری موتنه تعلیق در

لکن عادتک دلائیله شو سوز اقراری تعلیق اولمایوب، بلکه وارثلر دینی انکار ایتمه سونلر ایچون، اشهاددر. کرک صاغ قالسون کرک وفات ایتمسون او مبلغی فلان آدمه ویرمک لازم اولور. «بن وفات ایدر ایسه، ذمه گنده وار آلاجغم دن سن بری سن» دیسه، شو سوز، حقیقی معناسیل ابرایی تعلیق اولوب، باطل اولمق لازم کبی ایسه ده، عادتک دلائیله وصیت معناسنه حمل قیلنور.

(۴۰) عادت یالگنز یا مطرد یا غالب اولدقده معتبر اولور.

یوقاری ده شرعاً معتبر لگی بیان قیلنمش عادت اصلا تخلف ایتمز یا خود اکثریاً تخلف ایتمز عادت اوور ایسه، معتبر اولو بیلور. یوقسه وقوعی قلیل عادت حقیقی معنایی ترک ایتدره مز

(۴۱) احکامده یالگنز امور غالبه اعتبار قیلنور. نادر احتماللر اعتباره آلمانز.

مثلا سن بلوغ، سن اهلیت، مدت حیات کبی شیلرده انسانلرک هر بری بر درجه ده دگل ایسه ده، استقرا ایله ثابت اولمش اغلبیت اعتباره آلوب، قانونلر عمومی صورتده وضع قیلنور: «فلان قدر یاشه کلدکده صبی بالغ اولور.» «فلان قدر یاشه یتدکده انسان حقوق مدنیه سینه اهل اولور.» «ولادتندن اعتباراً فلان قدر یاشه ایرشدکده مفقودک موتیل حکم قیلنور.» کبی کلیه لرک هر بری استقرا نتیجه سنده ثابت اولمش امور غالبه اوزرینه بنا قیلنمشلاردر. مفقود مسئله سنده بزم فقیهلرک بعضلری طوفسان یاشی اعتبار ایدوب، ولادتی کونندن اعتباراً طوفسان یاشی تکمیل ایتمش مفقودک موتی ثابت کبی اولورده ترکه سی وارثلرینه تقسیم قیلنور دیمشدر. شو حکم شرعی هم اغلبی دگل ایسه ده، تیمن ایچون اوله دیمشدر.

(۴۲) عرفی ده معروف شی - شرط قیلنمش کبیدر .

مثلا: خانه بی ساتار ایکن، او بلده عرفنده خانه متعلقاته نصل شیلر داخل ایسه، من غیر ذکر عقد تحتنه داخل اولور . خدمت ایچون عقده اجر ذکر اولنماش ایسه، شو قاعدهیه کوره، اجر مثل قطعاً لازم اولور . بر آدم ایکنجی بر آدمک مالیه فائده لئسه، اگرده او مال اجرت بدلنده فائده لئمک ایچون تعیین قیلنمش ایسه، اجر مثل لازم اولور؛ دگل ایسه، اجر لازم اولماز . خدمت ایدر آدمک نفقه سی او بلدک عرفنه کوره، یا کندوسنه یا خود مستأجره لازم اولور . انتفاع ایچون آلمش عاریتله انتفاعک زمانی، مکانی، مقداری عرفله تعیین قیلنور . ویره سی به ویرلمش پاره لرک ادا کونلری تعیین اولنماش ایسه، تجارت عالمنده معروف اولان مدتله تعدید قیلنور .

(۴۳) تجارت عالمنده معروف شی - شرط قیلنمش کبیدر .

معامله ده ذکر قیلنماش ایسه ده، او یله شیلری ایفا ایتمک البته واجب اولور .

عقدلر ده ویریلجک شیلرک مدت لری، معامله ده جاری پاره لرک جنسلری کبی شیلر ده بازارک عادتی معتبر اولور . وکیل موکلک مال لرینی ساتوب ده، پاره لری بر آدم واسطه سیل کوندورمش ایسه، او آدم قاچوب، پاره لر موکل، تسلیم قیلنماش صورتده وکیلک مسئولیتی دکلاگی او بلدک عرفیه تعیین قیلنور: اوزلرینه امانتی معلوم بر آدم النده پاره لری کوندورمک بازار عالمنده معروف ایسه، وکیل مسئول اولماز؛ دگل ایسه، مسئول اولوب، پاره لری ضامن اولور .

(۴۴) عرف ایله تعیین - نص ایله تعیین کبیدر .

عاریت شیلرله انتفاعک زمانی، مکانی، مقداری عرفله تعیین قیلنماش ایسه، مخالفت ایتمک جائز اولماز، عقدلرک برینه بر آدم

مطلق صورتده توکیل قیلنور ایسه، ضرردن خالی صورتلره محمول اولور. نه ایچون اولاجغنه دائر بر سوز سویله میوب، دکان یا خانه اجارهیه آلور ایسه، صحیح اولوب، کیفیت استعمالی عرفله تعیین اولنور. خانه بناسنه ضرر کتوره بیله جک اشلره، مالکک رضاسی اولمادقجه، ارتکاب ایدهمز.

(۴۵) بر مانع بر مقتضی تعارض ایدر لر ایسه مانع تقدیم قیلنور

شو قاعده دن معامله ده حسابی یوق مسئله متفرع اولور:

(۱) بورچ مقابلنده محبوس بر مالی، بورچ ایسه نك رضاسی اولمادقجه، صاحبی ساتار ایسه، نافد اولماز. زیرا بوراده مالک، صاحبنه مملوک لگی عقدک جوازینی مقتضی اولور ایسه ده، بورچ مقابلنده محبوس لگی عقدک نفوذینی مانعدر.

(۲) اجارهیه ویرلمش بر مالی ساتار ایسه، بیع نافد اولور، لیکن مدتک انقضاسندن قبل، مستأجرک النندن اومالی مشتری آلاماز.

(۳) مشترک مالک بر حصه سی صاحبی طرفندن شریک لریک برینه اجارهیه ویریله بیلور ایسه ده، دیگر آدلاره اجارهیه ویریله مز. لیکن مشترک مالدن انتفاع نوبتله اولور ایسه، اوز نوبتنده اجارهیه ویره بیلور.

(۴) بری معلوم بری تفصیلا معلوم دگل ایکی مالی بر عقدده ساتار ایسه، عقد هیچ برنده صحیح اولماز. زیرا برینک معلوم ملکی عقدک جوازینی مقتضی، دیگرینک مجهول لگی عقدک جوازینی مانعدر.

(۵) فراشنده یاتار بر مریض «شو مال فلان وارثمه فلانک در» دیسه، هر بری شو افراری تصدیق ده ایتسه لر، وارثک افرارک جوازینی مانع، اجنبیلک افرارک جوازینی مقتضی اولدقلارینه کوره مانعک حکمی تقدیم قیلنوب، شو افرار هیچ بری عقد صحیح اولماز.

(۶) حاکم اوز بالاسیله بر اجنبی اهنه حکم ایتسه، حکم باطل اولور.

(۴۶) وجودده تابع - حکمده تابع اولور.

خانهدی ساتوده همه ضرور متعلقاتی، حیوانی ساتوده قارنده وار بالاسی، بر یری ساتوده یورر ایچون لازم اولاجق یول، آلودن مقصده نظراً مبیعدن انفکاک کی ممکن دگل شیلر، شوقاعدهیه بناء، عقد بیع تحتنه البته داخل اولورلار.

عموماً: عرف بلدهده مبیعک اطلاق تحتنه مندرج شیلر، مبیعدن استفاده ایده بیلیم ایچون لازم اولاجق متعلقات، مبیعک اوزینه طوتاش تابعلر عقد تحتنه بلا ذکر داخل اولورلار.

(۴۷) وجودده تابع اولور شیلره - علی حده حکم ویریلهمز.

مثلاً: حیوانک قارنده وار بالاسی آیروجه ساتلماز. هبه اولنمش حیوانک قارنده گی بالاسی استثنای قیلنسه، استثنای باطل اولور. بش غرامدر دیو بر آلماس طاش بیگ روبل بدلنه ساتلوبده بش یاریم غرام چیکسه، زیادهسی مشترینگ اولور، بائع بیعی فسخ ایتدرمک حقنه مالک اولماز.

شو قاعدهدن بر قدر استثنالرده وارد: (۱) معقول برسبب بیان ایدوب، جنین ایچون بر قدر مال اقرار ایدر ایسه درست اولور. (۲) ولادتندن اول وفات ایتمش پدینه جنین وارث اولور. (۳) آلاجفی نقود خالصه اولوبده، مغشوش نقدلره راضی اولارق خالصک حقینی اسقاط ایدر ایسه، درست اولور. خالصک بورجک صفتی تابعی اولاق جهته علی حده اسقاطک جائز دگللیگی لازم کبی ایسهده.

(۴۸) بر مالی ملکتمش آدم او مالک همه ضروریاتلرینی مالک اولور.

مثلاً: خانهدی ساتون آلمش آدم یورو ایچون لازم اولاجق طریق مالک اولور.

(۴۹) متبوع ساقط اولور ایسه، تابع ساقط اولور.

اصیل بورجدن ابرا قیلنور ایسه، کفیلده بری اولور. موکاک
جنونی یا فوتی سببیله وکیل منعزل اولور. زیرا متبوع اولان موکاک
حق تصرفی قالمادی، بالضروره وکیلکده حق تصرفی قالماز.

(۵۰) ساقط - عودت ایتمز.

یعنی: سقوطی ممکن بر حق اسقاط قیلنور ایسه، تکرار قایتماز.
مثلاً: آلاجق دن مدیونی ابرا یاخود آلاجفی مدیونه هبه ایدر
ایسه، دین او ساعت ساقط اولوب، تکرار عودتی ممکن اولماز. بر
دعوی ده صلح همه حقوقی اسقاط طریقله اولور ایسه، او صلحی فسخ
ایتمک اصلاً ممکن اولماز. بر آدم دیگر بر آدمی حقندن ابرا ایدر
ایسه، آرتق او حق ابداً دعوی ایده مز. ساتوچی پارهیی قبض
قیلودن قبل، مبیعی مشتری به تسلیم ایدر ایسه، پاره ایچون حبس
ایتمک قصدیله، مبیعی استرداد ایده مز. ثلث مالدن زیاده وصیتی
وارث بر دفعه اجازت ایدر سه، سوگره اوکونوب دونهجک اولور
ایسه، اجازت باطل اولماز.

(۵۱) بر شی باطل اولدوقده ضمننده گی شی ده باطل
اولور.

مثلاً: بر آدم بر مالی ساتوب، پارهیی قبض ایتمسه، پارهیه
متعلق دعوالرک هر برندن بائعی مشتری ابرا ایتمسه، عاقبت، دیگرک
مالی اولوق سببیله مبیع ضبط قیلنسه، عقد بیع باطل اولوب، ضمننده گی
ابرا دخی باطل اولور.

ایکی آدم دعوی سوکنده صلح عقد ایدوب، بری دیگرینی
ابرا ایتمسه، یاخود مدعی علیه اقرار قیلوب «مال آنکدر» دیسه،
حتی اقراری یا ابرایی تأکید یولنده سند ویرشسه لر، بوندن صوگ

صلاح بطلانی سببلك بريله ظاهر اولسه، صلح ضمننده گي ابرا باطل اولور. طالبك دعواسنه خلل كلمز، تكرار دعوى ايدرسه حقى وار. بر آدم «فانمى يوز بيك روبل بدلنه سكا صاندم» ديسه، مشترى بدلى ويروب او آدمى قتل ايدر ايسه، قصاص لازم اولور. زيرا قتل ايتمگه اذن-بيعك بطلانی ضمننده باطل اولور.

(۵۲) اصلی ایفا ایتمک ممکن اولماز ايسه، بدلى ایفا قيلنور.

یعنى الك اول اصلی ایفا ایتمک لازمدر. اصلی ایفا ممکن ایکن هیچ بر وقت بدل ایفا اولنه ماز. لکن اصلك ایفاسی ممکن اولماسه، انسانلك حقلرینی ضائع ایتمه مک ایچون، ضرورت اقتضاسیله البته بدلى ایفا قيلنور. مثلا:

غصب اولنمش مال موجود ايسه، اوزی؛ دگل ايسه قیمتی ادا قيلنور. امانت طریقیله ویرلشم شی موجود ايسه اوزی، تلف قيلنمش ايسه، بدلى تسلیم قيلنور. آيک اولگی کوننده بر آی مدتله اجاره عقد قيلنسه، او آيک انقضاسیله مدت تمام اولور. ولو آی یگرمی طوقزدن کلسه ده. اما آيک بر قدری کچدک دن صوگ اجاره عقد قيلنسه، بوراده اصلی ایفا ایتمک ممکن دگلگی سببيله، آی بدلنده تام اوتوز کون آلنور.

(۵۳) بالذات جائز دگل شی- بالتبع جائز اولابیلور.

مثلا: آلنمش شیلری قبض ایتمک ایچون آلوچی ساتوچی نك اوزینی وکیل ایتسه، شو توکیل جائز اولماز. زيرا بر آدمده هم تسلیم ایتمک هم قبول ایتمک صفتلری مجتمیع اولماز. بوکا کوره، اگرده آلنمش شیلر بائع النده تلف اولسه، ضرر مشتری حسابنه دگل، بائع حسابنه اولور. لکن اگرده مشتری «آشغی حاضرله. شو چواللره قوی» دیرک چواللری ساتوچی النه ویرسه، ساتوچی ده

آشلیقی وزن ایدوب، چواللره قویسه، مشتری طرفین قبض درست اولور. شو صورتده آشلق هلاک اولور ایسه، بائع حسابندن دگل، مشتری حسابندن اولور.

اولگی صورتده قصداً واقع اولمق جهتله توکیل جائز اولمامش ایسهده، اخیرگی صورتده «حاضرله. چواللره قوی» امرینه تبعاً توکیل جائز اولمشدر.

صانلمش آشلق لاری مشتری امریله بائع طعن ایتمسه، شو صورتدهده قبض ثابت اولور.

شو فاعل دیگر بر تعبیر ایلهده افاده قیلنه بیلور: «قصدی شیلرده رعایه سی لازم شرطلری ضمنی شیلرده رعایه ایتمک هر وقت لازم اولماز.»

(۵۴) ابتداده جائز دگل شی - بقاده جائز اولابییلور.

مثلاً: قبض ممکن اولمامق جهتله، بر حصه شائعیهی هبه ایتمک جائز دگلدر. لکن هبه قیلنمش بر مالک حصه شائعیهسنه بر مستحق چیقوبده، ضبط ایتمسه، هبه باطل اولماز، بلکه قالمش حصه موهوب لهک اولور.

یالکیز بر خانه سی گنه وار بر مریض او خانه یی اجنبی بر آدمه هبه هم تسلیم ایتدکنن صوگ و فات ایدوب، وارثلر هبه یه اجازه ویرمز لرسه، ایکی اولوشده هبه باطل اولور ایسهده، قالمش بر ثلثده هبه باطل اولماز.

بر مالی صاتو حقنده توکیل قیلنمش آدم او مالی صانوده ایکنجی بر آدمی اوزی وکیل ایتمز. لکن بر فضولی او مالی صاتار ایسه، وکیل اجازه ویرسه، اجازه سی درست اولوب، بیع معتبر اولور.

(۵۵) بقا - ابتدادن اسهلدر.

الده یوق مالی بیع ایتمک جائز دگلدر. لکن بر انسان النده وار حیوانی بیع ایتدکنن صوگ او حیوان قاچسه، بیع باطل اولماز.

خانده بر حصه شائعیهی اجارهیه ویرمك جائز دگلدر. لیکن اجاره
صوگنده شیوع طاری اولور ایسه، عقد اجاره باطل اولماز.

(۵۶) تبرع مملوکیتهی یالگنر قبض ایله افاده ایدر.

یعنی: فی الحال مجاناً ویریلهجك بر مالک آلاجق انسانه مملوکیتهی
ایچون، او انسانک قبضی شرطدر. هبه ایتمش آدم او انسانک قبضندن
قبل وفات ایتمسه هبه باطل اولور. هبه ایتمش آدم قبضدن قبل
رجوعده ایده بیلور.

(۵۷) ولایت حسبیلله تصرف - فائده وجودینه توقف ایدر.

یعنی: امام، قاضی، ولی، وصی، قیم کبی ولایتلرک - اوزلرینک
الترینه شرعک امانتیه تسلیم اولنمش حقوقده تصرفلری بر فائکیهی
بر مصلحتی متضمن اولورلار ایسه، جائز اولوب، فائکسی مصلحتی
یوق، تصرف هیچ بر وقت جائز اولماز.

مثلاً: امام، یا قاضی «فلان آدمک یا بیت المالك مالینی هلاک
ایت!» دیسه، اذنی، امری قانون نظرنده معتبر اولماز. هلاک ایدرلر
ایسه، اوزلرینه ده ضمان واجب اولور. - حاکم یا ولی یتیملرک ماللرنده
وقفلرده فائدهسی یوق بر اشده تصرف ایدهجك اولسهلار جائز
اولماز، او تصرفدن بر ضرر چیقہ قالسه، تصرف ایدنلره ضمان
واجب اولور. - بر دیوار عامه یولنه طوغری منهدم اولابیلور
درجده مائل اولوبده، او دیوارک نقضی یا اصلاحی ایچون صاحبنه
ضرورتدن زیاده مهلت حاکم طرفندن ویرلسه، مدتک انقضاسندن
قبل، دیوار منهدم اولوب، بر آدمک یا جاننه یا مالنه بر ضرر کتورسه،
دیوارک صاحبی ضامن اولور. حاکم طرفندن ویرلمش مهلت ضمانی
رفع ایدهمز. زیرا لزومندن زیاده مهلت عمومک فائکسنه مخالفدر. -
حاکم یا ولی صغیرک مالندن بر پارهیهی ده هبه طریقیله دیگرلره

ويروهمز. بر صبي نك دعواسنده - صبي يه ضرر اولمامق شرطيله - وليسي صلح عقد ايده بيلور. لکن صلح عقد ايتمکنده صبي ايچون بر ضرر اولابيلور ايسه، ولي صلح ايدهمز.

على العموم: بر آدمك ولايت حسييله ديگر بر آدم حقنده تصرفي يالگز بر مصلحت وجودي تقديرنده گنه جائز اولا بيلور هيچ بر آدمك فائدهسز تصرفي ديگر آدم حقنده لازم اولماز.

آنالرك بالالر حقنك تصرفلري - شفقت مرحمت اساسلرينه تاسيس اولنمش ولايت اعتباريله در. آتا، قانون طبيعي حكيميله، البته اوز بالاسنه شفقتله معامله ايدر. بوكا كورهده، آتا اوز بالاسي حقنك بر تصرفده بولنسه، غالباً او تصرف بالا ايچون بر مصلحتي البته متضمن اولور.

لکن آتا تصرفي اوز بالاسنك فائدهسنه مصلحتنه قطع صورتك مخالف ايسه، اويله تصرفي آرتق شريعت مقدسه تنفيذ ايتمز. آتانانك تصرفده مصلحت حدوديله، ياخود، بالا رضاسيله تحديد قيلنور. بناء عليه: رضاسي اولمادجه جبراً بر قزي آتاسي تزويج ايدر ايسه، عقد نافذ اولماز.

(۵۸) خصوصي ولايت - عمومي ولايتدن اقوا در.

مثلا: وقف ماللرينه عائد مسئلهلرده متولى ولايتي - وقف مالنك خصوصيتي يوق حاكمك ولايتندن اقوا در. وقفك متولى سي، ناظري وار ايكن - وقف ماللرنده حاكم تصرف ايدهمز.

وقف ماللريني حاكم بر آدمه، متولى ديگر آدمه اجارهيه ويره، حاكمك اجارهسي معتبر اولماز. - خيانتني ظاهر اولمامش ايكن، وافق طرفندن نصب اولنمش ناظري حاكم عزل ايدهمز.

يتيمك وصي سي وار ايكن، يتيمك ماللرنك حاكم تصرف ايدهمز. لکن وقفك يا يتيمك ماللرنك ضرري وار تصرفدن حاكم ناظرلري ده،

ولبلری ده منع ایده بیلور. خیانتلری ثابت اولور ایسه، عزل اینک بیلوب، امین هم مستقیم آدملری تعیین ایده بیلور.

(۵۹) سوز-صحتی ممکن ایکن-اهمال اولنماز.

یعنی: بر سوزی بر معنایه حمل ایدوب درستله مک ممکن اولور ایسه، او سوز اهمال اولنمایوب، معناسیله دائماً عمل قیلنور. مثلاً: بر آدم «شو مالمی بالامه وقف ایتدم» دیهش ایسه، اگرده صلبی بالاسی وار ایسه، وقف او بالایه مخصوص قالور. اگرده صلبی بالاسی اولمایوب ده، بالالرینک بالالری وار ایسه، کلامی اهمال ایتمه مک ایچون وقف بالالرینک بالالرینه اولور. زیرا بر مجازی معنایه حمل ایدوب، کلامی درستله مک بورا ده ممکندر.

(۶۰) حقیقی معنی متعذر اولور ایسه، کلام-مجازه حمل اولنور.

مثلاً: «شو آغاچی بیمه» دیسه، بیمش لرینه محمول اولور.

(۶۱) برسوز-اعمالی ممکن اولمازسه-اهمال اولنور.

یعنی: بر سوزی-حقیقی یا مجازی معنالرندن برینه حمل ایدوب، درستله مک ممکن اولماز ایسه، او یله سوز اهمال قیلنور؛ یوقسه تقدیر یا ادراج طریق لر یله درستله مک تکفلری التزام اولنماز. والا دنیا ده هیچ بر فاسد تصرف قالماز ایدی. او یله یوللر فتح اولنه حق ایسه، انسانلرک معامله لرنده امنیت بیله قالماز ایدی.

(۶۲) «متجزی دگل شیلرک جزلری ذکر اولنسه تمامی ذکر اولنمش کبی اولور.»

مثلاً: «شو آدمک ثلثنه کفیل اولدم.» دیسه کفالت صحیح اولوب، «شو آدهمه کفیل اولدم» دیهش کبی اولور. «شو خانه نصفنده شفعه بی ترک ایدم» دیسه، شفعه تمام یله ساقط اولور.

(۶۳) هر مطلق علی اطلاقه جاری اولور. (تقییدینه دلالت ایدر بر دلیل بولنمادقجه.)

یعنی: قیدسز ذکر اولنمش بر سوز یا بر جمله اوزینک فردلرندن برینه تخصیص قیلنمایوب، هر بر فردینی احتمال طوتار حالنده ترک قیلنور. اما افرادندن برینه تخصیص ایده چک بر عباره یا بر قرینه بولنور ایسه، او وقت مطلق او بر فردینه تخصیص قیلنور.

مثلاً: بر آدم «شو مالی صات!» دیسه، وکیل آز یا چوق بهالوک هر بریله او مالی بیع ایده بیلور. لکن «فلان قدر بها ایله صات!» دبه رک ثمننی تعیین ایدر ایسه، تعیین قیلنمش ثمنندن دون بها ایله وکیل او مالی بیع ایدهمز.

کذلک بر آدم وصفلرینی بیان ایتمه یوب مطلق بر عباره ایله «بنم ایچون بر آت صاتون آل» دیسه، بورا ده صاتون آلنه جق آتک قیدلرینه دلالت ایده بیلور بر سوز یوق ایسه ده، صاتون آلنه جق آتک جنسی بهاسی موکک حالنه مقصدینه کوره تعیین قیلنور. وکیل مثلاً دورت بش بیگ روبلک آتی صاتون آلامایوب، موکک حالنه مقصدینه مناسب بر بها ایله گنه اشترا ایده بیلور.

دیگر معامله لرده شو ایسکی مثال کبیدر. مطلق صورتده ذکر اولنمش سوز، حال یا عرف یا خود بر عباره بولنمادقجه، افرادندن برینه هیچ بر وقت تخصیص قیلنماز.

(۶۴) حاضرده وصف لغو اولوب، غائبده معتبر اولور.

یعنی: مجلس عقدده حاضر اولوبده اشاره ایله تعیین قیلنمش شیلرده تعریف ایچون ذکر اولنمش وصف اعتباردن ساقط اولوب، عقدده بالکنز اشاره ایله تعیین معتبر اولور. ذکر اولنمش وصفک عدمی عقدک صحتنه ضرر ویرمز. مثلاً: آق دگل بر حیوانه اشاره قیلوب، «شو آق حیوانی فلان قدر درهم مقابلنده سکا صاتم» دیسه،

ایجاب درست اولوب، آق تعبیری لغو اولور. اما میدانده حاضر دگل قارا بر حیوانی اراده قیلوب «فلان آق حیوانمی سکا صاتم» دیسه، آقلى وصفی معتبر اولوب، عقد بیع لازم اولماز، مشتری حیوانك آق دگل بهانه سیله عقد بیعی فسخ ایده بیلور.

هر حالده اشاره ایله تعیین کفایه هم معتبردر. کفایه در: یعنی اشاره ایله تعیین اولنمش ایسه، تعریف و توصیفه حاجت قالماز. معتبردر: یعنی «شو ساعتی سکا صاتم» دیسه او ساعتی عیناً ویرمک لازم اولور. بدلنده او جنسدن دیگر بر ساعتی ویره مز.

لکن اشاره ایله تسمیه جنسده مختلف اولور ایسه، او وقت اشاره دگل، تسمیه معتبر اولور. مثلاً: عادی بر طاشه اشاره ایدوب «شو آلماسی سکا صاتم» دیسه، مشتری طاشی آلماسدر خیال ایدوب آلسه، بیع باطل اولور. اما طاشك آلماس دگللیگی معلوم اولاطوروب ده، مشتری بیلهرک آلسه، عقدی فسخ ایتدرمکده مشترینك اختیاری قالماز.

(۶۵) سؤال جوابده اعاده قیلنمش کبی اعتبار قیلنور.

یعنی: بر سوز اوز باشینه تمام اولور حالده دگل ایگن، اولگی بر کلامه جواب صورتنده ذکر اولنور ایسه، او جوابده اولگی کلام اعاده قیلنمش کبی اعتبار قیلنوب، او کلامده هر نه وار ایسه، همهسی جوابده معتبر اولور.

مثلاً: بر آدم «شو خانه می فلان قدر پاره مقابلنده سکا اجاره یه ویردم. اما او خانه می فلان قدر بها بدلنده سکا صاتم» دیدکده، مخاطب جوابده «یارار» دیسه هم بیع هم اجاره منعقد اولور. بر آدم فراشده یاتار بر مریضه «ثلث مالگی وصیت ایدوب، تنفدینه بنی وصی ایتدگمی؟» دیدکده، مریض «ایتدم» دیسه شو جوابله یکی شی - یعنی هم ثلث مالی وصیت، هم وصی تعیین ایتمک ثابت اولور.

جواب اولمق صفتيله سويلنمش سوز اوز باشينه تمام اولور
 حالده دگل ايسه، قاعده شودر. اما جواب اولوبده اوز باشينه
 تمام اولابيلور بير حالده اولور ايسه، او تقدیرده سؤالده وار
 قیدلری جوابده اعتبار ایتک لازم اولماز.

(۶۶) ساکتته سوز اسناد اولنماز. لکن معرض حاجتده

سکوت بیان حکمنده اولور.

شو قاعدهده ایکی جمله واردر.

بری: «ساکتته سوز اسناد اولنماز.» جمله سیدر. یعنی بر
 معین حادثهده سوز سويله مەمش انسانی سوز سويله مەمش انسان حکمنک
 اعتبار قیلنماز. مثلاً: بر آدم بر مالک صاحبنه «سنک فلان مالکی فلان
 صانتدی» دیدکده او مالک صاحبی سکوت ایدر ايسه، شو سکوتی
 اجازه حکمنده اولماز. کذاک بر انسان دیگر بر انسانک
 اجارهیه ویرلمک ایچون تعیین قیلنماش خانهسندۀ اوطورسه، خانه
 صاحبی سکوت ایدر ايسه، او خانهیی اجارهیه ویرمش حکمنک اولماز.
 بناء علیه اوطوران آدمدن کچمش مدت ایچون اجرت طلب ایتمز.
 حاکم وصیسی یوق بر صبی یا مجنونک بیع وشرالرینی
 کوروبده سکوت ایدر ايسه، او حاکمک سکوتی تجارتلرینه اذن
 ویرمک حکمنده اولماز.

بر آدم اوزینک مرض موتنده بر قدر انسانلری دعوت ایدوب،
 «بنم هیچ بر کیمسهیه ویره جگم یوقدر» سوزینی سويله دکدن سوکره
 وفات ایتسه، او سوز سويلنور ایکن حاضر اولوبده سکوت ایتمش
 انسانلرک بری «او آدمک بکا شو قدر ویره جگی وار ایدی» دیو
 دعوی ایدوب، بینه عادلۀ ایله اثبات ایتسه، دعواسی مقبول اولور.
 اولده سکوتی «بنم هیچ بر کیمسهیه ویره جگم یوقدر» سوزینی
 تصدیق حکمنده اولماز.

فاعدده مذکور ایکی جملہ دن ایکنجی سی: «لیکن معرض حاجت ده سکوت بیان حکمنک اولور» جملہ سیدر. شو جملہ ساکنہ سوز اسناد فیلنور بعض مسائل فقہیہ بی علی وجه الا جمال احاطہ ایدر. مثالری:

(۱) ثمنی قبضدن قبل، بائع مبیعی حبس ایدہ بیلور. لیکن ثمنی تسلیم ایتہ مش مشتری مبیعی قبض ایدر ایکن، بائع بیلہ طوروب سکوت ایتہ، شو سکوتی «رخصت ایتدم، قبض ایت» سوزی حکمنک اولوب، بوکا کورہ حق حبسی اسقاط ایتہ مش اولور.

(۲) بر آدم بر مالی صاتون آلاجق اولدق ده دیگر بر آدم «او مالک عیبی واردر» سوزیلہ مشتری بی تنبیه فیلا طوروب، مشتری سکوت ایدر ایسہ، سکوتی «مالک عیبہ راضی یم» سوزی حکمنده اولوب، بوندن صوگ او مالی صاتون آلور ایسہ، آرتق خیار عیبی قالماز.

(۳) بر آدم خانده یا غصب یا عاریت طریقہ او طور مقده ایکن، خانہ صاحبی «یا فلان قدر بدل مقابلندہ خانہ مده او طور، یا خود چیق» دیسہ، او آدم سکوت ایدوب خانده او طورسہ، سکوتی «راضی اولدم، او بدل مقابلندہ خانہ کی اجارہ آلدیم» سوزی حکمنک اولور.

(۴) بر اجیر «سنک ویردگک یوز درہم اجرتہ قناعت ایتہزم، بوندن صوگ ایکی یوز ایت» دیسہ، صاحبی سکوت ایدر ایسہ، سکوتی «یارار، بوندن صوگ اجرتک ایکی یوز درہم اولور» دیمک حکمنده اولور.

(۵) راہن رهنی بیع ایدر ایکن، مرتہن کوروب ده سکوت ایدر ایسہ، مرتہنک سکوتی «راضی یم، صات» سوزی کبی اولوب رهن باطل اولور. مرتہن رهنی بیع ایدر ایکن، راہنک سکوتی «یارار، صات ده حقکی بدلدن استیفا ایت» دیمک کبی اولور.

(۶) آلاجق انسان ہبہ بی آلور ایکن ویرمش انسان سکوت ایدرسہ، سکوتی «رخصت ایتدم، آل» دیمک حکمنده اولور.

(۷) بوج صاعبی «آلاجھی سکا هبه ایتدم» ديدكده مديون سکوت ايدر ايسه، سکوتی «رحمت، احسانگی قبول ایتدم» سوزی حکمنده اولور.

(۸) بر آدم «شو مالمی سنك الكڭده امانت ایتدم، صاقلا» ديمش ايکن، مخاطب سکوت ايدر ايسه، سکوتی «قبول ایتدم، مالک بنده وديعه اولور» سوزی کبی اولوب، ضائع اولور ايسه ضامن اولور.

(۹) عقلی وار بر بالایی آلیش ویرش ايدر ايکن، ولیسی کوروبده منع ایتمزسه، «اذن ویردم، آلیش ویرش ایت» ديمش کبی اولور.

(۱۰) بیعک انعقادینه واقف ايکن، شفیعک سکوتی «حقی اسقاط ایتدم» ديمک کبی اولور.

(۱۱) «فلان اشده سنی وکیل ایتدم» سوزی سویلنور ايکن مخاطب سکوت ايدر ايسه، سکوتی «وکالتی قبول ایتدم» ديمک حکمنده اولور.

(۱۲) بر آدم «شو مال سنکدر» دیو اقرار ايدر ايکن مخاطبک سکوتی «بلی بنمدر» معناسنده اولور.

(۱۳) بر آدم شو عرصه بنمگی در ديهرك، صاتسه، مشتری او عرصهده خانه لر بنا ایدوب بر مدت تصرف ایتمش ايکن، دیگر بر آدم بونی کوروبده بلا عذر سکوت ايدر ايسه، سکوتی «او عرصه بنم مالم دگلدر» سوزینی سویله مک حکمنده قالب، بوندن صوڭ او عرصهیی دعوی ايدر ايسه، دعواسی مسموع اولماز.

لکن بر مالک صاحبی معلوم ايکن، بیع ساعتنده صاحبک سکوتی اذن معناسنده یاخود حق دعوی اسقاط حکمنده اولماز.

(۶۷) وجودینه اطلاع عسیر شیلرک ظاهری دلیللری او شیلرک مقامنده قائم اولور.

مثلا: هر بر عقدده وجودی شرط اولان رضا امور قلبیهدن اولوب،

وجودینه اطلاع عسیر اولدیغنه کوره، لسانده جاری اولور ایجاب قبول کبی شیلر رضا مقامنه قائم اولوب، ایجاب قبول بولندقدده عقد منعقد اولور.

بر آدم عقدده ایجاب ایتدکدن سوکوره دیگرینک قبولندن قبل، اعراضه دلالت ایدر بر قول یاخود بر فعل ایقاع ایدر ایسه، ایجاب باطل اولور. او قول یا او فعل اعراضک ظاهری دلیلی اولوب، مقامنه قائم اولور.

مشتری ساتون آلمش حیوانک عیبنه اطلاع سوکنده تداوی ایتسه، خیاری ساقط اولور. زیرا عیبک وجودینه رضاسی امور قلبیهدن اولوب، ظاهری دلیل اولان تداوی رضا مقامنه قائم فیلنور. بر آدم لقطهیی تملک قصدیله آلور ایسه، غاصب؛ صاحبنه ویرمک قصدیله آلور ایسه امین اولور. لکن قاصدک قصدی خفیدر. آلور ایکن اشهاد ایدوب، آلدقدن سوک غلبهک یرلره اعلان ایتدرر ایسه، لقطه او آدمک النده امانت، یوقسه غصب اولور.

دعوی بابنده بینهلرک اکثری ده شو قاعده اوزرینه متفرعدر. مثلاً: «فلان مال فلانک ملکیدر» کبی دعوی ده شاهدک شهادتی اکثریاً یالکیز «ثبوت ید» کبی ظاهری دلیلره گنه مستند قالور. اگر «ثبوت ید» ایله شهادت جائز اولماسه ایدی، باب شهادت تماماً قاپانور ایدی. زیرا شاهد، بیع و شرا کبی اسباب ملکى معاینه ایدر بیلور ایسه ده، شاهد قاشنده بائعک حق ملکى یالکیز «ثبوت ید» ایله گنه معلوم اولور.

عقوبات بابی ده شو قاعدهیه متفرع اولور. مثلاً: قصاصک ثبوتی ایچون قاتلده قصدک تحقیق لازمدر. لکن قصد هر حالده امور باطنه دندر. بوکا کوره اجزای بدنی تفریق یاخود روحی ازاله ایده بیله جک شیلره ارتکابی قصد مقامنه قائم اولور.

(۶۸) غائبین کتاب - حاضرین خطاب کبی در.

یعنی لسان ایله ادا قیلنور معاملهرک عقدرک هر بری - یازو ایله ده ادا قیلنه بیلور. لسان ایله عقدی جائز بیع - یازو ایله ده عقد قیلنه بیلور.

لکن کتابک معتبرلگی ایچون مستبین هم مرسوم اولمق شرطدر. مستبین: یعنی اوفونور حالده اولمق.

مرسوم: یعنی زمانک عرفنه عادتنه موافق طریقله یازلمش اولمق. مثلاً: زمانک عرفنه کوره یالکیز امضا کافی ایسه، امضالشمش اولمق؛ یالکیز امضا کافی اولمایوب مهرده لازم ایسه، هم امضالشمش هم مهرلشمش اولمق.

مستبین هم مرسوم کتاب - حیلدن تزویردن ظهارتی معلوم اولور ایسه، فطعی حجه لر کبی معتبر بر حجه اولور.

(۶۹) تلسزک، مقصودینی افاده ایده بیلور قدر، اشارهسی - لسان ایله بیان کبیدر.

یعنی لسان ایله ادا قیلنه بیلور معاملهرک هر بری - تلسز حقنده اشارهسیله ادا قیلنه بیلور. تلسزک اشارهسی معامله خصوصتک لسان ایله بیان مقامنه قائم اولور.

تلسزک اشاره لری طبیعی صورته ایکی نوع اولور. بری انکارینه دلالت ایدر. باشی عرضاً تحریک ایتمک کبی. دیگرى اقرارینه قبولنه دلالت ایدر؛ باشی طولا ایکمک کبی. بعض اشاره لری اصطلاحی اولور، اوزی یا آشناسی آکلار. او وقت ترجمانک عدالتی امانتی شرطدر.

زمانمزه تلسزله کتابت همده مخصوص بر لغت تعلیم اولنور. تلسزک او کتابلری او لغتلری البته هر حکمده تماماً لسان کبیدر.

شوقاعده يه كوره اشاره يالگىز تلسزىدن مقبولدر . اما ناطق
آدمك اشارهسى بيان حكمنده دگلدر . بناء عليه «فلانك سن دن فلان
قدر آلاچقى وارميدر؟» سؤالنه جواب اولارق باشيله اشاره ايتسه
اقرار حكمنده اولماز .

تلسزك اشارهسى معاملات خصوصنده بيان حكمنده در ديدك .
اما حدود حقنده اشارهسى معتبر دگلدر .

(۷۰) ترجمانك سوزى هر خصوصده مقبولدر .

حاكم مدعيلرك دعوالرينى شاهدلرك شهادتلرينى برترجمان
واسطه سيله ترجمه ايتدرسه ، اوترجمه - مدعيلرك شاهدلرك بالذات
بيانلرى كى مقبول اولور . لكن لسانلرى معرفتده ترجمانك
مهارتى همده امانت وعدالتى شرطدر .

(۷۱) خطاسى ظاهر اولمش ظنلره اعتبار يوقدر .

بر آدم «بورجم واردر» ظنيله ديگر بر آدمه بر قدر پاره
تسليم ايتدك دن صوگ بورج يوقلغى ظاهر اولسه ، ويرلشم پاره يى
قايتاروب آلا بيلور .

«بورج ذمهده باقيدر» گمانيله كفيل بورجى ادا ايتدك دن صوگ
اصيلك اولده ايفاسى ظاهر اولسه ، ويرلشم پاره يى كفيل استرداد
ايد بيلور .

بر آدم بر خانه يى موقوفدر گمان ايدوب ، ناظر اولمق صفتيله
او خانه يى اجاره يه ويرسه ، صوگره او خانه نك او آدمه ميراث لگى
ظاهر اولوب وقفك بطلانى متبين اولسه ، اجاره فسخ اولنماز . زيرا
او خانه اصلده او آدمك ملكى اولمق له اجاره صحيح اولوب «موقوفدر»
گماننه اعتبار اولماز .

بر آدم دیگر آدمدن بر حق دعوی ایدوب، عاقبت بر قدر مال اوزرینه صلح ایدهرک او مالی آلدقن سوکره حقک یوقلغی ظاهر اولور ایسه، آلمش مال صاحبنه اعاده قیلنور .

بر آدم «شو مال بنمدر» گمانیله دیگرک بر مالینی اتلاف ایدر ایسه، ضمانی واجب اولور . اولگی گمانی ضمانی اسقاط ایدهمز .

دعوی ده استیناف مسئلهلری عموماً شو قاعدهیه مبنیدر . بر دعوی ده محکمه طرفندن ویرلمش حکمک اصول مشروعهیه موافق دگللگی ظاهر اولور ایسه، دعوی استیناف قیلنور . خطاسی ظاهر حکم اقرار قیلنماز .

اون درهم ویرهجگی وار آدم «ویرهجگم اون ایکی درهمدر» ظنیه بورج صاحبنه اون ایکی درهم ویرسه، او ایکی درهم آلمش آدمک النده امانت عکمنده اولور .

(۷۲) سنده مستند احتمال - حجیتی ابطال ایدر .

بر آدم مرض موتنده وارثلردن برینه ویرهجگی وارلغینی اقرار اینسه، شو اقرار حجه اولاماز . زیرا دیگر ورثه دن مال قاچرمق احتمالی بوراده بر دلیل مستنددر .

(۷۳) توهمه اعتبار یوقدر .

توهم ایله بر حکم شرعی ثابت اولماز، قطعاً ثابت بر شی امر موهوم سببیه تأخیر قیلنماز .

افلاس حالنده وفات ایدن آدمک ماللری بیع قیلنوب، حاصل اولمش ثمنلر غریملره تقسیم قیلنور . ایکنجی بر غریمک ظهوری احتمال بهانه سیله تقسیم تأخیر قیلنماز .

بر خانه نك بری غائب بری حاضر ایکی شفیع بولنوب، حاضر اولان شفیع تمام شفعییی دعوی هم اثبات ایدر ایسه، شفعه نك

تمامی حاضرک حقى اولور . غائب اولان شفيع کلورده طلب ايدر گمانيله حاضرک حقى تاخير قيلنماز .

ايكى اراده بر قدر مدت آليش ويرش جارى اولوب، سوگره حساب کوردکلرنده برى ديگرينه «شو قدر ويره جگم قالدى» سندينى ويره، سند ويرن آدم «احتمال، حسابمزه غلط واقع اولمشدر؛ تکرار باشدن حساب ائمه دکجه او مبلغى سکا ويره م» ديه مز .

بورجى يوق بر آدم وصيت ايدر ايسه، «احتمال همه ترکه يى استغراق ايدر قدر دينى بولنور» توهميله وصيتک تنفیدی تاخير قيلنماز . بر آدمک قاتللىگى قطعى بر قرينه ايله ثابت اولور ايسه، «قتيل، احتمال اوزينى اوزى قتل ائتمشدر» کبی توهملر ايله قاتلک جنائتى عفو قيلنماز .

(۷۴) برهان - مشاهده کييدر .

يعنى محکمه حضورنده برهان ايله ثابت شيلر - مشاهده ايله ثابت شيلر قدر معتبر اولور . مثلا دعوى ده شهادت عادل ايله ثابت بورج - اقرار ايله ثابت بورج کييدر .

(۷۵) بينه - مدعى وظيفه سى اولوب: يمین - منکرک وظيفه سييدر .

شو قاعده - سنن بيهقى ده ابن عباس حضرتلرى واسطه سيل روايت قيلنمش «البينة على المدعى، واليمين على من انكر» سنت صحيحه سنک ترجمه سييدر . يعنى: انسانلرک قورى دعوالرى مقبول اولسه ايدى، او وقت مالرده جانلرده امان قالماز ايدى . قورى دعوى هيچ بر وقت مسموع اولماز . دعوى ايله چك آدم بينه اقامت ايدر؛ اوز حقوقندن مدافعه ايله چك آدم، لازم اولور ايسه، يمین ايدر . شو قاعده يى گوزل صورتده آکلماق ايچون، مدعى کيم؟ منکر کيم؟ دعوى ده بينه کيم دن طلب اولنور؛ يمین کيمه عرض قيلنور؟ بيلهک ضروردر .

مشهور تعریفله کوره، مدعی: «حضور حاکمده دیگر بر آدمین
بر حق معلومی طلب ایدن» کیمسه در.

لیکن شو تعریف هر وقت درست اولاً بیلور تعریف دگلدر.
زیرا بر حق معلومی طلب ایدن آدم هر وقت مدعی اولماز، احياناً
مدعی علیه اولور. مثلاً:

(۱) بالغ اولمش یتیم - وصی سی النده اولان اوزینک مالینی
طلب ایدر ایکن، وصی «مالکی سکا ویرمش ایدم» دیسه بوراده
طلب ایدن یتیم مدعی علیه اولوب، مطلوب هم منکر اولان وصی
- مدعی اولور.

(۲) بر مالی امانت صورتیله حفظ ایتمک ایچون شاهدلر حضورنده
بر آدمه ویرمش انسان آلمش آدمین «امانتی ایندی بگا قایتار»
دیه دعوی ایدوب، او آدم «امانتکی سکا قایتارمش ایدم» دیسه
بوراده امانتی طلب ایدن آدم مدعی علیه، اما انکار ایدن آدم
مدعی اولور.

بونک کبی مثاللر دها واردر. بوکا کوره «مدعی: بر حق
معلومی حاکمک حضورنده طلب ایدن آدمدر» دیمک هر صورتده
درست اولماز.

شو مهم مسئلهده محترم فقیهلر مز مدعی بی تعریف ایچون ایکی
غایت گوزل افاده یازمشلار:

بری:

مدعی - اصلک عرفک خلافینی دعوی ایدن آدم. خلاف ظاهری
دعوی ایتدیگنه کورهده، بینه بی اقامت ایتمک مدعی وظیفه سی اولور.
مدعی علیه - سوزی اصله عرفه موافق اولان آدمدر. سوزی
ظاهر حاله موافق لیکنه کورهده، بینه اقامت ایتمک مدعی علیه اوزرینه
واجب اولماز. شو تعریفله بنائاً اولگی مثالگی یتیم مدعی علیه
اولوب، وصی مدعی اولور.

تعريف ده فقيهلردن منقول ايكنچى افاده: «المدعى من اذا سكت ترك وسكوتہ. والمدعى عليه من لا يظلى اذا سكت». يعنى: مدعى - دعوايى ترك ده اختيارى وار طرف. مدعى عليه - دعوايى ترك ده اختيارى يوق طرف. شو ايكى تعريفك بربله حضور حاكم ده مدعى اولان انسان بر حق معلومى دعوى ايدر ايسه، دعوايى اثبات ايچون بر بينه اقامت ايتمك لازم اولور.

شو كليه دن بر قاچ صورت ضرورت حكيمله استثنا قيلنمشدر: (۱) لعان ده زوج مدعى ايسه ده، بينه لازم دگل؛ بلكه زوجك يمينلى كافيدر.

(۲) قسامه ده. - قاتل معلوم دگل ايكن، قتيلك اولياسى «شو آدمى فلان آدمرك بربى قتل ايتمشدر» ديه دعوى ايدر لرسه، وليلره دعوالرينى اثبات ايچون بينه لازم كالمه يوب، متهم آدملره يمين الزام قيلنور.

(۳) امينك ايله معروف انسانلر امانت طريقيله اللرينه ويرلشم شيلرك تلف اولدقلارينى دعوى ايدرلر ايسه، دعوالرينه بينه لازم اولماز. امين انسانلر امانتى قبولدن امتناع ايتمه سونلر ايچون، شريعت اسلاميه امين انسانلردن بينه طلب ايتمه يور.

(۴) شاهدلرك عدالتلرينى مجروحيتلرينى ياخود محكمه اشلرينه هاند ديگر شيلرى حاكم دعوى ايدر ايسه، دعواسنه بينه طلب قيلنمايور.

(۵) غاصب «غصب قيلنمش مال الم ده تلف اولدى» ديسه شو دعواسنه بينه اقامت ايتمك لازم اولما يوب، غاصبك يمينى كفايه ايدر. مدعى بر حق معلومى بر آدم دن طلب ايدوب ده، بينه دن عاجز ايكن او آدم انكار ايدر ايسه، قاعده مزه كوره انكار ايدن آدم اوزرينه يمين متوجه اولور.

«منكره يمين متوجه اولور» سوزى ده كلى دگلدر. بلكه بر قاچ مستثنى لرى واردر:

منكره يەمىنىڭ ئوچىقى ئىچىن دەوى دە صورت صەت، يەنى ھەرقا
 عادەتتە شەھادەتتە دەۋاننىڭ امكانى لازىم. مىنلا: ھېچ بىر صورتتە آرالىق
 اخلاط يوق بىر آدم، ئىككى بىر آدمدىن فلان قىر مالى دەوى ئىدىر
 ئىسە، بېنەسى وار ئىسە، دەوى مەسەۋە اولابىلور. يوق ئىسە،
 منكره يەمىن مەتوجە اولماز. شەرىف كەرىم ئىنسانلارنى ئاسفەل مائەمى
 رەھتەسز ئىتمەسون ئىچىن.

كەلك، عەدەتتە ئىقتىسادىيە ئاقەتتە اولنەمەش دەوى اولمىق
 لازىم. بىر دەوى دە عەدەتتە شائەبەسى وار ئىسە، او وقت مەمىدىن
 بېنە عادەلە تەلەب قىلىنور. ئاقەتتە ئىدىر ئىسە، گوزل. يوق، ئاقەتتە
 ئىدەمە ئىسە، منكره يەمىن عەرض قىلىنەمەز.

(۷۶) بېنە خەلاف زەھرى ئىبەتتە ئىچىن؛ يەمىن زەھرى
 ئىچىن.

ئىنساننىڭ سوزى زەھرى ئىچىن مەھەلە مەھەلە بېنە بىر ئىسە، بېنە بىر ئىسە
 قەلەمەز. ئىنساننىڭ مەھەلە مەھەلە بېنە بىر ئىسە، ئىشە بېنە بىر ئىسە
 بىر ئىسە مەھەلە مەھەلە بېنە بىر ئىسە: ال دە اولاننىڭ مەھەلە بىر ئىسە،
 بىر ئىسە، عەرض شەھەر ئىدىم، ھەر ئىشە ئىشە قەرىب وقتتە ئىشە
 كەبى شەھەر.

خەلاف ئىشە: بىر ئىشە ئىشە اولان مەھەلە بىر ئىشە
 مەھەلە بىر ئىشە، مەھەلە مەھەلە بىر ئىشە، عەرض شەھەر ئىدىم،
 ئىشە بىر ئىشە.

بىر ئىشە «ئىشە مەھەلە سەھەلە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە،
 ئىشە، ئىشە بىر ئىشە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە»
 ئىشە، بېنە بىر ئىشە ئىشە بىر ئىشە. زىرا ئىشە بىر ئىشە.

بىر ئىشە «ئىشە مەھەلە سەھەلە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە،
 ئىشە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە،
 بېنە بىر ئىشە بىر ئىشە، ئىشە بىر ئىشە. زىرا ئىشە بىر ئىشە.

ایکن اصل - اختیاردر، اکراه بعضاً عارض اولور خلاف اصل بر و صقدر .
 غاصب «مال المده تلف اولدی، بدلینی ویرهیم» دیسه، تلف اولوق خلاف اصل اولدیغنه کوره، غاصبک سوزی بلاینه قبول قیلنماز .
 مال صاحبی تلفی انکار ایدرسه، حاکم غاصبی، تلف اولمامش ایسه اعاده ایتدر قدر مدت حبس یا بر جزا تعیین ایدر . بوندن صوگ مال ظاهر اولماسه، بدل ایله حکم ایدر .

بر آدم «فلان فلان قدر آلاجغم وار» دیسه دعواسی بلاینه قبول قیلنماز . زیرا ذمه ده مشغولیت خلاف اصلدر . «ویره جگم یوق» دیه انکار ایدر ایسه، سوزینه بینه لازم دگل، یمینی کفایه در .

(۷۷) بینه - حجت متعدیه؛ اقرار - حجت قاصره در .

یعنی اقرار ایله ثابت اولان حکم یالکز مقرر حقنده معتبر اولوب، دیگر لر حقنده او حکمک اهمیتتی اولماز . اما بینه ایله ثابت حکم عموم ناس حقنده معتبر اولوب، بر حکم بینه سیله حاکمک حضورنده بر انسان حقنده ثابت اولسه، او حکم دیگر انسانلر حقنده ثابت اولمش اولور .

مثالدر:

بر آدم «میتدن فلان قدر آلاجغم وار» دیه دعوی ایدوب، بینه ایله اثبات ایدرسه، او دین همه ورثه حقنده ثابت اولور . بینه سی بولنمایوبده یالکز بعض وارثلرک اقرار ایله ثابت اولور ایسه، او وقت او دین دیگر ورثه حقنده ثابت اولمایوب، یالکز اقرار ایدنلرک حقنه مقصور اولور .

مشترک بر مالی شریکلرک بری دیگرینک امریله صاتدقدن صوگ، امر ایدن شریک «تمام ثمنی قبض ایتدک» دیسه، مشتری امر ایدنک حصه سندن بری اولور، اما بیع ایدنک حصه سندن بری اولماز . بر کیسه بر شخص دن بر بدل مقابلنده بر مالی صاتون آلدقدن صوگ، دیگر بر انسان «او مال بنمدر» دیه دعوی ایدوب، بینه

ایله اثبات ایدرک، او مالی ضبط ایدر ایسه، مشتری ثمنی بائع دن استرداد ایدر. اما او انسانک دعواسی بینه ایله ثابت اولمایوب، یالکیز مشتری نیک اقرار یله ثابت اولور ایسه، ثمنی بائع دن استرداد اینمز.

مشتری النده حیوان طوغدر دقدن صوگ، بر آدم «او حیوان بنم ایدی» دیه دعوی ایدوب، بینه ایله اثبات ایدر ایسه، حیوان بالاسیله برابر او آدمک اولور. اما بینه ایله اولمایوب، یالکیز مشتری اقرار یله اولور ایسه، بالاسی حیوانه تابع اولماز.

خانه یی اجاره یه ویرن انسان «خانه بنم دگل، فلانکدر» دیسه، شو اقرار درست اولور ایسه ده، مستأجر حقنک اهمیتتی اولمایوب، عقد اجاره فسخ قیلنمش اولماز.

بر آدم «فلانک فلان شخص اوزرنده وار بورجنه کفیلیم» دیدکده، او بورچک مقدار ی بینه ایله ثابت اولور ایسه، مقدارک تمامنه کفیل ضامن اولور. اگرده بورچک مقدار ی بینه ایله ثابت اولمایوب، یالکیز او شخصک اقرار یله ثابت اولور ایسه، زیاده هیچ بر حالدده کفیل تجاوز ایتمز.

بر آدم بر عقاری بیع ایتدکن صوگ «او عقاری فلانندن غصب ایتمش ایدم» دیسه، او فلان «درست، او عقار بنم ایدی» دیه اقرار ایدر ایسه، شو اقرار مشتری حقنده حکم سز قالور. راهن «رهن فلانک مالیدر» دیسه، شو اقرار مرتهن حقنده حکم سز قالور.

بر آدم «فلانله برابر فلانی قتل ایتمش ایدک» دیسه، شو اقرار ی بینه سیله اثبات ایتمه دکجه فلانک قتلده شرکتی ثابت اولماز.

(۷۸) انسان اوز اقرار یله مواخذه قیلنور.

یعنی: بر قرینه دلالتیله تکذیب قیلنماش اقرار — انسانک اوزی حقنده بینه کبی معتبر اولور. بوکا کوره:

انسان بر دفعه «فلان آدمه فلان قدر ویره جگم واردر» ديه
 اقرار ايدر ايسه، «صوگره يوق، خطا ايتمشم، ويره جگم يوقدر» ديه مز.
 مشتری «مبيعده عيب قدیم وار ایدی» ديه دعوی ایدوب،
 بائع اقرار ايدر ايسه، شو اقراره بناً مشتری مبيعی رد این بیلور.

(۷۹) «شهادت، تناقضك ظهوريله، باطل اولور، لکن حکم
 نقض قیلنماز.»

تناقض - حاکم حضورنده شاهداریک رجوعیدر. یعنی شاهدلر
 رجوع ايدر ايسه، شهادت باطل اولور، لکن او شهادته بنا قیلنمش
 حکم نقض قیلنماز.

شو قاعه سادات حنفیه به مخصوص بر قاعدهدر. اما اهل علمك
 اکثری «بینه باطل اولور ايسه، حکم البته نقض قیلنور» ديمش.
 حاکمك حکمی - حرامی حلال، حلالی حرام ایدهمز. باطل بر بینه
 اوزرینه بنا قیلنمش حکم البته باطل اولور. اهل علم شو قاعده بی
 همه حقوقده اجرا ایدوب، قضا بالباطل هیچ بر صورتک نافذ اولماز
 ديمشلر. اما سادات حنفیه قضا بالباطل اموالده نافذ اولماسهده، نکاح
 طلاق کبی عائله مسئلهلرنک نافذ اولور ديمشلر. بوکا لعان قصه سیله
 همده خلیفه امام علی حضرتلرینک «شاهناک زواجک» سوزیله
 استدلال ایتمشلر.

شو مسئلهده، شبهه يوق، صواب اکثریت طرفنده اولوب سادات
 حنفیه سوزی - نظری هم عملی جهتلردن - مقبول اولماز.

نظری جهتدن اولماز: زیرا دلیللرنده شایان اعتبار بر دلیل
 بولنماز، اما خلافنه، او سوزک بطلاننه دلالت ايدر متعدد دلیللر
 واردر. عملی جهتدن مقبول اولماز: زیرا قضا بالباطل عائله مسئله
 لرنده نافذ اولاجق اولور ايسه، او وقت هیئت اجتماعیده عائله لر
 هجوملرک هر برینه هتف اولاییلوب، اهل غرض النده اهل شرفک
 حجاب شرفی هتک قیلله بیلور.

(۸۰) اصل ثابت دگل ایکن، احياناً فرع ثابت اولابيلور .

مثلاً: بر آدم «فلانك فلان انسانه شو قدر بورجی واردر، بن كفيلم» ديسه، اصل «بنم ويره جگم يوق» ديه انكار ايدر ايسه ده، دائنك دعواسی سوكنك اوبورجی ادا ايتمك كفيل اوزرينه واجب اولور . شو مثال «اقرار حجت قاصره در» قاعك سنه ده متفرع در . كفيلك افراری اوزی حقنك نافذ اولوب، اصیل حقنك مهتبر اولماز .

(۸۱) شرطك ثبوتی ساعتنده معلق ثابت اولوب، او ساعتدن قبل معدوم اولور .

تعليق: بر حكمی ايكنچی بر شيئك وجودينه توقف ايدر صورتده ربط ايتمكدر . اوشی - شرط تسميه قيلنوب، حكم - جزا تسميه قيلنور . شرطك في الحال وجودی معلوم ايسه، جزاده في الحال واقع اولوب، تعليق من حيث المعنى تنجيز اولور . شرطك في الحال وجودی معلوم دگل ايسه، تعليق شو صورتده حقیقی تعليق اولوب، شرط نه وقت ثابت اولاجق ايسه، تعليق قيلنمش حكمده او ساعت واقع اولور . مثلاً:

بر آدم اوز ملكی اولان عقاره اشاره قيلوب «اگر شو عقار بنم ملكم اولور ايسه، وقف ايتدم» ديسه وقف صحيح اولور . بر آدم «الاجفگی فلان آدم ويرموزه اداسنه بن كفيلم» ديسه، ويرمه مهسی نه وقت ثابت اولور ايسه، او ساعت كفيلك ثابت اولور . لکن او ساعتدن مقدم ثابت اولماز .

بر آدم «اگر فلان كونه قدر او كيمسه بی سگا كتوروب تسليم ايلمز ايسه نه قدر بورجی وار ايسه ده ضامنم» ديوب ده، قدرتی وار ايکن او كيمسه بی او كون تسليم ايتمز ايسه يا خود تسليم دن قبل او كيمسه وفات ايتسه ضامن اولور . بر آدم «سگا آلاچفگی او كيمسه آلتی آيه قدر ويره مز ايسه،

بن ضامنم» دیسه، شو تعلیق صحیح اولور. او مدت ظرفنده ویره ز ایسه ضامن اولور.

شرطلره تعلیقی قبول مسئله سنه نسبتله حقائق شرعیه دورت نوع اولور.

(۱) شرطی ده تعلیقی ده قبول ایدر. طلاق، عتاق کبی. «سنی آزاد ایتدم، یوز درهم ویرمک شرطیل» دیسه ده شوکا اتفاق ایدر لر ایسه، بوراده عتق فی الحال واقع اولوب، یوز درهم آزاد قیلنمش آدمک ذمه سنه لازم اولور. «یوز درهم ویرسهک، سنی آزاد ایدرم» دیسه، بوراده عتق معلق اولور، نه وقت یوز درهمی ویرسه، او ساعت آزاد اولور.

(۲) شرطی ده تعلیقی ده قبول ایتمز. اعتقاد، ایمان کبی. «اسلامی قبول ایدرم، خمر ایچمیه مساعده شرطیل» دیسه، کونلرک برنده اسلامیتی قبول ایدر ایسه ده، خمرک شربنه شرعا مساعده ویرلمز.

«قرانی ترجمه ایدر لر ایسه، بن اسلامیتی قبول ایدرم» دیسه ده، اهل همتک بری قرانی غایت گوزل صورتده ترجمه ایتسه، تعلیق ایدن آدم «ایندی مسلم اولدی!» دینلمز.

(۳) شرطی قبول ایدر، لکن تعلیقی قبول ایتمز. بیع کبی. «سکا شو مالمی صاتم، رهن ویرمک، یا کفیل کوسترمک شرطیل» دیسه، بوراده عقد فی الحال منعقد اولوب، رهن ویرمک یا کفیل کوسترمک مشتری یه واجب اولور.

اما بیع - تعلیقی قابل دگلدر. «فلان اش وجوده کلور ایسه، سکا شو مالمی صاتارم» دیسه، شرطک وقوعی تقدیرنکده بیع منعقد اولماز. زیرا ملکک انتقالی مالکک رضاسنه توفی ایدر. رضا یالکیز جزم ایل اولور. تعلیق صورتنده جزم بولنماز.

(۴) تعلیقی قبول ایدر، لکن شرطی قبول ایتمز. عبادات کبی. «غائبم قایتار ایسه، هر هفته روزه طوتارم» دیسه، شو تعلیق درست

اولوب، غائبك رجوعى سوكنده بر هفته روزه لازم اولور. «ياريم كون اولوق شرطيله، روزه طوتارم» ديسه، بوراده شرط باطل اولور، شروع ايدر ايسه بر كون تمام ايدر.

معاملاته عائد انشالرك قايسيلرى تعليقى قابل، قايسيلرى قابل دگل مسئلهسنده اهل علم آراسنك غايت بيوك اختلاف واردر. كنب فقيهده تفصيلاتيله بيان قيلنمشدر. بز اوز فكرمزي كلهجك قاعدهلرك برنده بيان ايدرز، انشاء الله.

(۸۲) شرط، ممكن قدر، رعايه قيلنور.

يعنى نظر قانونده جائز اولوب، بر قدر اهميتى وار شرطلر— ممكن قدر رعايه قيلنور. مثاللر:

- (۱) ثمنى قبض ايتمك شرطيله ساتار ايسه، مبيعى حبس ايك بيلور.
- (۲) رهن يا كفيل ويرمك شرطيله ساتدقده، مشترى شرطى وفا ايتمز ايسه، بائع بيعى فسخ ايده بيلور.
- (۳) مبيعك بعض فائدهلريله فائدهلنه طوروب، سوكره قايتارمق شرطيله مشترى ساتون آلسه، شو شرط رعايه قيلنور.
- (۴) كرك انتفاع كرك عمل اوزرينه اجاره عقد قيلندقدده، اجرتى تقديم ايتمك شرط قيلنور ايسه، مقدماً ويرمك لازم اولور، على العموم اجرتى تعجيل تاجيل حقتك عاقلر هر نه شرط ايدرلر ايسهده، شرطلرى تماميله رعايه ايتمك لازم اولور.

(۵) امانت براقور ايكن امانتك صاحبي فائدهسى وار، اجراسى ممكن شرطلرى ذكر ايدر ايسه، او شرطلرى رعايه ايتمك لازم اولور. لكن «يانغين واقع اولور ايسهده، امانتهى بورا دن نقل ايتمه» كى فائدهسى يوق شرطلرى رعايه لازم اولماز.

(۶) مضاربهده مالك صاحبي طرفندن كوسترلمش قيدلرى شرطلرى رعايه ايتمك البته لازم اولور.

(٧) آلاجق آدم «ویره جگگی معلوم مدتاره تقسیم فیلوب، هر بر حصه یی معین ساعتند ویررسن. اگر بر حصه یی معین ساعتند ویره مز ایسه ک، او ساعت بور جگ همه سی حلول ایدر» دیسه، شرطی معتبر اولور. بر حصه یی ساعتند ویره مز ایسه، بورج حلول ایتمش اولور.

(٨) وافق فائده سی وار، نظر شریعت ده جائز نه قدر شیلری شرط ایدر ایسه ده، رعایه ایتمک البته لازم اولور.

قاعده ده «اهمیتی وار شرطلر» دیدک. اگرده شرطلرک فائده سی یوق ایسه، او یله شرطلر لغو اولور. مثلا «فلان آدمه صاتمق شرطیله» بایع بر مالی صانار ایسه، عقد درست اولور، لیکن شرط لغو اولوب، او شرطک رعایه سی مشتری یه لازم اولماز.

قاعده ده «نظر قانون ده جائز» دیدک. اگر نظر قانون ده جائز اولماسه یا شرط باطل اولوب، عقد درست قالور، یا عقدک اوزیده باطل اولور.

مثلا: ضمان اولمامق شرطیله رهن ایدر سه، رهن جائز اولور، عدم ضمان باطل اولور. اما شریکلرک برینه «مقطوعاً فلان قدر درهم» ویرمک شرطیله شرکت عقد فیلنسه، عقدک اوزی باطل اولور.

(٨٣) وعد، تعلیق لباسیله ظاهر اولور ایسه، لازم اولور.

وعد معلق دگل مطلق صورتند ذکر اولنور ایسه، وفاسی انسانیت مروعت اقتضاسیله واجب اولور ایسه ده «وعد الکریم کدین الغریم» قانون نظرند واجب اولماز. اما وعد تعلیق صورتند ذکر اولنور ایسه، شرطک ثبوتی ساعتند قانون نظرند واجب اولور. مثلا «سن شو مالکی فلان آدمه صات. اگر ثمنی ویره مز ایسه بن ویرورم» دیسه، مال صاحبی شو سوزه اعتماد ایدوب، صاتدقن صوگ مشتری ثمنی ویره مز سه، وعد ایدن ضامن اولور.

بر آدم «بنم شو قدر ویره جگگی سن ادا ایت» دیدک ده دیگر

بر آدم «یارار، ویرورم» عباره سیله جواب ویرسه، قانون نظرنده جبر قیلنماز.

(۸۴) خراج - ضمان مقابلنده در.

شو قاعده «الخراج بالضمان» سنت جامعہ سنک تفسیریدر. العباس بن الحسن بن عبیدالله العلوی حضرتلری گویا شو سنت جامعہ دن اقتباس قیلوب، «من كان كلُّه لك كان كلُّه عليك» دیمشدر. شو سوز بلاغتی جودتی نه قدر بیوک ایسه ده، موجزائی عہومیتی سنت نبویہ قدر اولامامشدر. زیرا معناسی: «همه فائده سی سکا اولان آدمک مؤنتی ده سنک اوزرکده اولور» دیمکدر. شو معنی سنت نبویہ احاطه سنه نسبتله غایت طاردر.

خراج = بر شیدن، نصل شی اولور ایسه ده، چیقار فائده: حیوانک سوتی، بالاسی، اچاره سنندن آلنور پارهلر؛ خانه دن عقاردن آلنور فائده لر. عہوماً: هر بر مالدن حاصل اولابیلور منفعتلر خراجدر. ضمان = بر شی باقی ایکن لازم اولور مصاریفی، تلف اولور ایکن خساری کیمک حسابنه عائد ایسه، اوشی او آدمک ضماننه اولور. «شو حیوان فلانک ضماننده در» دیمک - حیاتی ایچون لازم اولور نفقه فلانک ذمه سنده اولوب، تلف اولور ایسه خساری فلانک حسابنه عائد اولور دیمکدر.

«شو خانه فلانک ضماننده در» سوزینک معناسی - شو خانده بی تعمیر ایچون لازم اولاجق مصاریفی، خراب اولور ایسه کله جک ضرر فلانک حسابندن اولور دیمکدر.

«بو شی بنم ضماننده در» دیمک - همه مسئولیتی بگا عائددر، نفقه سی بنم ذمه مده در، ضرری خساری بنم حسابم دن اولور دیمکدر. - خراجک ضمانت معنالی معلوم اولور ایسه، «خراج ضمان مقابلنده در» قاعده سنک معناسی ده معلوم اولور: یعنی بر شیک نفقه سی خساری کیمه عائد اولور ایسه، او شیدن حاصل اولور فائده لرک همه سی او آدمک ملکی اولور.

«الخراج بالضمنان» سنت جامعہ سی «الغنم بالغرم» سنت جامعہ سیل
 بر معنی ده اولوب، موجز، فروعی غایت چوق، مبارک ایکی قاعده در .
 معاملاتک اکثرنده حکمی جاریدر . مثاللر:

صانعلرک بری، یاننه بر شاگرد آلوب، اشارینی یاریم اجرتیله
 او شاگرد دن کوردرسه جائز اولور . اجرتک نصفنه او شاگرد
 عملیله، استاد - عملی ضمان وتعهیدیله مستحق اولور .

(۲) عیبنه مطلع اولمایوب، بر حیوانی صاتون آلدق دن صوگ
 بر قدر مدت او حیوانی قوللانوب، عاقبت، عیبنه مطاع اولور ایسه،
 خیار عیب قاعده سیله رد ایده بیلور . بر قدر مدت او حیوانی استعمالی
 ایچون مشتریدن بائع اجرت طلب ایلمز . زیرا قایثارودن ایلك
 او حیوان تلفی اولسه ایدی، خساری مشتری حسابنه اولور ایدی .
 بوکا کوره فائده سی ده مشتری یه اولور .

صاتلمش شی ده عقد دن صوگ قبض دن ایلك وجوده کلمش
 خراجک همه سی مشتری ملکی اولور . مثلا حیوان بر بالا طوغدرسه،
 او بالا مشتری مالی اولور . لکن صاتودن صوگ آلودن ایلك
 او حیوان تلفی اولور ایسه، ضرری مشتری حسابنه اولمایوب،
 بائع حسابنه در . شو مسئله بزم قاعده مزه مخالف کبیدر . زیرا ضمان
 بائع ذمه سنه، اما خراج مشتری کیسه سنه عائددر . ضامن اولان آدم
 خراجی مالک اولمادی . لکن بر قدر ملاحظه قیلنور ایسه، مخالفت
 یوقلغی ظاهر اولور . چونکه ضمان - ملک اثری اولور ایسه خراجک
 مملو کیتی لازم اولور . اما ضمان ملک اثری اولماسه، او وقت
 خراج ضمان مقابلنده اولمایوب، ملک مقابلنده اولور . مغصوبک خراجی
 کبی . مثلا حیوانک غاصب النده حاصل اولان سوتی بالاسی، باغچه ناک
 غاصب النده حاصل اولان میوه سی مالکک ملکی اولور، مغصوب
 غاصبک ضماننده ایسه ده . زیرا اولگی مثالده بائعک، شو مثالده غاصبک
 ضمانی ملک اثری دگلدر .

(۸۵) اجرت ايله ضمان مجتمتع اولماز.

يعنى بر محلده بر سبب ايله هم اجرت هم ضمان مجتمتع اولماز. ركوب ايچون بر حيوانى، ياخود كيمك ايچون بر لباسى اجاره يه آلسه ده، تلف ايتسه ضامن اولور. ضمانى ويرديهى، اجرت ساقط اولور. بر معلوم محل قدر وارمق ايچون بر حيوانى اجاره يه آلور ايسه، او محل واصل اولديهى اجرت لازم اولور. او محلى تجاوز ايدهمز. تجاوز ايتديهى ضامن اولور. حيوان صاغ قالسه، تجاوز زمانى ايچون اجرت آلنور. قالماسه عيوانك قيمتى آلنور. لکن تجاوز زمانى ايچون آيروجه اجرت ويرمك لازم اولماز. اما نعيمين فيلنمش محل وصول ايچون ويريلهك اجرت ساقط اولماز.

(۸۶) ضرر - منفعت مقابلنده در. (الغرم بالغنم)

يعنى بر شينك منفعتنه نائل اولان آدم او شينك ضررينى ده تحمل ايدر.

شو قاعده (۸۴) نچى قاعده نك عكسيدر، ضمان - خراج مقابلنده ديمكدر. فائده كيمه اولور ايسه، ضررى او تحمل ايدر.

عقد بيع سندينى تحرير ايتدرمك اجرتى مشترى يه عائددر. چونكه سندك همه منفعتى مشترى يه مخصوصدر.

بر ملك مشتركى تعبير ايتدرمك شريكلك حصه لرينه كوره اولور. زيرا انتفاع حصه لرينه كورهدر.

تكاليفى سلطانيه اكر نفوسى محافظه ايچون اولور ايسه، عدد رؤوس اعتباريله تقسيم قيلنوب، خاتونلر صبيلر توزيع دفترينه ادخال قيلنماز؛ اكر املاكى محافظه ايچون اولور ايسه، مقدار ملك اعتباريله تقسيم قيلنوب، ملكى وارلارك هر برى، ار، خاتون صبى دفتر توزيعه ادخال قيلنور. منفعت عمومى اولديغنه كوره، غرامتده عموميدر.

ایکی صغیر آراسنده مشترک بر عقار تعمیره محتاج اولوب، علی حاله بقاسی ضرر ویره بیلجهک ایکن، وصیلرک بری تعمیردن امتناع ایدجهک اولور ایسه، جبر قیلنور. زیرا تعمیرک منفعتی ایکی طرفک هر برینه عائددر. مضرتی ده هر برینه تحمیل قیلنور.

بر وقفک حاصلاتی ک ابتدا عمارتنه صرف قیلنور. واقف شرط ایتسه ده، ایتسه ده. موقوفله وقفک منفعتنه نائل اولدی. ضررینه ده متحمل اولور.

اولیاسی یوق قتیلاک دیتی بیت المال وضع قیلنور. بیوک یولدده بر قتیل بولنوب، قاتلی معلوم اولماسه، دیتی ورثه سنه بیت المالدن ویرلور. شو ضرر اولگی منفعت مقابلنده اولور. عاقل دیتی شو قاعدهیه بنااً تحمل ایدر.

(۸۷) کلفت نعمته، نعمت کلفته کوره اولور.

لقیطک نفقه سی تربیه سی بیت المال اوزرنده در. وفات ایدر ایسه، ترکه سی ده بیت المال عائد اولور. بیت المال لقیط طرفندن ترکه نعمتنه مقابل کلفتلرینی تحمل ایدر.

(۸۸) هر فعلک حکمی فاعلنه اضافه قیلنور. اکراه ایتمه دجه آمرینه اضافه قیلنماز.

«سن فلانک مالینی اتلاف ایت» دیدک ده مخاطب اتلاف ایدر ایسه، ضمان مخاطبک ذمه سنه واجب اولور؛ آمرک ذمه سنه دگل.

شو قاعده قران کریمده «ولا تزر وازرة وزر اخرى» - «کل امریٰ بها کسب رهین» - «کل نفس بما کسبت رهینة» کبی متعدد آیتلرده بیان قیلنوب، حیات انسانده عقوبات ضمان باهلرنده اساس اعتبار قیلنمش بر قاعده اولیه در.

(۸۹) مباشر ايله متسبب مجتمع اولور ايسه، حكم مباشره
اضافه قيلنور.

بر فعلك مباشرى اويله آدمدرکه او فعل ايله او آدم آراسنده
ايکنجى بر مختارک فعلی تخلص ایتمز. مثلاً: بر آدم قوی قازر.
ايکنجى برى يولدن کيدر ايکن غفلتله او قوی يه دوشر، تلف اولور.
قوی قازمش آدم شو مثالده تلفك مباشرى اولدی. اما او قوی يه
ديگر برى اوز ايله بر حیوانی القا ایدوب، تلف ایدر ايسه، القا
ایدن آدم تلفك مباشرى اولوب، قوی قازمش آدم تلفك متسببى اولور.
شو قاعده مزه کوره، تلف اولمش حیوانك ضمانی القا ایدن آدم
ذمه سنه لازم اولور، زیرا تلفك مباشریدر. قوی قازمش آدم
ذمه سنه دگل، زیرا يالكز متسببدر. اما قازلمش قوی يه حیوان
أوزى دوشر ايسه، حیوانك ضمانی قازمش آدم ذمه سنه لازم اولور،
زیرا مباشردر.

بر آدم ديگرک مالنه دلالت ایدوب، اوغورلاتسه، ضمان اوغرى يه
لازم اولور، دلالت ایدنه دگل. زیرا اوغرى مباشر، دلالت ایدن
متسببدر.

بر آدم آخورک قاپوسینی آچسه ده، ديگر برى اوراده وار
آتی اوغورلاسه، ضمان اوغرى يه اولور، زیرا مباشر اودر. اما بر
آدم قاپویی آچدندن صوڪ، حیوان اوزى قاچسه ده، غائب اولسه،
ضمان قاپویی آچمش آدمه لازم اولور.

بر آدم النده حفظی واجب امانته دلالت ایدوب، اوغرى يدن
اوغورلاتسه، بوراده ضمان دلالت ایدنه الزام قيلنور. متسبب اولمق
جنايتيله دگل، بلکه امانته وديعه يه فساداً تعدی ایدوب، حفظده
قصور کوسترمک جهتيله.

(٩٠) جواز شرعی ضمانه منافیدر.

یعنی: نظر شریعت ده جائز بر اشدن زیان چیقسه اویلہ زیانی هیچ بر آدم ضامن اولماز.

هر بر انسانه اوز ملکنده قویی قازمق جائزدر. قانونک شو مساعه سندن استفاده ایدوب، انسان اوز ملکنده قویی حفر ایتدکن صوڭ، برینک حیوانی او قویی یه دوشوب، تلف اولور ایسه، قویی قازمش انسان او حیوانی ضامن اولماز.

مستأجرک النده عادتدن خارج دگل قدر حرکت یا یوک ایله حیوان تلف اولور ایسه، ضمان لازم اولماز. زیرا معتاد قدر حرکت یا یوک شرعاً جائزدر.

بر آدم پاره لرینی امانت صفتیلہ آشناسنه براقوب غائب اولور ایسه، نفقه سی او آدمک ذمه سنده اولان دیگر بر آدم نفقه خصوصک حکم حاکمه مراجعت ایدوب، حاکم او پاره لردن نفقه تقدیر ایتدکن صوڭ، آشناسی امانت پاره لردن نفقه یولنه صرف ایتسه ضمان لازم اولماز.

صافلامش آدم امینی النده امانتی صاحبنه اعاده ایتدرر ایکن امانت تلف اولسه، ضمان لازم کلمز. زیرا امینک النده امانت کوندورمک شرعاً جائزدر.

آلمش آدم عاریتی دیگرک النده صاقلاتمق ایچون امانت این بیلور. امانت دیگرک النده ایکن تلف اولور ایسه، ضمانتی واجب اولماز. زیرا عاریتی امانت قیلمق شرعاً جائزدر.

بری «شو طعامدن اختیارک قدر بی» کبی عباره لرله طعامی مباح ایدوب، مخاطب او طعامدن تناول ایدر ایسه، بوندن صوڭ صاحبی اکل اولنمش طعام ایچون قیمت طلب ایدمز.

مشترک بر خانه ده شریکارک بری اذنسز اقامت ایدوب، قضاء خانه یانسه، ضمان لازم اولماز. زیرا مال مشترکدن معتاد کیفیت ده استفاده شرعاً جائزدر.

حق مروری وار بر یولده الله فانوس آلوب کیدر ایکن، آتش دیگر برینک ملکنه اصابت ایدهرک او آدمه بر خسار ترتب ایدر ایسه، فانوس صاحبی ضامن اولماز. زیرا حق مروری وار یولدن کچمک شرعاً جائزدر.

شو قاعه حنفیلره کورهدر. مالکیلره کوره «مالکک اذنی ضمانی اسقاط ایدر، اما شارعک اذنی ضمانی اسقاط ایتمز».

حنفیلره کوره، شو قاعده یوقاریده مذکور «اضطرار حق غیری ابطال ایتمز» قاعده سیله (۳۲) تخصیص اولنور. آچلق دن اولمک درجه سنه کلمش بر انسان دیگرک طعامندن تناول ایدر ایسه، جواز شرعی وارددر. لکن ضمان ساقط دگل، بلکه طعامک قیمتی لازم اولور. حنفیلره کوره شویلهدر. اما مالکیلر مذهبنده ایکی فول وارددر. (۱) طعامک قیمتی واجب دگل. زیرا اولمک درجه سنه کلمش آدمه طعام ویرمک طعام صاحبنه فرضدر. فرض اولان اش ایچون عوض آلمق جائز دگلدر. (۲) فول مشهور طعامک قیمتی واجبدر. زیرا ضمانی اسقاط ایدن مالکک اذنیدر. اما شارعک اذنی ضمانی دگل یالکز مواخذه بی اسقاط ایدر.

حنفیلرک قولنه موافق شو ایکنجی قول معصومیت ملک قاعده اصلیه سنه دهها زیاده مناسبدر. جان صافلامق ایچون مالکک عصمتی زائل اولاجق ایسه، اولور. لکن بو قدر ایله ضمانک سقوطی لازم دگلدر.

(۹۱) مباشر متعمد دگل ایسهده، ضامن اولور.

بر آدم دیگرک بر مالینی کرک قصداً کرک من غیر قصد اتلاف ایدرسه، ضامن اولور.

تیمورچی اوز دکاننک تیهوری دوگر ایکن بر کیسهک صاچرایوب، عمومی یولدن کیدر بر آدمک لباسینی احراق ایدر ایسه ضامن اولور. بر آدم اوز ملکنده سلاح آتسهده برینک مالنه ینا نفسنه اصابت ایدهرک تلف ایتمسه ضامن اولور.

(۹۲) متسبب - متعمد هم متعدی اولمادقچه، ضامن اولماز.

متسببک ضماننده ایکی شرط وارد. بری تعمد، دیگرى تعدی. برینک حیوانی بر آدم دن اورکوبده قاچوب ضائع اولور ایسه، او آدم ضامن اولماز. زیرا اورکوتمکده او آدمک قصدی یوق ایدی. اما او آدم او حیوانی قصداً اورکوتمش ایسه، هم متعمد هم متعدی اولمق سببیله ضامن اولور.

بر آدم اوز یرنک اوتلری یاقوبده آتش صاغ وصوله طارالدقن صوگ دیگرک بر مالینی یاقسه ضمان لازم اولماز. زیرا متعدی دگلدر. اما یل شدتله اسر ایکن یاقسهده دیگرک ملکینی خراب ایتسه، ضامن اولور. زیرا شدتله یل اسر ایکن آتش یاقمق تعدیدر.

عمومی یولده قویی قازوب، او قویی یه بر حیوان دوشهرک تلف اولسه، ضامن اولور. زیرا عمومی یولده قویی قازمق تعدیدر.

(۹۳) حیواناتک جنایتی هدردر.

هدر: یعنی صاحبنه ضمان لازم اولماز.

شو قاعده «العجماء جبار» سنت جامعہ سنک ترجمه سیدر. بر محلده حیوان باغلامغه حقلری وار ایکی آدم حیوانلرینی باغلاقلارنک حیوانلرک بری دیگرینی تلف ایدر ایسه صاحبنه ضمان لازم اولماز. بر حیوان بوشانوب برینک ملکنه کیدوب برر ضرر ایتسه صاحبی ضامن اولماز.

بر آدم بر حیوانی اذنله دیگرک ملکنه ادخال ایتدکن صوگ حیوان برر ضرر ایتسه صاحبی ضامن اولماز، اذنسز ادخال ایتسه ضامن اولور.

بر آدم بر حیوانی طریق عامدیه باشی بوش قیلوب چیقارسه، ضررینی متحمل اولور.

عمومی یولده حیوان طوردرمغه هیچ بر انسانك حقی یوقدر.
 طوردرور ایسه ضررینی ضامن اولور.
 سوزر اوگوز، طالار ات کبی ضررلری متعین حیوانلری طریق
 عامهیه باشی بوش عالده چیقارور ایسه، مطلقا ضامن اولور.

(۹۴) غیرك ملکنده تصرفله امر ایتمك باطلدر.

امر ایتمك باطلدر: یعنی هیچ بر حکمی یوقدر.
 بر آدم «فلانك مالینی آل» دیسهده مخاطب آلسه، امرك
 وجودی عدم حکمنده اولوب، مخاطب ضامن اولور. زیرا هر
 انسانك امری یالکوز اوز مالنده جاریدر.
 بناءً علیه «سن امر ایتدكده مالمی آلدردك» دیه مال صاحبی
 دعوی ایدر ایسه، دعواسی مسموع اولماز.
 اما مأمور «مال آمرك مالیدر» گمان ایدوب، اتلاف اینسه
 مالك صاحبی آمره رجوع ایدر.
 بر آدم «بنم سندن آلاجهمی دیکزه ات» دیسهده، مخاطب
 آتسه بورجدن بری اولماز. زیرا آتلمش پارهلری قبض ایتمه مش
 ایکن مالک اولمامش، بوکا کورهده امری ملکنه مصادف بولنمامش
 اولمقله امری درست دگلدر.
 امرك بطلانی- آمرده ملکك یا ولایتك یوقلغیله اولور. اگرده
 آمرده یا ملک یا ولایت بولنور ایسه، او وقت او یله امرك حکمی
 معتبر اولور.

(۹۵) غیرك ملکنده اذن یوق ایکن تصرف جائز دگلدر.

شو قاعده چایله- شریعتلرک همهسنده مقاصد اصلیهده قیلنمق
 صفتیله معتبر اولوب، هیئت اجتماعیهده الك بیوک ضرور یاتندن
 حساب قیلنور ارفاقلرک بری اولان معصومیت ملک، حرمت اموال
 قاعده اساسیهسندن اقتباس قیلنمق بر قاعدهدرکه بوکا منفرد اولور

احكامك حسابي يوقدر. رخصت يوق ايكن بر آدمك خانه سنه هجوم
ايتمه مك كيرمه مك، اذني يوق ايكن مالنه ال اوزاتماق، مساعده سي
يوق ايكن منافعي له انتفاع ايتمه مك، اجازه سي يوق ايكن صاتمق
اجاره يه ويرمك كبي عقد لر له تصرف ايتمه مك. بويله مهم احكام كلبه
شو قاعده جليله يه متفرعدر.

قاعده ده «اذني يوق ايكن» ديدك. اما يا صراحة يا دلالة مالكاك
اذني وار ايسه، او وقت مأذون آدم اذن ويرن آدمك ملكنده
تصرف ايك بيلور. صراحة اذن ويرسه، وكيل اولور. مالك مصلحتي
يولنده سعی ايتمه ايچون دلالة اولور ايسه، نائب اولور. مثلا
اولوم حالنه كالمش خسته دگل بر قويوني ميته لكدن قورتارمق ايچون
ذبح ايتسه ضامن اولماز.

بالا خسته لندك ده آتاسي، آتا خسته لندك ده بالاسي حاجت اولور
طعام دوا كبي شيلري خسته مالندن بلا اذن ال ابييلور. زيرا
خسته ناك احتياجي وار طعام ودوايي آلمق ايچون پاره صرف ايتمه
اذن عادت اعتباريله ثابت اولوب، صريح اذن كبي اولور.
شو قاعده ايله (عرفاً تعيين نصاً تعيين كبيدر) قاعده سي برى
ديگريله تقييد قيلنور.

بر قاچ رفيق برلك ده سفر ايدوب، آرالارندن برى وفات اولسه،
رفيقلري متوفانك ياننده وار شيلري صاتوب، ثمنندن متوفايي دفن
ايتدكدن صوكت، بقيه يي ورثه لرينه رد ايديه بيلورلر. زيرا سفرده رفيق بر
عائله اعضالري كبي معامله ايدرلر.

(۹۶) مشروع بر سبب يوق ايكن، ديگر ك مالندن بر
شي آلمق جائز دگلدر.

اويون طريقيله آلمق شو مسئله ده جديتله آلمق كبيدر. غصب،
سرفت، رشوت طريقيله آلمش ماللر البته صاحبنه اعاده قيلنور.

علی العموم «اداسی واجب دگل بر مالی دیگره دفع ایتسه، هبه یا صدقه طریقله اولمامش ایکن، استرداد ایده بیلور.»

قاعدده «مشروع بر سبب یوق ایکن» دیدک. اما بیع، شرا صدقه، هبه کبی مشروع سببلر بولنور ایسه، او وقت آلمق جائزدر.

(۹۷) ملکک سببلرنده تبدل ذاتنده تبدل کبیدر.

مثلاً: بر انسان بر آدمه بر حیوانی هدیه وتسلیم ایتدکنن صوگ، او آدم اوزینک دوستنه او حیوانی هبه ایدوب، صوگره دوستندن تکرار او حیوانی صاتون آلسه، آرتق او انسان هبه سندن رجوع ایده مز. زیرا او آدم او حیوانی اولاً هبه، ثانیاً شرا طریقله مالک اولوب سبب ملکده اختلاف حیوانک ذاتنده اختلاف کبی اولور.

مال صدقه غنیلره عرامدر. لکن فقیره صدقه قیلنمش مالی فقیر، دوستی اولان بر غنی به هدیه طریقله ویرر ایسه، غنی او مالدن انتفاع ایده بیلور. زیرا سبب ملک تبدلی حسبیله، مالک عینی متبدل اولدی کبی اعتبار قیلنور.

(۹۸) مقصدی وقتندن قبل استعجال ایدن محروم قیلنور.

میراث آلمق ایچون وارث مورثی قتل ایدر ایسه، میراثدن محروم قیلنور. وصیتدن وعد اولنمش حصهیی آلمق ایچون، صاحب مالی وصیت آلاجق آدم قتل ایدر ایسه، وصیتدن محروم اولور. فراشده یاتار آدم اوزینک زوجه سیننی، میراث آلماسون ایچون طلاق ایدوب، زوجه عدتده ایکن، او آدم وفات ایتسه، زوجه میراثی آلور.

(۹۹) اوز طرفندن تمام اولان فعلی نقض یولنده سعی

مردود اولور.

بر آدم بر مالی بیع ایتدکنن صوگ، فسخ ایتدکرمک امیدبله «مال بنم دگل ایدی. بیع بیع فضولیدر» دیه دعوی ده بولنوب،

مشتري «يوق، سن وکیل ايدكده بيع ايتدك» ديسه، سوز عقدك صحتيني دعوی ايدن مشتري نك اولور. زيرا اوزی طرفندن تمام اولمش عقدي ابطال يولنده بائعك سعیی مردوددر.

بر آدم بر مالی بيع ايتدكده مشتري دن آلنه جق ثمن ايچون ديگر بر انسان كفيل قيلنسه ده، سوگره او كفيل «مبيع بنم مالمدر» دعواسنده بولنسه دعوی مسوع اولماز. زيرا عقد بيع ده كفالت شرط قيلنمش ايسه عقدك تمامی كفالتی كفيلك قبوليله اولورده، اوزی طرفندن تمام اولان عقدي ابطال يولنده كفيل اوزينك دعواسيله سعیی ايتمش اولور.

بر آدم بر مالی رهن ايتدكدن سوك «او مال فلانكدر» ديسه، شو افرار مرتهن حقنده تصديق قيلنماز. بلكه بورجی ادادن سوك او مالی فلانه تسليم ايدر.

اون ايکی ياش چاماسنده اولوب «بالغ اولدم» ديه آئيش ويرش قيلدقدين سوك «صاتار ايكن بالغ دگل ايدم» دعواسيله عقدي فسخ ايتدره مز. زيرا اوزينك النده تمام اولمش عقدي نقض ايتمك اولور.

ابن نجيم حضرتلری جمع ايتمش، تورکیا هيئت علمیه سی طرفندن ترجمه قيلنمش (۹۹) قاعده بر فدر اصلاح سوگنده بوراده تمام اولدی. بوندن سوك سرد قيلننه جق قاعده لر فقه هم اصول فقه كتابلرندن جمع قيلندی. انتخاب وظیفه سنده وار اسنطاعتك تمامی صرف قيلنوب، ماخذ خصوصنده الك معتمد كتابلر اختيار قيلندی.

(۱۰۰) عله جنس ده معتبردر، افراده دگل.

يعنی: بر شرعی حکمی تعلیل ايچون بيان قيلنه بيلور عله لرك او حکمك هر بر فردنده تحققی لازم دگل، جنس ده اکثریتله بولنور ايسه كفايه در. مثلاً: «ايکی طرفك برينه نفع شرط قيلنمش عقد—

نزاعی ایجابنه کوره، فاسددر» دینور ایسه، «نزاعی ایجاب ایتمک»
 علهسی او عقدک هر بر فردنده وجودی لازم اولمایوب، او عقدک
 بنسندنه اکثریتله بولنور ایسه، کافیدر. بنائاً علیه، «فلان صورتده
 نفع شرط قیلندی، لکن نزاع بولنمادی» دعواسیله او صورت تجویز
 قیلنهماز.

(۱۰۱) تلف اولان شیله اجازت لاحق اولماز.

مبیع تلف اولدقدن صوگ مالک صاحبی «بیع فضولی بی اجازت
 ایتدم» دیسه اجازتی درست اولماز.

بر آدم بر مالی اتلاف ایتدکن صوگ مالک صاحبی «راضی یم
 حققی اسقاط ایتدم» دیسه ده، تضمین ایتدنه بیلور.

النده امانت طریقیله صاقلانور پاره لری علی، پاره لرک صاحبندن
 اذن یوق ایکن، ولی یه بورچ صورتیله ویرسه ده ولی النده او پاره لر
 تلف قیلنسه، پاره صاحبی «بورچ ویرمه سنه اجازت ایتدم» دیمه سیله
 ضمان ساقط اولمایوب، پاره صاحبی او پاره لری استرسه علیندن
 تضمین ایتدنه بیلور.

(۱۰۲) اجازت سوزده ده اشده لاحق اولور.

مالی غصب ایتدکن صوگ صاحبی اجازت ایتسه، غاصب ضمانندن
 بری اولور.

امانتی ایکنچی آدمه امانت ایتدکن صوگ صاحبی اجازت ایتسه،
 اولگی امین ضمانندن بری اولور.

بر مالی غصب ایدوب، دیگر بر انسانه ویرسه ده صاحبی اجازت
 ایتسه، غاصب ضمانندن بری اولور.

(۱۰۳) معاملاتده تمکن قبض بیینور.

مستاجر انتفاعدن متمکن اولور ایسه، اجرت واجب اولور.
 مشتری مبیعی قبض ایتیه متمکن اولور ایسه، قبض ایتیش کبی

اولور. اجاره‌یه آلمش دکان بازارده طورغونلق سببيله قاپانسه، اجرتی ویرمکن مستأجر امتناع ایده‌مز.

(۱۰۴) بر غرض شرعی‌یه بناً تسلیم قیلنمش شی - او غرض باقی اولدقجه استرداد قیلنه‌ماز.

بورجی ادا ایتدرمیه کفیل اولان آدمه، بورج صاحبنه ویرمک ایچون، بورجلی آدم پاره‌لری ویرسه، آرتق او پاره‌لری کفیلدن استرداد ایده‌مز. زیرا بورجی اونه‌مک قصدیله قبض اولنمش پاره‌لره کفیلک حقی‌ده تعلق ایتدی.

(۱۰۵) حجر اولنمش صبی - افعالیله مواخذه قیلنور.

برینک مالینی صبی اتلاف ایدر ایسه، اوز مالندن ضمان لارم کلور.

(۱۰۶) مقصدی مترتب دگل هر تصرف باطلدر.

کتب فقهیه‌ده بطلانی تفضیلاً بیان قیلنمش عقودلرک بطلانی شو قاعده‌یه متفرعدر.

(۱۰۷) عقد معاوضه‌ده هم‌ده نفعی دافعه عائد معامله‌لرده، غرر ضمانی ایجاب ایدر.

بر عرصه‌یی صانون آلوب، اوزرنده بنالر انشا ایتدکن صوگ مستحق چیقوب او عرصه‌یی ضبط ایتسه، مشتری بائعدن ثمنی استرداد ایدر هم‌ده بنالرک تسلیم کوننکگی قیمتلرینی تضمین ایتدورور. تگرمنجی‌یه طارندرمق ایچون بغدادی کتورمش آدمه «بغدايگی شو سپته فوی» دیدکن صوگ، صاحبی بغدایی او سپته قویسه‌ده، سپت تیشوک اولمق سببندن بغدادی توگولوب خراب اولسه، تگرمنجی ضامن اولور.

«شو اوغلامه مال ساتگن، آڭا تجارت ایچون اذن ویردم»
 دیمه سیله بازار اهلی او بالاییه مال ساتسه، عاقبت اوغلی دگللگی
 میدانله چیقسه ساتلمش ماللرک ضمانی او آدم ذمه سنه واجب اولور.

(۱۰۸) عقد فاسده حق غیر تعلق ایدر ایسه لازم اولوب،
 فساد مرتفع اولور.

مشتری فساد و ار عقده ساتون آلمش مالی بیع صحیح
 ایله دیگره ساتار ایسه، حق فسخ قالماز.

(۱۰۹) فساد قوی عقدک بر قسمنده بولنور ایسه شائع
 اولور.

بر عقده ایکی نرسه جمع ایدوب، سوگره بری مال بری
 دگللگی ظاهر اولور ایسه، عقدک بر قسمده فساد شائع اولور،
 یعنی دیگر قسمنده سرایت ایدوب، تماماً باطل کبی اولور. ایکی
 قسمک هر برینه اصابت ایدن ثمن معلوم دگل ایسه، جهالت ایچون.
 معلوم ایسه، دخلی یوق شی ده عقدی قبول ایتک شرطلغی ایچون.

(۱۱۰) هر ملت اوز اعتقادیله معامله قیلنور.

مثلاً: وجوب عدتی اعتقاد ایتمه یین ملتک بری عدت زماننده
 تزوج ایدر ایسه، نکاح محارمی تجویز ایدر ملتک بری محارمدن
 بریله نکاح عقد ایدر ایسه، ایکی طرف راضی ایکن، شریعت
 اسلامیه اویله نکاحلری اقرار ایدر، فسخ ایتمز. او نکاحلره نفقه
 میراث احسان کبی احکامک هر بری مترتب اولور. علی العموم
 عائله احکامنده شو «احترام عقیده» قاعده سی اعتبار قیلنور.

(۱۱۱) بینه سی، درستلگنه علامتی، وار خبر بلا بیان
 قبول قیلنماز.

شو قاعده دعوالرک هر برنده بلا تظلف جاریدر. هیچ بر دعوی

بینه‌یی بیانندن قبل مسموع اولماز. نکاح طلاق کبی عاڭله مسئله لرنگده معتبردر. مثلا ولیلردن بری صغیره سی عقنده نکاح سابقی دعوی ایدر ایسه، شو سوزی بینه‌یی بیانندن قبل قبول قیلنماز.

(۱۱۲) اذن مطلق، تهمت یوق ایکن، عرفله تقیید قیلنماز.

مطلق صورتده توکیل قیلنمش وکیل، امین ایکن، نه قدر بها ایله صانار ایسه ده جائزدر. عقد نکاح ده وکیل مهری زیاده ایدر ایسه، متهم دگل ایکن، کل مهر واجب اولور. یتیمک ماللرینی کم بها ایله ساتوده، یتیم ایچون صاتون آلور ایکن زیاده بها ایله آلوده، تهمت احتمالنه کوره - وصی، آتا، بابا، قاضی طرفندن او یله عقدار تجویز قیلنماز.

(۱۱۳) شارعک اذنی مالکک اذنی کبیدر، سلامت شرطیله (۹۰نچی ماده یه باق).

مالکک اذنی ضمانی اسقاط ایدر، شارعک اذنی ده او یله در. لکن بزم امام اعظم شو قاعده‌یی سلامت شرطیله تقیید ایدر. شارعک اذنی مالکک اذنی کبیدر سلامت بولنمق شرطیله. انساڭک لهویانندن منع ایتیمه حقی واردر، لکن «منع ایتیم» بهانه سیله آلت لهوی کسر ایدر ایسه، ضامن اولور. لقطه‌یی صاحبنه ویرمک قصدیله اشهادسز آلوبده، النده او لقطه تلف اولور ایسه، ضامن اولور. زیرا صاحبنه ویرمک قصدیله لقطه‌یی اخذ ایتیمه شارع اذن ویرمشدر، لکن امام اعظمک رأینه کوره سلامتی ده شرط ایتمشدر.

(۱۱۴) تسمیه صحیح اولور ایسه، مقتضاسی معتبر اولماز، دگل ایسه، معتبر اولور.

مثلا: تعیین ایتیمه یوب، «بر بولک قویون آلورم. هر بری اون درهم مقابلنه اولور» دیسه، قاعده مزه کوره شو عقد منعقد

اولماز. زيرا تسميه صحيح اولمادی ده مقتضاسی اولان جهالت معتبر اولوب عقد فاسد اولدی.

اما حاضر اولان بر بولك قويونلره اشاره ايدب «شو يوز قوبونى صانون آلاجغم. هر برى اون درهمن اولوب، مجهوعى بيك درهم اولور» ديسه، قويونك يوز دگل طوقسان ايكن لگى ظاهر اولسه عقد درست اولور. زيرا تسميه درست ايدى. بوگا كوره مقتضاسی اولان جهالت معتبر دگلدر.

«فلان آدمه ثلث مالى، فلاننه نصف مالى وصيت ايتدم» ديسه ايكى سى ثلث ده اشتراك ايدرلر. زيرا نصفى تسميه صحيح دگل ايدى ده؛ او آدمه وصيت ايدر ايكن گويا هيچ برشى تسميه ايتمه مش يا خود على التعيين بيك درهم وصيت ايتمهش كى اعتبار قيلندى.

(۱۱۵) محكمه ده تهمت معتبردر.

انسان، كم اولور ايسه ده، بر اشه ارتكاب ايدوب ده، او اش ده تهمت متمكن اولور ايسه، حاكم او اشك فساديله حكم ايدر. مثلا: ساتوده وكيل ساتيلاجق مالى اوز قريبلرينه ساتار ايسه، بازار بهاسندن كم بها ايله ساتمق تهمتى بوراده متمكن اولديغنه كوره، حاكم بيعك فساديله حكم ايدوبيلور.

ياتاق ده ياتور خسته اوزينك خاتوننه «بن صاغ ايكن سنى طلاق ايتمه ايدم. عدتك ايندى توكندى» ديسه، خاتوننه شوسوزى تصديق ايتدكن صوك وصيت ايتسه ده اولسه، خاتونك حقى ميراث ايله وصيت دن قايسى اقل ايسه او اولور. زيرا «ميراثدن زياده بى وصيت ايله ويرمك» تهمتى بوراده متمكندر.

خسته وارثلرندن برينه بر مالى ايكى اوچ بهاسيله ساتار ايسه ده، ديگر وارثلر استرلرسه او بيعى فسخ ايتدره بيلورلر. زيرا ايتار تهمتى بوراده ده واردر.

بر مالی بیع هم تسلیم ایدوب، تسمیه اولنمش ثمنی قبضدن
قبل بائعك آتاسی یا بالاسی او مالی او ثمندن کم بها ایله ساتون
آلاماز. زیرا بوراده ربا تهمتی متمکندر.

اجنبی ایله وارثلردن برینه بورج اقرار ایدوب، اجنبی بورجی
تصدیق یالگز شرکتی انکار ایدر ایسهده، اقرار جائز اولماز. زیرا
وارثلردن برینه زیاده ویرمک تهمتی بوراده واردر.

(۱۱۶) هر شیک حقوقی اصلنه تابعدر.

مثلاً: ام ولدك عدتنده همشیرهسینی نکاحلنمک جائزدر. زیرا
عدت ملکك حقیدر. ملک همشیرهنك نکاحنه مانع دگلدر. ملکك
حقوقندن اولان عدت بالطبع مانع اولماز.

(۱۱۷) ذمیه متعلق حقوقده تقسیم عولی اولوب، عینه متعلق حقوقده نزاعی اولور.

حقوق بعضاً ذمیه متعلق اولورده دیون نامنده اولور.
ویرهجگی وار انسانك ویرهجکاری کبی.

بعضاً عینه متعلق اولور: مثلاً بر آدمك النده اولان بر حیوانی
بینه اقامت ایدوب، ایکنی آدم دعوی ایدر ایسه، او ایکنی آدمك
حق حیوانك عیننه متعلق اولور. ذو الیدك ذمهسنه دگل.

حقوق مجتمع اولوبده، او حقوقی تمامیله ایفا ایدهبیلور قدر
مال الده بولنماز ایسه، فقها «حقوق متضایق اولدی، ازدحام ایتدی»
تعبیرینی استعمال ایدرلر.

حقوقده ازدحام، تضایق کورنسه، الده وار مال اربابنه تقسیم
طریقیله ویرلور.

تقسیمده ایکنی اصول واردر: (۱) اصول عولیه (۲) اصول نزاعیه.
اصول عولیه: حقوق مخرج مشترکدن آلنوب، تقسیم قیلنجهق
مال سهامك مجموعنه تقسیم قیلنور. مثلاً: برینك حق کل، دیگرینك

حقى نصف اولور ايسه، مخرج مشترکدن سهامك مجموعى اوچ اولوب،
الده وار مال اوچه تقسيم قيلنورده، برينه ايکى ثلث، برينه بر
ثلث ويراور.

اصول نزاعيه: حصه لرده نزاعك وجودى اعتبار قيلنوب، نزاع يوق
حصه بلا نزاع تسليم قيلنور. نزاع وار قدرى متنازعلر آراسنده
برابر صورتك تقسيم اولنور. مثلا: برى كل، ديگرى نصف دعوى
ايدر ايسه، بر نصف ده نزاع يوق. كل مالى دعوى ايدنه بلانزاع
تسليم قيلنه جق. ايکنچى نصف ده نزاع وار، هر برى «اونصف بنمدر»
دير. بوگا کوره على التساوى تقسيم قيلنورده، برينه دورتدن بر؛
ديگرينه دورتدن اوچ اولور.

تقسيم ده نه وقت اصول عوليه، نه وقت اصول نزاعيه معتبر
اولور؟ مسئله سنده اختلاف واردر. امام ابوحنيفه حضرتلرى ذمه ده
ثابت حقوق ده اصول عوليه يى، عين ده ازدحام ايدن حقوق ده اصول
نزاعيه يى اعتبار ايدر. مثاللر:

ايكى آدم بينه اقامت ايدوب، برى تمام خانه يى، ديگرى
نصف خانه يى دعوى ايدر ايسه، بوراده حقوق خانه نك عيننه متعلق
اولديغنه کوره، تقسيم نزاعى اولور. بر نصف ده نزاع يوق، تمام
خانه يى دعوى ايدنه تسليم قيلنور. ايکنچى نصف ده نزاع وار، على
التناصف تقسيم اولنور.

بر آدمه كل مالى، ديگرينه نصف مالى وصيت ايدوب، ورثه
اجازت ايتسه، بوراده تقسيم عولى اولور. زيرا حقوق بر مالک
عيننه دگل، وصيت ايدنك ذمه سنده متعلقدر.

(۱۱۸) عقدك موجبى رفع قيلنه ماز، اما شرطك موجبى
رفع قيلنه بيلور.

(۱) شو كيومى بو گون حاضر ايدر ايسهك، اش حقى بر
درهم، ايرته گه قالور ايسه، يارتى درهم. «ديسه، اولگى شرط درست

اولور. لکن ایکنچی شرط باطل اولوب، ایرته گه قالور ایسه، اش
عقی یارتی درهم اولمایوب، معتاد بیا لازم اولور.

(۲) «خاتونک وار ایسه، مهر ایکی بیگ. یوق ایسه، مهر بر
بیگ اولور» دیسه، اولگی شرط درست اولور. اما ایکنچی شرط،
عقدک موجبینی رفع ایتدیگنه کوره، درست اولمایوب، خاتونی یوق
ایسه، مهر مثل لازم اولور.

«شهرم دن چیقارور ایسهک، مهر ایکی یوز، چیقارمز ایسهک،
مهر بر یوز» دیسه، اولگی شرط جائز اولوب، ایکنچی سی معتبر
اولماز.

شو فاعده امام ابوحنیفه حضرتلرینه کوره در. اما امام ابویوسف
امام محمد حضرتلرینه کوره، عقدک موجبی شرطک موجبی کبیدر.
هر بری رفع قیلنه بیلور.

(۱۱۹) بینه دگل لکن حاکمک حکمی آشکا توقف ایدر
سوزده عدد شرط دگل، عدالت شرطدر. (۷۰نچی مادهیه باق)

قاضی حضورنده حکم شریعتی بیان ایدر مغتی ده، شاهدلری
تزکیه ایدر مزکی ده، شهادتی ترجمه ایدر ترجمان ده، ولادندن خبر
ویرور قابلده عدد شرط دگل، عدالت کفایه در. زیرا او خبرلرک
هیچ بری بینه دگل، بوکا کوره عدد شرط دگل. لکن حاکمک
حکمی او خبرلره توقف ایدر، بوکا کوره عدالت شرط قیلنمشدر.

(۱۲۰) صحیح دگل بر فعلک ضمننده گی شی صحیح
اولابیلور. (۵۱نچی مادهیه باق).

مثالر:

(۱) حجر قیلنمش صبی انه بر مالی امانت صفتیله ویرسه،
صبی او مالی هلاک ایتسه ضامن اولماز. زیرا مالکک صبییه عقد
ودیعہ طریقیله ویرمه سی صحیح دگل ایسه ده، عقد ضمننده گی
تسلیطی صحیح در.

(۲) حجر اولنمش صبی یه بر مالی صاتسه، صبی او مالی هلاک ایتسه، مالک صاحبی تضمین ایتدیره مز. زیرا عقد بیع صحیح دگل ایسه ده، او عقد ضمننده تسلیم هم تسلیط معتبردر.

(۳) حجر قیلنمش انسانه قرض ویرسه، او انسان او قرضی هلاک ایتسه، ضامی لازم کاهز. زیرا قرض معتبر دگل ایسه ده، تسلیمی معتبردر.

(۴) بر خاتونی نکاحلنوب سرده بیگ درهم، علانیه ده ایکی بیگ درهم مهر تسمیه ایتسه، علانیه تسمیه سی معتبردر. زیرا شو مثالده عقد سر صحیح اولوب، عقد علانیه صحیح دگل ایسه ده، او عقد علانیه ضمننده گی تسمیه صحیح اولا بیلور.

(۵) بر آدمک وفاتندن صوگ، دیگر ایکی آدم کلوب «مرعوم بندن بورج آلوب شو مالی بگا رهن ایتمش ایدی» دیه دعوی ایدوب، هر بری بینه اقامت ایتسه، بینهلری مقبول اولورده، او مال بورجلرینی ادا ایچون صاتلور. زیرا مشاعده رهن صحیح دگل ایسه ده، رهنک صحتنه شو مثالده تابع اولان بیع فی الدین صحیح اولور.

(۶) اوزینه بالالغی ممکن دگل عبدینه اشاره ایدوب «شو آدم بنم اوغلمدر» دیه دعوی ایدرایسه، عتیق ثابت اولور. شو دعواسیله نسب ثابت اولاماز ایسه ده، لکن نسبیگ ثبوتنه تابع اولان عتیق ثابت اولا بیلور.

(۱۲۱) اوز باشنه حکمی وارشی - تابع اولا بیلور.

ایکی جهتلی جده وارث اولور ایسه، جهتلرک بری دیگرینه تابع اولوب، جده یالکیز بر میراثی آلور.

بر آدم بیگ درهمی «فائده اورتاق اولور» شرطیله مضاربه یه ویرسه عامل تجارتدن بیگ درهم فائده کوستردکن صوگ، صاحب مال «فائده دن بر ثلث سنک اولور، نصل استرسک اولیل حرکت

ايت « ديهرك دها بر بيك ويروبده، عامل شو صوڭ وييرلمش بيڭدن بشيوزى اوڭگى بيڭه قوشوب، بر قدر فائده صوڭنك بر قدر ضرر كورسه، ضرر حاصل اولمش فائدهدن حساب قىلنور. زيرا ايكي عقد بر جنسدن اولوب، ايكي مال بر آدمڭ اولديغنه كوره، ايكنچى دفعهده وييرلمش بيڭ اولگى بيڭه تابع اولورده ضرر فائدهدن حساب قىلنور.

شو مسئلهده امام محمدڭ رايته كوره، ضرر اولگى فائده ايله ايكنچى بيڭڭ راسندن اولور. زيرا ايكي عقدڭ هر برى اوز باشنه قائمدر، هر برينڭ اوز باشنه حكى واردر، برى ديگرينه تابع دگلدرد. بناً عليه ايكنچى دفعه تجارتدن حاصل اولان ضرر اوڭگى مضاربه عقديله ايكنچى مضاربه عقدينه تقسيم قىلنوب، اولگى مضاربه حصهسنه ايرشن ضرر فائدهدن، ايكنچى مضاربه حصهسنه دوشن ضرر راس مالدن حساب قىلنور.

ايكى خاتونڭ سوتى، برندن بر، ايكنچى دن طوقز جزء اولمق شرطيله، قوشولوب ياش بالايه ايهزلسه، بر جزء طوقز جزء سوتيه تابع حكمنك قالوب، طوقز جزء صاحبي خاتون آنا اولور. امام محمد رايته كوره هر برى آنا اولوب، هر برى حرام اولور. زيرا سوتلر اوز باشنه قالسهلار هر برى حرام ايدر ايدى.

(۱۲۲) عقد موقوفڭ تمامندن قبل ظهور ايدن عارض - عقد ساعتنده موجود كبيدر.

او عارض عقد ساعتنده موجود اولدقده نصل حكم ترتيب ايكجك اولور ايسه، عقدڭ تمامندن قبل ظهور يلهده او حكم ترتيب ايدر. مثاللر:

(۱) بر خاتونى بلا اذن تزوج ايتدكده، عقدين صوڭ اجازهدن قبل، عدت اعتراض ايتسه، عقد يوغالور. خاتونڭ اجازهسىده، وييرهجك ايسه، عمل سز قالور.

(۲) وکیل بر مالی اوز قیمتیله اوچ کون خیار شرط مقاوله سیله ساتسه، سوکړه او مال اوزرینه بر قدر مالی دها زیاده ایتسه، شو زیاده عقد ساعتند موجود کبی اعتبار قیلنوب، وکیلک خیار ی باقی اولور .
 (۳) صغیرک بر مالینی اوچ کون خیار ایله ساتسه، اوچ کونک انقضاسندن قبل، صغیر بالغ اولسه، شو بلوغ عقد ساعتند موجود کبی اعتبار قیلنوب، اجازه صغیرک الذمه اولور .

(۱۲۳) حکمده انتظار جائزدر .

(۱) تا ابد خیار شرطیله ساتسه، عقد توفی ایدوب طورر: اگر شرعاً تجویز اولنمش مدت اثناسنده او شرطی اسقاط ایدر ایسه، عقد صحت منقلب اولور . یوق ایسه، یوق .
 (۲) تگوجی یه بر کیوم ویروب، «بونی تورکیا موداسنجه تکسهک، اجرتک فلان قدر، عربی فاصونده تکسهک، فلان قدر اولور» دیسه، شو عقدک صحتی عملک ظهورینه منتظر قالور .
 (۳) «شو قویونلرک بر ثلثی فلان جهته وصیتدر» دیکدن سوک ایکی ثلثی هلاک اولسه، قالمش بر ثلثده وصیت تقرر ایدر اولده شیوع صفتیله واقع اولمش وصیتک تعینی منتظر اولوب طوردی .
 (۴) بورجی قبض ایتیمیه بر آدمی توکیل ایدوب، «بورجی اوفاقلاب دگل یکباره آل» دیسه، وکیل ویره جگی وار آدمله مسامحه یولنده معامل ایدوب، بورجی اوفاقلاب قبض ایتیمیه راضی اولسه، عقد وکالتیه مخالفت ایتمش اولورمی یوقمی مسئلهسند جواب توفی ایدر: اگر اوفاقلاب آلوبده جمیع دینی قبض ایده بیلسه، مخالف اولمامش اولور . ایده مز ایسه، مخالفت ایتمش اولور .

(۱۲۴) سوک کلمش - اول وار کبی دگلدر .

(۱) بر حیوانی ساتسه، عقدک تمامندن سوک قبضدن ایلك حیوان قاچسه، عقد باطل اولماز

(۲) بیع سلم طریقیل ساتلمش شی آراده منقطع اولسه، بیع منتقض اولماز.

(۳) اجاره به یاخود رهنه و برامش مالده شیوع طاری اولسه، اجاره هم رهن منتقض اولماز.

(۱۲۵) یر یوزی بر یورتدر.

یعنی معامللرک هر برنده، اموالک عصمتی، دمک حرمتی کبی شیلرده، دولت مملکت اختلافلرینک تأثیر یوقدر. اموال، معامل احکامنه عائد خصوص لارده سادات حنفیه دارلری بر قاچ قسمه تقسیم ایتمشلر ایسهده، شریعت اسلامییه نظرند، اموال، دما، حقوق فی نفسها مقدس اولدیغنه کوره، یر یوزی بر دار بر یورت حکمنده اولمق البته لازمدر.

انسانک مالنده قاننده عرضنده عصمت، دار اعتباریل دگل، فی ذاتهدر. «شو یرده بر انسانی قتل ایدر ایسه، قصاص واجب، لکن او انسانی فلان یرده قتل ایدر ایسه، قصاص واجب دگل» تفرقهسی شریعت اسلامییه حکمی اولماز.

بر دولت طرفندن وضع قیلنمش قانونلرک حکمی او دولتک مملکتی حدودنده محصور قالور. حدود ملکیه سندن طیش یرلرده او قانونلرک حکمی جاری اولماز. زیرا اجرا ایتک قوه اجرائیه قوه تنفیذیه سلطهسیلدر، لکن هیچ بر دولتک اوزینک حدودندن خارج یرده سلطهسی یوقدر.

اما بز، شریعت اسلامییه نک عهومیته کوره، «یر یوزی بر داردر» دیک. شو عهومیته قضا تنفیذ جهتیل دگل، فتوی جهتیلدر.

شریعت اسلامییه فتوی جهتیل عهومیدر، قانونلرک، علی الخصوص قوانین جزائیلرک مملکت حدودنده انحصاری یالکیز قضا، هم تنفیذ جهتیلدر.

(۱۲۶) عادت ده ممکن دگل طریقله حکم شوعی ثابت اولماز .

مثالر :

یاشلر بنه نسبتله آنالقی اوغلق ممکن دگل ایکن، زید اوغلقی سبب کوستروب، عمر و ترکه سندن میراث دعوی ایدر ایسه، دعواسی مسموع اولماز .

عادت حکمیله ممکن دگل بر مدت طرفنده عدتک انقضاسینی دعوی ایدوب، بر خاتون تزوج ایتگی قصد ایدر ایسه، سوزینه اعتبار قیلنماز .

عادت ده ممکن دگل طریقله نسب ثابت اولماز . عقدک انقادی، فراشک یالکز صحتی نسبک ثبوتیه کافی دگلدر . بلکه علی العاده اجتماعک تحقیقی، تلبیحک وقوعنه امکان بولنه بیلور کیفیت ده تقاربک وجودی شرطدر .

یکرمی دن زیاده صحابی روایتیله تواتر درجه سنه کاهش، نسبک ثبوتنه بر اساس متین اولمق صفتیله همه امت طرفندن قبول قیلنمش «الولد للفراش» سنت قطعیه سی - بر آدمک تحت نکاحنده اولان بر خاتوندن طوغمش بر بالایی «شو بالا - بنم بالامدر» دهرک فضیحتی خیانتی علناً سویله مک جسارتیله قیلنه بیله جاک دعوالرک یوللرینی باغلامق ایچون، شارع اکبر حضرتلرینک لسان تشریحلرینده سویلنمشدر . - لیکن شو سنت قطعیه ده «یالکز عقدک صحتیله، یاخود زوجک یالکز وصالدن تمکنیله نسب ثابت اولور» معناسنه دلالت ایده بیلور بر شی یوقدر . شارع «الولد للنکاح» یاخود «الولد للزوج» دیمه مش، بلکه ایکی زوجک علی العاده وصاللرینه دلالت ایدر «الولد للفراش» دیمش . عادی صورتده اجتماع محقق اولمازسه، او وقت عرفی لسان ده خانونه فراش اطلاق قیلنماز .

(۱۲۷) بر معین جهتدن واجب اش- نصل جهتلہ ادا قیلنور
ایسہدہ، اوجہتدن حساب قیلنور .

امانتی صاحبہ «بونی سگا ہبہ ایدرم» سوزیلہ ویرسہ، ہبہ
اولمایوب، امانتی صاحبہ قایتارمش اولور .
غاصب مغصوبی «بونی سگا ہدیہ ایدرم» عبارہ سیلہ ویرسہ، مالی
مالکنہ قایتارمش اولور . ہر ایکی صورتدہ ضمان واجب اولماز .
مہری قبضدن قبل زوجنہ ہبہ ایتدکن صوگ زوج بنادن
قبل زوجہیی طلاق ایتسہ، نصف مہری زوج زوجہدن طلب ایدہمز .
زیرا ہبہ طریقہ کل مہری ویرمک ضمنندہ مہرک نصفی دہ اعادہ
قیلنمش ایدی .

ویرہجگی وار انسان بوج صاحبہ، جہتی تعیین ایتہ یوب،
بر قدر مال ویرسہ، ویرلمش قدری بوجدن حساب قیلنور .

(۱۲۸) منفعت ہر حکمدہ عین کبیدر .

تقویمدہ ضماندہ تملیکدہ عقددہ، منفعت- عین حکمندہ در .
(۱) بر داری غصب ایدوب، بر قدر مدت اقامت ایدر ایسہ،
یا خود اجارہیہ ویرلمک ایچون حاضرلنمش خانہیی غصب ایدوبدہ،
خانہنک معطل بقاسنہ سبب اولور ایسہ، اجرتی ضامن اولور .
(۲) حصہ شائعہیی اجارہیہ ویرمک جائزدر . بیعک جوازی کبی .

(۱۲۹) حق- رقبہدہ ثابت اولور ایسہ، حادثہ سرایت ایدر،
دگہل ایسہ ایتمز .

رہن قیلنمش حیواندن مرتہن اندہ بر بالا حادث اولسہ، بالا
رہن اولمق صفتیلہ مرتہنک اندہ محبوس اولورمی؟ قاعدہ مزہ کورہ،
بالا رہن اولور . چونکہ مرتہنک حق حیوانک رقبہسنہ متعلق ایدی .
بوکا کورہ، بالاسنہدہ سرایت ایدر .

غصب اولنمیش حیواننڭ غاصب الندا حادث اولمش بالاسی - امانتمی؟
غصب می؟ قاعده مزه کوره - بالا، غصب دگل، امانتدر. هلاک اولور
ایسه، ضمان واجب اولماز. زیرا حق - حیواننڭ رقبه سنه متعلق دگل،
حیواننڭ هلاکی تقدیرنده حق ضمان - قیمتته متعلقدر.

(۱۳۰) بیعنڭ جوازی ضماننه تابعدر.

یعنی: اتلاف تقدیرنده مضمون اولاجق شیلری بیع جائزدر.
یلری اصلاح ایچون، اوچاقلاری یا فاق ایچون استعمال قیلنور
سرگینلری، نجاستله بویالشمش بولاشمش مایلری، ایله نهمه مش تیریلری،
همده عاقدلره کوره قیمتتی وار شیلری بیع جائز اولور.
«جواز بیع» نڭ معناسی - جبراً فسخ اولنهماز، آلنهمش نمن
بائعه حلال ملک اولور دیمکدر.

اما «دفع مفسده» قاعده سیله عمل ایلوب هیئت حاکمه - هیئت
اجتماعیه چه ضرری معلوم شیلری منع ایدر ایسه، شریعت اسلامییه
نظرنه البته مطلوبدر. مسکراتی، انساننڭ بدننه ضرری وار طعاملری،
انساننڭ عطاتنه بطالتنه سبب اولور شیلری، فتنهده استعمال قیلنه
بیلور آلتلری منع ایدرسه، حق واردر.

(۱۳۱) حکم شریعتته مناقض اولاجق هر بر اش باطلدر.

شو قاعده عمومیه کوره، وظیفه دن قاچمق قصدیله ارتکاب
قیلنمش هر بر حیل، نکاح تحلیل کبی حکم شریعتی ابطال قصدیله
قیلنمش هر بر عقد، باطل اولور.

مثلاً: زکات دن قاچمق آرزوسیله حولنڭ تمامندن قبل همه
مالینی هبه ایدر ایسه، هبه سی باطل اولور، زکات ساقط اولماز.

(۱۳۲) بر اش ایکی اصلدن شبه آلور ایسه، او اش ایکی جهته تقسیم ممکن ایکن، هر بر شبه معتبر اولور.

زیرا یالکز بر شبه معتبر اولور ایسه، او وقت ایکنچی اصلی تماماً اهمال ایتمک لازم اولوب کلور ایدی. مثاللر:
 (۱) ثواب شرطیله یعنی مقابلنده بر شی آلمق شرطیله هبه. شو هبه بر جهندن هبهیه، بر جهندن ده بیعه مشابیهتی وارد. ابتدا انتها جهنیله ایکی به تقسیم ده ممکندر. بوکا کوره، هر بر شبه معتبر اولو بیلور.

ابتداده هبه مشابیهتی اعتبار قیلنوب، بلا قبض صحیح اولماق، تسلیمنه اجبار قیلنماق، شیوع ایله باطل اولماق کبی حکملر ترتب ایدر.

انتهاده بیع مشابیهتی اعتبار قیلنوب، حق شفعه جاری اولماق، عیبی ظاهر اولور ایسه رد قیلنه بیلمک کبی حکملر ترتب ایدر.
 (۲) قبض سوکنده افاله. افالده هم بیع هم فسخ شبهتی وارد. شو ایکی شبهتی ایکی جهندن اعتبار ایتمک امکانه کوره، عاقدلر حقنده فسخ حکمنده قیلنوب، دیگرلر حقنده بیع حکمنده قیلنور. بوکا کوره ده افالده حق شفعه جاری اولور.

(۱۳۳) ظاهر حال استحقاقی دفع ایدر، اما استحقاقی اثباتده بینه اولماز.

(۱) بر آدمک النده کی مالی دیگر بر آدم دعوی ایدر ایسه، ظاهر حال یعنی «او مالک ذوالید النده بولنماسی» دعوی ایدنک استحقاقینی دفع ایدر. مدعی بینه اقامت ایتمه دکجه دعوی مسموع اولماز مال ذوالیدک اولور قالور.

(۲) بر خانه صائلور ایکن، جارلرک بری شفعه دعوی ایدر ایسه، النده اولان عقارک ملوکیتنه بینه اقامه ایتمه دکجه دعواسی

مسموع اولماز. ظاهر حال یعنی «عقارک ال دده بولنمق» حالی استحقاقی اثبات ده بینه اولماز.

(۹۳۴) دعوی ده مقصود معتبردر، ظاهر دگل.

شو قاعده، دعوی ده بینه اقامت ایتمک کیمک وظیفه سیدر؟ سوالنه جواب اولور.

امانتی ویرمش آدم آلمش آدمه «قایتار امانتی!» دیدکده آلمش آدم «قایتارمش ایدم» دیسه، ظاهر حال ده مدعی اولور، لیکن «قایتارمش ایدم» سوزندن مقصودینه نظراً مدعی علیه اولور. چونکه شو سوزیله ضمانی انکار ایدر.

(۱۳۵) حال، دلالت ده، قال کبیدر. (۴۲نچی ماده به باقی)

یعنی حالک اقتضاسیله معلوم اولان هر بر شی - لسان بیانیه تعیین اولنمش شی کبیدر.

(۱۳۶) صوگ کلمش اجازه اولده وار وکالت کبیدر.

موقوف عقدلرک اجازه صوگنده نفوذلری شو قاعده به مبنی در.

(۱۳۷) هر آدمک کلامی اوز عرفنه محمول اولور.

زیرا هر انسان اوز مقصدینی اوز عرفیله تعبیر ایدر. اراده قیلنماش مقصدی متکلمه الزام ایتمه مک شریعتک، وظیفه سیدر. قران کریمی، سنت نبوییهیی تفسیر ایدر ایکن، عصر رسالتدن صوگ حادث اولمش عرفلری اعتباره آلامق ضرورتی ده شو قاعده به متفرعدر.

(۱۳۸) نقل ده رضا شرط، اسقاط ده شرط دگل.

انسان اوز حقوقنده اوز ملکنده تصرف ایدر ایسه، تصرفی یا نقل ایله اولور یا خود اسقاط طریقله اولور.

اگر تصرف نقل طریقہ اولور ایسہ، دیگر طرفٹ رضاسی شرطدر. بیع، اجارہ، ہبہ، صدقہ ہدیہ کبی.

اگر تصرف اسقاط طریقہ اولور ایسہ، دیگر طرفٹ رضاسی شرط اولماز. طلاق، خلع، عفو عن المال، عفو عن القصاص کبی.

شو قاعدہیہ بر قاچ مسئلہی تفریح ایتمک میکندر:

(۱) بورجدن ابرا مدیونٹ رضاسنہ توقف ایدرمی؟ یوقمی؟
اگر بورجدن ابرایی اسقاط قبیلندن ایدر ایسہک، مدیونٹ رضاسی شرط دگلدر دیرز. اگرده «ابرا-اسقاط دگل؛ بلکه ذمہسنک اولان بورجی مدیونہ تملیکدر» دیر ایسہک مدیونٹ رضاسی شرط اولور. ایکنجی نظر-منتی دفع ملاحظہسیلہ ترجیح قبیلنہ بیلور.

(۲) بر معین آدم نامنہ وقف قبیلنور ایسہ، او آدمک رضاسی شرطی؟ یوقمی؟

اگر وقف ایتمک اسقاط اولور ایسہ، رضاسی شرط دگل. اما وقف موقوفٹ منفعتلرینی تملیک اولور ایسہ، رضاسی شرط اولور.
(۳) اما بر جہتہ وقف ایدر ایسہ، یاخود بر خانہی مسجد ایدر ایسہ، بویلہ وقف قطعاً اسقاط حکمنده اولور. یعنی واقف موقوفدن اوز حقلرینی اسقاط ایتمش اولورده، وقفٹ تمامیتی ایچون ہیچ کیمک رضاسی شرط اولماز.

(۱۳۹) ضمانٹ اسبابی دورتدر: (۱) التزام، (۲) اعتدا

(۳) تسبب، (۴) مؤتمن دگل یدی وضع ایتمک.

کفالت بابنده ضمان التزام قاعدہسنہ متفرعدر.

بر حیوانی قتل، بر مالی احراق، بر خانہی ہدم، بر طعامی بیمک کبی خصوصلرده ضمانٹ وجوبی اعتدا قاعدہسنہ بنا قبیلنمشدر.

ملکی دگل یرده قوی قازوب، بر حیوانٹ تلفنہ سبب اولسہ؛ بر آدمک اندرینہ یساقین یرده اوت یا قوب آشلق یانہسنہ سبب اولسہ؛ آباق طایدرور شیلری عمومی یوللرہ بر اقوب، یا حیوان یا

انسانك تلفنه يول آچسه؛ يالان سوز ايله بر انسانك مالنه بر ظالمى اغرا ايتسه؛ بر حقك وثيقه سيني سندينى يرتوب يا بوزوب او حقك ضياعنه سبب اولسه؛ صاقلاوى ممكن بر مالى بيله طوروب صاقلاماسه ده او مال عاقبت تلف اولسه، شويله خصوصلك هر برنك سبب قاعه سيله ضمان واجب اولور.

بائعك اذنبه مبيعى قبض ايتسه، صاتلمش مال بائعك النده قالسه، عاريت يا رهن يا قرض تلف اولسه شويله صورتلك هر برنده ضمان - مؤتمن دگل يدي وضع ايتمك قاعه سيله واجب اولور. اما وديعه ده، مضاربه طريقيه ويرلمش مالده، وصيلر الله تسليم قيلنمش مالده بر آفت سماويه ايله تلف واقع اولسه ضمان واجب اولماز. زيرايد - مؤتمندر.

(۱۴۰) خطاب وضعده عقل شرط دگل، خطاب تكليف ده

شرطدر.

شارعك سوزى شرطيت سببیت مانعیت ركنيت كبی شيلرى بيان يولنده وارد اولور ايسه، خطاب وضع اولور. اما انسانلره بر فعلى ايجاب يا تحريم، طلب يا منع يولنده وارد اولور ايسه، خطاب تكليف اولور.

خطاب وضعك توجهی ایچون عقل شرط دگلدر. بوڭا كوره خطاب وضعك حكمی صبيله ده مجنونلره ده جارى اولور. بر صبی یا بز مجنون بر آدمك مالينى اتلاف ايدر ايسه، ضمان واجب اولور. بر مجنون نفقه دن عاجر قالور ايسه، خاتونك طلبيله فراق واقع اولور. زيرا شارع عجزى فراقه سبب ايتمشدر. متحقق اولديمی عاجزده عقلك وجودينه توقف ايتمز، حكمی جارى اولور. اما مجنونك طلاقى واقع اولماز. زيرا جنون قائم ايكن فصدك وجودينه دلالت ايدن شى يوقدر. اما «طلاق ايتدم» سوزى قصد يوق ايكن عمل ايدمه مز. مجنونك بيعى ده بويلدر، يعنى منعقد اولماز. چونكه ايجاب ده هم

قبولده رضا لازمدر. رضایه قطعی صورتک دلالت ایدر شی بولنمادفجه عقدك انعقادی متصور دگلدر.

خطاب تکلیفك توجهی ایچون عقلك وجودی ضرورددر. بوکا کوره، صبیلره مجنونلره تکالیف شرعیه لرك هیچ بری متوجه دگلدر.

صبیلرك ده طلاقى واقع دگلدر. شارع - ملكى عصمتى ابطال ایدر اشلرده قصد کاملی رعایه ایدوب، صبیلك حسبیله قصدك قصور احتمالی وار اشلری الغا ایتمشدر. عائله اساسی اولان نکاهك حرمتی ده، هیئت اجتماعیه مصلحتی ده بونی اقتضا ایدر.

(۱۴۱) هر ولایت ده اهلیت هم اولویت معتبردر.

ولایت ده خصوصی یا عمومی مصلحت معتبر اولدیغنه کوره، هیچ بر ولایت - اهلیتی یوق آدم نصب قیلنماز. هر اشدن احسان هم تکمیل شرعاً معتبرلکنه کوره، اهلیتی دها زیاده آدم وار ایکن اهلیتی کم آدم تقدیم قیلنماز.

یتیمك مالنه بر وصی تعیین قیلنمحق ایسه، امور مالییه بی اداره ده اهلیتی وار آدم تعیین قیلنور. ایکی اهل بولنور ایسه، مال یتیم حقنده اك انفعی اك اولاسی تقدیم قیلنور. «ولا تقربوا مال الیتیم الا بالتی هی احسن» آیت کریمه سنك دلالتیله احسن ممکن ایکن، نصرف احسن جائز اولماز.

عمومی ولایتلرك حکمی ده شویله در. اك اول اهلیت، ایکی اهل بولنور ایکن اولویت معتبردر.

قضاده - دعوی اشارینه، خصومك سیاستنه انسانلرك احوالنه اك واقف آدم؛ فتوی ده - نصوص شرعییه احکام فقهییه علم حقوقه اك آشنا آدم؛ امور مالییه ده - اقتصاد توفیر تنمیه خصوصلرینه اك ماهر آدم تقدیم قیلنور.

على العموم هر اشدن مصلحت؛ هر مصلحت ده اهلیت معتبردر.

(۱۴۲) وسیله، حکم ده مقصده تابعدر.

حرامک وسیله سی ده حرامدر، واجبک وسیله سی ده واجبدر. اک
بیوک اشیرک وسیله سی ده، او اشیره کوره، بیوک اولور. مقصدک
قیبغه مناسب صورت ده وسیله ده قبیح اولور.

اوز باشنه جائز اولاجق اش بر مفسده یه توسل قصد یله ارتکاب
قیلنور ایسه، ممنوع اولور. اهمیتی وار مصلحتی تحصیل یولنده بر
قدر ضرری وار وسیله لریک ضرری التزام قیلنور.
بر اشک مفسده یه تأدیسه سی نه قدر قریب ایسه، او درجه
شدنله نهی قیلنور. عامه یولنده قوی قازمق، طعامه آغو سالمق
شو قبیله ندر.

توسل قاعده سی ابواب فقهک اکثرنده معتبردر: حیله لریک بطلانی
عموماً شو قاعده یه تفرع ایدر. بر مالی نسبتیه طریقیله اون دره مه
صاتب، ثمنی قبضدن قبل بش دره مه آلسه، شو معامله یی حرامدر
دیرز. زیـرا «بش مقابلنده اون معامله سنه» وسیله در. اولگی
بیع ایله ایکنجی بیع ظاهراً درست ایسه لرده.

نگوچی ساعتچی کبی اجیرلره ضیان واجب اولورمی؟ اجیر الله
ویرلش مال اجیرک الله امانتدر. امانت ده ضیان اولمامق لازم
ایدی. لکن خیانت، تعدی یوللرینی باغلامق ایچون تضمین ایندرمک
قانونی شریعت اسلامییه طرفندن قبول قیلنمشدر.

(۱۴۳) مقصدینه ایصال ایتمه یین وسیله ساقط اولور.

زیرا وسیله یی اعتبار یالکیز مقصدینه وصول ایچون ایدی.

(۱۴۴) مقصد ساقط اولور ایسه، وسیله ساقط اولور.

(۱۴۵) اقوی غالب اولور .

یعنی اجتماعلری ممکن دگل ایکی شیدن بری دیگرری اوزرینه طاری اولسه، ضعیفی طرح قیلنوب اقواسی باقی اولور . ملک نکاح لوزرینه ملک یمین طاری اولدوقده، فقها نظرندہ نکاحک انفساخی شو قاعدهیه مبنیدر .

(۱۴۶) حرمتدن اباحهیه انتقالده شارع احتیاط ایدوب، عکسندہ اکتفا ایدر .

یعنی حرمتدن اباحهیه انتقالده شارع احتیاط ایچون فوتلی سببک وجودینی اعتبار ایدوب، اباحه دن حرمتہ انتقالده سبب یسیر ایله اکتفا ایدر .

اولگی صورتده فوتلی سببی اعتبار ایدوب، ایکنجی صورتده سبب یسیر ایله شارعک اکتفاسی - احتیاط ایچوندر . زیرا حرمت مفسده دن ناشیدر . فوتلی سببلہ انتفاسی محقق دگل ایکن، یاخود سبب یسیر ایله حرمتک تحقیقی محتمل ایکن هجوم اینمک مفسدهیه ارتکابده مساهله اولور .
مثاللر:

(۱) اجنبیهیی نکاح جائزدر مباحدر . پدراک عقدی کبی یسیر بر سببلہ شو اباحه زائل اولور .

(۲) اوچ طلاق سوکنک ثابت اولان حرمت - دیگرک بالکیز عقدیل زائل اولمایوب، وصال، سوکره طلاق همده عدتک انقضاسیلہ گنه او حرمت زائل اولور . بوراده حرمتک زوالی ایچون آغیر شرطلر الزام قیلنمشدر .

(۳) نکاحک صحتی ایچون شروط تعیین قیلنمش . زیرا نکاح حرمتدن اباحهیه انتقالدر . لکن طلاقک وقوعی ایچون قصد صحیح دن ماعدا هیچ بر شی شرط قیلنماش . زیرا طلاق اباحه دن حرمتہ انتقالدر .

(۱۴۷) تحصیل مصلحه یا دفع مفسده جهتيله اهمیتی جائز دگل مقصد نظر شریعتده معتبر دگلد.

بوگا کوره تافه شیلری دعوی مسموع اولماز. بر آدم بر یری قیاج سنه لره اجاره یه آلوبده او یرده بیوک بهالی طاش بنالر انشا ایتسه، مدت اجاره مروری سوکونده او بنالری قلع ایده چک اولسه، شریعت طرفندن مساعده ویرلمز. زیرا هدم ایتمکده بر مصلحت یوق، بلکه مالیتی بیوک بنایی بیهوده یره خراب ایتمک وار. - بنا علی حاله ترک قیلنور. یرک صاحبی قیمتی ویرورده بنایی مالک اولور.

(۱۴۸) قضا - قانونی تبدیل ایده مز.

نظر فانونده جائز دگل شی حاکمک قضاسیله جائز اولماز. نظر شریعتده حلال اش قاضی قضاسیله حرام اولماز؛ حرام اش هیچ بر صورتله حلال اولماز.

هر حالده هر اشک حکمی قانونله تعیین قیلنور، قضا ایله دگل.

(۱۴۹) هر انسان اوز مصلحتلرینی اوزی کورر.

یا صبی یا مجنون دگل هر بر انسان اوزینک مصلعتنه عائد خصوصلرده دیگرنک ولایتی تحتنده اولمایوب، اوز اشلرینک ولایتی اوز النده اولور.

شو ولایت حقی هر بر انسانک طبیعی بر حقیدر. اهلیتک هریتک اک اولگی باصقچیدر.

(۱۵۰) اهلیت: حقوقک لزومنه التزامنه، وظیفه لرنک تحملنه اداسنه انسانک صلاحیتی در.

شو معنا ایله اهلیته فقها اصطلاحنده "ذمه" دینور. ذمه لغتده

عهد معناسینده در . بعض فقیهلرک فکرینه کوره «ذمه»: الله ایله بنده آراسنک انعقادی فرض قیلنمش بر «عهد» در . الاعراف سوره سنک (۱۷۳) نجی آیت کریمه ده ذکر قیلنمش «اشهاد» - الاحزاب سوره سنک (۷۲) نجی آیت کریمه ده بیان قیلنمش «عرض امانت» - الاسرا سوره سنک (۱۳) نجی آیت کریمه ده خطاب قیلنمش «الزام» - شو اوچسن هر بری او «عهد» ی تصویر یولنک، تدکیر طریقله کلمشدر . فقیهلرک اصطلاحنده «ذمه» تعبیر قیلنور اهلیت - انسانک عقلی، قوه ادراکیه سی، بنیه سی جهتیله، انسان ده حاصل اولور بر وصف معنوبدر . انسان او وصفیله واجبلرک وجوبنه، حقوقلرینک استیفاسنه، وظیفه لرک اداسنه صلاحیت کسب ایدر . او وصف گویا بر قوت معنویه در، که بر یوزنک اللهک خلیفه سی اولا بیلنک ایچون، یعنی عالم طبیعت ده تصرف کلی حقنه مالک اولمق ایچون، انسانلره الله طرفندن تکریماً و برلمشدر . «ولقد کرمننا بنی آدم، و حملناهم فی البر والبحر . و رزقناهم من الطیبات، و فضاناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلاً» اهلیت انسان ده بر فطرت الهیه در؛ انفکاک ممتنع بر حق مطلق در . قانون - اهلیتی تحدید ایده مز، بلکه انسانک اهلیتنه مناسب قانون ترتیب قیلنور . هر حال ده قانون اهلیته تبعیت ایدر، اهلیت قانونه دگل . هیئت اجتماعیه ده هر بر انسانک عادی معامله لرده اهلیتی ده شو اهلیت مطلقه دن بر فرعدر . انسان بر شی صاتون آلور ایسه، اهلیتگی سببیله مالکیت حقنه نائل اولور . شو اهلیتگی ایله پاره ویرمک وظیفه سیله مکلف اولور . انسان اهلیتگی جهتیله معامله لرک هر برنک تصرف ایدر . آلور، ویرر، تصرفلرینک هر بری نافذ اولور .

(۱۵۱) اهلیتک کمالی - عقلک، اختیارک کمالیله اولور .

انسانک عقلنده کمال، اختیارنده صحت بولنور ایسه، اوله انسانک اهلیتی شریعت اسلامیه نظرده کامل اولور .

فقها عرفندك عقلك كمالى - عادى معاملهده جارى اولور سوزلىرى
آكلار قدر، ضررى فائدهدن، خىرى شردن تمىيز ايدر قدر
دماغك سلامتلكندن عبارتدر. صبى دگل، مجنون دگل، دماغك طبى
خلل يوق انسانلرك هر بونده شو معنى ايله عقل كاملدر.

انسانك اختيارنده ارادهسنده كمال هم صحت - قيلنه جق فعلك
معلوماتى همده مجبوريت يوقلغيله اولور. بر آدم بيلهرك براشى
قيلسه يا بر سوزى سويلسه، اكراه يا تلقين مجبوريتلىرى بولنمسه،
اشته اويله آدمك اختياري كامل هم صحيح اولور. اما سوزده يا
تلقين يا اكراه، اشده اكراه بولنور ايسه، او وقت فاعلك اختياري
فاسد اولور.

(۱۵۲) جنين - لهنده اولوبده ثبوتى ممكن شيلره اهل اولور.

جنين = آنا فارنده ايكن بالا.

هبه، تبرع طريقيله ويرامش، ياخود وصيت، ميراث طريقيله
قالمش ماللىرى جنين مالك اولور. عقد طريقيله هيچ بر ملكى
استيفا ايدمهز، زيرا جنينك عقدى ممكن دگلدر. جنين اوزينك
عليهنده اولور شيلرك هيچ برينه اهل دگلدر.

(۱۵۳) ولادت سوكنده انسانك اهليتى مطلقدر.

يعنى لهنده اولور شيللىرى استيفا ايدر، عليهنده اولور شيللىرى ده
نحمل ايدر. جنينك اهليتى كى يالگز فائده اولور شيلره مخصوص
قالماز. شو حكمده صبى - بالغ كى در.

(۱۵۴) نيابت طريقيله اداسى ممكن، مقصدى حاصل

شيلره صبى ده اهلدر.

ولادت سوكنده انسانك اهليتى مطلقدر ديمش ايدك. بوگا كوره

صبيلاړكډه اهليتي مطلق اولور . لکن واجب اولاجق شيلركډ وجوبى مقصدى اعتباريله در . وجوبندن مقصد حاصل اولور ايسه ، شارع او واجبى ايجاب ايدر . مقصد حاصل اولماز ايسه ، تكليف ساقط اولور . عقلى يوق صبيدن عبادت كى شيلر حكمت اقتضاسيله ساقطدر ، عقلى وار بالغ دگل صبيدن عبادت كى شيلر مرحمت اقتضاسيله مرفوعدر . اما واجبكډ وجوبندن مقصد حاصل اولور ايسه ، اويله شيلر صبيلاړده واجب اولور . عقد معاوضه ايله آلنمش ماللركډ بدللرينى ويرمك ، تلف قيلنمش شيلرى ضامن اولوق ، نفقهسى واجب آدملاړه نفقه ويرمك كى حقوق ماليله لره صبى اهلدر . زيرا اويله حقوقلرى نيابت طريقيله ادا ممكندر ، اداسيله مقصده حاصلدر . اما عقوبت ، جزا كى شيلره صبى اهل دگلدر . ايكى جهتل : (۱) مرحمت طريقيله شارع صبى دن عقوبتى ، جزالرى اسقاط ايتمشدر . (۲) عقوبت دن مقصد - انز جاردر . صبى ده انز جار بولنماز . مالى جزالر - تقصير دن مساهله دن ناشى اولورلار اما صبى ده تقصيرده يوقدر .

(۱۵۵) ضرر محض شيلاره صبى اهل دگلدر .

طلاق هبه ، وصيت ، قرض ويرو كى ملكى ازاله نوعندن اولان شيلركډ هيچ برينه صبى اهل دگلدر . ضرر محض اولور شيلاره نيابت ده جائز اولماز . زيرا نيابت - يالكنز مصلحت اساسنه مبتنى در . اما صبى مالينى حفظ ايتدرمك ، ياخود توفير ايتدرمك ايچون امين هاكم امانتى محقق بر آدمه صبى مالينى تسليم ايتسه جائز اولور .

(۱۵۶) ضررى نفعى مختمل شيلاره ولى راييله صبى اهل

اولوب ، راي ويرمك حسييله ولى مباشر حكمنده اولور .

بيع ، اجاره ، شركت ، رهن ، شفعه كى نفعى ده ضررى ده ممكن شيلر - ولى اذنيه - صبيدن جائز اولور . ولى راي ويرمك جهتيله مباشر حكمنده اولوب ، صبيلاړكډ عقدى وليلردن صادر اولمش عقد

كېى اعتبار قىلنور . بوڭا كوره، ا گر او عقدلرده ضرر محقق ايسه، يا خود تهمت متمكن ايسه باطل اولور . اما محقق بر ضرر، ظاهر بر تهمت كورنمه يور ايسه، عقد نافذ اولور . زيرا صبى لره اش او گرتمك، تجر به كو سترمك، معيشت يوللر ينه عادتلننره طور مق كېى مصلحتى مشتملدر .

صبى نه وقت بالغ اولور؟

بلوغ - صبيلرڭ بنيه لرى بلادلرى اختلافيله البته مختلف اولور . همه افليم شو مسئله ده بر حكم ده اولماز . همه بالالرده بلوغ حقنده بر درجه ده دگللر : بنيه سى وجودى قوتلى بالالرڭ بلوغلرى ده بر قدر مقدم اولاييلور . مسئله شويله در . لکن اغلبىتى اعتبار ايدوب، شريعت اسلاميه، آثار عقل ظهورى جهتيله بلوغى بيدىن، - اما تحمل جهتيله بلوغى تقريباً اون بشدن حساب ايتمشدر .

هر حالده بلوغ شرعى دگل، بلكه طبيعى بر مسئله در . حكمنه كوره ده بلوغ ياشى مختلف اولور . آثار عقليه ظهورى حقنك بلوغ، حقوق مالىده تصرف حقنده بلوغ، نكاح حقنده بلوغ، خدمت عسكريه حقنده بلوغ زمانلرى مختلف اولور .

(۱۵۷) مجنونڭ تصرفلرى باطلدر . افعالنه عقوبت هم جزا

مترتب اولماز . اما ضمان مترتب اولور .

جنون - قوه عقليه يى ابطال يا اخلال ايتديگنه كوره انسانڭ اهليتنه خلل ويورور . بوڭا كوره نظر شريعت ده مجنونڭ تصرفلرينه اعتبار يوقدر . بيع، هبه، تبرع، طلاق كېى تصرفات قوليه سندن هيچ برى نافذ اولماز . افعالى هدردر، هيچ برينه عقوبت، جزا مترتب اولماز . مجنونڭ حالنه مرحمت طريقيه شريعت اسلاميه قلمى مجنوندن رفع ايتمشدر . لکن جنائتيله بر مالى تلف ايدر ايسه، ضمان واجب اولور . حقوق غيرڭ نظر شريعت ده عصمتى بونى اقتضا ايدر .

جنایتدن صوڭ جنون عارض اولور ایسه، جزا یا مرتفع اولور،
یا تأخیر قیلنور. زیرا عالی موجب عبرت اولاجق یرده موجب
مرحمت اولدی.

(۱۵۸) سفیهڭ تصرفات قولیهسی نافذ دگلدر.

سفیه: آلس ویرشده ضرری فائده بی بیلمز آدم، یا ایسه
شرعاً یا عقلاً میدوح دگل یا طبعاً مطلوب دگل طریقله ایله ماللرینی
هلاک ایدر آدم؛ یاخود شادلق یا غضب کبی احوالڭ اقتضاسیله
عقلنه بر قدر خفیفلك کلور ایکن، خلاف معقول تصرفله مرتکب
اولور آدم. شو اوچ نوعڭ هر بری نظر شریعتده «سفیه» اولور.
سفیهڭ ماللری النندن آلنور. بونگلله، ماللرینی بیهوده یره
اتلاف ایتمک یولی باغلانمش اولور.

بیع، اجاره، هبه، اقرار کبی تصرفات قولیهسی نافذ اولماز.
کمال عقل، صحت اختیار جهتیه سفیهڭ اهلیتی تمام ایسهده،
سفیهلری حجر ایتمک اوچ اساس اوزرنده شرعاً جائز اولمشدر:
(۱) سفیهلری حجر - عقوبت طریقله دگل، بلکه سفیهلر هیئت
اجتماعیه اعضاسندن اولدقلارینه کوره، شفقت طریقلهدر؛ (۲) انسانڭ
عبارهسی نافذ ایدی، فائده ملاحظه سیله. عبارهسی اوزینه ضرر ایتمک
درجهسنه کلسه حجر ایتمک فائده ایدر، نفوذ دگل؛ (۳) سفیهلری
حجر ایتمک هیئت اجتماعیه ضرر کورمهسون ایچوندر. عمومی ضرری
دفع ایتمک ایچون شخصی ضرر التزام قیلنه بیلور.

امام الاثمه ابو حنیفه حضرتلری سفیهی حجر ایتمه یور. سفیهڭ
تصرفات قولیهسی، او بیوک امام نظرنده، نافذدر. زیرا مالی محافظه
ایتمک مصلحتیه - انسانڭ اڭ بیوک مزیهسی اولان اهلیتی حریتی رفع
ایتمک اوافق ضرری دفع ایچون بیوک ضرری التزام بابندن اولور.

(۱۵۹) اکراه بغير حق اولور ايسه اقوال لغو اولوب،
افعال - حاملنه منسوب اولور.

شو قاعده عدليه «ان الله رفع عن امتي الخطاء والنسيان وما
استكروها عليه» سنت قطعيه سيله ثابتدر.

بر آدم، اختياري فاسد اولور درجه ده شدتله، طلاق، نکاح،
بيع، اجاره، هبه کبی تصرفات قوليه يه اکراه قيلنور ايسه، اوتصرفلرک
هيچ بري معتبر اولمايوب، همه سي هر حال ده لغو اولور.

اما مسؤليتي ضماني وار فعللرک برينه، اختياري فاسد ايدر
درجه شدتله، اکراه قيلنور ايسه، مسؤليت، ضمان فاعله دگل، بلکه
حامله يعنى اکراه ايدن آدمه مترتب اولور. اتلاف قيلنمش مالک
ضماني کبی. ضمان حاملک ذمه سنه مترتب اولور، فاعلک ذمه سنه دگل.
اکراه ده اقوال لغو اولور، زيرا مکره حکمی قصد فيلوب دگل،
اذابی دفع ايچون تکلم ايتمشدر. فعل ده اويلدر، مطلبی تحصيل
ايچون دگل، بلکه ظلمی دفع ايچون ارتکاب قيلنمشدر.
بوگا کوره، مسؤليت فاعله اسناد قيلنه ماز. لکن حقوق ناسی هدر
ايتمه مک قاعده ضرور يه سيله، جنایتک وقوعنه سبب اولمش حامله ضمان
مترتب اولور.

فاعلی بري ایده بيلور قدر اکراه هر فعل ده شرعاً موجود
اولماز. مثلاً: زنا قتل حقنده اکراه هيچ بر صورتله عذر صايلماز.
بنائاً عليه اکراه قيلنوب، بر آدمی قتل ايدر ايسه، هم فاعله هم
حامله وجوب قصاص مترتب اولور.

قاعده ده «بغير حق اولور ايسه» ديدک. اگر ده اکراه حقلی
اولور ايسه، او وقت اقوال لغو اولماز، افعال ده حاملنه دگل بلکه
فاعلنه اسناد قيلنور. مثلاً: غريملرک حقلرينی ادا ايتمهک ايچون
مديونی، ماللرينی بيع ايتميه اکراه کبی.

سادات حنفيه مذهبنده، اکراه حقلی يا حق سز اولور ايسه ده،
افوالی لغو ايتمه يور. طلاق، اعتاق، نکاح، رجعت، عفوعن القصاص،

یہین، نذر، ظہار، ایلا، فیء۔ شو اونگ ہر بری اکراہ صورتندہ وہ
صعیح اولور۔

شو مذهب اکراہ مسئلہ سندہ اصول شریعت دن بعید در۔ زیرا
النحل سورہ سندہ (۱۰۶) نجی آیت کریمہ دلالتیلہ اکراہ قیلنمش کلامگ
لغویتی ثابتدر۔ «ان الله رفع عن امتی الخطأ والنسیان وما استکرهوا
علیه» حدیثی وہ بوکا دلالت ایدر۔ بونگ اوزرینہ اکراہ محبوریتیلہ
سویلنمش سوز یسا قیلنمش اش بر مقصدی تحصیل ایچون دگل،
بلکہ اذایی دفع ایچون ارتکاب قیلنمش اولور۔ معناسی قصد قیلنماش
سوزی ایجاب ایتمک شریعتگ حکمتنہ مناسب دگلدر: اکراہ سببیلہ
اختیاری کتمش انسانی تکلیف ایتمک، بغیر حق ظلم ایدر انسانہ
طرفداراق کوسترمک شریعت اسلامیہ علویتنہ موافق دگلدر۔

(۱۶۰) معتوہ احکامہ عقلی وار صبی کبیدر۔

معتوہ: عقلندہ اختلال وار آدم: سوزی بعضاً مجنونلر سوزینہ،
بعضاً عاقللر سوزینہ اوخشار۔ بویلہ آدمگ احکامی عقلی وار صبی
احکامی کبیدر۔

(۱۶۱) مریضگ ہمہ تصرفاتی جائزدر۔ لکن موتنہ متصل
مرضہ تصرفاتی غریمگ یسا وارثگ حقنہ تعدی اولور ایسہ،
حق غریمی حق وارثی صیانت ایدر قدر درجہدہ، تصرفاتی
جاری اولماز۔

مرض، عقلی اختیاری ابطال ایتمز ایسہ، انسانگ اہلیتتہ منافی
دگلدر۔ بناءً علیہ مریضگ ہمہ تصرفاتی جائز اولور۔ لکن مریضگ
تصرفاتی غریمگ یا وارثگ حقوقنہ تجاوز اولور ایسہ، حقوق غیری
حمایہ ایتمک قاعکسیلہ، مریضگ تصرفاتی بر قدر تحدید قیلنور۔ اول
غریملرک صوگرہ وارثلرک حقلری توفیہ قیلنورده، عاقبت ممکن ایسہ
مریضگ تصرفاتی تنفید قیلنور۔ قیابل فسخ اولان تصرفاتی فی الحال

صحيح اولوب، احتياج يوز كوسترور ايسه، منفسخ اولور. قابل
فسخ دگل تصرفاتی «معلق بالموت» حکمنده قالور.
بويله اولمق هر مرضده دگل، موتنه متصل اولان مرضدهر.
انسان مريض اولوب، بر قدر زماندن صوڭ ياناقدن قالمسه، ياتار
ايکن قيلمش تصرفلری سلامت آدمڭ تصرفلری کبی اولور.

(۱۶۲) موت-ذمه يی باطل ایتمه يور.

موت - عجز کلی اولدیغنه کوره، تکلیفاتڭ هر بری بالضروره ساقط
اولور، مطالبه لركه هیچ بری ممکن قالماز. لکن میتڭ ذمه سی
همان صحیح فالور. اوزینڭ حاجتی ایچون ماللری صرف قیلنور،
غیرک حقیله ذمه سی مشغول اولور، موتی حسبیله اوزینڭ حقوقی ده
غیرک حقوقی ده باطل اولماز. حقوق مالیه وارثلره انتقال طریقیل
دگل، بلکه خلافت طریقیل ثابت اولور. شو قدر واردرکه خلافتی انسان
ابطال اینمز، حق خلافت مورث طرفندن ده وارث طرفندن ده ترک قیلنه ماز.
بوڭا کوره ده، مرض موت ده انسانڭ تصرفاتی بر قدر تعدید قیلنور.
یا وارثڭ یاغریمڭ حقنه تعدی اینجک ايسه، اویله تصرف تنفیذ قیلنماز.

(۱۶۳) جهل - عذر دگلدر.

وافعڭ خلافتنده اولان هر بر اعتقاد جهلدر. بز تعالیم اسلامیه یی
حقدر اعتقاد ایدر ايسهك، بوڭا مخالف اولان هر بر اعتقادى البته
جهل ديمك لازم اولوب كلور. شو بابدن اولان جهلڭ اكثری
عذردر. نصرانیت، یهودیت، بوددیت کبی دینلركه اعتقادلری قانونلری،
شرع اسلامى طرفندن، تقریر قیلنور: یعنی شریعت اسلامیه او اعتقادلره
او قانونلره بنائاً اجرا قیلنمش حکملره تعرض ایتمز، بوڭا اوزرینه،
او قانونلره احتراماً، او حکملری اقرار ایدر.

قاعدده مذکور جهلدن مرادمز «دلیل قائمی، قانون عاملی -
مساهله سببیله بیلمهك» دن ناشی جهلدر. حاکم دلیل قائمڭ خلافتنده

حکم ایدر ایسه، یاخود مجتهد دلیل قائم خلافنده اجتهاد ایدر ایسه، یاخود بر آدم قانون عامل خلافنده حرکت ایدر ایسه، شو صورتلرده جهل عندر اولماز.

اما بر آدم، الله کرمش زیف نقودی بیلمه یوب، صرف ایدر ایسه، بویله صورتلرده جهل عندر اولوب، «بوزق آچه بی نشر ایتمک» جنایتیله او آدم مواخذه قیلنماز.

(۱۶۴) قصد صحیح یوق ایکن صادر اولمش سوزلرک

اشلرک هر بری هدردر.

خطا، نسیان، نوم، هوشسزلق، سکر، غضب حاللرنک انسان دن بر سوز چیقار ایسه، او سوزه هیچ بر حکم ترتب ایتمز. بیع، هبه، طلاق کبی شیلر معتبر اولماز.

هر سوزده قصد هم عقل معتبردر. سهواً، یاسبق لسانله یاخود عقلک مغلوبیتیله انساندن بر سوز صادر اولور ایسه، او یله سوز معتبر اولماز. شرع شریفک حکمی قطعاً شودر.

خطا، نسیان، نوم، هوشسزلقده اختلاف بولنق ممکن دگلدر. اما سکر، غضبده البته درجه لر مختلف اولور. انسانک عقلینه قصدینه تاثیر ایدر در حده سکر یا غضب انسانک سوزلرینی اعتباردن اسقاط ایدر ایسهده، عقلک عملنه خلل ویرمه مش سکر، غضب البته سوزلری اعتبار درجه سندن اسقاط ایده مز.

(۱۶۵) قصد قیلنماش معنی هیچ بروقت متکلمه الزام قیلنماز.

بر سوزی قصداً تکلم ایدن آدم او سوزدن بر معنایی اراده ایتمزسه، قصد یوقلغندنمی، علم یوقلغندنمی، یاخود دیگر بر معنایی اراده ایتدگندنمی. او اراده قیلنماش معنایی متکلمه شریعت جبراً الزام ایتمز. مثلاً: طلاق سوزینی تکلم ایدوب، شو سوزدن رفع نکاحی قصد ایتمه مش آدم اوزرینه طلاق جبراً الزام قیلنماز.

(۱۶۶) لفظك عينه هيچ بر حكم متعلق اولماز.

زيرا مقصدك حقيقتى الفاظك اختلافيله مختلفى دگلدر بوگا كوره ده. عقدلرك هيچ برنده لفظك خصوصيتى نظر شريعت ده شرط قيلنهامشدر. لفظ - مقصدى آ كلامق ايچون يالگنز بر واسطه دگلمى؟ بوگا كوره ده مقصدك حقيقتى لفظك خصوصيتنه تابع اولماز. عقد زوجيت ده نكاح تزويج كى لفظلرى، شهادت ده «اشهد» كى تعبيرلرى شرط ايتمك لازم دگل بر وسيله بى التزام ايتمك تكلفيله حقيقتى اهمال ايتمك اولور.

على العموم: مقصود اولان معنى نصل افاده ايله تعبير قيلنور ايسه ده، او معنى ثابت اولور. تعبيرك خصوصيتك بر اهميت بولنه ماز شريعت اسلاميه تعبيرك خصوصيتنه او قدر اعتبار ايتمه يوب، بلكه مقصدك حقيقتنه اعتبار ايدر. مقصدى اعتبار ايتمك ايكى جهتله اولور: (۱) لفظك خصوصيتنه مقصدى تابع ايتمه مكله؛ (۲) قصد قيلنهامش معنابى متكله الزام ايتمه مكله. شو ايكى اساس - تصرفات قوليله لرك هر برينه اساس اولور درجه ده عموميدر.

(۱۶۷) قانونك عادتك اقتضاسنه مخالف دگل شرطلر هر

عقدده صحيح اولور.

بلكه لازم اولور. معامله بابنده شرط - عبادت بابنده ندر كيدر. شرطسز اداسى جائز هر بر شى - اشتراط ايله لازم اولور. «المسلمون عند شروطهم الا شرطاً اهل حراماً او حرم حلالاً» سنت ثابتسى «كتاب الله احق، وشرط الله اوثق» سنت قطعيله برابر شو قاعده يه اصل اولورلار.

بناءً عليه: قانونك طلبنه عادتك اقتضاسنه مخالف دگل شيلرى اشتراط سببيله هيچ بر عقد فاسد اولماز. مثلا ايكى طرفك رضاسيله عقد نكاح ده مطلوب اولان شيلر اشتراط قيلنسه، عقد صحيح اولور، شرط قيلنهامش شيلرى ده ايضا واجب اولور.

شو قاعدەنىڭ عكسى، يعنى «قانۇننىڭ عادىتىڭ اقتىضاسىنە مخالفى شرطلار ھېچ بىر صورتتە صحىبىخ اولماز» كلىمەسىدە شرعاً ھەر عقىدەدە معتبردر .

۱ (۱۶۸) قانۇننىڭ عادىتىڭ اقتىضاسىنە مخالفى ھەر بىر شرط - باطلدر .

بوڭا كورە، وصىتدە، وقىدە شرطلارنىڭ نفوذى ايچون عند الله طاعت اولمىق، عند الناس مصلحت اولمىق شرعاً معتبردر . اكر شرط - طاعت دىگىل، بلىكە معصيت اولور ايسە، واقفنىڭ شرطى معتبر اولماز . مثلاً، بىر خانە وقى ايدوب، او خانەدە طورو ايچون تجردى شرط ايدرسە، وقى صحىبىخ اولور، اما شرط معتبر اولماز . زىرا شرعاً جائز نىكاحى منع ايتىمىك شرعنىڭ اقتىضاسىنە مخالفدر . طبيعت مقتضاسى اولان مشروعى منع ايتىمىك، دىگىر طرفدىن، ممنوعى فتح ايتىمىك اولدىغىنە كورە. او شرط - معصيت اولور . بوڭا كورە او يىلە شرطلار البته باطل اولور .

(۱۶۹) موضوعنە مخالفى ھەر بىر شى باطلدر .

بىر فعلنىڭ مشروعىتى بىر غرض ايلە اولور ايسە، او غرضنىڭ حصولنە مخالفى، مزاحم صورتدە او فعلى اشلەمىك بالضرورە ممنوع اولور . مثلاً: قرض وىرمىك - فقيرلارە محتاجلارە بىر قدر اعانە ايتىمىك مصلحتىلە مشروع اولمىشدر . قرض - اعانە ايچون موضوعدر . بوڭا كورە اوزىنە فائىدە آلمىق شرطىلە قرض وىرو باطل اولور، يعنى او شرط معتبر اولماز . «كل قرض جر نفعاً فهو ربا» سنتى بوڭا ارشاددر . «لاتبتلوا صدقاتكم بالامن والاذى» آيت كرىمەسىدە شو قاعدەيە بىر برھان اولو بىلور . اعانە، دفع حاجت اساسلىرىنە وضع اولنىشى صدقەيى زكاتى - اذا ابطال ايدر دىمىك - موضوعنە مخالفى ھەر بىر شى باطل اولور دىمىكدر .

نكاح تحليلك بطلانى، زكاتدن قاچمق خياليله هبه نك فائده سزلىكى،
فديه ده دورك معناسزلىكى، مدت ايلانقزاسى صوكنده طلاقك وقوعى
كيبى مسئله لر شو قاعده يه متفرعدر .

(۱۷۰) هر برى اوز باشنه جائز عقداى جمع ايتمك جائزدر .

هر برى انسانلرك مصلحتى ايچون مشروع اولان عقداى جمع
قيلنور ايسه، هيچ بر مفسد يه مفضى دگلكنگنه كوره، اجتماع صورتنده
او عقداى جوازي ضروريدر . مثلا: بيع ايله اجاره ي جمع ايدوب،
يوز درهم مقابلنه بر مالى بيع، بر خانه ي اجاره يه و يرور ايسه، جائزدر .

(۱۷۱) اصل ممكن ايكن بدل معتبر اولماز .

اصلك بدللك طبيعتى بونى اقتضا ايدر . زيرا بدللك مشروعيتى
يالگز اصلك امتناعى اعتباريله در . عرف ناسده بونى اقتضا ايدر .
مثلا: بر حقى اصلك كندوسندن استيفا ممكن ايكن، كفيلى مواخذه
ايتمك عادت حكمنه كوره ده جائز دگلدنر .

قبليه توجه ممكن ايكن تحرى ايتمه مك، صو وار ايكن تيمم
قيلماق، عدت ده، حيض وار ايكن، ايلرله عمل ايتمه مك، مالك اوزينى
اعاده ممكن ايكن قيمت يا مثل معتبر اولماق، اصلدن استيفا ممكن
ايكن، كفيلدن مطالبه ايتمه مك كيبى مسئله لر شو قاعده فروعاتندنر .

(۱۷۲) دفع - رفعدن اولى در .

هيئت اجتماعيه ده انتظامى محافظه ايتمك ايكى طريقه اولور:

(۱) دفع طريقى، (۲) رفع طريقى .

دفع: اختلالك، مفسدك يوللرينى قبل الوقوع باغلامق اولور .

رفع: اختلالى، مفسدى وقوعندن صوك ازاله ايتمك اولور .

حكمت تشريع نظرنده دفع طريقى رفع طريقندن هر جهته

اولى در . بز اگر هيئت اجتماعيه ي بدن انسانه نشبيه ايدر ايسهك،

نظام محافظه‌سی - حفظ صحت کبی اولور . صحت ایکی طریقله حفظ
 قیلنور دگلمی؟ (۱) ضرردن مرضدن صاقلانمق طریقله؛ (۲) تداوی،
 یعنی مرضک وقوعی سوکونده ادویه استعمال ایتمک طریقله . حفظ صحت
 باینده اولگی طریق - احتما، حمیه طریق - حکمت نظرنده ائک گوزل
 ائک معقول طریقدر .

شو قاعده کلیه‌یی رعایه ایدوب، شریعت اسلامییه رفع مفاسدی
 ائک مهم بر اساس اصلی اعتبار ایتمشدر؛ بوکا کوره هیئت اجتماعییه ده
 هر بر انسانه دورت شی تکلیف قیلنمشدر .

(۱) اوز حقوقلرینی اوز وظیفه‌لرینی بیلور قدر معرفت . فقیهلر
 لساننده بوکا علم حال دیرلر . زیرا هیئت اجتماعییه ده حقوقلرینی
 وظیفه‌لرینی بیلمه‌ین آدمک حرکتنده اشنده سوزنده خلاف قانون شی
 هر وقت بولنه بیلور . علم حال تعبیر قیلنور معرفت او مفسد‌لرک
 یوللرینی باغلار .

(۲) حق دگل شیلره هم‌ده دیگرلرک حقلرینه تعدی قیلماز قدر
 «شرف» یعنی نفسک پاکلگی، بالکنز عفت، امانت اشاره‌سیله حرکت
 ایدر اولمق . فی‌الحقیقه، انسانک شرفی - مفاسدی دفع ایتمک خصوصنده
 ائک قوتلی بر سبیدر .

(۳) انصاف، عدالت اساسلرنده اقامت قیلنمش قانونلری رعایه
 ایدر قدر طاعت . زیرا هیئت اجتماعییه قانونلرینه اطاعت ایدن آدم
 مفسدلره مرتکب اولماز . قوانین عدلیه‌یه اطاعت سببیله مفسده یوللری
 قطع قیلنمش اولور .

(۴) حق دگل شیلره، باطل دعوتلره انقیاد ایتمز قدر عزت .
 زیرا او قدر عزتی وار آدم اوزی‌ده مفسده ارتکاب ایتمز، دیگرلرک
 دعوتلرینه‌ده اجابت ایتمز .

شو دورت شی انسان‌ده بولنور ایسه، هیئت اجتماعییه ده مفسده
 یوللری باغلانمش اولور . لکن او شیلر هر آدم‌ده بولنه‌ماز . انسان
 جنایتلره مفسده‌لره مرتکب اولور . اويله انسانلری مفسده‌دن منع

ایتمک ایچون شریعت اسلامیہ جزا هم عقوبتی تعیین ایتمشدر .
 شریعت اسلامیہ هیئت اجتماعیہ امورینی اداره شو قاعدهی
 اساس کبی اعتبار ایتمش . فقها او قاعدهیی «دفع رفعدن اسهلدر»
 عباره سیله کتب فقیهده بیان، همده بایتاق فروعات تفریع ایتمشلر .
 مثلا: عدت نکاحی دفع ایدر؛ اعتداد زماننده نکاح جائز دگلدر .
 لکن سببلرک بریله عدت اعتراض ایدر ایسه، ایملک وار نکاح رفع
 قیلنماز . فساد - عقدک نفوذینی دفع ایدر . لکن بر اثری سببیله
 رسوخ بولمیش عقد، اولگی فساد تأثیریله رفع قیلنماز .

(۱۷۳) هر اصلک اعتباری - هیئت اجتماعیہ مصلحتلرینه
 موافقتی نسبتندهدر .

شریعت اسلامیہ نامندن بیان قیلنجهق اصل کلی، همده دولت،
 مدینه امورلرینی اداره ایچون وضع قیلنجهق قانون - هیئت اجتماعیہده
 انسانلرک علی العاده حیاتلرینه طارلق، هرج ویرمز ایسه، معتبر
 اولا بیلور . بونک اوزرینه هیئت اجتماعیہ مصلحتلرینه نه قدر زیاده
 موافقتی وار ایسه، او اصلک او فانونک اهمیتنی شارع نظرنده او
 قدر بیوک اولور .

(۱۷۴) شریعتک هر بر حکمی انسانلرک مصلحتی ایچونددر .

احکام شریعتی استقرا ایدن - بونی قبول ایدر . شارع حکمتی ده
 بونی اقتضا ایدر . تشریعدن شارعک اوزینه البته بر فائده یوقدر
 انسانلروده فائده بولنماسه، اولیله شرع، شبهه یوق، عبث اولور .
 شو قاعدهیی قطعی بر قاعدهدر دیمک ممکنر یاخود لازمدر .
 اولیله ایسهده، اهل کلامک اختلافندن بونک کبی بر قاعدهده نجات
 بولامامش .

«الموافقات» ک اولگی ربعنده (۳) نچی مقدمهده شو قاعده غایت اساسلی
 صورتده بیان قیلنمشدر .

تشریح اللہک فعلیدر . « افعال اللہ عبادک مصالحیلہ معللمی،
 دگلمی؟ » مسئلہسندہ اختلاف - « تشریحده مصلحت معتبرمی، دگلمی، »
 مسئلہسندہ اختلافی موجب اولور ایتمش. واصل بن عطا اتباعی « تشریح
 البتہ مصلحتله معللمدر » دیرلر، اما اشاعره « یوق، تشریح هیچ بر
 شیلہ معللم دگل » دیرلر. انسان البتہ هر خصوصک حردر، لیکن حکمتہ
 مخالف اولور شیلری شارع حکیمہ اسناد او قدر معقول اولماسه کرک.
 شارع، انکار قیلنماز، البتہ مختار مطلقدر، هر شیدن مستغنیدر.
 مختاردر: یعنی خیری مصلحتی اختیار ایدر. مستغنیدر: همه خیراتی
 همه مصلحتلری انسانلره بدل ایدر، ذره قدر بغل ایتهر .
 اسلامیت ایمانی، عقلک حکمی ایلہ، حال شویله ایسه، تشریحک
 هیئت اجتماعیہ مصلحتلرینه ابتناسی - البتہ بیر قضیه قطعیه کبی
 ثابت اولور .

بناءً علیہ احکام شرعیہده مصلحتی آرامق، یاخود هیئت اجتماعیہ
 احوالنه نظراً مصلحتلگی البتہ معلوم شیلری شریعت اسلامیہده عموماً
 موافقدر دیمک ضرور اولور .

(۱۷۵) شرعک میزانی - مصلحتلدر .

هیئت اجتماعیہ احوالنه نظراً بر مصلحتی وار حکم هر حالده
 مشروعدر . دولت یا مدینه امورلرینی ادارهده فائده ویرور قانونلری
 نظاملری ترتیب ایتمک هر حالده مطلوبدر .

شریعت اسلامیہ - عدل، احسان، اصلاح کبی کلیاتی امر ایدر
 ایکن؛ ظلم، بغی، فحش کبی کلیاتی منع ایدر ایکن، هر برینی
 مطلق صورتده ضابطسز قانونسز ذکر ایتمش. عبادت دگل، امور
 عادیهدن اولور شیلری عموماً - قانونسز ضابطسز ذکر قیلوب مصلحتک
 احوالک اقتضاسنه کوره، قانونلرینی مکلفک نظرینه ترک ایتمش.

عبادت دگل شیلرده شریعت دائماً معنایه التفات ایدر . امور
 عادیہ مشروعیتنده مصلحتک وجودینی شرط ایدوب، مصلحتی یوق
 ایسه، اویلہ شیلری منع ایدر .

امام الاثمه امام مالك بن انس حضرتلرى كى بىوك بر مجتهد
مصلحت مرسله بى بىوك بر دليل كى اعتبار قيلوب، «مصلح مرسله»
فقهك طوقز عشريدر» ديمش.

(۱۷۶) هر عمل مصلحتيله معتبر اولور.

مصلحت ايچون مشروع عمل - اوزينك مصلحتندن خالى اولور
ايسه، باطل اولور. زيرا اعمال شرعيه فى نفسها مشروع دگل بلكه
مصلحتيله مشروعدر. مصلحتك فوتى - عملى اعتباردن اسقاط ايدر.
مثلا: زكات - هيئت اجتماعيهده فقيرلره اعانه مصلحتى ايچون
مشروع قيلنمش. شويله ايكن زكاتك وجوبندن قاچمق قصديله هبه ايدر
ايسه، شو هبه احسان بابندن اولمايوب، بلكه بر مصلحت مطلوبه بى
ابطال ايتديكنه كوره شرعاً معتبر اولماز.

نكاح - ايكى زوجك حيات اجتماعيهده مصلحتلرينى تسهيل ايدر
عائله تشكيل ايتمك، نوع انسانك بقاسنه خدمت ايتمك مصلحتى ايچون
مشروعدر. شو مصلحتلردن خاليلكى قطعاً معلوم نكاح تحليل نظر
شريعتده بوگا كوره باطلدر. اويله نكاحلره ارتكاب ايدنلره شارع
لعنت اوقومشدر.

(۱۷۷) عقدلرده، تصرفات ماليهده نيابت جائزدر.

اكل، شرب، لباس كى امور طبيعيهده نيابت البته متصور
دگلدر: زيرا بر آدمك اكلى شربى ايكنجى بر آدمك آچلغنه عطشنه
شفا و يرمه يور؛ لباسى ديگر بر آدمى حرارتدن برودتن صاقلامايور.
صلات صوم كى عبادتلردهده نيابت شرعاً جائز دگلدر: بر
انسانك عمليله ديگرلر اكتفا ايدمهز؛ عبادت، قصد ايله، ديگرلره
انتقال ايتمهز؛ بر انسان ديگر برينك عبادتلرينى تحمل ايدرسه،
جائز اولماز. عبادتلرده نيابت بلكه متصور دگلدر. زيرا عبادت -
روحى، اخلاقى تربيه ايچون مشروع قيلنوب، انسانك روحانى

غذایی حکمنده اولمشدر . غذای بدنیده نیابت نصل متصور دگل ایسه ، غذای روحانیدهده تماماً اویلهدر . عبادتده نیابت یوقلق مسئلهسی شریعت اسلامیدهده قطعاً ثابت بر مسئلهدر . « ولا تزر وازرة وزر اخرى » - « وان لیس للانسان الا ما سعی » - « ومن تزکی فانما یتزکی لنفسه » - « لنا اعمالنا ولکم اعمالکم » کبی آیت کریمه لرله ثابت اولمشدر . شو آیت کریمه لر - نیابتی تحملی دعوی ایمن مشرکری رد مقامنده مکدهه اینمش - تقییدی جائز دگل عمومات قطعیهدر .

عقوبتدهده نیابت مشروع دگلدر . هیچ بر انسان دیگرک گناهیله مواخذه قیلنماز . « ولا تزر وازرة وزر اخرى » - « ما علیک من حسابهم من شیء » - « وقال الذین کفروا للذین آمنوا اتبعوا سبیلنا ولنحمل خطایا کم وما هم بحاملین من خطایاهم من شیء . انهم لکاذبون » - « وان تدع مثقلة الی حملها لا یعمل منه شیء ولو کان ذا قربی » کبی آیت کریمه لرله قطعاً ثابت اولمشدر .

عقوبتده نیابت متصورده دگلدر . زیرا عقوبتدن مقصد - زجر هم تأدیدر . گناهدن تماماً بری آدمی تعذیب ایتمک عدالتسزک اولمقله برابر گناهلیلرک تأدیبی زجری حقنده بر فائدهده ویره میور .
عموماً تعبیر ایدر ایسهک ، فائدهسی محلنه مقصور هیچ بر اشدده نیابت ممکن دگلدر .

لکن عقدلرده تصرفات مالیهده نیابت جائزدر . زیرا مثلا عقد بیعده عاقدک خصوصیتی مطلوب دگل ، بلکه اصل عقدک حصولی مطلوبدر . کذلک تصرفات مالیهده فاعلک خصوصیتی دگل ، بلکه اصل تصرفاتک تحققی مطلوبدر .

(۱۷۸) جزا - مشروعدر .

یعنی: جنایتک وقوعی سوکنده جنایتلره عقوبت ویرمک شریعت اسلامیدهده جائزدر . قران کریمده « وان عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم

به» - «فمن اعتدى عليكم فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم به» - «وجزاء سيئة سيئة مثلها» كبی متعدد آیتلره جزا مشروعیتی ثابتدر . جزا - واقع اولمش جنایتی رفع ایتمه یور ایسه ده ، اولابیله جک جنایتلرک یوللرینی سد ایدر: «وقاتلوهم حتی لا تكون فتنه» - «ولکم فی القصاص حیاة» کبی آیت کریمه لر بوکا دلالت ایدر . جزا مشروعیتنه مترتب اولور فوائداک بری ده بودر .

هیئت اجتماعیه جزا ویرمک حقنه مالکدر . زیرا انسانلر ایچون اجتماع بر حق فطری اولوب، هیئت اجتماعیه بی محافظه حقنه ده انسانلر البته مالک اولورلار . هیئت اجتماعیه ده انتظامی، حقوقی محافظه ایچون، همده داخلی تعرضلره مقابله مدافعه ایچون جزا ویرمک حقنه ده هیئت اجتماعیه بالطبع مالک اولور .

بر آدمک راحتنه حرمتنه بر جهندن جنایت ایدوب ظلم ایتمک خلاف عدالت ایسه ده، ظالمک جنایتنه مثلله مقابله ایتمک خلاف عدالت دگلدر، بلکه عفاک عدالتک اقباسنه تامیله موافقدر؛ زیرا بر حق مشروعی محافظه اساسنه مبتنیدر . «ولکم فی القصاص حیاة» جمله الهیه سی - جزا مشروعیتنه، جزادن هیئت اجتماعیه ایچون حاصل اولاق فائده لره متفکر هر بر فقیهی ارشاد ایدر معجز بر جمله الهیه در .

(۷۹) جزا ده - اعتدا جائز دگلدر .

یعنی: عقوبت جنایتدن بیوک اولماق، بلکه یا مثل یاخود دون اولماق شرطدر .

قران کریمه ده «وفاتلوا فی سبیل الله الذین یقاتلونکم ولا تعتدوا» یعنی: سزه تعدی ایدنلره سزه شریعت یولیله مقابله قیلگن؛ لکن اعتدا ایتمه گن . «وان عافبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به» یعنی: عقوبت ویرر ایسه گن، سزه ایرشمش جنایتک مثلله عقوبت ویرگن . - «فمن

اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم به» یعنی بر آدم
 مزه اعتدا ایدر ایسه، سزده آکا مثلله اعتدا قیلنکز. - «وجزاء
 سیئة - سیئة مثلها» یعنی: هر جنایتک جزاسی اوزینک مثلی اولور.
 - «ولکم فی القصاص حیاة» آیت جامعہسی ده قاعده مزه بر برهان
 اولابیلور. زیرا قصاص مادهسی - مساواتی افاده ایدر.
 جزا ده جزالک تحقیق ایچون، جانیلری زجر ایدر، دیگر لره
 عبرت اولا بیلور، فسادک دفعنه ده خدمت ایدر قدر شدت بولنمق
 لازمدر. شو اوج شرط جزا ده جزالک تحقیق ایچون. - اما عدالته موافقتی
 ایچون، مثلیت یعنی جنایتدن زیاده عقوبتی تعیین ایتمه مک شرطدر.
 جزا - شری شر ایله دفع اصولنه ایتناسنه کوره، مشروعیتی
 یالکز ضرورت حکمیله ثابت اولمشدر. بوکا کوره ده اعتدا البته
 حرام اولور.

(۱۸۰) جزا ده شخصیت شرطدر.

یعنی: عقوبتک یالکز جانی یه اقتصاری، بری ادملره تجاوز
 ایتمه مهسی شرطدر.
 قران کریمده «ولا تزر وازرة وزر اخرى» یعنی: هیچ بر
 نفس دیگرک یوکلرینی تحمل ایتمز. - «ومن قتل مظلوما فقد جعلنا
 لولیه سلطانا فلا یسرف فی القتل». یعنی: مقتولک ولیلری حق قصاصی
 استیفا ایدر ایکن، اسراف ایتمه سون، یعنی گناهدن بری ادملری
 مواخذه ایتمه سون.

لیکن شو قدر واردرکه جزا ده تماماً شخصیت متصور دگلدر.
 زیرا جانی اوزرینه اقامت قیلنمش عقوبت جانی نک قریبلرینه، علی
 الغصوص جانی تربیه سنده بولنور مسکینلره شدتله تأثیر ایدر. جانی
 حبس، یا نفی، یا قتل قیلنور ایسه، تربیه سنده کون کورر مسکینلر
 مربی سز قالورلار؛ احیاناً قاتلک عائلهسی تماماً غراب اولور. شو
 حقیقتی قران کریمده بر ایکی آیت کریمه تأیید ایدر:

«واتقوا فتنه لا تصيبن الذين ظالموا منكم خاصة» يعنى: اويله فتنه دن صلاحلانگنز، كه ضررى يالكنز ظلم ايدنلره مقصور اولماز. ظالم بر انسانى قتل ايدر ايسه، هم مقتوله هم مقتولك قريبلرينه ظلم ايتمش اولور. قانون - عدالت اقتضاسيله ظالمدن قصاص استيفا ايده جك ايسه، ظالم اوز جنايتيله مستحق اولمش اولور؛ لکن ظالمك قريبلرى، حياتنه محتاج انسانلر، گناهلرى يوق ايکن، ضرر کورمش اولورلار. بوراده جزادن حاصل اولور عقوبت ظالمك يالكنز اوزينه مقصور اولمايوب، ديگرلرده تعدى ايتمش اولور.

«وجزاء سيئة - سيئة مثلها» يعنى: جزا اوزى ده جنائت كى بر سيئه در، ضررى يالكنز جنائت ايدن آدمه دگل، بلکه ديگرلرده تعدى ايدر.

جزا شرى شرله دفع ايتمك اساسنه مبتنى اولوب، بونك اوزرينه مقصوريتى ممکن دگلگنه كوره، شريعت اسلاميه حدودى ممکن قدر دفع ايتمكى التزام ايتمشدر. شبهه ايله حدودى دفع ايتمك، قصاصدن تجاوزه انسانلرى دعوت ايتمك، مقتولك قريبلرينه بر قدر اعانه اولاجق ديتى مشروع ايتمك - بويله شيلرك هر بىرى حدودى تقليل چاره لريدر.

(۱۸۱) حدود - بر مصلحت راجحه ايله، همده جانیدن بر بيوك حسنه صدورى سببيله، عفو قيلنه بيلور.

مصلحت راجحه سببيله، ياخود حدك اتمامنه بيوك بر مفسك مرتب اولاجقى ملاحظه سيله، حدودى عفو ايتمك مسئلهسى اصحاب كرامك متعدد حادثه لرده اجماعلريله ثابت بر مسئله قطعیه در.

جانیدن بر بيوك حسنه صدورى خاطرى ايچون حدودى اسقاط ايتمك مسئلهسى - قادسيه محاربه سنده اصحاب كرامك اجماعيله صحابي ابو محجن رضى الله عنه حضرتلرندن حدك سقوطيله، بنى جذيمه واقعه سنك خالد بن الوليدى شارح اكبر عليه السلامك عفويله ثابت اولمشدر.

حامل، مرضع، مريض حقنہ حدودی تأخیر، یا لکڑ محدود لڑک
مصلحتی ایچون، جائز اولور ایسه، عمومی بر بیوک مصلحت خاطر
ایچون حدودی یا تأخیر یا اسقاط ایتک البته جائز اولور.

(۱۸۲) قصد ایله ده، شروع ایله ده انسان مواخذہ قیلنماز.

جزا - جنایتک یا لکڑ وقوعه مترتب اولور. بر جنایتی قصدیله،
یا خود اسبابنه شروعیله هیچ بر انسان مواخذہ قیلنماز.

قصد هم شروع نظر شریعت ده حرام ایسه ده، ایکی ملاحظه
بنائاً، جزا مترتب اولماز. (۱) هیئت اجتماعیه انتظامنه راحتنه خلل
ویرور صورتده مفسده - یا لکڑ قصد یا لکڑ شروع ایله وجوده
کلمه یور. جزا مشروعیتی انتظامی محافظه ایچون ایدی. انتظام مختل
دگل ایکن جزا البته مشروع اولماز. (۲) انسان قصدی هم شروعیله
مواخذہ قیلنه حق ایسه توبه قاپوسی قاپانق لازم اولوب کلور. یعنی
بر جنایته شروع ایتمش آدم ایچون اوز اختیاریله او جنایتی ترک
ایده بیلک طریقی قالمق لازم اولوب، جنایتلری تقلیلک بر یولی
باغلانمش اولور.

(۱۸۳) سببک مشروعیتی - مسببی اعتباریله در.

یعنی: هر سبب - مقصود اولان بر مسببی تحصیل ایچون
موضوعدر سببندن قصد قیلنمش مسبب مترتب اولا بیلور ایسه، سبب
مشروع اولور. مترتب اولماز ایسه، او وقت سبب مشروع اولما یوب،
عملسوزلگنه کوره باطل اولور. مثلاً: بیع - تملک هم انتفاع مصلحتی
ایچون مشروع ایدی. یا تملک یا انتفاع ممکن دگل ایسه، بیع باطل
اولور. بوکا کوره، انسانی صاتمق باطلدر؛ منفعتی یوق، یا وار ایسه ده
انتفاعی حرام شیلری ده صاتمق باطلدر. نکاحک مشروعیتی عائله ده
مودت هم حسن عشرت اعتباریله ایدی. بر شریفه بر سفیل آراسنده
حسن معاشره احياناً تعذرینه کوره او یله نکاحی شریعت اسلامیه لازم
یتمه مشدر.

شو قاعده مزه كوره، سببی ایقاع ایدن مسببی ایقاع ایتمش کبی اولور. بناءً علیه، اسبابه مباشره ایدوبده مسببک عدمنه قصد ایتمک لغودر. هزاک جدیته بوکا کوره در.

(۱۸۴) مسبب هر خصوصده سببینه تابعدر.

سببی تام ایسه، تام اولور؛ ناقص ایسه ناقص اولور. سببده استقامت وار ایسه، مسبب مستقیم اولوب؛ سببده اعوجاج وار ایسه، مسبب مستقیم اولاماز. مسببده بر خلل بوز کوسترسه، خللک منشئی سبیدن آرانور.

مسببی هر حالده اسبابک صحتنه فسادینه علامت ایتمک ممکندر. شریعت اسلامییه اسبابی مسببیلرله وزن ایدر. بوکا کوره اعمال ظاهره بی -- امور باطنیه دلیل قیلمشدر: ظاهر منخرم اولور ایسه، باطنک انخرامیلر حکم ایدر، ظاهر مستقیم ایسه، باطنی ده مستقیم حساب ایدر.

اسبابی مسببیلرله اعتبار ایدن آدم -- اسبابک فانونه موافقتی، دگللگی حقنده غایت حساس بر میرانی الله آلمش اولور. احکام عادیه ده عموماً، تجربه لرده خصوصاً، مسببی اسبابه میزان ایتمک اصلی -- اک مهم بر اصلدر. بلکه تشریعتک اساسی ده شودر: انسانک اک بیوک اعتقادندن اک اوافق عملنه قدر هر بر اشی -- نظر شریعت ده شو اصل اوزرینه بنا قیلنور: مومنک ایمانی، مطیعک طاعتی، عاصیلرک عصیانی بونکله اعتبار قیلنور.

مسببده بر خلل واقع اولور ایسه، فقیهلر سببی تفتیش ایدرلر دیمش ایدک. مثلاً: طبیعتک یاصانعک اشنده بر تصور واقع اولور صورتده، اگر طبیب یاصانع تفریط ایتمش لر ایسه ضامن اولورلار؛ یوق ایسه، ضمان واجب اولماز.

مسببه سببی جهنندن التفات ایتمک -- سبب سابق ایله سبب حاضرک حکملرنده تعارض واقع اولور صورتده فقیهک نظرندن بیوک

اشکالاری ده دفع ایده بیلور: مثلا: غاصب غصب قیلنمش برك اورتاسنه وصول سوکنده توبه قیلوب، او یردن خروج ایدهجك اولور ایسه، شو خروج - خطاب شارع جهتیه واجب اولور؛ لکن حق غیری اشغال جهتیه حرام اولور.

شو اشکالی حل خصوصنده اهل علم ایکی فرقه اولمش (۱) بری «خروج واجب، حق غیری شغل ایتمک فی نفسه حرام ایسهده، بوراده ضرورت حکمیه حرمت فالمامشدر» دیر. (۲) اهل اصولک بیوکارندن ابوهاشم کبی آدملر «غاصب یردن تمامیه انفصالنه قدر متعدیدر، خروجده، واجب ایسهده، معصیت اولمق صفتی همان باقییدر.» دیر. - بز «خروجی» غصب سابقک اثری اولمق صفتیه اعتبار ایدر ایسهک، واجبلگیله برابر معصیتلگینی قبول ایده بیلورز. زیرا سببک حرمتی اثرینهده البته سرایت ایدر؛ بر فعلک اوز باشنه وجوبی - سببندن کلمش حرمتنه منافی اولماز. غزالی استاذی امام عبدالملک بن عبدالله الجوینی حضرتلری البرهان اسملی کتابنده شو رأیی تصویب ایدوب، متعدد مسئلهلرله تنظیر ایتمشدر. سکرانک طلاقده شو قاعدهیه متفرع اولا بیلور.

(۱۸۵) رخصتده اباحه اصلیه دگل، اضافیهدر.

رخصت: بر عذر مناسبتیه مباح قیلنمش شی. رخصتک مشروعیتی منتظر بر مشقتی دفع ایتمک ملاحظه سیلدر. مشقت ایسه، معلومدر، زمان، مکان، حال، عمل، قوت، ضعف کبی شیلرک اختلافیل مختلف اولور. بر آدمه نسبتله مشقت اولا بیلور شی ایکنجی بر آدمه نسبتله مشقت اولماسه ممکندر؛ شو ساعتده مشقت اولور شی دیگر ساعتلرده آسان اولسه احتمالدر.

بوکا کوره رخصتله عمل ایدهجك هر بر آدم اوز نفسندن استفتا ایدر. هر آدم اوزی حقنده اوزی فقیه اولور.

(۱۸۶) ملكك سبببارى بشدر: (۱) استيلا (۲) استحقاق
(۳) ضمان (۴) نقل (۵) خلافت.

حقوق، اقتصاد، عمران كى علوم اجتماعيه ده اڭ بيوك اهميتى
عائز اولمش شو ملك قاعده سىنى علمى صورتك تحليلدن قبل، لغوى
صورتده حل ايتمك لازمدر.

ملك: انسانلرڭ هر برينه، وحشيلرينه مدنيلرينه، ضرورى
بديهى طرزده معلوم بر حق طبيعى در. «فلان شى بنم ملكمدر»
سوزينڭ معناسى هر بر آدمه بلا استثنا معلومدر. ديگرلرڭ
انتفاعلرينى تصرفلرينى قطع ايدر حيثيت ده بر مالك بر آدمه اختصاصدن
عبارتدر. نور، هوا، صو كى همه انسانلره ضرورى صورتده استفاده
انتفاع ايچون الله طرفندن بئال اولنمش شيلرڭ هيچ برى هيچ بر
آدمه ملك اولماز. زيرا ديگرلرڭ انتفاعلرينى تصرفلرينى قطع ايدر
حيثيت ده اختصاص اويله شيلرده ممكن هم جائز دگلدر.

استيلا: هيچ بر آدمك حقيله مشغول دگل مباح شيلرڭ برينى
اله كچورمكدر. شو معنى ايله استيلا تغلب عباره سيله ده تعبير
قيلنور، فقيهلر بوڭا «وضع اليد» ديولر. ير، اوت، معدن كى
مباح شيلرى انسان اوز حوزه سنه آلور ايسه، او شيلرى مالك
اولور. شو صورتلرده ملكك سببى استيلادر؛ كيم ايلك سبقت ايدر
ايسه، او شيلرى او آدم مالك اولور.

استحقاق، بر عمل مقابلنده ملكك ثبوتيدر. خدمت مقابلنده
آلنه جق شيلره ملكك ثبوتى - استحقاق سببيله در. مثلا جمال بر
قدر اجرت مقابلنده بر يوڭى كوتاروب كيدر ايسه، تعيين قيلنمش
اجرتى مالك اولور. عموماً هر بر عامل، التزام قيلنمش عملى ايفا
صوكنده تعيين قيلنمش اجرى مالك اولور. بويله صورتلرده ملكك
سببى استحقاقدر

ضمان: اولاً بيله جك ضررى، كله بيله جك مسئوليتى تحمل ايتمكدر.
 شو معنى ايله ضمانك ملك حقنده سببىتى «الغنم بالغرم» سنت
 صحيحه سيله ثابت اولمشدر. بر اوستا بر اشى التزام ايدوب،
 شاگردندن او اشى كوردرسه، اجرتك بر قدرينه شاگرد عمليله،
 اوستا ضمانيله مالك اولور.

نقل: ملكك بر آدمدن ديگر بر آدمه انتقالى - شو انتقالك
 انواعى وارد: مالكدن مالكه، عين عين مقابلنده اولور ايسه،
 بيع اولور. مالكدن مالكه، عين ذمه مقابلنده اولوب ايكى عوض
 متماثل اولور ايسه، قرض اولور، متخالف اولور ايسه، سلم اولور.
 اكر معاوضده عين عين مقابلنده اولمايوب، بلكه ذمه ذمه مقابلنده
 اولور ايسه، شو تقديده هر ايكى ذمه عاقدلرك ذمهسى ايسه،
 اويله معاوضه - مقاصه اولور؛ اكر ايكى ذمه دن برى اجنبى بر
 ذمه اولور ايسه، اويله معارضه - حواله نامك اولور. شو بش نوعك
 هر برنده انتقال - بدل مقابلنده ايدى. - اكر انتقال بلا بدل اولور
 ايسه، صدقه اولور الله رضاسى ايچون ويرلمش صورتك، هديه اولور
 انسان رضاسى خاطرى ايچون ويرلمش صورتده، هبه هم احسان
 اولور كرم طريقيله ويرلور صورتده.

اگر ايكى طرفك برى منفعت اولور ايسه، منفعتك انتقالى
 بلا بدل اولور ايسه، وقف اولور؛ بدل ايله اولوبده هم بدل هم
 منفعت معلوم اولور ايسه، اجاره اولور؛ بدل معلوم لىكن منفعت
 معلوم دگل ايسه، جعاله اولور؛ منفعت معلوم لىكن بدل معلوم دگل
 ايسه، مضاربه اولور.

خلافت: مالكك موتى صوكتك فالمش ماللره ديگرلرك نيابتلر يدر.
 اكر مالكك تسميه سيله اولور ايسه، وصيت اولور؛ قانونك تقديريله
 اولور ايسه، ارث اولور.

بش سببندن اولسكى ايكى سى اصل سبب اولوب، صوكت اوچى
 اسباب فرعيه دن، يعنى ايكى اولسكى سببك بريله ثابت اولمش ملك

اوزرينه مترتب اولور سبيلردندر . زيرا نقل، خلافت، ضمان، بر سبيله ملك ثابت اولمادجه، متصور اولامابور .

اولگي ايكي سبيلك، يعنى استيلا ايله استحقاقك سبيلك ده اصلينارينه كوره، شوراده بوندن صوك سرد قيلنه جق بر قدر تفصيلاتي بز او ايكي يه حصر ايتدك .

(استيلا.) انسان طوپرافدن خلق قيلنمش فقير مطلقدر؛ بقاسي ايچون غذا لباس مسكن كبي شيلره ضرورت حكميله اك شديد صورتده حاجتي وار محتاج مطلقدر؛ اراده سي حرصي بيوك، نفعي وار شيلرك هر بريني طلب ايدر؛ غضبي اباسي ده بيوكدر، ضروري ممكن شيلرك هر بريني اوزندن دفع ايدر؛ هيچ بر شي ده هيچ بر حق يوقدر، ليكن ضرورت قاهره سي حاجت غالبه سي حكميله - حاجت اولور شيلري طلب ايتميه ده مجبوردر . نره دن آلسون؟ صفت مشروعه ايله معاوضه ممكن دگلدنر: الده ويريله جك بر بدل يوق، معاوضه ايديه بيله جك بر مالك يوق. عدالت يوليله حركت ايدر ايسه، ير يوزنده وار شيلرك هيچ بريني تملك ايله ميور، زيرا هر شي انسان كبي بر موجود مستقلدنر، اوزينك حاجتي يولنده او شيلري استهلاك ايتمك عدالت دگلدنر .

فقط، انسان عدالتي بر طرفه براقمش ده، اوزيني هلاكدن قورتارمق ايچون، ديگر موجوداتي - ير، صو، نبات، حيوان كبي شيلري استهلاك ايتميه مجبور اولمش، يعنى تغلب، فھر طريقيه يري ده يرده وار شيلري ده تملك ايتمش. عاقبت، انسانك عقلي او تغلبه او استيلايه «ايكي ضررك اخيله عمل ايتمك» قاعده سنه بنا حقيقت رنگي ده ويرمش. بونگنه انسانك النده حاجتي، وجداننده راحت حاصل اولمش. انسان حياتنده اك اول شو قاعده «تغلب» دن استفاده ايتمش.

عصر حاضر علماسنك عرفنه تقليد ايدوب، بز استيلا مسئله سننده شو تعبيراتي قوللاندق. اگر حقيقتي قران كريمك عرفيله افاده ايدر ايسهك، او وقت حقيقت دهها گوزل صورتده تجلي ايدر:

یر، یرده وار شیلرک هر بری اللهک ملکیدر. «له ما فی السماوات وما فی الارض» - الله یری یرده وار شیلری ایجاد ایتمش؛ اجل مسماسنه قدر ابقا ایدهجک. الله مالک مطلقدر؛ یرده، یرده وار شیلرده نصل استرسه، اویله تصرف ایدر. الله اوزینک عنایت الهیه سیله انسانی یرده تصرف عقنده اوزینه خلیفه ایتمش: «واذ قال ربک للملائکة انی جاعل فی الارض خلیفه» - الله شو جمله شمسیه ده وار همه شیلری نوع انسانه مسخر ایتمش:

«الله الذی خلق السماوات والارض، وانزل من السماء ماء فاخرج به من الثمرات رزقاً لکم. وسخر لکم الفلك لتجرى فی البحر بامرہ. وسخر لکم الانهار. وسخر لکم الشمس والقمر دائبین، وسخر لکم اللیل والنهار. وآناکم من کل ما سألتموه وان تعدوا نعمة الله لاتحصوها.»
الله اوزینک رحمت الهیه سیله شو یری، یرده وار همه شیلری نوع انسانه امانت طریقله تملیک ایتمش: «هو الذی خلق لکم ما فی الارض جمیعاً» - «وما بکم من نعمة ومن الله.»

الله انسانلره یری همده «ما فیها» بی تملیک ایتمش، شو تملیک شو انتفاع مقابلنه انسانلره اعمال خیریه بی ده شرط ایتمش.
شریعت اسلامییه نظرنده انسانلرک یری همده یرده وار شیلری تملیکری، گویا، ایجاب هم قبول ایله اولمشدر.

ایجاب: یری یرده وار شیلری امانت طریقله، عدالت هم اصلاح شرطلری مقابلنده انسانلره اللهک تملیکیدر.

قبول: عدالت، اصلاح شرطلرینی التزامله برابر، اوزلرینک انتفاعلری ایچون الله طرفندن احسان قیلنمش شیلری ضرورت حکمیله انسانلرک استیفالریدر. انسان ضرورت حکمیله بر حاجتی استیفا ایدر ایکن، الله طرفندن سبقت ایتمش «ایجابی» قبول ایتمش کبی اولور.
شریعت اسلامییه نظرنده «استیلا» - عقی یوق شیلره انسانک تغلبی دگل، بلکه مالکی طرفندن بدل قیلنمش مباح شیلری انسانک استیفا سیدر. یر یوزنده وار شیلرک هر بری - نوع انسانک هر

بر فردینه مباحدر . بناً علیہ، استیلا یالکز «سبقت» دن عبارت قالور . مباح هر بر فردك استفاده سنه مندولدر، لکن کیم سبقت ایدر ایسه، او مالک اولور . بر آدم بر دفعه سبقت ایدوب، بر مباحی تملک ایدر ایسه . بوندن صوگ دیگر آدم استیلا سیله او مالی تملک ایدمهز؛ زیرا غیرك حق تعقیله مباحک دن چیقدی . - استیلا - یالکز مباح شیلرده، یعنی غیرك حقیله مشغول دگل شیلرده ملکیتی افاده ایدر . غیرك حقیله مشغول شیلره استیلا تملک دگل، بلکه غصب اولور . استیلا قاعدهسی هر ایکی تقدیرده - یعنی شریعت اسلامیه تعلیماتنه کورهده، «علم حقوق» علماسنک رأینه کورهده - نوع انسانك بقاسنه الك اول اساس اولمش قاعدهدر؛ ابتدائی دوره هر بر انسان یالکز شو قاعده ایله اوز حاجتله رینی تأمین ایدر اولمشدر . استیلا ایله تملک قاعدهسی نوع انسان ایله برابر طوغه مشدر . یالکز نوع انسانك دگل، بلکه نباتك حیوانك حیاتی ده فقط استیلا قاعدهسیله تأمین قیلنه کلمشدر .

یوقاری ده بیانندن معلوم اولدی: استیلا یالکز مباح شیلرده، یعنی غیرك حقیله مشغول دگل شیلرده جاریدر . غیرك حقیله مشغول شیلری تملک - یا انتقال یا استحقاق طریقله اولور . شو مسئلهیی بر قدر علمی صورتده بیان قصدیله، آراده بر قاعده ذکر ایتمگی مناسب کوردک .

(۱۸۷) شرعی سبب یوق ایکن، اختصاص جائز دگلدر .

شیلردن برینه - ملک طریقله می، دیگر بر طریقله می - انسانك اختصاصی ایچون شرعی بر سببک وجودی شرطدر . شرعی سبب بولنما دقچه، انسان هیچ بر شی حقنده اختصاص کسب ایدمهز . شو قاعده شرعاً هر خصوصده معتبردر . هیئت اجتماعیله ده عدالت بونی اقتضا ایدر؛ هیئت اجتماعیله انتظامی ده بوکا توفی ایدر، عملک هر برنده، اوفاق اولسهده بیوک اولسهده اهلیتک معتبرلگی، اهلیت یوق

ایکن بر ولایتہ تعینک جائز دگلاگی «بلا سبب اختصاص» ک جائز دگلاگندن ناشیدر .

بر مالک ملکیت طریقہ بر انسانہ اختصاصی ایچونده شرعی بر سببک وجودی شرطدر؛ شرعی بر سبب بولنمادقچه حق ملک هیچ بر انسان ایچون ثابت اولماز . مباح شیلرده سبب ملک استیلا اولابیلور . اما مباح دگل، یعنی غیرک حقیله مشغول شیلرده ملکک سببی یا بدل مقابلنده انتقال، یاخود عمل مقابلنده استحقاق اولور .

«عمل مقابلنده استحقاق» ملک ثبوتی حقیقده ک عادل ک طبیعی ک شرعی بر سببدر . اشیای طبیعیهدن حاجتدرینی انسانلرک استیفالری خصوصنده ک مهم رکن — عملدر . بر عملک توسطی بولنمادقچه انسان هیچ بر شیدن استفاده ایده میور: کومش، کومر، تیمور کبی معادن بر ایچنده مدفون قالدقچه انسان ایچون بر فائده ویرمز، بر قیمتی جائز اولماز . یردن قازوب چیقارمق، طوپراق کبی یات شیلردن آرولامق، انسانک استفاده سنه یارار حاله کتورمک ایچون متعدد عملیات اجرا ایتیک، او عملیاتله حاضرلنمش شیلری بر یردن دیگر بره نقل ایتیک کبی حسابی یوق، عمل لازمدر .

عمل — طبیعی حالنده فائدهسی یوق شیلره فائک ویرور، فائکسی آز شیلرک فائدهلرینی زیاده ایدر، استفادهیه صالح دگل شیلره صلاحیت ویرور .

عمل — انسانلرک حیاتنه غذا لباس مسکن کبی ک ضرور شیلری وجوده کتورر، یردن چیقارلمش معدنلره اشکال مطلوبهیی ویروب، معدنلری انسانک استفاده سنه یارارلق ایدر، بر یرده بولنماز مواد لازمہیی دیگر یرلردن او بره ایصال ایدر، شو کوندده حاجتدن آرتق شیلری کلهجک کونلر ایچون حفظ ایدر، بر حاجت ایچون لازم اولاجق شیلری جمع ایدر . بالجمله، عمل هر حاجتی استیناده ک مهم رکندر .

انسانك احتياجى بر ماده بر عمله توفى ايدر . سرمايه تعبير
 قيلنور ماده انسان ايچون نه قدر لازم ايسه، عملده او قدر، يا
 دها زياده لازمدر .

بوگما كوره عمل مقابلتك استحقاق - ائك عادل ائك طبيعى استحقاق
 اولور . استيلا - يالكئز بر نوع عمل اولديغنه كوره مباحك مملوكيتنه
 سبب اولمش دگلميدر ؟

شريعت اسلاميه اسبابك بريله ثابت اولمش ملكى - حق مشروع
 هم حق مقدس اعتبار ايدوب، مشروع سببك بريله ثابت اولمش
 ملكى هر جهتدن حریت اساسنه بنا ايتمشدر .

نظر شريعتده ملكك حریتی بر قاچ جهتدن اولور: (۱) امان
 جهتيله: هر بر انسانك ملكى حرور، هيچ بر انسانك ملكنه هيچ بر طريقل
 طوقنمق جائز دگلدر . (۲) اكتساب جهتيله: هر بر انسان مشروع
 طريقلرك هر بريله مال كسب ايدو بيلور . وجوه مشروعه لرك هيچ
 برى انسانلرك برينه يا بر صنفنه هيچ بر صورتله تخصيص قيلنماز،
 هيچ بر انسان وجوه مشروعه لرك هيچ برندن منع قيلنماز . (۳) تمتع،
 تصرف جهتيله: انسان اوزينك ملكنده وار طيباتله نصل فائده لنور
 ايسه، ايدر . ملكنده فصل استرسه، اويله تصرف ايدر . اور ماليله
 تمتعده يعنى انتفاعده انسان ايچون بر حد تعيين ايتمك ممكن دگلدر .
 انسانك اوز مالنده تصرفده محدود دگلدر . استرسه، حبس ايدر؛
 استرسه، صرف ايدر . (۴) متعلق جهتيله: يعنى انسان شيلرك
 رقبه لرينى ده - منفعتلرينى ده، منقولاتى ده منقول دگل شيلرى ده مالك
 اولو بيلور . معدن، نبات، حيوانك مملوكيتى كى، يرك اوزى ده
 انسانك ملكى اولو بيلور . (۵) مقدار جهتيله: شريعت اسلاميه انسانك
 ملكنه هيچ بر حدودى تعيين ايتمه مشدر، هر بر انسان اوزينك
 يا بختى يا كسب واجتهادى مساعده سيله نهايتى يوق ماللى مالك
 اولو بيلور . عمومك منفعتى يا خود فقيرلرك حاجتى ايچون شريعت
 اسلاميه انسانلرك ملكنده خمس، عشر، ربع عشر كى حقوقلرى

تعیین ایتمهش ایسهده، هیچ بر انسانک ملکنه حد تعیین ایتمهش. ملک شو جهتلردن حریتنه، قدسیتنه، هیچ بر حد ایله محدود دگلاگنه دلالت ایدر آیت کریمه لر قران کریمهده محصور دگل قدر متعدددر. ملک قدسیتی هریتی مدنیت عالمنده ترقیاتک اگ بیوک سببارندن ایدی. دور ابتدائیمن آلوب صوگ عصرلره قدر همه انسانیت طرفندن حق ملک بر حق مقدس صفتیله قبول قیلنه کلمشدر، شرائع سماویه بالاجماع حق ملکی اگ محترم حقوقدن صایمشدر. زیر ملک انسانک عملنه اجتهادینه مترتب اولور اگ طبیعی بر ثمرهدر. انسانی عمله اجتهاده سوق ایدن شی عملنه مترتب اولور ثمره لریک یالگنر اوزینه اختصاصیدر. مترتب اولاجق ثمره لر انسانک یالگنر اوزینه مختص اولمایاجق ایسه، او وقت هیچ بر انسان نشاطله عمل ایتمز، حیات انسانیهده عظالت - عمومیت - کسب ایدر، مقتصد عاملک حیاتدن نصیبی - مسروگ یا تنبلاک نصیبی کبی اولوب هیئت اجتماعیهده بیوک عدالتسزک دوام ایدر. عدالت اقتضاسیله سبب مشروع، یعنی عمل، یوق ایکن اختصاص بولنماق، همده نتیجه سیله عمل متناسب اولوق لازم ایدی. بر انسانک عملی نه قدر ایسه، نتیجه سیده او قدر اولوق ضروردر. بر تنبل ایله بر مجتهدی حظوظ ملکیهده متساوی ایتمک عدالت دگلدر. انسانک اجتهادینه، اجتهادینکده مثرلگنه حدود تعیین قیلوق ممکن دگل ایسه، اجتهادک ثمره لرینهده یعنی ملک اتساعنهده حدود تعیین ایتمک ممکن اولماز.

جامع بخاریده ام المؤمنین سیده عائشه حضرتلری واسطه سیله روایت قیلنمش «الاجر علی قدر النصب» سنت مرفوعه سی - هر عملک اوز ثمره لر یله تناسبنه ارشاد ایدر. «والله یرزق من یشاء بغير حساب» کبی آیت کریمه لر - ملک محدود دگلاگنه قطعی صورتک دلالت ایدر. مقداری، متعلق جهتیله محدود دگل حق ملک مشروعیتی حیات انسانیهده اگ برنجی مصلحت ضروریه ایسهده، هیئت اجتماعیه اولیه ضروری مصلحتیهده عدالت اساسک اقامت ایدمه مش: ملک

مشروعیتی عالم انسانیتی غایت فاعش صورتده متفاوت ایکی طبقهیه تقسیم ایتمشدر. یعنی ثروت عمومیهیی اوزلرینک خزینه لرنک حفظ ایدر، طبیبات حیاتی یالکیز اوزلرینه حصر ایدر اغنیا طبقه سیله، همه عمرلرینی حسابی یوق زحمتلر ایچنده صرف ایدر، همه راحتلرینی غنیلرک شهوتلری یولنده قربان ایدر عمله طبقه سنه آیورمشدر. آچلق، ضرورت اجباریله عمله طبقه سی - عددی غایت از اغنیا طبقه سی النده اسیر مطلق اولوب قالمشدر؛ اموال دنیاوییهیی اللرنده احتکار ایتمش اقلیت النده انسانلرک اکثریت قسمی مؤبد صورتده جهنم عذابیله معذب اولوب، حق ملکک مشروعیتی انسانلر آراسندن رأفتک رحمتک تماماً ارتفاعنه بیوک سبب اولمشدر؛ مدنیتک احوال حاضره سی الک فاتی کوکللری ده آغلاتور قدر دهشتلی درجه لره کلمشدر. ملکک مشروعیتنه مترتب اولور او قدر دهشتلی نتیجه لری کورمش اهل افکار، هیئت اجتماعیه ده احوال اجتماعیهیی اصلاح ایتمک آرزو سیله، او مفاسدی دفع ایده بیلور چاره لری آرامق یولنک بیوک فیکرلرینی اوزون زمانلرده صرف ایتدیلر.

اهل علمک بعضلری، باشقه بر چاره بولامایوب، مشروعیت ملکی انکار ایدر اولدیلار؛ ملک، او اهل علمک فکرینه کوره، غیر مشروع بر تغلبدر؛ تحملدن حسابدن طیش مفسده لری ضررلری ایجابنه کوره. الغاسی البته لازمدر؛ طبیعتدن انسانلرک استفادہ سی یالکیز عمله لری عملیله اولدیغنه کوره، بر معادن کبی اشیا ی طبیعیه یی عمله النه مجاناً ویرمک ضروردر؛ او شیلری عددی قلیل اغنیا الکنک حبس ایدوب، ثروتک حصولنه سبب اولان عمله یی اسیر مؤبد صورتنده هر بر نصیبدن محروم ایتمک الک بیوک ظلمدر. - صوگ عصرلرده هر طرفی استیلا ایتمش سیاسی اجتماعی اختلال شو منده بک تاثیریله توره مشدر. شبهه یوق، یالکیز عمله مسئله سی دگل، بلکه عمومماً فقرا مسئله سی ده هیئت اجتماعیه ده غایت مهم مسئله در. او مسئله لری عدالت اقتضاسنجه، ممکن اولور ایسه، عمل ایتمک انسانیتک بیوک

بورجیدر . لکن اوپله مسئله لری حل ایتمک خیالیله ملک کبی الڭ
 ضروری بر حق مشروعی انکار لازم اولماسه کړک . بلکه عمله لړک
 حال لرینی گوزل صورتده اصلاح ایدر « قانون عمل » ترتیب قیلنوب ،
 عدالت اساسنده او قانون تمامیله اجرا قیلنور ایسه ، البته ، ممکن
 اولور قدر اصلاح حاصل اولسه کړک .

همه انسانلرک نصیب لرینی بر درجه ده ایتمک - امکان دائره سنده
 دگلدر . قران کریم ده بونی تأیید ایدر :

« اہم یقسمون رحمة ربک . نحن قسمنا بینہم معیشتہم فی الحیاة
 الدنیا ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات لیتخذ بعضهم بعضا سخریا . »
 یعنی : عالم طبیعت ده مساوات مطلقه ممکن دگلدر ، حکمت الہیہ
 افتضاسیلہ انسانلرک درجه لری متفاوتدر ، ہیئت اجتماعیہ ده حکمی
 الڭ نافذ قانون - قانون احتیاجدر . « لیتخذ بعضهم بعضا سخریا »
 جملہ سنک معناسی شودر .

همه انسانلرک دنیادن نصیب لری بر درجه ده اولسه ایدی ہیئت
 اجتماعیہ ده انتظامک دوامی ممکن اولماز ایدی . درجه لړک تفاوتی ہم
 طبیعی ہم ضروریدر . دنیاده هر خصوص ده ایکی متقابل طرف
 البته دائماً بولنه جقدر : عمل خصوصندہ الڭ ذوتلی ہمده الڭ ضعیف
 طرف ؛ سعی خصوصنک الڭ مجتهد ہمده الڭ تنبل طرف ؛ عقل خصوصنک
 الڭ کامل ہمده الڭ غبی طرف ؛ علم خصوصندہ الڭ عالم ہمده الڭ
 جاهل طرف بولنه جقدر ؛ هر خصوص ده ایکی متقابل طرفک آر لری -
 بری برینه نسبتله متفاوت درجه لره طولو فالاعقدر . درجه لری
 طبقاً متفاوت انسانلرک حظوظ دنیویہ دن نصیب لرینی قانون حکمیلہ
 متساوی ایتمک - عدالت دگل ، بلکه ظلم اولاجقدر .

بوکا کوره انسانلرک حظوظ دنیویہ ده مساوات عمومیہ لری ہم
 ممکن ہم مطلوب دگلدر . ممکن دگلدر ، زیرا قانون طبیعتہ مخالفدر ،
 حکم طبیعت ده مساوات مطلقه ممتنعدر . مطلوب دگلدر ، زیرا بر مجتهدله
 بر تنبلی - یا خود بر حکمیلہ بر جاهلی حظوظ دنیویہ ده متساوی ایتمک

خلاف عدالتدر. اوبله قیلنه جق ایسه، عالم انسانیت ده انتظام بر ساعت دوام ایده مز.

طبیعتک مساعده سیله ممکن، عدالتک اقتضاسیله مطلوب اولان نظام - عاملک نفقه سنه، ضروری حاجت لرینه کوره اجرتی تقدیر ایتمک؛ ثروتک حصولنده، اشیای طبیعیه دن انسانلرک استفاده سنده اک مهم رکن اولان عملک ثروت دن پاینه تجاوز تعدی ایتمه مک؛ اشک آغرلغنه آسانلغینه کوره اش ساعت لرینی تحدید قیلوب، انسانک وجودینه یا صحتنه ضرر ویره بیلور شیلردن عملیهی همایه ایدر چاره لری حاضر له مک. شو اوچدن هر بری قانون حکمیله، حکومت قوتیله اجرا قیلنه بیلور شیلردندر.

بونک اوزرینه بر قدر امعانه ملاحظه قیلنور ایسه ظاهر اولور: عمل لرک عمل لری برک سیله حاصل اولور ثروت - انسانلرک ضروریاتنه دگل، بلکه ثروتک اکثری بر صنف انسانلرک رفاهیتنه، مسرفلرک شهوت لرینه مدنیت جهتندن فائده سی اهمیت یوق عادت لر یولنه صرف قیلنور. فائده سی یوق اوبله مصارفک کثرتی حسبیله، بلادک معهوریتی، علوم و صنائعک انتشاری کبی اک ضرور مصارف - یا تمامیله اهمال قیلنور، یا خود اوبله ضرور مصرفلرک هر برینه بیوک خلل طاری اولور. شویله حاللرک تأثیر یله هیئت اجتماعیه ده، علی الخصوص اکثریتی تشکیل ایدن آشاغی طبقه ده طارلق شدت همان دوام ایوب، بوکا تبعاً هر نوع فتنه لر عالمی استیلا ایدر.

هیئت اجتماعیه ده شو جهتندن ناشی اولور فتنه لری مفسده لری دفع ایتمک، ممکن اولور ایسه، یالکز ادبی چاره لرک تأثیر یله ممکن اولور: انسانلرده قناعت، شفقت، عدالت، عزت کبی فضائل غالب اولسه ایدی، او تقدیرده هیئت اجتماعیه شو کونده وار دهشتلی شدت لری کورمز ایدی؛ نعیم دنیا انسانلرک طبقه عالیه سنه محصور فالوب، دنیا مشقت لری یالکز فقرا آرقاسنه یوکلنمز ایدی. یر یوزی،

شو عسرك تعبيرى كى، ميدان مبارزه اولمايوب؛ بلكه سلام دائىمى، معاونت عموميه ميدانى اولور ايدى.

بوگا كوره شرائع سماويه لرك هر برى انسانلرى قناعت، شفقت، عدالت كى فضائل روعيله تربيه ايتمه اڭ زياده اهتمام ايتديلر. رفاهيتك افراط درجه لرندن انسانلرى تنفير ايدر ايديلر. زيرا انسانك حدوددن طيش رفاهيتى ديگر انسانلرك كوچلرى زحمتلرى حسابنه اولور. شرائع سماويه تعليماتنه كوره، هيئت اجتماعيه شفقت هم تعاون اساسلرينه بنا قيلنمق تيوشدر. «حيات ده مبارزه اصولى» اولده معلوم دگل ايدى. شو كونگى مدنيت نظاميله برابر طوغدى ده، انسانلرى - رفاهيت ده عمر ايدر اغنيا طبقه سيله، راحت يوزى كورمز عمله طبقه سنه تقسيم ايتدى.

شريعته اسلاميه ملكك جهت اخلاقيه سنه عائد نقطه ده شرائع سماويه لرك هر برينه موافقت ايدب، حق ملكى انسانلرك ترقياتنه، اقتصادينه، تعاونلرينه مناسب اساسلر اوزرينه تاسيس ايتدى:

حق ملكى - حق محترم حق مقدس ايتدى. انسانك اوز مساعى سيله حاصل اولور ملك يالگز اوزينه مختص اولور. ملكى كسب ايدر ايكن، هم ده او ملكدن استفاده ايدر ايكن، هر انسان امان كوله گه سنده استراحت ايدر؛ اغتصاب، يا احتيال يا احتجاج طرفيله ملكك زوالندن قورقماز.

حق ملكى - حدودك هيچ بريله تحديد قيلمادى. زيرا ملكك محدود دگللكى هيئت اجتماعيه ده بر قاچ جهتن ضروردر. (۱) انسانلرك اجتهدلرينه ميدان براقمق ايچون، چونكه عملك ثمره لرينه بر حد تعيين قيلمق عملك اوزينه بر حد تعيين ايتمك كى در. ملكك محدودلكى انسانلرك عملده نشاطلرينه بيوك بر مانع اولور ايدى. (۲) اڭ بيوك اشرك اقامت وانشاسنه لازم اولاجق بيوك سرمايه لرى حاضرله ميه امكان براقمق ايچون، زيرا بيوك اشرك اداره سيچون بيوك سرمايه لرك بر الده وجودى ضروردر.

شرع اسلامی حق ملکى تعدید ایتمه مش ایسه ده، بیوک
 خزینه لری انسانلرک الله یالکز امانت اولمق صفتیله تسلیم ایتمشدر .
 فائده سی یوق مصرفلرده مالی اسراف ایتمه مک، مدینه ده یا دولت ده
 بر محتاج بولنور ایکن، انسان اوز ماللرینی یالکز اوزینک رفاهیتلرینه
 حصر ایتمه مک - قانون حکمیله انسانلره واجب دگل ایسه ده، ایمان
 هم وجدان اقتضاسیله واجبدر. اسرافک همده «کنز» ک حرمتی بوکا
 کوره در .

شریعت اسلامییه حق ملکى - تعاون اساسنه بنا ایتمشدر . حاجت
 اصلیه دائره سنه داخل شیلری انسانک یالکز اوزینه ترک ایتمش
 ایسه ده، حاجت اصلیه دن فضل شیلرده هیئت اجتماعیه ایچون ده بر
 خصه تعیین ایتمشدر: یرک حاصلاتندن عشر، تجارت حاصلاتندن
 ربع عشر کبی حصه لری عمومی حاجت یوللرینه صرف قیلنمق ایچون
 افزاز ایتمشدر . شرعاً افزاز قیلنمش حصه - اگر بتمامها ادا قیلنمق
 اولور ایسه، او وقت مجتمع انسانی ده تسویه قیلنماش حاجت هیچ
 قالماز ایدی. یرک محصولاتندن یوزده اون، تجارت حاصلاتندن ایکی
 یوزده بش - هیئت اجتماعیه ده هر بر حاجتی تسویه ایده بیلور
 قدر بیوک بر مبلغدر .

مقصد: هیئت اجتماعیه ده فقیرلرک علی الخصوص عمله لرک حاللرینی
 اصلاح ایچون - طبیعی اولان حق ملکى الغا ایتمک لازم دگل،
 بلکه حقوق ملکیه یی عدالت اساسنده اقامت ایتمک کفایه در .

ملك، یوقاری ده یازمش ایدک، دیگرلرک انتفاع ده تصرف ده
 حقلرینی قطع ایدر حیثیت چه بر مالک بر انسانه یاخود بر جماعته
 اختصاصیدر . شو اختصاص سببیله مالک او مالک رقبه سیله منفعتلریله
 انتفاعدن، همده رقبه سنده منفعتلرنک هر نوع تصرفدن متمکن اولور:
 استرسه او مالی عبس ایدر، استرسه استهلاك ایدر، استرسه دیگرلره
 تملیک ایدر .

(۱۸۸) ملك - رقبه‌لرده منفعتلرده متعلق اولور .

یر، یر یوزنک وار معدن نبات حیوان کبی شیلرک عینلرینه ده، او شیلردن حاصل اولور منفعتلرده ملك متعلق اولور . شرع شریفک قانونی شودر .

فقیهلرک بعضلری «ملك - رقبه‌لره متعلق اولماز . رقاب یالکز بر اللهک ملکیدر .» دیمشیلر . انسانلرک ملکى، شو مذهبه کوره، یالکز منفعتلره متعلق اولور . زیرا حق ملك انسانلرک یالکز حاجتلری ایچون مشروع ایدی . انسانلرک حاجتی شیلرک منفعتلریله استیفا قیلنور، رقابک مملوکیتنه ضرورت قالمايور .

شبهه یوق، عالم وجودده وار شیلرک هر بری - اوفاغی بیوگی - اللهک ملکیدر . شو مسئلهده او جهتدن اختلاف بولنمق ممکن دگلدر . لکن رقاب اشیاده انسان هر نوع تصرف ایده بیلور، یا اتلاف ایدر، یاخود ممکن طریقلرک هر بریله تغییر ایدر: انسان - بیمک ایچون حیوانی ذبح ایده بیلور، حاجت ساعتلرنک طعامی شرابی استهلاک ایده بیلور، فائدهسى یوق یاخود ضروری وار شیلری اتلاف ایده بیلور . شو تصرفلرک هر بری شرعاً جائزدر . رقاب اشیاده بویله تصرفلرک جوازی رقبه‌لرک مملوکیتنه بر شاهد قطعیدر . رقبه‌لرک - خالقنه مملوکیتی بوکا منافی دگلدر . منفعتلرده رقبه‌لر کبی یالکز بر اللهک ملکیدر . هر موجودک حقیقی مالکی الله - یرک همده یرده وار شیلرک رقبه‌لرینه ده منفعتلرینه ده نوع انسانه تملیک ایتمشدر . یر کبی، استغلال یعنی حاجت اولور شیلری ثروتلری استحصال ایچون خلق قیلنمش شیلر، بعض مذهبلرک رأینه کوره، افرادک ملکى اولماز . او یله شیلر، او مذهبک رأینه کوره، - ثروتی تحصیل ایچون اوز اجتهادینی صرف ایدر انسانلر الله بلا بدل تسلیم قیلنمق لازمدر .

انسان - سکناسی ایچون لازم اولور یرلری خانهلری، حاجتسنده استعمال قیلنور کیوم طعام، لباس، جهاز، آت، آرابا کبی شیلری، عمومی صورتده تعبیر ایدر ایسهک، انسانلرک حاجتی یولنک استهلاک یا استعمال قیلنق ایچون تحصیل قیلنمش شیلری مالک اولور .

لکن انسانلرک حاجتلرینی استحصال ایچون خلق قیلنمش یر - هیچ بر انسانه ملک اولماز . یر - استهلاک ایچون خلق قیلنماش، بلکه نوع انسانک عمومینه لازم اولور شیلری حفظ ایدر بر خزینه عمومیه صفتیله عمومک فائدهسی ایچون خلق قیلنمشدر . یر - قوه انباتیه سیله عموم انسانلری تربیه ایدر، معادنیله انسانلرک همه حاجتلرینی هم حفظ هم ایصال ایدر : انسانلرک طعاملری شرابلری لباسلری، بقالرنک لازم اولور بوکما باشقه حاجتلری همهسی یردن تحصیل قیلنور . یر - انسانلرک هر فردینه ملک اولابیلور بر مال یا ثروت دگل، بلکه اویله ثروتلرک منبعیدر، خزینه سیدر . حاجت یولنده استهلاک یا استعمال قیلنور شیلری انسانلرک هر فردینه تملیک جائز ایسهده، او شیلرک مؤبد خزینهسی اولمق صفتیله خلق قیلنمش یری، بلکه عمومأ، استحصال ثروتده واسطه اولور شیلری تملیک جائز دگلدر . سیاسی اقتصادی بیوک انقلاباتک رهبرلری اشتراکیونک مذهبی شودر . یوقاریده بیان ایتدک : شریعت اسلامییه نظرندک ملک متعلقی جهتیله محدود دگلدر : یرک اوزی، یرده وار شیلرک هر بری - رقبهسیده منفعتلریده انسانلره ملک اولابیلور . یر کبی شیلرک مملوکیتنه مترتب اولابیلور مفسدهلری شریعت اسلامییه، اشتراکیون کبی ملکی انکار یا ابطال ایتمکه دگل، بلکه باشقه چارهلر ایله تدارک ایتمش . زیرا هیئت اجتماعیهده حق ملکک مصلحتاری، اولابیلور مفسدهلره نسبتله، دها بیوکدر . قانون ملک - عدالت اساسنده اقامت قیلنور ایسه، مفسده یوللریده باغلانمش اولور .

(۱۸۹) یر - بر ادمک یاخود جماعتک ملکی اولابیلور .

یرک رقبهسنه ملکک تعلق مسئلهسی - قران کریمک متعدد

آیتلریله ثابتدر . بوکا کورده شو مسئله امت اسلامیه طرفندن
بالاجماع قبول قیلنمشدر .

یر بر آدمک ملکی اولابیلور . بوکا دلالت ایدر آیت کریمه لر:
«ایود احدکم ان نکون له جنه من نخیل واعناب تجری من
تحتها الانهار . له فیها من کل الثمرات.» (البقره - ۲۶۶)

«واضرب لهم مثلاً رجلین، جعلنا لاهدما جنتین من اعناب
وحققنهما بنخل وجعلنا بینهما زرعاً. کلتا الجنةین آتت اکلها ولم
تظلم منه شیاً. وفجرنا خلالهما نهراً. وکان له ثمر فقال لصاحبه وهو
یعاوره انا اکثر منك مالاً.» (الکھف - ۳۱)

شو ایکی آیت کریمه مثل طریقته وارد اولوب، بر قطعه یرک
بر آدمه مملوک اولابیله جگنه دلالت ایدر . زیرا اولگی آیت
کریمه ده، ییمشلرک همه نوعلرینی شامل اولوب اطرافنده نهرلر
آقار، جنتک مملوکیتی ذکر قیلنمشدر . اوپله بر جنتک مملوکیتی،
یر مملوک دگل ایکن، ممکن دگلدر . بالضروره بر قطعه یرک مملوکیتی
جوازینه شو آیت کریمه دلالت ایدر . ایکنجی آیت کریمه ده -- آرلارنک
ایگون یرلری، آقار صولاری وار، همده ییمشلرک همه نوعلرینی
ویرور - ایکی جنتک بر آدمه مملوک اولابیله جگی ذکر قیلنمشدر .
آیت کریمه اخیرنده «انا اکثر منك مالاً» جمله سنده «مال» کلمه سیله
یرک مملوکیتی تصریحده قیلنمشدر .

شو معنایی افاده ایدر آیتلر قرآن کریمده محصور دگلدر .

یر - بر جماعتک ملکی ده اولابیلور . بوکا دلالت ایدر آیت کریمه لر:

«واعلموا ان ما غنتم من شیء فان لله خمسه وللرسول ولذی

القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل.» (الانفال - ۴۱)

بر خمس شو آیت کریمه ده مذکور صنفلره تعیین قیلنمش؛

ضرورت بیان حکمیله، دورت خمس غانملرک اولوب قالور . تقسیمدن

قبل یر - جماعتک ملکی اولور .

«واذ کروا اذ جعلکم خلفاء من بعد عاد وبواکم فی الارض
تتخذون من سہولها قصوراً وتنتحون من الجبال بیوتا. فاذ کروا آلاء
الله.» (الاعراف - ۷۴)

شو آیت کریمہ، بر قومک انقراضی سوکندہ یرک دیگر قوملرہ
ملک اولمق طریقیلہ انتقالنہ دلالت ایدر: عاد قومی سوکندہ ثہود
قومی یردہ کیف مایشا تصرف ایتمش؛ شو تصرف «فاذ کروا آلاء
الله» قرینہ سیلہ ملک طریقیلہ اولمش. زیرا ہمہ تصرفاتی مباح ایدر
قدر انعام - تملیک بولنما دقچہ متصور دگلدر،

«کم ترکوا من جنات وعیون. وزروع ومقام کریم. ونعمۃ کانوا
فیہا فاکہین. کذلک واورثناہا قوما آخرین.» (الدخان - ۲۵)

ترک - شو آیت کریمہ دہ انسانلرک اوزلرینہ اسناد قیلنمش. بر
قوم حسن اختیارلریلہ، یرلرینی او یرلردہ وار صولاری جنتلری
ایگونلری ترک ایتدکن صوگ، دیگر بر قوم او یرلرہ استیلا ایدر
ایسہ مالک اولور. زیرا عرف قران دہ «ایراث» تملیکدر.

«فاخرجناہم من جنات وعیون. وکنوز ومقام کریم. کذلک
واورثناہا بنی اسرائیل.» (الشعرا - ۵۷)

شو آیت کریمہ دہ شارع - اخرجی اوزینہ اسناد ایتمش. شارع
حکیمک ہر بر فعلی، شبہہ یوق، حکمت اقتضاسیلہ عدالتہ البتہ موافق
اولور. بناً علیہ، شو آیت کریمہ افادہ سنہ کورہ، بر قوم عدالت
حکمہ موافق صورتہ یرندن اخرج قیلنور ایسہ، استیلا ایچک قوم،
خلف اولمق صفتیلہ، او یرلری مالک اولور.

«والارض وضعها للانام. فیہا فاکہۃ والنخل ذات الاکمام. والحب
ذوالوصف والریحان.» (سورۃ الرحمن - ۱۰)

شو آیت کریمہ یرک عملوکیتنہ دلالت ایدر. زیرا اشیای طبیعیہ
لام اختصاص عبارہ سیلہ انسانلرہ اضافہ قیلنور ایسہ، قران کریمک
عرفنہ کورہ، عملوکیت مستفاد اولور. بوکا «اولم یروا انا خلقنا لہم
مما عملت ایدینا انعاما فہم لہا مالکون» آیت کریمہ سی شاهد اولابیلور:

« خلقنا لهم » جمله الهیه‌سندن مستفاد « اختصاص » اوزرینه -
 « فهم لها مالکون » جمله سیله ملک تفریع قیلنمشدر . شو آیت کریمه
 دلالتیله حیوانات انسانلره نصل مملوک اولور ایسه، « والارض وضعها
 للانام » آیت کریمه‌سی دلالتیله یرده اوپله مملوک اولور . « فبای
 آلاء ربکما تکذبان » آیت کریمه‌سندن مستفاد « انعام » تعبیری ده
 بونی تأیید ایدر . زیرا نملیک یوق ایکن « انعام » تمام دگلدر .
 هر حالده یرک رقبه‌سنه ملکک تعلق مسئله‌سی شریعت اسلامیه‌ده
 قطعی ضروری بر مسئله‌در . محصور دگل آیات قرانیهدن ماعدا،
 سنت متواتره ایله‌ده بلا شبهه ثابت اولمشدر : ابتدای اسلامیتدن شو
 کونه قدر یر حقنده بیع، اجاره، هبه، وقف کبی تصرفات بلا خلاف
 اجرا قیلنه کلمشدر . یرک اوزی مملوک اولماسه ایدی، او تصرفلرک
 هیچ بری جائز اولماز ایدی . سنت قطعیه ایله جائز اولاکلمش
 تصرفلر یرک مملوکیته قطعی هم ضروری صورته‌ده البته دلالت ایدرلر .
 شو بیانله قاعده‌مز اثبات قیلنمش اولسه کرک . یعنی : « یر بر
 جماعتک یا خود بر آدمک ملکی اولا بیلور . » قاعده‌سی شریعت
 اسلامیه نظرک ضروری بر مسئله‌در . بز شو مسئله‌یی، جزئی مسئله
 ایسه‌ده، قاعده تسمیه ایتدک . قضیه کلیه معناسیله دگل، بلکه حیات
 انسانیه‌ده اک مهم اساس اولمق معناسیله . حق ملک قاعده‌در، یعنی
 هیئت اجتماعیه حق ملک اساسنه بنا قیلنمشدر . قاعده تعبیرنده اک
 مهم رکن کلیت دگل، بلکه اساسیت‌در .
 ملک ارضک مشروعیتی اثبات قیلنقدن صوگ « یر - نه ایله
 مملوک اولور ؟ » سؤالنه جواب اولایله جک قاعده‌یی بیان مناسب
 اولسه کرک .

(۱۹۰) یر - احیا ایله مملوک اولور .

یرک - انتقال طریقله، یعنی بیع، هبه، یا ارث طریقله مملوکیتی،
 شریعت اسلامیه نظرنده، هر بر اشتباهدن عاری بر حقیقتدر . وجه

مشروع ايله بر يري اشترا ايدن بر آدم يسا بر جماعت او يري رقبه سييله البته مالك اولور . لکن انتقال هر حالده اسباب فرعيه دندر، اسباب اصليه دن بر ييله ملك ثابت اولماينجه انتقال البته مشروع اولماز . يرك مملوكيتي حقنده سبيلرك منتهاسي، يوقاري ده تفصيلاتيله بيان قيلنمش، استيلادر . يرك بر قطعه سنه «استيلا» لسان شريعت ده «احيا» تسميه قيلنور .

احيا: بر يري مقصود حاجتلك برينه صالح اولور حاله كنورمك در . حاجت هم غرض اختلافيله احيا مختلف اولور . «مثلا: حيوان صافلامق ايچون بر يري احيا - او يرك اطرافنه بر احاطه بنا ايتمكه تمام اولور . لکن سكنا ايچون احيا يالكز احاطه ايله تمام اولمايوب، بلكه انسانه مسكن اولاييله جك بر بنا ايله حاصل اولور . زراعت ايچون احيا - او يري آرولامق، صابان سورمك، ياغهور ايله اش تمام اولماز اقليمده صو حاضرله مك كبي شيلرله تمام اولور .

بر يري احيا ده انسان طرفندن بر قدر عمل بولنمق لازمدر . اگرده مطلوب اولان حاجتي استيفا ايتمك انسانك عملنه توقف ايتمز ايسه، او يردن او حاجتي استيفا ايتمك احيا اولماز . مرعالرده حيوانلري اوتلاتمق، نهرلردن صو آلمق - استيلا حكمنده دگلدر . زيرا مرعالرده وار نبات، نهرلرده آقار صو طبيعت طرفندن همه انسانلك استفاده سنه حاضرلنمشدر . اويله شيلردن استفاده هيچ بر انسانك هيچ بر عملنه توقف ايتمه يور . هيچ بر عمل سبقت ايتمه مش ايدن او شيلره اختصاص دعوى ايتمك البته عدالتك حكمنده نالفدر .

احيا - يالكز «ارض موات» ده سبب ملك اولور . موات ديمك - بوجه من الوجوه حق غير سبقت ايتمه مش ديمكدر . اگرده بر يرده ملك محترم سبقت ايتمش ايسه، ياخود آتارك دالاييله سبقتي محتمل اولور ايسه، اويله ير احيا سببيله مملوك اولماز .

احيا نك سببيلكي حقنده شارع عليه الصلاة والسلام حضرتلردن احاديث ثابته روايت قيلنمشدر :

«عن عروة عن عائشة ان النبي قال: من عمر ارضا ليست لاحد فهو احق بها. قال عروة وقضى به عمر في خلافته.» البخاری.
یعنی: بر انسان، غیرک حقيله مشغول دگل یری تعمیر ایدر ایسه، مالک اولور. خلیفه عمر حضرتلری ده شویله حکم ایدر ایدی، صحابه لردن مخالفت ایدن بولنمادی.

«عن سعید بن زید ان النبي قال: من احيا ارضا ميتة فهي له. وليس لعرق ظالم حق.» احمد، ابو داود، الترمذی، النسائی.
یعنی: مواتی احیا ایدن مالک اولور. احیا سوکونده دیگر بر آدم او یوه هجوم ایده جک اولور ایسه، غیرک حقنه ظلم ایتمک جهتيله، منع قیلنور. «ولیس لعرق ظالم حق» ک معناسی شودر.

«عن سمرة بن جندب وعن جابر بن عبدالله ان النبي قال: من احاط حائطا على ارض فهي له.» ابو داود واحمد.
یعنی: غیرک حقيله مشغول دگل یرده بر آدم احاطه بنا ایدر ایسه، او یری مالک اولور.

شو احادیث ثابتنه دلالتنه کوره، احیا سبیلگی ایچون - یرک حق غیرله مشغول دگلگی شرطدر. یرک - احیا ایدن آدمه موبد صورتده مملوکیتی ثابتدر. «احیا» هم «میته» تعبیرلری - احیا ایدن آدم طرفندن بر عملک سبقت ایده جگنه ارشاد در.
احیا سببيله ملک اولمش یرک حریمی ده ملک اولور. حریم: یردن انتفاعک کمالی ایچون لازم اولاجق طرفلر. حریم - حاجت اقتضاسیله تقدیر قیلنور. بر آدم ارض مواتده قویی چیقارسه، او قویی دن آسانقله استفاده ایچون نه قدر یر لازم اولاجق ایسه، او قدر یر احیا ایدن آدمک ملکی اولور. ارض مواتده خانه بنا ایدن آدمک سکناسی ایچون، عادتده نه قدر یر لازم اولور ایسه، او قدر یری مالک اولور. بر قدر جماعت ارض مواتده بر قریه انشا ایدرلر ایسه، حیوانلری ایچون لازم اولاجق مرعالر زراعتلری ایچون لازم اولور ایگونلک یرلر، اموات ایچون لازم اولاجق قبرستان

تزرهاری بلکه عموماً همه عادی حاجتگیری ایچون لازم اولور یرلر،
قریه یرینه تبعاً او جماعتک ملکى اولور .

شرع اسلامى نظرنده انسانلرک یری تملکری ابتدای امرده
استیلا - ایا اصولیله در . بر مملکتک یری او مملکتک قومنه استیلا
- ایا اصولیله ملک حساب قیلنور . بر یرده معیشت ایدر قوم - او
یرک مالکی اولور؛ دیگر قوم او یره هجوم ایدمز .

بر دولت یا خود او دولتک حکومتی حدودک منتهاسنه قدر
مملکتک همه یرنده سیاسی هم اداری جهتلرده تصرف ایدز بیلور
ایسهده، یرک مالیتنه مالک اولمق صفتیله یرک هیچ بر قطعسنده
تصرف ایدمز . حکومتک رئیسى امام حضرتلریده - اوزینه مخصوص
قیلمق ایچون هیچ بر یری افراز ایدمز . لکن عموم دولتک مصلحتی
ملاحظه سیله بر یری بر مصلحت عمومییه ایچون افراز ایدز بیلور
ایا ایدزک آدمه یا امام یا حکومت بر یری تملیک ایدز بیلور؛
لکن او تملیک بدلنده ایا ایدزک آدمدن بر قدر عوض آلمق
جائز اولماز . زیرا تعیین قیلنمش یر امامک یا حکومتک ملکى دگلدر .
حکومت - یرده، مالک اولمق صفتیله دگل، بلکه مدیر اولمق
صفتیله تصرف ایدر . عمومک مصلحتنه موافق اولمق شرطیله حکومتک
تصرفاتی نافذ اولابیلور . بوجه من الوجوه عموم جماعته تضییق
اولاجق تصرفات شرعاً نافذ اولماز . بوکا کوره معادن ظاهره یی انسانلرک
یرینه یا بر صنفنه تملیک ایدزک ایسه، حکومتک بویله تصرفی نظر
شریعتده مقبول اولماز .

معادن ظاهره: یر یوزنده بنفسه بولنور، انسانک عملنه محتاج
اولماز معادن. صو، طاش، طوز، جبس، نطق کبی شیلر . بونلار
طبیعت طرفندن انسانک استفادهنه مجاناً بدل قیلنمشدر . بویله شیلره
هیچ بر انسان هیچ بر صورته اختصاص کسب ایدمز: ایسا
قاعک سیلهده او شیلر انسانلرک یرینه مملوک اولماز؛ امام یا حکومت
او شیلری اقطاع طریقیلر انسانلرک یرینه تملیک یا تخصیص ایدمز .

همه انسانلر او شیلردن استفاده حقنده بلاتفاوت شریکدر. هر بر انسان او شیلردن بلا بدل استفاده ایدر.

معادن باطنه: انسانک عملنه توفقی ایدر معدنلر. تیمور، جین، گومش، آلتون کبی. بویله شیلر طبیعت طرفندن مجاناً بدل قیلنماش، بلکه او شیلردن استفاده ایچون انسان طرفندن غایت بیوک امکلر صرف قیلنمق ضروردر. بوکوا کوره معادن باطنهیی امام یا حکومت، مصلحت ملاحظهسیله، انسانلرک برینه یا بر جماعته اقطاع طریقيله ویره بیلور. لکن او صورتده اقطاع - تملیک حکمنده اولماز. مصلحتک اقتضاسنه کوره حکومت او آدمین او معدنلری استرداد ایدر بیلور.

احیا قاعدهسی، عمده حکومتک یرده تصرفی - «لا ضرر ولا ضرار» قاعده اصلیهسنه موافقتی ضروردر. عمومک مصلحتنه ضرر یوق صورتلرده احیا قاعدهسی عمل ایدر، حکومتک تصرفی نافذ اولور. عمومک استفادهسنه تضییق ویرهجک اولدیمی، او تقدیرده احیا قاعدهسی عملسز قالور، حکومتک تصرفی ده نفوذسز اولور.

دواوین سننده تفصیلاتیله بیان قیلنمش احکام شرعیهیی - بز، قاعدهیی ایضاح ایتمک قصدیله، بورا ده علی الاحتصار نقل ایتدک. اجمال ایدر ایسهک، خلاصهسی شویله اولور.

طبیعت طرفندن انسانلره مجاناً استفاده ایچون بدل قیلنمش صو، نبات، معدن کبی شیلر انسانلرک بر فردینه یا بر صنفنه هیچ بر صورتله تخصیص قیلنمه ماز.

غیرک حقیله مشغول دگل یر - احیا ایله ملک اولا بیلور. لکن بوجه من الوجوه غیرک حقیله مشغول اولور ایسه، او یله یرده احیا قاعدهسی عمل ایتمز.

احیا ایله ملک - ملک مطلق اولور. احیا ایدن آدم او یری بیع ایدر بیلور، او یر - ارث طریقيله وارثلره انتقال ایدر.

اچيا - حاجت ايله تقدیر قیلنور: حاجت قدر یر اچيا سببيله مملوک اولور؛ اما حاجتدن زیاده یر - اچيا قاعده سيله مملوک اولماز. حکومت یا دولت یرک مالیتنه مالک دگلدر. کیم اچيا ایتمش ایسه، یر او آدمک یا او قومک ملکی اولور.

یرک بر قطعده سنه اورونلاشوب معیشت ایدر قوم - شرهأ او یرک مالکی حساب قیلنور. او یر - موات دگل، بلکه معبور اعتبار قیلنوب، اچيا قاعده سيله او یری دیگر قوم تملک ایدمز. بر دولت سیاسی جهتدن بر قومک یرینه استیلا ایدر ایسه، و یر او قومک ملکندن چیقماز، دولت - دولت اسلامیه اولسه ده، او یرده معیشت ایدر قوم - غیر اسلام اولسه ده.

امامک یا حکومتک یرده تصرفاری مصلحت همومیه حدودنک نافذ اولور. عمومک استفادده سنه طارلق ویره بیله جک تصرف، کیم طرفندن اولور ایسه ده، معتبر اولماز.

(۱۹۱) حقوق محترم هم مقومدر.

بوراده حقوقدن مراد - انسانک اجتهادی هم قوه عقلیه سی واسطه سيله وجوده کلور ادبیات، کشفیات، اختراعات کبی شیلرک صاحبلرینه اختصاصلریدر. حق قلم دیمک بر ادیبک قوه قلمیه سيله وجوده کلمش اثرک، مالک صاحبنه اختصاصی کبی، او ادیبه اختصاصی در؛ حق اختراعده شویله در.

حق محترمدر دیمک - دیگرلرک او حق اوزرینه تعدیلری ممنوع دیمکدر.

مثلا، حق اختراع مقومدر دیمک - هیئت اجتماعیه ده او اختراعدن حاصل اولور فائزله مقابلنک مخترعلر بر قیمت طلب ایدر بیلورلر دیمکدر.

حق قلم، حق اکتشاف، حق اختراع کبی حقوقک تقویمی - هم طبیعی هم شرعی بر حقیقتدر. زیرا اعمال عقلیه، عادی عمللر کبی یاخود دهها زیاده انسانلرک احتیاجلرینه خدمت ایدرلر.

براديبك قوه قلميه سيله تاليفي قيلنمش كتاب، ياخود برشاعرك
 قوه شعريه سيله خلق قيلنمش اثر، شبهه يوق، انسانلر ايچون آز
 يا چوق فائده كتورر. انسان يالگزمادى حيوان دگلدر، بلكه
 روحانى بر ملكدر. بوگا كوره اديبلرك بيوك شاعرلرك اثرلرندن
 قابليتنه كوره البته استفاده ايدر. عمومك استفادهسى مقابلندك اثرك
 صاحبي بر حق كسب ايتمش اولور.

اختراعانك هيئت اجتماعيه ده فائدهلرلى تعديد ممكن دگل
 درجه ده كوبدر. انسانلرك اڭ اوفاق حاجتلرندن آلوب اڭ بيوك
 حاجتلرينه قدر هر بر شى - مخترعلرك اختراعلرى سايه سنده آسانلق
 تحصيل فيلنور. اصول طبع اختراع قيلنوب، انسانيت هم معارف
 عالمنه نه قدر فائدهلر كتوردى! ماكنه لر اختراعى حيات انسانيه يى
 نه قدر تسهيل ايتدى! الكتريق هم ماغنيت قونلرينى كشف ايدن
 انسانلر همه عالم انسانيت ايچون نه قدر بيوك خدمت لر فائده لر براقديلار!
 اختراعك او قدر عمومى ابدى فائدهلرينه مقابل مخترعلر البته
 بر حق قازانورلار. اختراع مخترعك ملكى كى حساب قيلنور.

حقوقك، اموال كى، تقومنه - حديث اماملرينك اجماعيله روايت
 قيلنمش «من ترك حقاً او مالا فهو لورثته» سنت ثابته سى ده دلالت
 ايدر. زيرا حقوق مملوك هم متقوم اولماسه ايدى، وارثلره انتقالى
 ممكن اولماز ايدى. فقيهلرك كتب فقيهه ده بيانلرينه كوره، حديث
 شريف ده مذكور «حق» اختصاصلرك اوفاقلرينى ده بيوكلرينى ده
 شاملدر. حق قلم، حق اختراع كى بيوك حقوق، بلا شبهه، نص
 حديث تحتنه مندر جدر.

حقوقك احترامنه كوره، صاحبلرى انحصار براتى آلا بيلورلر.
 تقومنه كوره، او حقلرى، ديگر ماللر كى، بدل مقابلندك يا بلا بدل نقل
 ايدنه بيلورلر.
 عموماً هيئت اجتماعيه ده بر قدر اهميتى وار حقوق هر خصوص ده
 مال حكمنده در.

(۱۹۲) شارعك احكام شرعيه ده تصرفي اوچ نوعدر: (۱) افتا (۲) قضا (۳) امامت. افتا صورتنده حكم - عمومي اولور. قضا صورتنده حكم - حاكمك قضا سنه، امامت صورتنده امامك فرمانه توقف ايدر.

شو قاعده شارعك تصرفاتيله استدلال ايدر فقيهلر ايچون غايت مهم قاعدهدر. زيرا شارعك تصرفلريني فرق ايدمه مين فقيه - سنن نبويه دن احكام شرعيه يي استنباط ايدر ايكن اصابت ايدمه مز. شارعدن فعلك صدورى نصل اولمش معلوم اولمادقجه، شارعك او فعليه استدلال ايتمك دائماً تمام اولماز.

شارعك احكام شرعيه ده تصرفي - حكمي اعلام، تعريف طريقيه اولور ايسه، اويله تصرف «افتا» اولور. احكامي اللهدن بنده لرينه تبليغ ايدر رسولده «افتا» جهتي رسالت جهتي اولوب، مجتهدده مفتي لك جهتي اولور.

شارعك احكام شرعيه ده تصرفي تعريف طريقيه اولمايوب، بلكه تنفيذ طريقيه اولور ايسه، اويله تصرف - قضا اولور، فصل نزاع ايچون اولور ايسه؛ امامت اولور، فصل نزاع ايچون دگل ايسه. افتا، تبليغ جهتيله صادر اولمش حكم انسانلرك هر برى حقنه عمومي اولور: طلب اولور ايسه، هر بر آدم اقدام ايدر، منع اولور ايسه، هر بر آدم اجتناب ايدر، اباحه طريقيه اولور ايسه، هر بر آدم او حكم دن استفاده ايدر.

شارعدن تصرف امامت جهتيله صادر اولمش ايسه، او تصرفله عمل ايتمك امامك اذننه توقف ايدر. امامك اذني بولنمادقجه او اشه اقدام ايتمك جائز اولماز.

شارعك تصرفي قضا جهتيله اولمش ايسه، او تصرفله شو كون عمل ايتمك قاضيلرك برندن قضا صدورينه توقف ايدر. قضا بولنمادقجه اقدام ايتمك جائز اولماز.

شارعك تصرفاتنه تمسك ايدر ايكن شو اوچ نوعى فرق ايتمك ضروردر. تصرفك نوعلى اكثرى بلا اشتباه معلوم اولور. مثلاً: امور عموميه ي اداره بولنك صادر اولمش تصرف البته امامت جهتيله اولور. دعوى ده نزاعى رفع ايدر ايكن شارعك تصرفى، بلا شبهه، قضا اولور. احكامى تعليم ايدر ايكن، ياخود عبادتى بيان ايدر ايكن شارعك تصرفى تبليغ هم افتنا جهتيله صادر اولمش حساب قيلنور.

ايماناً تصرفك نوعى بر قدر مشتبه اولور، تبليغ طريقيله مى اولمش، تنفيذ طريقيله مى اولمش قطعاً معلوم اولماز. بويله صورتلرده فقيهلر ك نظرى مختلفى اولور. بوگنا بر ايكى مثال:

(۱) «من احيا ارضاً ميتة فهى له».

شو حكم شارعدن تبليغ طريقيله مى صادر اولمش، تنفيذ طريقيله مى صدور ايتمش؟ هر برى البته محتملدر. امام مالك ايله امام شافعى امام احمد حضراتلى حكم تبليغ طريقيله صادر اولمش ديديلر، زيرا رسولك اكثر حكملرى رسالت طريقيله بياندر. مشتبه صورتلرى ايسه، اغلب طرفنه الحاق ايتمك اصلدر. شو مذهبه كوره هر بر آدم، امامك اذنى اولسه ده اولماسه ده، غيرك حقييله مشغول دگل يرلىرى احيا ايدنه بيلور.

امام ابو حنيفه رضى الله عنه حضرتلى «من احيا ارضاً ميتة فهى له» سوزى شارع اكبردن يالگوز تبليغ طريقيله دگل، بلكه امامت طريقيله صادر اولمشدر ديدى. امامك اذنى بولنمادقجه ارض مواتى هيچ بر آدم احيا ايدمه مز. حديث ده مذكور عموم اشخاص عموم تقاديرى لازم ايتمه يور. جماعتك فائدهسى ايچون دولت ده صافلانور يرده هر آدم اوز هوايله تصرف ايدر ايسه، انسانلر ك اكثرينه طارلق حاصل اولور. عمومى يرلىرى عدالت اساسنك تقسيم ايچون امام عادل ك اذنى بولنمق لازمدر، يوقسه هيئت اجتماعيه ده نهايتى يوق نزاع دوام ايدر ديدى. مصلحت ملاحظه سيل «اذن»

ویرمک امام النده ایسه ده، اچیا قیلنه چق قطعه بدلنه امام هیج بر آدمین بر پاره عوض آلامایور، زیرا امامک ملکی دگل جماعتک ملکیندر. امامک اذنی یالکزر عدالتی محافظه ایچوندر.

(۲) ابوسفیانک خاتونی هند بنت عتبه حضرت رسولک حضورینه واروب «زوجم زیاده سیله بخیلدر، بگا هم بالامه کفایه ایدر قدر نفقه ویرمه یور» دیدکده شارع اکبر «خذی لک ولولدک مایکفیک بالمعروف» بیورمش.

شو حکم فتوی طریقله می، قضا طریقله می صادر اولمش؟ البته هر بری محتملدر.

اگرده فتوی طریقله اولمش ایسه، هر بر انسان اوز حقنه ظفر ایدر صورتده او حق آلا بیلور، قضا صدورینه توقف ایتمز. امام شافعی حضرتلری شو رأیی اختیار ایتمدی. بوکا کوره، زوج نفقه خصوصنده صارانلق قیلسه، خاتون اوزینه هم بالالارینه کفایه قیلور قدر نفقه یی زوجنه بیلدرمزدن آلا بیلور. شو حرکتی قانون نظرنده خیانت حساب قیلنماز.

اگر او حکم قضا طریقله صادر اولمش ایسه، انسان غریمک النده اوزینک حقنه ظفر ایدر ایسه ده، او حق بلا قضا آلاماز. غیرک النده محبوس حقوق مالیه سنه ظفر ایدر ایسه، محکمه یه مراجعت ایدر، حکومت واسطه سیله او ماللری استرداد ایدر. سرقت یا خیانت کبی شیلرله اتهامدن برائت ایچون شو رأی دها زیاده موافقدر.

(۳) محاربه ده سلب مسئله سی. اگرده «من قتل قتیلًا فله سلبه» سوزی فتوی طریقله صادر اولمش ایسه، سلبه استحقاق امامک اذننه توقف ایتمز، بلکه شجاعت اظهار ایدن هر بر نفر نه قدر دشمنی قتل ایدر ایسه، سلبلرک هر برینه البته مالک اولور. اگرده امامت طریقله صادر اولمش ایسه، سلبه استحقاق امامک اذننه توقف ایدر.

مخاربه قییلنده هر دفعهده امام یا قائد سلبلری تنزیل ایتمز ایسه، هیچ بر نفر سلبلرک هیچ برینه خصوصی صورتده مالک اولاماز. امام شافعی ایله امام احمد حضرتلری اولکی رأیی ترجیح ایدوب، هر نفر اوزینک شجاعتیله آلابیلمش همه سلبلری، امامک اذنی یوق ایسهده یالکیز اوزی مالک اولور دیمشدر.

امام مالک ایله امام ابوحنیفه حضرتلری شارعدن سلب حدیثی امامت طریقله صادر اولمش؛ سلبه استحقاق امامک اذنه توقف ایدر دیمشدر. شو ایکی فولک هر بری محتملدر، لیکن ایکنجی قول بر قاچ جهندن ترجیح قیلنه بیلور: (۱) نفرلره سلب ویرمک وقت رسالتده یالکیز بر دفعه حنین محاربهسنده واقع اولمشده، صوگره ابوبکر خلافتنده ترک قیلنمش. اگرده فتوی طریقله اولسه ایدی، هیچ بر وقت ترک قیلنماز ایدی. (۲) حدیثی فتوایه حمل ایتمک غازیلرک نیتلرینی افساد ایدر. او تقدیرده نفرلرک غزالری وطنی دولتی حمایه یولنده خالص اولمایوب، اوفاق توفهک ماللره نائل اولمق حرصی ایله ملوث اولمق دنائتی غالب اولایبیلور. نیتک فسادى انهرامک الک بیوک سببیدر.

بویله مثاللر سنن نبویهده از دگلدر. طلبهله نمونه کوسترمک ایچون بز بوراده اوچ سنتی نقل ایدوب، اماملرک نظرلرینی، او نظرلرکده وجهلرینی بر قدر یازدق. شارعک تصرفاتیله، استدلال ایدن فقیهله طلبهله شو قاعدهبی خاطرده طوتمق لازمدر.

(۱۹۳) شریعت اسلامیه انسانلرک یا ضروری یا حاجی یا تکمیلی مقصدلرینی رعایه اساسنه تأسیس قیلنمشدر.

ضروری مقصد: انسانلرک هیئت اجتماعیهده علی الانتظام حیاتلری بقالری ایچون لازم هم لابد اولور شیلر. اوشیلرک فقدانی تقدیرنه هیئت اجتماعیه دوام ایدمز، امان منتفی اولور، حیات انسانیه

استقامتدن چيقوب، فتنه فساد دوام ايدر اولور. ضروري مقصدلر: حفظ نفس، حفظ نوع، حفظ مال، حفظ عرض كېي مقصدلردر. نفسى هم عقلى حفظ ايچون طعام، شراب تناولى؛ لباس، مسكن اتخاڭى مشروع اولمشدر. نوعى هم مالى حفظ ايچون مناكحات هم معاملات بابلرى مشروع قيلنمشدر.

حاجى مقصد: ضرورت حكيميله دگل بلكه حاجت اقتضاسيله مشروع شيلردر. انسانلردن حرجى طارلغى رفع ايتك، حيات انسانيهي توسيع ايتك قصديه شارع اويله شيلرى مشروع ايدر. او شيلركڭ فئدت اجتماعيه انقطاعنه سبب اولمايور ايسهده، يا از يا چوق مشقتى ايجاب ايدر اولور. تخفيفى قصديه عبادتن مشروع قيلنمش رخصتلىر، توسيع قصديه مباح قيلنمش صيد، ملاحى، طبيانله تمتعلر هر برى مقاصد حاجيهدنذر.

تكهيلي مقصد: انسانك ضرورتى يا حاجتى ايچون دگل، بلكه هيئت اجتماعيهده كمالى ايچون مشروع اولمش شيلردر. اوشيلركڭ فئدتى انسانلر ايچون حرجى طارلغى ايجاب ايتمز، بلكه بر قدر نقصى، قصورى ايجاب ايدر. محاسن عاداتى. مكارم اخلاقى رعايه شو بابدنذر؛ عباداتده، معاليماتده اعتبار قيلنور سنتلر مستحبلر عموماً شو قبيلدنذر؛ ركنى شروطى ايله تمام اولمش شيلرده دها قيود زائدهي اعتبار اكثرىاً شو جملهدنذر.

شو قاعده. يعنى شريعت اسلاميهده اوچ مقصدك على الاطراد معتبرلگى. قطعى استقرا ايله بلا شبهه ثابث بر حقيقت فقهپهدر. شريعتك كلياتنه جزئياتنه على الاجمال يا على التفصيل نظر ايدن انسان شو حقيقتى بلا تردد قبول ايدر. وضع شريعتدن شارعكڭ قصدى. انسانلركڭ ضرورتلرينى حاجتلارينى، كماللارينه عائد شيلرى حفظلر آكلار؛ شريعت انسانلركڭ مصلحتلرى ايچون وضع قيلنمشدر بيلور.

اهل كلامك شو مسئله ده اختلافی - قاعده مركز قطعیتنه ضرر ویرمه یور. اهل كلام اختلاف ایتمش ایسه ده، فقهیلهر شو حقیقتی بالاجماع قبول ایتمشلر. قبول ایتمه مك ممکن ده دگلدر، شرعك هر بر حكمی، کلیاتی جزئیاتی، انسانلرك یا کلی یا جزئی مصلحتلرینه مبنیدر. «وما ارسلناك الا رحمة للعالمین» آیت کریمه سی ده شو حقیقتی بیاندر. زیرا آیت کریمه «ما خلقناك الا» دیمه مش، بلکه «ما ارسلناك الا» دیمه مش. یعنی «سنگ رسالتك عالم انسانیت ایچون بیوك رحمتدر» اگر شریعت اسلامیه دنیایه کله جک همه انسانلرك همه مصلحتلرینه موافق اولماسه ایدی، او وقت رسالت اسلامیه رحمت عمومیه اولماز ایدی. «شریعت اسلامیه رحمت عمومیه در» دیمك همه انسانلرك همه مصلحتلرینی تاممیله وافی دیمکدر. بویله اولماز بیلمك اسلامیتك بیوك بر شرفیدر. بویله اولمازسه، او وقت اسلامیتك عمومیتی ده ابدیتی ده ممکن دگلدر.

اشکال - اسلامیتك مصلحتلره ایتناسنده دگل، بلکه او ایتناپی آکلامق ده در. قران عظیم، شارع کریم بیان ده قصور ایتمه مش؛ قصور، وار ایسه، فقهیلهرك فهمنده در. شو حقیقتی طلبه لرك ذهنلرینه بر قدر تقریب ایچون انسانك احوال طبیعیه سنه علی الاجمال نظر اینک. انسان، حیوان اولمق جهتیله، هوا ایله تنفس ایتمك، ییمك ایچمك، قویاشن حرارتندن کوله گه یه قاچمق، هوا برودتندن کیوم ایله خانه ایله صافلانمق، اوز جنسیله اجتماع ایتمك کبی طبیعی حاجتله «الهام الهی» هدایتیله مهتدی اولمشدر. حیوانیت جهتیله حاجات طبیعیه به اهتدا خصوصنده نوع انسان حیوانلرله بر درجه ده در. هر حیوان اوزینه ملایم شیلری طلب ایدر، طبیعنه مخالف هر بر شیدن فرار ایدر. شو حرکت ید قدرتله هر بر حیوانه طبیعی قیلنمشدر. لسان شریعت بونی «الهام» همده «هدایت» عبارسیله تعبیر ایدر. «سبح اسم ربك الاعلی. الذی خلق فسوی. والذی قدر فهدی.» یعنی: «یاراندی ده تسویه ایتدی، مخلوقك کمالنه لازم همه

اعضایی تکمیل ایتدی. حاجت اولابیلور همه شیلری تقدیر هم حاضر ایتدی. هر بر مخلوقی اوزینک حاجتلرینه هدایت ایتدی. سن ایندی او یله بیوک ربك اسمینی تسبیح ایت.»

انسان تنفس ایتمک، بیمک ایچمک، ضرردن صاقلانمق کبی ضرورات طبیعیه حیوانلرله بر درجده اهتداسنه علاوه، انسانیت جهتله بر قاچ خصوصده حیوانلردن امتیاز کسب ایتمشدر.

(۱) اولاً: انسان رأی کلیدن منبعث اولور.

معلومدرکه بهیمة محسوس یا متوهم بر غرضه هر حالده یالکیز طبیعتک سوقیله حرکت ایدر: آچیقسه آزق آرار، صوسار ایسه، صو آرار... اما انسان یالکیز طبیعتک سوقیله دگل، بلکه اکثریاً بر نفع معقول شوقیله حرکت ایدر: هیئت اجتماعیده انتظامک وجودینه رغبت ایدر، بدننده اخلاقنده پاکک حصولنه محبت ایدر، انسانلر کوزنده معتبرلگی عزتی سور، المدن عنابدن قاچار کبی گوزل دگل اشلردن قاچار. عقلک اقتضاسیله شو حال انسان ایچون بر طبیعت اولوب کتمشدر.

(۲) ثانیاً: انسان لطافتی ظرافتی استر.

معلومدر حیوان، اصل حاجتی حاصل اولدیمی، قناعت ایدر: آزدن طویسه، صودن قانسه، بر یرده طنسه، دیگر لذتی دیگر راحتی آراماز. اما انسان ضرورتدن طیش لذتی، علی الدوام راحتی، کوکلنده دائماً شادلغی طلب ایدر: انسان ایچون گوزل خاتون، لذتی طعام، طاتلی شراب، گوزل کیوم، بیوک هم کیلک مسکن، گللی خوش ایسلی بوستان، صحبت انسیت ایچون هر نوع جمعیت لازمشدر. بویله شیلر بولنمادقجه انسان قناعت ایتمز. شو شیلرک هر بری بولنور ایسهده، همان قناعت ایتمه یوب، دها زیادهیی آرزو ایدر.

(۳) ثالثاً: انسان اوزینک قوه عقلیه سی همده اوزون زمان تجر بهسی اعانه سیله کندوسیچون ارتفاع اختراع ایدر.

معلومدر که حیوان طبیعت طرفندن بدل قیلنمش شیلری نصل بولور ایسه. او یله تناول ایدر: بر حیوانی صید ایدر، اوسهش نباتی بولورده اکل ایدر، یاغهور یا نهر صولرینی کورورده شرب ایدر. آزی یا صو بولاماز ایسه، آچ قالورده صبر ایدر، اوز حیله سیله هیچ برشی حاضر ایلمز. کله جک کونلر ایچون حاجت اولابیله جک شیلری غالباً تدارک ایتمز. هر حالده حیوان طبیعت مسائده سنده دائمی مهماندر. اما انسان طبیعتک بدلیله اکتفا ایتمز هم ایده مز: طعامی ایچون لازم اولاجق آشلغی اوزی حاضر ایدر، اوز اجتهاد یله حاضر اولمش محصولات علی حالها تناول ایده مز، بلکه حبوباتی طحن ایدر، حاصل اولور اونی صو یا سوت ایله یوغورورده، صوگره طبخ ایدوب، ایگمک حاضر ایدر، ایگمکی بالکنز اوزینی یاخود بر شیمله برابر اکل ایدر. چشمه یا یلغه کبی ظاهری معدنلر بولنماز ایسه، صو چیقارمق ایچون قوی قازر، صو صاقلامق قصدیله حوضلر کوزه لر حاضر ایدر، اوستنه باشنه آیاغنه لازم اولاجق کیوملری حیواندن نباتدن اوز صناعتیله تدارک ایدر، شو کون حاجتدن آرتق شیلری کله جک کونلر ایچون ادخار ایدر، هوا صو آتش کبی قوه طبیعیه لری اوز حاجتنده استخدام ایدر، طبیعت قوتیله حاضرلنمه مش شیلری انسان اوز حیله سیله حاضر ایدر. دیمک اشیای طبیعیه دن استفاده ایچون بری دیگرینه مترتب غایت چوق عمللره محتاج اولور.

اشیای طبیعیه دن انسانک حالنه کمالنه مناسب صورتنه انسانک استفاده سیچون واسطه هم وسیله اولور حرث، زرع، سقی، عصاد، طحن، طبخ، نسج کبی عمللره تدبیرلره بزم فقیهای کرام «ارتفاق» دیرلر. صابان سورمک بر «ارتفاق» در. سورولمش یره اورلق ساچمق ایکنجی «ارتفاق» در. ساچلمش یری صوغارمق اوچنجی ارتفاقدر. وقتی کلمش ایرشمش آشلغی اورمق، اورولمش آشلغی صوقمق، حاصل اولمش حبوباتی صاقلامق. صاقلانمش حبوباتی طارتمق، طارتمش اونی یوغورمق، یوغورلمش قامری پشورمک شو اشلرک

هر برى برر ارتفاقدىر. نان عزيزى ييمك شو ارتفاقلرڭ هر برينه توقف ايدىر. انسانڭ كيوم، خانه كىبى ديگر حاجتلىرى ده برى ديگرينه مترتب متعدد ارتفاقلر واسطه سيله حاصل اولور.

انسان شويله ارتفاقلرى استنباط، اختراع جهتهيله ديگر حيوانلرڭ هر بر نوعندن، قياس قبول ايتمز درجه ده، تقدم ايتمشدر. لىكن عالم انسانيت ده ارتفاقلرڭ هيچ برى دفعه صورتك حاصل اولمايوب، هر بر ارتفاق عالم انسانيت ايچون غايت بيوك بهايه مال اولمشدر. انسانيت عالم طبيعت ده يوزلر بيكلر چه سنه لر درس آلوب، عاقبت او ارتفاقلارى اوگر نيمشدر.

شو كون مدنيتك بيوك درجه سنه بنمش انسان نهايتى يوق ازليت طرفنده ابتدائى حال ده وحشيت عالمنده ياشار ايكن ير يوزنده، آچيق كوك آستنده گزر ايدى. او وقت ابتدائى انسان يالكز خدائى نابت اولتلى خام ميوه لرى تناول قىلابيلوب، تاماماً شو كونكى حيوان كىبى معيشت ايدى ايدى. انسان او وقت طبيعتك خواهسى دگل، بلكه اسيرى ايدى. طبيعت احساننك فصور كوسترديهى او ساعت انسان آچ قالور ايدى. شو كون ده وار زراعت صنعت كىبى ارتفاقلرڭ هيچ برى او وقت يوق ايدى.

بر الله بيلور، نه قدر دورلر كچدى ده، ابتدائى انسان «آدم» لك درجه سنه كلوب «يا آدم اسكن وزوجك الجنة» كىبى خطاب الهى يى آكلار مرتبه يه ايرشدى. بونكله برابر عالم انسانيت ده مدنيت دورى باشلانوب، لك بسيط صورتده ارتفاقلر تدريجا توره ميه باشلادى. زمان كتكجه تجربهلر زياده لشد كجه ارتفاقلر طويلانوب زياده لشوب، گوزل صورتده ياشامق ايچون لازم اولور ارتفاقلرڭ هر برينى انسان اوگر ندى. انسانيت عالمنده ارتفاقات حيويه حقنده بايتاق علوم جمع قيلندى. انسان بر طرفدن ضرورى الهاملرڭ سوقيله ايكنجى طرفدن مكتسب ارتفاقلرڭ اعانه سيله معيشت ايدى اولدى.

انساننڭ توفقاتىلە برابر ترقى ايتىش ارتفاقلرى بزم فقھای كرام
متفاوت بر قاچ درجه اعتبار ايتىشلار.

(۱) بدويت كىي، اڭ سادە هيئت اجتماعيه تشكىلى ايچون لازم
اولور «ارتفاق».

معلومدرکه بر قدر جماعتنڭ بر يره طويلانوب معيشتلىرى ايچون
بر مسكن حاضرلەمك، آتش صو كىي ضرورى حاجتلىرى تدارك
ايتەمك، اوز آرا معاملەدە بر قدر عادتلىر اعتبار قىلنەق، مقصدى
آڭلاتور لسان لغت بولنەق كىي تدبىرلار البتە لازمدر. او تدبىرلار
بولنەق ايسە، انسانلرنڭ هيئت اجتماعيه صفتىلە ياشامقلىرى مەمکن
اولمايور، اشته سادە بر هيئت اجتماعيه تشكىلى ايچون ضرور اولور
ابتدائى تدبىرلە بزم فقھای كرام «ارتفاق اول» نامى ويرمىشلار.

(۲) بدويتدن چىقىمىش، كوزل مدنيت صاحىي بر هيئت اجتماعيه
تشكىلى ايچون لازم اولور ارتفاق.

معلومدرکه هواسى صاف، ترابى گوزل اقليملرنڭ قريەسنەك شەھەرلرنەك
انسانلرنڭ هيئت اجتماعيه لىرى كوبەيەوب، حاجتلىرنڭ تەكشەرينە نسبتەلە
تجربەلەر زيادەلشمەسى اعانەسىلە او اقليمدە يتشمەش حكيملەر ھەمدە
بيوك عقل اربابى ھەر نوع ارتفاقلرى اختراع ايدىرلار. او ارتفاقلرنڭ
بركەسىلە حيات انسانىيە آسانلاشور، آسانلىق ەھوميت كسب ايدىر.
اويلە ارتفاقلرى بزم فقھای كرام «ارتفاق ثانى» عبارەسىلە تعبير
ايدىرلار. ارتفاق ثانى، كمالنە ايرشەك دە، ارتفاق ثالثى توليد ايدىر.

(۳) هيئت اجتماعيه دە امور ەھومىيەيى ادارە ھەمدە امانى انتظامى
محافظة ايچون لازم اولور ارتفاق.

معلومدرکه انسانلرنڭ قوتلىرى طبيعتلىرى عقللىرى بىر درجەدە
اولماز: بر آدم قوى اولور، ديگر برى ضعيف قالور؛ بر انساننڭ
اخلاقى مستقيم اولور، اكثرىتنڭ اخلاقندە بر قدر فساد بولنور.
دنيادە ھەمە انسان عدالتلى اولماز، آرادە ديگرلرنڭ جانلەرينە ەقلىرىنە
تەدى ايدىر ظالملىردە بولنور. دنيادە ھەمە انسان كریم اولماز،

آزاده اوزلارینک دنائتلری اقتضاسیله دیگرلرک ماللرینه حقلرینه خیانت ایدر لئیملرده وارد. - هیئت اجتماعیله منفعتلری عمومی اشلری بر آدم همده هر بر آدم اقامت ایدهمز. اویله اشلری اقامت یا اهلیته یا جمعیته توقف ایدر.

اشته هیئت اجتماعیله فتنه‌لری دفع ایدوب انتظامی محافظه ایچون همده امور عمومی اداره ایچون لازم اولور تدبیرلره بزم فقهای کرام «ارتفاق ثالث» دیرلر.

هیئت اجتماعیله امورلرینه انتظام ویرور قانونلری ترتیب ایتمک، فتنه‌لری دفع ایدر نزاعلری فصل ایدر محکمه‌لر انشا ایتمک، امور عمومیله اداره ایدر حکومت نصب ایتمک، مصارف عمومیله تسویه‌سیچون مال جمع ایتمک کبی تدبیرلرک هر بری «ارتفاق ثالث» در. ارتفاق ثالثدن ارتفاق رابع متولد اولور.

(۴) داخلده بیوک فتنه‌لری خارجدن هجوملری دفع ایچون لازم اولور ارتفاق.

اگر هر بر مدینه اوز حاکمی، طوپلانمش ماللری، همده جمع قیلنمش قوه‌سیله اوز باشنه مستقل قالسه ایدی، او وقت انسانلرک طبیعتلرنک مرکوز عب تغلب عب ریاست، نهایتی یوق حرص اقتضاسیله مدینه‌لر دائما بری دیگریله محاربه‌ده بولنورلار، همده خارجدن هجوم ایدر متغلبلر النده هر بر مدینه طاتلی لقمه اولور، ایدی. اوز آرا اولابیلور محاربه‌لرک یوللرینی باغلامق همده هجوم ایده بیلور متغلبلردن هر بر مدینه‌یی صاقلامق ایچون دولت تشکیل ایتمک تدبیرلرینی بزم فقهای کرام «ارتفاق رابع» نامیلر تسمیه ایدرلر. دولت بر قاچ مدینه‌لرک اتفاقیله یاخود بر آدمک او مدینه‌لره تسلطیله متشکل اولور. الک بیوک رئیس اولمق صفتیله خاقان، شاه، امپراطور، سلطان نامیلر بر آدم دولت‌ده ریاست ایدر؛ خزینه همده عسکر قوتیلر دولت اموری اداره قیلنور. داخلی بیوک فتنه‌لردن خارجی هجوملردن مدینه‌لرک هر بری نجات بولور.

شو دورت نوع ارتفاقلرک هر بری عالم انسانیت ده تدریجی صورتده، اوزون زمانلرده طوپلانمش تجر بهلر اعانله سیله تورهمشدر. اللهمک الطافی الهیه سیله انسانک عقلنه روحنه فیض قیلنه کلمش نبوت عهومیله نوریله، زمانی کلدکجه، انسان اوز حالنه موافق ارتفاقلری برر برر اختراع قیلا کلمشدر.

قران کریمده مائنده سورهمنده (۳۳)نجی «فبعث الله غرابا یبحث فی الارض لیریه کیف یواری سواة اخیه» آیت کریمهسی افاده سنه کوره ابتدائی انسان دفن کبی الک ساده ارتفاقلری ده کوچ بلا ایل اوگرنمشدر. انسان، شو آیت کریمه افاده سنه کوره، طبیعتک شاگردیدر. دفن کبی الک ساده بر ارتفاقی فارغدن اوگرنمش. باشقه ظاهر هم دقیق شیلری طبیعتدن اوگرنور. انسانیت، ضروری الهاملریله کسبی ارتفاقلری سایه سنده تأمین حیات ایدر.

یوقاری ده بیان قیلنمش ضروری الهاملرک کسبی ارتفاقلرک معنالری معلوم اولدی ایسه، «شریعت اسلامیه انسانلرک مقصدلرینی رعایه اساسنه تأسیس قیلنمشدر» قاعده سنک معناسی معلوم اولور: شریعت اسلامیه ارتفاقلرک هر برینه انسانلری دعوت ایدر؛ ارتفاقلرک هر بری ایچون-امانت، عدالت، مصلحت اساسنه بنا قیلنمش قانونلری تعلیم ایدر؛ انسانلرک تجر بهلری عقللری ارشادیله معلوم اولمش، یاخود ضروری یوق عادتلریله قبول قیلنمش ارتفاقلری اقرار ایدر؛ انسانک یا طبیعی یا عقلی حاجتلرینه وسیله اولور ارتفاقلرک هیچ برینی منع ایتمز.

انسانلرک بری بریله معاملهلرینه عائد ارتفاقلره شریعت اسلامیه ده زیاده سیله اهمیت ویرمشدر. شو خصوص ده متعدد آیتلر، لسان شارعه ده حسابی یوق حدیثلر وارد اولدی. معامله، شریعت اسلامیه تعلیمنه کوره، حقوقی رعایه، ضعیفلری حمایه اصولنه بنا قیلنقی لازمدر. قران کریمده، تعالیم نبویه ده کوسترلمش اصوللر

بتمامها حیات انسانیه ده رعایه قیلنسه ایدی، شو بر یوزی جنت اولور ایدی.
 «ولو انهم اقاموا التوراة والانجیل وما انزل الیهم من ربهم لا کلاوا
 من فوقهم ومن تحت ارجلهم.»

یعنی: انسانلر تعالیم سماویه یی آکلاسه لار، هم ده تعالیم سماویه ده
 وارد مصلحت، عدالت، تساوی، تراحم، تعاون کبی اصول اساسیه یی
 حیاتلرنده رعایه قیلنسه لار، سعادتلرینه عائد هر بر شی انسانلرک النده
 بولنور ایدی.

(۱۹۴) شریعت اسلامیه ده معتبر ضروری مقصدلر: (۱)
 دین (۲) نفس (۳) عقل (۴) مال (۵) نسل (۶) عرض.

شو آلتی مقصدی محافظه سماوی شریعتلرک هر بئرنده علی
 الخصوص شریعت اسلامیه ده، حیات انسانیه اساس اولمق صفتیله،
 اک مؤکد صورتده معتبردر.

ضروری مقصدلری محافظه ایکی جهتله اولور: بری او مقصدلرک
 رکنلرینی اساسلرینی اقامت ایتمکله. بوکا جانب وجوددن محافظه دینور.
 دیگر اولابیله جک اختلالدن حفظ ایتمکله. بوکا جانب عدمدن محافظه دینور.

حفظ دین.

حیات انسانیه ده دین اک مهم بر رکندر. زیرا انسانلرک
 هر بر حرکتی دینلرینه، یعنی قلبلرینک سلامتلیکنه تبعیت ایدر.
 قلبی پاک انسانک هر بر اشی پاک اولور. قلب سلامت اولور
 ایسه، او وقت انسانک قصدیله وجوده کلور شیلرک هر بری سالم
 اولور. انسانک قلبینده بر فساد بولنور ایسه، حرکتی ده او نسبتله
 فاسد اولور. انسانک اعمال ظاهریه سی قلبک ترجمه سیدر، انسان
 هر حالده اعتقادک تأثیریله عمل ایدر، بر فعلک قبیحلیکنه اعتقاد
 باغلامش انسان حسن اختیاریله او فعله ارتکاب ایتمز، بر فعلک
 خیرلیکنه ایمان ایتمش انسان، قدرتی وار ایسه، البته او فعلی ادا یه

اجتهاد ایدر. امانتک وجوبنه ایمان ایدن انسان هیچ بر وقت خیانت ایتمز. انسانلری همده حقوقلرینی قلباً احترام ایدن انسان هیچ بر وقت هیچ بر انسانه ظلم ایتمز. سوزی اجمال ایدر ایسهک هر بر انسان هر بر اشدده ایماننه کوره حرکت ایدر. حیاتک گوزلاگی- قلبک اعتقادک گوزلاگیله اولور.

دینک ایماک حیات انسانیهده شو قدر اهمیتنه کوره سماوی شریعتلرک هر بری علی الخصوص اسلامیت، انسانک ایماننه دیننه اک زیاده اهمیت ویردیله.

شریعت سماویه انسانلری هر شیدن اول- توحیده دعوت ایدر. زیرا کلیاتی جزئیاتی علی التفصیل بیلور اللهک برلگنه ایمان - خیر اشلره اقدامک، شروردن اجتنابک اک ابتدائی یاخود اک قوتلی سببیله.

انسان طاش، آغاچ، حیوان کبی هر بر شیدن عاجز مواد طبیعیهدن برینه، یاخود قوتده مثلی نظیری وار بر قساج معبود قیلنمش شیلرک هر برینه عبادت ایدر ایسه، اويله ایمان انسانک قلبنه جا کم اولماز؛ اويله ایمان انسانى خیر اشلره سوق ایتمز، شروردن منع ایتمز. بوکا کوره، حیات انسانیهده هیچ بر اهمیتى حائز اولماز. اما انسان، کلیاتی همه جزئیاتی تفصیلاتيله بیلور، خیرهم شرک ذره لرینهده جزا ویرور غالب مطلق الله رب العالمین حضرتلرینه ایمان ایدر ایسه، ایمانیده قطعی ایمان اولور ایسه، اويله انسان فسادک هیچ برینه مرتکب اولماز، قدرتی وار ایکن خیر اشلریده ترک ایتمز. امانتی عدالتی امر ایدر اللهک وجودینه ایمان اقتضاسیله، انسان امانت، عدالت بولنده عمر ایدر. روحک بقاسنه اعمالک نتیجه لرینه ایمان ایدن انسان هر حالده نفسک تکملنه سعی ایدر. رذائلدن اجتناب ایتمیه وار قدر قوتيله البته اجتهاد ایدر.

قدره، یعنی عالم طبیعتده وجوده کلور شیلرک بر قانون مطرد اوزرینه تبعیتنه ایمان ایدن انسان شو دنیاده وار مشقتلرک راحتلرک

هر برینه بر درجده تحمل ایدر. قدره ایمان ایدن انسان عجز یوزی کورمز، اوپله انسانک قلبنه جبانلک طاری اولماز، بلکه هر حالده اوپله انسان همت هم عزیزمت صاحبی اولور، علی‌الدوام هر اشده نشاط هم اجتهادله حرکت ایدر.

دین هم ایمان، یالکیز لسانده جاری اولور رسمی کلمه‌لردن عبارت قالمايوب، بلکه انسانک قلبینه استیلا ایدر «یقین» دن، انسانی خیرات یولنه سوق ایدوب شروردن منع ایدر «وجدان» دن عبارت اولسه، شو معنی ایله ایمان انسانی، بلا شبهه، عدالت، امانت هم احسان یوللرینه هدایت ایدر، خیانت هم ظلم کبی فساددن منع ایدر، انسانی هم حالده هم استقبالده سعادت صاحبی ایدر.

«دین» - «ایمان» ک حیات انسانیهده شو قدر بیوک اهمیتنه کوره؛ حیات انسانیهیی اصلاح ایچون کلمش سماوی شریعتلرک هر بری «ایمان» مسئلهسنه هر شیدن زیاده اهتمام ایدر ایدیلر. حکمتک افتضاسیده شو ایدی. زیرا قلب اصلاح قیلنماش ایکن حیات اصلاح قیلنهماز.

لکن علمای دینک بغیلریله «ایمان» ک قدسیتنه اهمیتنه غایت بیوک خلل طاری اولدی. دین ابدی عمومی محاربه میدانی اولدی قالدی. دین-عقلک دشمنی، حیاتک عدوی، حقائقک ضدی، درویشلک رهبری، عظالت هم جهودک دوستی، سعادت هم تبرقیات یولنده اک قوتلی بر عقبه اولور روشده تلقین هم تلقی قیلنور اولدی. شو حالک تأثیریه «حیات انسانیه ایله دیانت سماویه آراسنده ابدی عداوت وارد» خیالی هر بر انسانک قلبنده رسوخ ایتدی. عالم انسانیتیه شو بلائی مبرمک استیلاسنه عیب-سماوی شریعتلرده همده او شریعتلری انسانلره تبلیغ ایدن انبیای کرامده دگلدر، بلکه، قران کریمک بیاننه کوره، بغی طریقيله اختلاف ایدن اهل علمدهدر. «وما اختلف فيه الا الدين اوتوه من بعد ما جاءتهم البينات بغيا بينهم» (سورة البقره - ۲۱۳).

«ان الدين عند الله الاسلام وما اختلف الذين اتوا الكتاب الا من بعد ما جاءهم العلم بغيا بينهم.» (آل عمران - ۱۸) .

هر مقصدی محافظه ایکی جهته اولور دیمش ایدک. بری جهت ایجابیه، دیگرى جهت سلبیه در. دینی جهت ایجابیه دن محافظه - حق عقیده لری اعتقاد، اصول عبادتی اقامت ایتمکه اولور. اما جهت سلبیه دن محافظه - باطل هم قبیح شیلردن قلبی تزکیه ایتمک، هم ده مفسده سی ضرری وار اشلردن اجتناب ایتمکه اولور.

دین، اعتقاد جهتنه عائد اولور ایسه، یالکز افناع هم برهان قوه سیله محافظه فیلنور. انسانلرک هیج برینه سیف قوتیله اعتقاد تکلیفی قیلنماز.

«لا اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی.» (سورة البقره - ۲۵۶)

«ومن شاء فلیؤمن ومن شاء فلیکفر.» (سورة الکهف - ۲۹)

شو ایکی آیت کریمه، بلکه عموماً شو معنی ده وارد آیت کریمه لرک هیج بری - قتال آیتلرینک هیج بریله منسوخ دگلدر. زیرا قتال آیتلری مقاتلرله قتال حقنده وارد اولمش؛ سیف قوتیله اسلامیتی قبول ایتدرمک حقنده دگل. دینی کرهاً الزام حقنده قران کریمه بر حرف ده یوقدر.

بلا شبهه معلومدر، سیف قوتیله اکراه طریقیله انسانه بر قدر کلمات ایمانییه سی سوبلتمک ممکن ایسه ده، لکن سیوف قوتیله بر عقیده یی انسانلرک برینه اعتقاد ایتدرمک اصلاً ممکن دگلدر. قلب ده رسوخ ایتمه مش، یاغود طوعاً حاصل اولماش اعتقاد ایسه شریعت اسلامیه ده مقبول دگلدر. بوکا کوره ایمانی الزام ایچون قتال قران کریمه اصلاً بولنه ماز.

قران کریمه ده متعدد سوره لرده وارد اولمش قتال آیتلرینه نظر ایدر ایسه ک «شریعت اسلامیه ده ایمانی کرهاً الزام ایچون قتال یوقدر» مسئله سی ثابت اولور.

«وقاتلوا في سبيل الله الذين يقاتلونكم. ولا تعتدوا. ان الله لا يحب المعتدين. - واقتلوهم حيث ثقفتموهم، واخرجوهم من حيث اخرجوكم. والفتنة اشد من القتل. ولا تقاتلوهم عند المسجد الحرام حتى يقاتلوكم فيه. فان قاتلوكم فاقتلوهم. كذلك جزاء الكافرين. - فان انتهوا فان الله غفور رحيم. - وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين لله. فان انتهوا فلا عدوان الا على الظالمين.» (سورة البقرة - ۱۹۰-۱۹۳)

«فاذا انسلخ الاشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجدتموهم وخذوهم واحصروهم واقعدوا لهم كل مرصد. فان تابوا واقاموا الصلاة وآتوا الزكاة فخلوا سبيلهم. ان الله غفور رحيم.» (سورة براءة - ۵)

شو معنی ده وارد اولهش سیف آیتلرینی فلسفه لر یله دگل بلکه یالکز نظم لری جهتیله تدبیر ایدر ایسه که ده، کیملر ایله، نه ایچون قتال امر قیلنمش معلوم اولور: سیف آیتلرنده امر قیلنمش قتال - امت اسلامیه به هجوم ایدر مقاتل لره قتالدر.

بوندن ما عدا، دولت اسلامیه ده شوکتی محافظه قصدیله حروب سیاسییه شرع اسلامی ده مشروع ایسه ده، انسانلرک برینه اکراه طریقیله ایمان تلقین ایتمک اصلاً مشروع دگلدر.

هر حالده انسانک وجدانی سیف یا اکراه کبی شیلرک تحت تأثیرنده بولنه ماز. وجدانک هم ده وجدان اقتضاسیله عملک حریتی، حق حیات کبی، انسانک حقوق طبیعیه سننددر. بوکا کوره، دولت اسلامیه همایه سی دائره سنه داخل هر بر ملتک دین ده، امور دینییه لرینی اقامت ایتمک ده، حریتی شریعت اسلامیه قانونیله تأمین هم ده تأکید قیلنمشدر. دولت اسلامیه ده شعائر اسلامیه نصل اقامت قیلنور ایسه، هر دینک شعائر دینییه سی ده تمامیله او یله اقامت قیلنور. امام یا حاکم لرک بری بر ملتک امن عمومی یا خود ادب عمومی به مغایر دگل شعائر دینییه لرندن برینی ده تحدید یا تعطیل قیلاماز. حتی، شریعت اسلامیه بر ملتک یالکز اوزلرینه عائد نزاعلرده دعوالرده

اوزلرينىڭ احكام دىنيەلرينە موافق طرزده فصل دعوى ايتىمىە مساعده ايدىر . بىر ملت اوزىنىڭ عىسن رضاسىلە محكمە اسلامىيە مرافعه ايتمەدكچە، شريعت اسلامىيە سلطه قضائىيەنى جبراً تنفيذ هم اجرا ايتىمىز . دولت اسلامىيە حمايەسى ظلمندە بولنور بىر ملت اوزىنىڭ عىسن اختيارىلە محكمە اسلامىيە مرافعه ايدىر ايسە، ياخود تبعەلگى قبول ايدىر ايكن ھر خصوصدە شريعت اسلامىيە حكملرينە اطاعت اينىجى عھد قىلنمىش ايسە، شو تقدىردە محكمە اسلامىيە او ملتىڭ دعوالرىنى شريعت اسلامىيە حكملرينە موافق طرزده فصل ايدە بىلور . بوبلە بيوك بىر مساعده يالگىز شريعت اسلامىيەدە بولنور .

اسلامىتدە ھر بىر دىنيە نە قدر در كوسترمك ايچون بورا دە بىر ايكى آيت كريمەنى نىقل ايدەيك:

«سماعون للكذب الكالون باللسحت . فان جاؤك فاحكم بينهم او اعرض عنهم . وان تعرض عنهم فلن يضروك شيئاً . وان حكمت فاحكم بينهم بالقسط . ان الله يحب المقسطين .» (سورة المائدة - ۴۴)

يعنى: بالان شىملرى قبول ايدىرلر، خيانت ايدوب حرام ماللرى اكل ايدىرلر . (بونىڭلە برابر شريعت اسلامىيە مساعده طرىقىلە معاملە ايدىر .) اوز اختيارلرىلە سىڭا مرافعه ايتسەلر، استرسەڭ حكىم ايت، استرسەڭ حكىم ايتمەيوب اعراض ايت . (احكام اسلامىيە كرهاً تنفيذ قىلنمايور .) اعراض ايدىر ايسەڭ، سىڭا ابدأ ضرر كتوره موزلر . لىكن حكىم ايدىر ايسەڭ، عدالتلە حكىم ايت . الله عدالت ايدنلرە محبت ايدىر .

شو آيت كريمە دلالتنە كورە، ھر بىر ملتىڭ اوزلرينە عائد دعوالرىنى اوزلرينىڭ احكام دىنيەلرينە موافق طرزده فصل ايتىمىە حكومت اسلامىيە مساعده ايدىر . سلطه قضائىيە اجنبى ملتلىرىڭ ھىچ بىرىنە جبراً تنفيذ قىلنماير . بىر ملت عىسن رضاسىلە محكمە اسلامىيە مرافعه ايدىر ايسە محكمە اسلامىيە مختار اولور: استرسە شريعت اسلامىيە موافق صورتلە حكىم ايدىر، استرسە، حكىم ايتمەيوب، اعراض ايدىر .

شو، حکم ایدوب ایتمه مک ده، تخییر مسئله سی - زمان یا مکان اعتبار یله مصلحتک اقتضاسنه کوره اولور: مرافعه یی قبول قیلوب، حکم ایتمه مصلحت اولور ایسه، محکمه اسلامیه حکم ایدر؛ اعراض ایدوب حکم ایتمه مک مصلحت ایسه، محکمه اسلامیه اعراض ایدر. تخییرک مصلحته تبعیتی قران کریمک ایکنچی بر آیت کریمه سیله ثابتدر. «وانزلنا الیک الکتاب بالحق مصداقاً لما بین یدیہ من الکتاب ومهیمناً علیہ. فاحکم بینهم بما انزل الله ولا تتبعه احواءهم عما جاءک من الحق. لکل جعلنا منکم شرعة ومنهاجا.» (سورة المائدة - ۵۰) یعنی: قران کریمه سکا ایندر دک کتب سابقه یی تصدیق هم حفظ ایچون. الله ایندر مش سماوی شریعتله حکم ایت سکا کلامش حقیقتی هوالرینه تبعاً ترک ایتمه.

شو آیت کریمه ده تخییر رفع قیلنمشدر. یعنی اعراض ایتمه یوب، حکم ایتمه مصلحت اقتضاسی اولور ایسه، حکم ایت. لکن حکمک ده هوالرینه تبعیت ایتمه، بلکه ظلم دن غرضدن پاک شریعت سماویله حکم ایت.

بز «فان جاؤک فاحکم بینهم او اعرض عنهم» آیت کریمه سیله «فاحکم بینهم بما انزل الله» جمله الهیه سندن مستفاد تعیینی مقایسه ایدر ایسه ک، کوررز: اولگی آیت کریمه دن مفهوم تخییر ایکنچی آیت کریمه دن مفهوم تعیینیله بیان قیلنمشدر. یعنی تخییرک مصلحته تبعیتی اشاره قیلنمشدر. لکن اولگی آیت کریمه ده وار «فان جاؤک» قیدی علی حاله فالمش. بوکا کوره، «اجنبی ملتیرک برینه، حسن اختیار یله مرافعه ایتمه دکجه، حکومت اسلامیه سلطه قضائیه یی اجرا ایتمز» مسئله سی ثابت اولمش اولور.

حکم قیلنجهق ملتیره اوزلرینک عادتلریله شریعتلریله حکم ایتمه جوازی - قران کریمه ده یوسف سوره سنده (۷۰ - ۷۶) آیت کریمه لرده بلا ازکار حکایت قیلنمش «یوسف - بنیامین» قصه سیله ده ثابتدر.

يوسف، قارندشى بنيامينى آلوب قالهق ايجون احتيال طريقيه، شراب ايجوده حبوب ساتوده استعمال قىلنور بر آياغى بنيامينك يوكنده گيزلتيده صوكره اوزينك قارندشلىرىنى سرقته تهمت ايتتوردى. «ثم اذن مؤذن ايتها العير انكم لسارقون». گناهدن پاك قارندشلىرى طبعى انكار ايتتيلر: «قالوا تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فى الارض وما كنا سارقين». يوسفك آدملىرى «عيبكز ظاهر اولور ايسه، جزاسى نه اولور؟» ديدكلرنده، قارندشلىرى جوابده «كيمك يوكنده بولنور ايسه، او آدمى آلوب فالورسز!» ديديلر. زيرا بنى اسرائيل شريعتنده سارقك جزاسى برسنه قدر حبس ايدى. اما، اهل تفسيرك روايتنه كوره، مصرك اوكونگى قانوننده سارقك جزاسى - ايكى مثل جزاى نقدى ايدى. سرقته تهمت قىلنمش بنيامينى حكومت مصر به مصرك قانونيله دگل، بلكه متهمك اوز قانونيله يعنى كنعانيلرك شريعتيله حكم ايتدى. قران كريم شو حكى حكايه قىلوب «كذلك كدنا ليوسف ما كان لياخذ اخاه فى دين الملك الا ان يشاء الله» جهله الهيه سيله حكيم مطلق الله حضرتلرينك عظمت الهيه سنه اسناد اينرك او حكى استعسان ايتدى. زيرا علمى كليياتى هم جميع جزئياتى احاطه ايدن حكيمك هر بر فعلى عدالت، هم حكمت اقتضاسنه البته موافق اولور. قران كريمك استعسانى ثابت اولدى ايسه، شويله حكم دولت اسلاميه ده حكومت اسلاميه ايجونده البته بلاشبهه مستعسان اولور.

بر دولتك حمايهسى دائره سنه توپلانمش ملتلك هر برينى - يالكز اوزلرينه عائد اشلىر حقنده مختار براقهق، اويله اشلىر خصوصنده عادتلىرىنى شريعتلىرىنى اقرار ايتمك، هر بر ملتسى ديننه، مليتنه، عائله سنه. تربيه سنه عائد هر بر خصوصده حر اعتبار ايتمك - امن عهومى عدالت عهوميه اساسنه بنا قىلنمش سياستلك ك گوزليدر. شريعت اسلاميه به مختص بيوك محاسنك برى ده شو عدالت عهوميه هر يت دينيه در.

«لكل جعلنا منكم شرعة ومنهاجا» (سورة المائد - ۵۰)
 «قل كل يعمل على شاكلته، فربكم اعلم بمن هو اهدى سبيلا.»
 (الاسرا - ۸۴)

«لكل امة جعلنا منسكاً لهم ناسكوه» (سورة الحج - ۸۶)
 شريعت اسلاميه انسانك قلباً هم بدنأ طهارتي معناسنده اولان
 اسلاميتي ضروري مقصدلارك برى كى حفظ ايتمگى التزام ايتمش
 ايسه ده، حریت دينيه يده، عدالت عموميه امن عمومى ملاحظه سيله،
 ضروري مقصدلاردن حساب ايتمشدر.

اسلاميتي حفظ ايتمك - ديگر دينلره طارلق ويرمكله، ياخود
 انسانلرى اسلاميته اكره ايتمكله دكل، بلكه ارکان اسلاميه ي افامت
 ايتمك هم ده اسلاميتك محاسنلرينى برهانلرينى عالمه كوسترمكله اولور.
 الله نور السموات والارض. مثل نوره كمشكاة فيها مصباح.
 اللهاك نورى، يعنى هدايت الهيه، قارا كلق تون ده ياقتى يانار
 شم كبيدر. كوزلرى وار آدملره بلا اشتباه ظاهر اولور. تون قارا كلق
 شم نورى برى برينه نصل مزاحمه ايتمه يور ايسه، ديگر دينلرك
 هيچ برينه اسلاميت نورى ده اويله مزاحمه ايتمه يور.

هر دينك بيوكلرينى «لانفرق بين احد من رسله» عباره جليله سيله
 قران كريمك احترامى اسلاميت ده وار حریتك غايت بيوك بر شاهديدر.
 لا اكره فى الدين» كى مثلى ديگر شريعتلرده كلمه مش معجز
 قاعده اساسيه - اسلاميت ده وار دينى حریتك محكم بر برهانيدر.

شارع اكبر عليه السلام حضرتلرينك لسان اعجازلردن صادر
 اولمش «ويسعى بدمتهم ادناهم» جهل سنك معنالرى تماميله آكلا شيلور
 ايسه، شريعت اسلاميه ده وار حریتك درجه سى، عادى بر آدم طرفندن
 ويرلمش عهدك قانون نظرند نه قدر محفوظيتى معلوم اولور. ديگر
 ملتلك برينه عادى بر مسلم طرفندن ويرلمش تأمين حكومت اسلاميه
 تأمينى كى معتبر ايسه، اسلاميت ده حریت دينيه نه قدر قوتلى

صورتده معتبر اولمش اولور . بر عادی مسلامك عهديله تامين قيلنمش
آدمك شخصنه دينده مالنه تجاوز هيچ بر طريقه جائز اولماز .
بوننده بيوك بر حریت دينيه بولنورمی؟

حفظ نفس:

كتب اصولده فقهای كرامك بيانلرينه كوره، مقاصد ضروريه دن
صانالمش . «حفظ نفس» نوع انسانيتی، همده هر بر انسانی حفظ
ایتمك دن عبارتدر .

نوع انسانيتی همده انسانی حفظ ایتمك - نوعك همده هر بر
فردك همه حقوقلرینی حفظ ایتمكدر .

اهل علم، حقوق انسانیهیی ایکی قسمه تقسیم ایتمشلر . بری
حقوق ذاتیه . یعنی انسانك صفات ذاتیه سندن متولد، یالگز انسانيتی
جهتيله واجب اولمش حقوق . دیگرری انسانك اجتهاديله تحصیل قيلنمش
مقصداره متعلق حقوق .

انسانك حقوق ذاتیهسی متعدددر : (۱) حق حیات (۲) حق
صحت (۳) حق اعلیت (۴) حق حریت (۵) حق مساوات (۶) حق
تعری سعادت کبیلر .

حقوق ذاتیه انسانك حقوق طبیعیه سندندر، یعنی اصل خلقتنده
موجود اولوب، پاك عقلاک پاك وجدانك دلالتيله انسانلرک هر برینه
معلومدر . حقوق طبیعیه انسانلره شارع طرفندن دگل، بلکه خالق
طرفندن، وجودلريله برابر، احسان قيلنمشدر . انسانده کسببی دگل
صفتلر، کسببی دگل اعضالر واردر . حقوق طبیعیهده اوله در : انسانك
اراده سيله کسبيله حاصل اولماش، بلکه حکیم مطلق خالق طرفندن
صفات ذاتیه سنه مناسب صورتده احسان قيلنمشدر .

حقوق طبیعیه انسانلرک هر برنده بلا تفاوت واردر : بر انسان
دیگرلرک کوزنده نه قدر دنی رذیل سفیل جاهل اولور ایسهده حقوق

طبیعیەدن محروم اولماز. انسانك گناهیله، اوفاق یا بیوک جنایتیله حقوق طبیعیە انساندن زائل اولماز. حقوق طبیعیە انسانك خاصه لازمه سیدر؛ انسان اوز اختیاریلده او حقوئدن فارغ اولماز؛ مقاوله یا مقابله طریقیله ده او حقوقلری ترك ایده مز، انسان او حقوقلری بر غرضی تحصیل یولنده فدا ایله مز. حقو، طبیعیەیی انسانك اوزی ده دیگرلرده هیچ بر صورتله اخلال ایله مز.

حق حیات: هر بر انسان، بلا تفاوت، یاشامق حقنه مالکدر. هر بر انسانك قانی جانی معصومدر. شو حقی انسان اوزی ده دیگرلرده ابطال ایله مز.

«من اجل ذلك كتبنا على بنی اسرائیل انه من قتل نفساً بغير نفس او فساد فی الارض فكانما قتل الناس جمیعاً» (سورة المائده - ۳۵)
 حق صحت: اعضالرك همده جسمانی روحانی قوهلرك سلامتلیگی حقی. انسانك بدنی هم روحی واردر؛ هر برینك سلامتلیگی انسان ایچون بر حق ضروریدر. حق صحت، حق حیات کبی، هم حقدرکه هیچ بر انسان او حقلره تعدی ایله مز؛ هم وظیفه درکه انسان اوزی ده او حقلرینی اخلال ایله مز.

حق حیات ایله حق صحت انسانك حقوق اصلیه سندندر. دیگر حقوق ضروریهلرك هر بری انسانك حق حیاتنه متفرع اولور. انسانك حق حیاتنه - یوقاری ده بیان قیلنمش حق ملك متفرع اولور. زیرا ملك مشروع اولماقچه حیاتی تأمین ممکن اولماز. یمك ایچمك، لباس کیمك کبی ضرور شیلركده هر بری حق حیاتك فروعیدر. انسان، حق حیاتك ضروریاتندن اولمق صفتیله، هیئت اجتماعیه ده بر دائره حیات و حرکت طلب ایله بیلور. او دائره حیات هر بر انسانك اوزینه مخصوص مسکنیدر. هر بر انسانك مسکنی اوزینه مخصوص حرمی اولوب، غیرك تجاوزندن البته محفوظ قالور.

حق حیات، شو بیانك دلالتنه كوره، حیاتك دوامنه سلامتكنه
محافظهسنه متعلق شیلرك هیئت مجموعهسندن عبارتدر .

حق حیاتك اك مهم ركنی دمك جانك معصومیتی در . شریعت
اسلامیه نظرندہ دمك عصمتی یالکزانسانیتلهدر ، عصمتده اسلامیت
شرط دگلدر . زیرا حقوق طبیعییه اهلیت انسانیتدن زائد شرطلرك
هیچ بریله مشروط اولاماز . هر شیدن هر حقوقدن مقصود بالذات
انساندر . انسانیتی دیگر شیلرك برینه خادم ایتك معقول دگلدر .

«دمك عصمتی» حقندہ هر بر انسانك بلا تفاوت برابرلگی یوقاری ذه
نقل قیلنمش «انه من قتل نفسا بغير نفس او فساد فی الارض فکانها
قتل الناس جميعا» آیت کریمهسیله، همده مائده سورہسندہ (۴۸)نجی
«وکتبنا علیهم فیها ان النفس بالنفس» آیت کریمهسیلهده ثابتدر .

حق حیات - انسانك اوز اختیاریلده زائل اولاماز بر حق
طبیعی در ديدك . شریعت اسلامیه نظرندہ بلا شبهه شویلهدر . شو
حقیقتی بر حقیقت قطعیه کبی قبول قیلنقدن صوكت محترم طلبه‌لر
توبه سورہسندہ:

«ان الله اشترى من المؤمنین انفسهم واموالهم بان لهم الجنة . یقاتلون
فی سبیل الله فیقتلون ویقتلون وعداً علیہ حقا فی التوراة والانجیل والقران .
ومن اوفی بعهده من الله . فاستبشروا ببیعکم الذی بايعتم به . وذلك
هو الفوز العظیم» آیت کریمهسندہ ذکر قیلنمش اشتراپی هم بیعی
بر قدر امعانله ملاحظه ایدر لر ایسه، شاید علمی فائزلری بر قدر
استفاده ایدر لر . قران کریمده اختیار قیلنمش کلماتك نظمك خصوصیتی
- البته بیوک نکتهدن فائده علمیهدن هیچ بر وقت خالی دگلدر .
الله بولنده جنت بدلنده جانلری ماللری فدا ایتك - قران کریمده
اشترا هم بیع عبارهلریله تعبیر قیلنمش . شو تعبیرك البته بر علمی
نکتہسی واردر، مسائل ریاضیهیی حل ایدر کبی، شو نکتہیی نشاطلی

رغبتلی طلبه‌لر حل ایدیه بیلورلر ایسه، گوزل اولور ایدی. شو مسئله‌یی استعاره‌ده وار بلاغت جهتیه دگل بلکه آیتک حق حیاته نعلق جھتندن حل ایتک مطلوبدر.

حق اھلیت: همه حقوق طبیعیه‌یی‌ده حقوق مدنیه‌یی‌ده استیفایه، هم‌ده هر بر وظیفه‌لرینی ادایه انسانک صلاحیتی‌در. (۱۵۰)نجی ماده‌ده شو کتابک ۹۵نجی صحیفه‌سندھ اھلیتی تفصیلاتیله یازمش ایدک.

حق حریت: حقوقلرینک هر برنده انسانک کیفی مایشاء تصرفیدر. عقلک نظرندھ قبیح دگل هر بر اشدھ انسان بلا خوف بلا حرج حرکت ایدر، بر مسئولیت احتمالندن قورقماز.

حریت «حقوق‌ده کیفی مایشاء تصرفیدر» دیدک. حق دگل شیلرده تصرف حریت دگلدر. ادب، یاعقل یامصلحت خلافندھ اولور حرکتلرک هیچ بری حریت دگل، بلکه سفیھلک اولور.

انسانک حق: انسانک انسانیتندھ، طبیعتندھ، یوقاری‌ده بیان قیلنمش مقصدلرینک برینه موافق هم مناسب شیلردر. مصلحت یاعقل خلافندھ اولور شیلرک هیچ بری انسانک حق اولماز. بناً علیہ اویله شیلر حریت دائره‌سنه داخل اولماز.

انساناره خالق طرفندن احسان قیلنمش حقوق طبیعیه، هم‌ده شارع طرفندن تدوین قیلنمش حقوق مشروعہ - هر بر حق بر واجب وظیفه مقابلندھ ویرلمشدر: حق حیات دیگرلری قتل ایتمه‌ک وظیفه‌سی مقابلندھ، حق شرف دیگرلری تحقیر ایتمه‌ک وظیفه‌سی مقابلندھ، حق استحقاق بر عمل مقابلندھ. انسان وظیفه‌سندھ قصور ایدر ایسه، او وظیفه مقابلندھ اعتبار قیلنور حق زائل اولور. قتل ایدر ایسه، حق حیات قالماز؛ معطل اولور ایسه، استحقاق کسب ایدهمز.

«هر حق بر وظیفه مقابلندھ مشروع اولور» قاعده سنه کوره، شریعت اسلامیہ نظرندھ حریت «بر واجب وظیفه مقابلندھ مشروع اولور حقلرده انسانک کیفی مایشاء تصرفه اقتدارندن عبارت اولور.

حریت - « غیرک حقنه تجاوز ایتمه مک » قیدیله مقیددر . لیکن شو قید حریتی تحدید دگل بلکه حریتی تحقیققدر . زیرا هیئت اجتماعیله حریتی رعایه هر بر انسانک حقلرینی محافظه ایتمه مک مصلحتی ایچون ایدی . اگر بنم حریتیم دیگرلرک حقلرینه تجاوز ایتمه مک قیدیله مقید اولماسه ، او وقت دیگرلرک حریتلری ده بنم حقلومه تعدی ایتمه مک قیدیله مقید اولمامق لازم اولوب کلور . بویله حریت ، حقوق انسانیه بی حفظ ایتمز ، بلکه ابطال ایدر .

حریت : انسانک اوزی یاخود هیئت اجتماعیله ایچون نافع اولوب ، هیچ بر کیمسه یه ضرری یوق اشلرده هر بر آدمک بلا مانع ، اوز اختیاریله حرکتی در . حریت - انسان عاملک بر علامت ظاهره سیدر ، انسان ده حریت بولنمازسه ، انسان بر جماد کبی قالور . حریت انسانیتک ده بر شاهدیدر ، حریت بولنمازسه ، انسان انسانیت درجه سندن ساقط اولور .

حریت اراده سنده اختیارنده انسانک استقلالیدر . اراده سنده اختیارنده مستقل انسان ، قران کریمک دلالتنه کوره ، ملک اولور .

امائده سوره سنده (۲۲) نچی « واذ قال موسی لقومه یا قوم اذکرو نعمه الله علیکم اذ جعل فیکم انبیاء وجعلهم ملوکا » آیت کریمه سنده بنی اسرائیلک هر برینی ملک تسمیه ایتمه مک - فرعون قهرنده ذلتدن نجاتلری سوکنک اراده لرنک اختیارلرنده استقلاله نائل اولمقلرندن کلمشدر . صغاردن ذلتدن انسانک نجاتی ، اراده سنده اختیارنده استقلالی انسانلری ملوک ایدر ایسه ، حریت انسان ایچون نه قدر بیوک صفت اولور ! حریت انسانک کامل معناسیله انسانیتی ایچون ده ، سعادت ترقیاتی ایچون ده اک لازم اولان بر حق ضروریدر . لیکن حریتی ضائع ایتمه مک همده سوء استعمال ایتمه مک ایچون - اوزینک حقوقلرینی وظیفه لرینی بیلور قدر « علم » ؛ حق دگل شیلره همده دیگرلرک حقلرینه تعدی قیلماز قدر « شرف » ؛ انصافی عدالت اساسلرینه اقامت

قیلنمیش قانونلری رعایه ایدر قدر «طاعت»؛ باطل دعوتلره انقیاد ایتمز قدر «عزت» بولنمق لازمدر. انساناڭ عقلی سالم اولوب، شو دورت شی یعنی علم، شرف، طاعت، عزت انسان ده بولنور ایسه، حریت او یله انسان ایچون سبب سعادت اولور. یوقسه، یعنی او دورت شیدن بری یا هر بری بولنماز ایسه، او وقت انساناڭ حریتی اوزینه ضرر ایدر، یاخود لا اقل ضائع اولور کیدر. صبیاره، مجنونلره، سفیهلره، مکارلره تمامیله حریت ویرلمه مک شو ملاحظه یه یینیدر. زیرا عقلڭ قصوریله یا اختیارڭ فسادیله بونلرڭ هر برندن اوزلرینه یاخود دیگرلره بیوک یا اوفاق ضرر حاصل اولابیلور.

حریت تاریخی - : ضروری حاجتلرندن هر برینی یالکمز اوزی مستیفا ایکه مه یوب، دیگرلرڭ اعانه لرینه محتاج اولمش انسان، ضرورت حکمیل، دیگر انسانلره حیات ده اشتراک ایتیه مجبور اولمش. بری دیگرینه اعانه قیلشمق ضرورتیله اشتراک اڭ اول خاتون ایله ار آراسنک وجوده کلمش. زیرا شو ایکی جنسندن هر برینڭ حاجتی دیگرینه توقف ایدر: خاتونڭ حاجتی ارسز، ارلرڭ حاجتی ده خاتونسز تمام اولاماز. ایکی جنسندن هر برینڭ دیگرینه احتیاجی - خاق حکیمڭ اڭ بیوک مبر حکمتیدر که عالم انسانیت ده مدنیتڭ اڭ اولگی اساسی اولان «زوجیت» او احتیاج اوزرینه تأسیس قیلنمیش.

هیئت اجتماعینه ده اجتماعاڭ اڭ ساده صورتی اولان زوجیت شو کیفیتله وجود بولمش. لیکن ایکی طرفڭ هر بری هر خصوص ده مساوی اولوب قالامش. زیرا خاتونلرڭ وجودلرنده جمالڭ کمالی ایچون لازم اولور لطیفک، هم ده انسانیتی حفظ ایچون طبیعت طرفندن یالکمز خاتونلره تحمیل قیلنمیش حمل، وضع، رضاع، حضانه کبی اڭ مهم اڭ مشکل وظیفه لری دائماً ادا ایتمکدن کلمش ضعیفک ایله مشغولک، - شو اوچڭ یعنی لطیفک، ضعیفک، مشغولیتڭ مجموعی - کسب معاش مسئله سنده خاتونلری رجالڭ حمایه سنه التجا ایتیه مجبور ایتمش. شو مجبوریت حسبیله رجالڭ خاتونلره تغلبلری فکری تأسیس قیلنمیش.

هیئت اجتماعیه ده نوعك حفظنه عائد الك مهم وظیفه لری یوكله مش
 خاتون - او مهم وظیفه لری ادا ایتمك مقابلنده - كسب معاش كبی
 ایکنچی درجه وظیفه لردن آزاد قیلنمقله برابر، عائله ده بر عضو مساوی
 قیلنمش اولسه ایدی عدالت اقتضاسی بر قدر ایفا قیلنمش اولور
 یدی. فقط، او یله اولمامش. بلکه خاتونلرک نفقه لرینی التزاملری سببیله
 خاتونلره تغلب ایتمك فکری ارلرده اویانمشدر. بوکا تبعاً، آنالرك
 بالالرینه، رئیسكده اوز فاملیاسنه تغلبی بر حق طبیعی كبی اعتبار
 قیلنه كلوب انسانده تغلب ملکه سی رسوخ كسب ایتمش. جمعیت
 بیوكلشدكجه، انسانلرده تغلب، تسلط قوه لری حرصلری زیاده لشوب،
 عاقبت، هیئت اجتماعیه ده انسانلرك همه حقوقلری بر قاچ انسانك
 شدتلی اللرنده محصور قالوب، انسانلرك اكثریتی همه حقوق
 انسانیه دن محروم قیلنمش. شو محرومیت مرور زمانله او قدر قوت
 كسب ایتمش كه گویا هیئت اجتماعیه ده یاشار انسانلرك همه سی بر
 قاچ انسانك هواسنه شهوتنه خدمت ایتمك ایچون خلق قیلنمش
 اعتقادی انسانلرك دماغلرینه قلبلرینه مرکوز اولمش.

حسابی یوق عصرلر عالم انسانیتده شو حال دوام ایتمش.
 انسانلرك هر بری اوزلرینك او حاللرینه الفت كسب ایتمشلر،
 حقوقك حریتك تصویریه ده انسانك دماغندن قلبندن تامامله چیقمش.
 شویله بر طاعت عمیا مساعده سیله عالم انسانیتده محدود دگل
 استبداد كلی الوهیت سورمش. . . . انسانلرك جانلری ماللری همه شیلری
 جبابره شهوتنه وقف اولمش. . . . یالگن بر الله بیلور، تفصیلاتی
 تاریخده معلوم دگل نه قدر دهشتلی حاللر انسانلرك باشنه كلمشده،
 انسانلر همان همان صبر ایده كلمشلر انسانلرك عقللرینه عموماً استیلا
 ایتمش جهل، دین نامندن تاقین قیلنه كلمش اعتقاد - استبدادك
 اسارتك الك بیوك الك قوتلی سببلری اولا كلمش.

عالم انسانیتده محدود دگل استبداد ایله همه انسانلرك اسارت
 مطلقه سی - ابتداسی معلوم دگل زمانلردن باشلانوب، الك صوك

عصرلره كونلره قدر مختلفى صورتلرده دوام ايده كالمشدر. انسانلرى او مسكنت دن او مظلوميت دن تخليص ايتيه هر زمانك نبيلىرى حكيملىرى وار قدر قوتلر ييله اجتهاد ايدر اولمشلار ايسه ده، عالم انسانيت تامميله اسارت دن نجات بولاماش. انسانلرى او مدهش ذلت دن تدرىجى صورتك علوم معارف صنايعك انتشارى خلاص ايتمشدر. عالم انسانيت ده تدرىجى صورتده انتشار هم ترقى ايتمش علوم و معارف - انسانلرى او ذلت دن تدرىجى صورتده قورتاره كالمش. صوك كونلرده عهوميت كسب ايتمش علومك معارفك قوتى هم نورى اعانه سيله. انسانلر مسكنت دن اسارت دن بالكليله نجات بولمشلار؛ حقوق انسانيه يى ده حقوق مدنيه يى ده آكلامشلار، دولتلك قانونلرى ده او حوقلرى تصديق هم تدوين ايتمش. هم حكومتك هم انسانلك حوقلرى وظيفه لرى تامميله تعيين قىلنمش. هر كسك هر ملتك اختياري اوز النده بولنهق وقتى كالمش. ترقيات يولنده بلا ممانعه حركت ايتك، سعادت ميداننده بلا مضايقه استراحت ايتك ساعتى حلول ايتمش. بر سوزله تعبير ايدر ايسه ك، انسانلك انسانيتى، هم ده انسانيتك حوقلرى علوم و معارف نوريله انسانلره معلوم اولمش. بر قاچ بيك عصرلر عالم انسانيتى استيلا ايتمش استبداد دن اسارت دن انسانلر علوم معارفك نورى هم قوتيله نجات بولديلار ديدك. لىكن شو سوزى، نجات مسئله سنده سماوى شريعتلك الك بيوك تاثيرلر ينى خدمتلر ينى انكار يا اهمال طريقيه سويلمه دك.

بزم اعتقاد موزه كوره سماوى شريعتلك هر برى حقوق انسانيه يى تقرير، عدالت عهوميه يى اقامت مصلحتيله كالمش يا اينمش ايدى. خصوصاً الك صوك كالمش شريعت اسلاميه حقوق انسانيه يى احترام، هم ده حيات انسانيه ده اساس اولور قانونلرى كلياتى تاسيس ايتك مسئله سنده شرايع سابقه لرك همه سننن زياده اعتنا ايتدى. شريعت اسلاميه انسانلك يوقارى ده بيان قىلنمش حقوق ذاتيه لر ينى اعتراف هم تعليم قىلوب، مصلحت دائره سنده بولنهق، ديگرلره ضرر ايتمه مك

قیدلریله مقید حریت کامله هم معقولی انسانلرک هر برینه من عند الله احسان ایدب، هر بر انسانی بلا تفاوت مساوی اعتبار ایتدی.

اسلامیت ده معتبر حق مساوات:

هیئت اجتماعیه ده همه انسانلر حقوق ذاتیه، مدنیه ده هم ده وظیفه لرده قانون نظرک بلا تفاوت مساوی اعتبار قیلنور. انسانلک ده، خواص انسانیتی قابللک ده همه انسانلرک اشتراکی - حقوق ده وظائف ده مساواتک اساسی کبی فرض قیلنمشدر. کمالات انسانیه ده تفاوت - حقوق ده تفاوتی ایجاب ایدر اعتبار قیلنهامشدر.

بیانندن مستغنی اولور درجه ده هر بر انسانه معلومدرکه انسانلر آراسنده بر قاچ جهتندن غایت فاحش صورته تفاوت وارد: بر انسانک اعضالری تمام سالم، وجودی قوی اولور؛ دیگر برینک اعضالری نافص فاسد، وجودی ده غایت ضعیف اولور. بر انسان - عقیف پاک قلبلری اسپر ایدر قدر جمال مفرط صاحبی اولور؛ دیگر بری یومشاق کوکللری آغلاتور قدر یاقیش سز روش سز اولور. بر انسان - عقللره حیرت ویرور کشفیاتی کشف ایدر قدر، یاخود امور دولتی فوق العاده بر مهارت سیاسیله ایل اداره ایدر قدر قوه عقلیه صاحبی اولور، دیگر بری اک ساده شیلری ده آکلامق دن عاجز قالور قدر غبی اولور. بر انسان اجتهادیله ملیاردلری کسب ایدوب ملیونلری صرف ایدر، دیگر بری عمری بوینه بر پاره نازندن طویماز، قبرینه کیدر.

انسانلر آراسنک بویله فاحش تفاوت طبیعی در. عالم انسانیت ده بیوک بر مصلحتمی بویله فاحش تفاوتی اقتضا ایتمش، یاخود بزم عقلمز احاطه سندن یوقاری بر «سر الهی» می شو فاحش تفاوتی ایجاب ایتمش؟ معلوم دگل. لکن هر حالده قانون قوتیله او تفاوتی رفع ایتمک ممکن دگلدر.

قانون قوتیله تفاوتی رفع ایتمک ممکن دگلدر دیک. یالکز بو قدر دگل، بلکه اوپله بر تفاوتی رفع ایتمک، عدالت عمومیه قانوننه کوره مطلوب ده دگلدر. زیرا اوپله بر تفاوت هریتک اک طبیعی

بر نتیجه سیدر: مادام که هر بر انسانك الله خیریت مطلقه سی اراده کلیه سی وارد، انسان نصل استرسه او یله حرکت ایدر. جمله انسانلری قانون قوتیله بر طرفه سوق، یا خود «شو حدی، شو درجه یی کچمه» دیمک، هریتی تمامیله سلب ایتمک اولور. خلقت انسانیه ده استعدادك درجه لری نوعلری محصور دگل هم ده انحصاری ده ممکن دگل قدر متفاوت هم متعدددر. درجه لری نوعلری مختلف استعدادلری قانونك حکمیه مساوی اعتبار ایتمک - عدالت اولماز ظلم اولور.

طبیعت اقتضاسندن ناشی، هم ده حریت مطلقه دن متفرع تفاوت انسانلرده وار ایسه، بولنمق ده لازم ایسه، «همه انسانلر حقوق ده وظیفه لرده متساویدر» دیمکدن مقصد نه در؟

حقیقتی دهها گوزل آکلماق ایچون سوزی بر قدر اوزاتاق مناسب اولسه کرک.

الله همه انسانلری انسانیت ده مساوی خلق ایتمش، هر بری آتادن آتادن حرک مساویلك صفتیله طوغمش. لکن حیات یوللرینه سلوک انسانلردن مساویلنگی نزع قیلوب، مسلک هم معاش اقتضاسیله انسانلرده کلی تفاوت حاصل اولمش. عملك اجتهادك ایجابیه حیات درجه لری شرف ده معتبرلك ده مختلف اولمش. شو حقیقتی قران کریم بیان ایتمشدر:

«یا ایها الناس انما خلقناکم من ذکر وانثی. وجعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا. ان اکرمکم عند الله اتقاکم. ان الله علیم خبیر.»

انسانلرک فطرت انسانیه ده تساویلری «انما خلقناکم من ذکر وانثی» سوزیله بیان قیلنمش. فاملیالره، قبیله لره متشعب اولوب، هیئت اجتماعیه ده یاشار ایکن حقوق ده وظیفه لرده برابرلکلری «وجعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا» جمله الهیه سیله اعلان قیلنمش. یعنی فاملیالره قبیله لره منقسم اولمق حقوق ده تفاوت ایچون دگل، بلکه یالکیز تعارف ایچوندر. اقالیم اختلافیه اجناسك اختلافی، نسبك اختلافیه فاملیالرک اختلافی حقوق انسانیه ده حقوق مدنیله تفاوتی ایجاب ایتمه یور. عمل

واجتهاد ثمره سی اولاری انسانلرک کرمده اعتبارده شرفده البسته
 نفاوتلری «ان اکرمکم عندالله اتقاکم» جمله جامعہ سیله افاده قیلنمشدر.
 انسانلرک کرامتی، یعنی عندالله وعندالقانون اعتباری، قرآن
 کریمک تعلیماتنه کوره، یالکز «تقوی» صفت عالیہ سیله اولور.
 «ان اکرمکم عندالله اتقاکم» آیت کریمه سی بونی بیان ایدر.
 یعنی الله قاشنده الک کریمکز الک محترمکز هر اشنده الک زیاده متقیکزدر.
 هیئت اجتماعیه صلاحنه همده انسانلرک ترقیاتده تقدمنه سبب
 اولور «اتقا»-«تقوی» نصل شیدر؛ که هر خصوصده، انسانیتده،
 حقوقده وظیفه لارده متساوی انسانلرک اعتبارده شرفده تفاوتلرینه
 سبب اولا بیلسون. واعظلرک لسانلرنده دور ایدوب، زاهدلک
 درویشلک کلمه لرینه مرادف کبی استعمال قیلنور «تقوالق» انسانلرک
 هیئت اجتماعیهده ذلتلرینه سبب اولماسه، هیچ بر وقت هیئت اجتماعیه
 صلاحنه سعادتنه سبب اولاماز. بوکا کوره سوز مناسبته بوراده «عملده
 اتقا»یی بیان ایتمک فائده سز اولماسه کرب.

بر عملدن بر صناعندن هیئت اجتماعیهده انسانلرک کما ینبغی
 استفاده لریچون-او عملی او صناعتی الک گوزل صورتده اتقان ایتمک،
 اقتداری اهلیتی معرفتی کامل دگل ایکن او عمله او صناعته اقدام
 ایتمه مک، او عملک او صناعته ضرری بولنمایوب منفعتی عمومی اولمق،
 انسانلرکده او عمله او صناعته احتیاجلری معقول مشروع بر احتیاج
 اولوب هوایی بر احتیاج اولمامق کبی شرطلرک وجودی لازمدر.

عمل-مادی اولسهده، معنوی اولسهده، اوفاق اولسهده بیوک
 اولسهده؛ صناعته-ساده اولسهده دقیق اولسهده، عموماً هر بر عمل
 هر بر صناعته شو قانون اساسی تحتنه داخلدر. هر برنده شمدی
 سویلنمش شرطلرک تحقیقی شریعت اسلامیه نظرنده ضروردر.

بر هیئت اجتماعیهده عمللرک صناعتلرک هر برنده یوقاریده
 سویلنمش شرطلرک همه سی تمامیل رعایه قیلنور ایسه، بر یوزنده او
 هیئت اجتماعیهده دها گوزل دها سعادتلی بر هیئت اجتماعیه متصور

اولورمى؟ البتہ اولماز. لىكن عمللرنده او شرطلرى تامامله رعايه ايدر عامللر نصل بولنور؟ اڭ مہم نقطه شو نقطه در.

بر عامل - هيئت اجتماعيه يى احترام ايدر ايسه، عمللرينڭده هيئت اجتماعيه ده اهميتنه واقف اولور ايسه، هر بر عملڭ قصورى خيانتى جائز دگل بر امانت اولمقنه ايمان ايدوب هر امانتڭده رعايه سى وجوبنه كوڭليله اينانور ايسه، امانتى رعايه ايچونده افتدار اهليت معرفت يوق ايكن اقدام ايتمه مك ضرورتنه قانع اولور ايسه، عملى اتقانڭ فائده لر ينى قصور يا خيانتڭ ضرورلر ينى آڭلار ايسه، اشته او وقت عاملڭ عمللرنه «تقوى» صفت عاليه سى بولنمش اولور. اويله عامل «ان اكرمكم عند الله اتقاكم» تشريفيله كريم هم شريف اولمش اولور، اويله عامل عملده قصوردن خيانتدن وار قدر قوتيله صاقلانوب، عملى اتقان اصلاح وظيفه سنده كون تون سعى ايدر، عملڭ وظيفه لرك نتيجه لر ينه مترتب اولور مسؤوليتى على الدوام كوز اوڭند طوتوب هر حالده امانت حقانيت صداقت يوللرنده حركت ايدر.

انسانڭ شرفنه، شرف درجه لرنده تقدمنه سبب اولور «تقوى» - شو معنى ايله تقوى در. هيئت اجتماعيه اعضالرنده بويله بر فضيلت بولنور ايسه، شهبه يوق، او جمعيت اڭ سعيد بر جمعيت اولور، اويله جمعيت خيرات ترقيات يولنده مسابقه ميدانى اولوب، فساد منبعلرندن شرور يوللرندن پاك فالور. او فضيلتڭ هيئت اجتماعيه صلاحنه اوقدر اهميتنه كوره، قرآن كريم انسانلرك حقوقه تساويلر ينى مذاهب حيويه ده تفاوتلر ينى بيان ايتدكن صوڭ، هيئت اجتماعيه ده انسانلرك صلاحنه اساس اولور قاعده يى بيان طريقيه «ان اكرمكم عند الله اتقاكم» ديمش.

انسانيتده برابر انسانلرك قوت ضعفى عقل كى انسانڭ كمالنه عائد خصوصلرده تفاوتلرى، طبيعتڭ قانونى قرآن كريمڭ بيانيله، ضرورى صورتنه ثابت اولدى ايسه، ايندى بوندى صوڭ «حق مساواتى» تفسير وظيفه سنه عودت ايدر.

همه انسانلر حقوق ده وظیفه لارده متساویدر: همه انسانلر یوقارسی ده بیان قیلنمش حقوق ذاتیه لرندن بر درجه استفاده ایدرلر: عقلی قوتی شرفی زیاده اولان آدمک حقوقی زیاده اولماز، ضعیفک ضعیفی، جاهلک جهلی انسانک حقوق ذاتیه لرینی ناقص قیلماز. انسانلر کمالات ذاتیه ده نه قدر فاعش صورنده متفاوت اولایلسه لارده، دمک عصمتی عرضک حرمتی، ذمه لرک اهلیتی سوزک قوتی کبی حقوق ده بر ذره قدر تفاوت اعتبار قیلنماز. شریعت نامندن وضع قیلنجه قانونلر، یاخود طرح قیلنجه ق تکلیفلر عمومی اولورده شریف شریفله عاقل بیوک، عقلیل او عمومندن مستثنی اولماز.

همه انسانلر حقوق ده متساویدر: یعنی دولت با هیئت اجتماعیه امورلرینی اداره هم اصلاح ایچون وضع قیلنور قانونلر انسانلرک هر بری عقنده بر درجه ده جاری اولور. ضعیف ضعیفله زیاده یی تحمل ایتمز؛ قوی قوتیلر، سلطان سلطه سیله قانونک قوتنه غلبه ایتمز. شرع شریفک سلطه قضائیه سی خلیفه ایله عادی آدملره بلا تفاوت نفوذ ایدر.

شریعت اسلامیه ده حریتک مساواتک درجه سنه بر قدر اشاره ایتمک قصدیله بوراده خلیفه ابوبکر الصدیق حضرتلرینک خلافته انخابی سوکنده سویله مش خطبه لرینی نقل ایده ییم:

«ایها الناس: قد ولیت علیکم ولست بخییر کم. فان احسنت فاعینونی. وان اسأت فقومونی. الصدق امانه، والکذب خیانه. والقوی فیکم ضعیف عندی حتی آخذ منه الحق. والضعیف فیکم قوی عندی حتی آخذ له الحق ان شاء الله. اطیعونی ما اطعت الله ورسوله. فاذا عصیت الله ورسوله فلا طاعة لی علیکم.»

معناسی «ای جماعت! خلافته صایلاندم، لکن اک مستحقکز دگ ایدم، اشلرمی گوزل اداره ایده بیلور ایسه م، بکا اعانه ایدرسز. خطا ایده جک اولور ایسه م، ارشاد ایدرسز. اشمی کما ینبغی ادا ایتمک امانتدر. قصور ایتمک خیانتدر، آراکزه قوبلیمکز بد هم عندمه

ضعيف اولور، ذمه سنده وار حقلرى البته آلورم. ضعيف گز بنيم
عندم ده قوی اولور، همه حقلرينی ویرورم. قانون دائره سنده حرکت
ایدر ایسه، بگا اطاعت قیلگز. یوقسه، یوق.

شو خطبه «اطیعونی ما اطعت الله ورسوله فان عصیت الله ورسوله فلا طاعة لی
علیکم» کبی اڭ جامع سوزیله حکومت اسلامیة حرکتی ایچون بر خط
مستقیم، قراری ایچون ده بر مرکز عدالت تعیین قیلمشدر. رعیه
ایچون نه قدر بیوک بر حریتدر. «وان اسأت فقومونی!» حکومت
اسلامیه خط استقامتدن بر قدر میل ایدر ایسه، رعیه تقویم ایک بیلور.
حل، عقد، عزل، نصب تامامیله رعیه النده در.

«والقوی فیکم ضعیف عندی، حتی آخذ منه الحق. والضعیف
فیکم قوی عندی حتی آخذ له الحق» جمله جامعہ سی حق مساواتی
اڭ گوزل صورته بیاندر. یعنی قانون فاشنده قویک ضعیفک
یوقدر. قوی-انسانلرک حقلرینه تعدی ایده مز. ضعیف اوز حقلرینی
استیفادن عاجز اولماز. قانون حضورنده خلیفه ایله عادى آدم هر
جهتدن برابردر. قاضی شریح خلیفه علی حضرتلرینی اوز حضورینه
دعوت ایدوب، یهودی فائده سنده حکم ایتدی. خلیفه عمر خطبه لرینک
برنده «ان کان بینی و بین من هو منکم شیء من احکامکم ان امشی
الی من احبه منکم فینظر فیما بینی و بینه» دیتدی. یعنی: بنده
حقگز وار ایسه، کیمه استرسه گز او آدمک حضورینه حکم ایچون
بنی آلوب کیده بیاورسز.

شریعت اسلامیة ده معتبر مساواتک ایسکنچی بر نوعی: عملده
متساویلرک - جزاده مساواتدر. ایکی عامل عملده برابر اولسه لار،
جزالری ثوابلری البته متساوی اولور. کاملک کمالیله اجرى زائد
اولماز. ضعیفک ضعیفه اجرینه نقصان کلمز. جزالرک اجرلرک تفاوتی،
عامللرک تفاوتیله دگل، بلکه عمللرک تفاوتیله اولور.
شو قانون - یعنی عمللرک تفاوتیله جزالری اجرلری متفاوت ایتمک

قانونى - ھم طبيعت كونيە ھم شريعت اسلاميە طرفىدىن قبول قىلىنىشى
 بر مطرد قانوندر . ماھر سانعك گوزل عمليلە عادى عامك عادى
 عملى آراسىدە اجرده فرق بولنوق لازمدر .

عمك تفاوتيلە اجرلرى جزالرى متفـاوت ايتمك - عدالتك
 اقتضاسيدر ، حق مساواتك بيوك بر ركنيدر . انسانلرك مصلحتى ،
 مدنيتك ترقياتى - عمل ايله جزالرك تساويلرينە ، عمك تفاوتيلە
 جزالرك اجرلرك تفاوتنە مبنيدر . بويلە اولمازسە حيات انسانىدە
 سكون مطلق ، جمود مزمن دوام ايدر ايدى .

«امثل هذا فليعمل العاملون» - «وفى ذلك فابتنافس المتنافسون»
 انسانلرك حقوق ذاتيليرينى ، او حقوق ذاتيهيه مترتب اولور
 حقوق مدنيليرينى بر قدر بيان ايتدك . بونكلە مقاصد ضروريەدن
 حساب قىلىنىشى «حفظ نفس»ك معناسى معلوم اولدى . نفسى يعنى
 انسانى حفظ ايتمك انسانك ھمە حقوقليرينى حفظ ايتمككە اولور
 ديمش ايدك .

انسان ھمە حقوقك مقصد ھم غايەسيدر : ھيئت اجتماعيە
تشكيللندن ، دولت تاسيسلندن ، قانون تدوينلندن ، محكمه لار انشاسلندن ،
ھسكەر تربيه سندن مقصد ، انسانى ھم دە انسانك ھمە حقوقليرينى حفظ
ايتمكدر . ھمە تدبيرلرك علت غائيەسى نوع انساندر . طبيعت دە
وار شيلرك كافەسى انسانك منفعتنە ترقياتنە خدمت ايتمك ايچون الله
طرفىدىن خلق ھم وقف قىلىنىشىدر . بوگا كورە ، قانونلرك ، سياسى يا مدنى
اصلاحلرك - انسانك مصلحتلرينە مقصدلرينە تھاميلە موافقتلرى ضروردر .

شريعت اسلامىدە مقاصد ضروريەدن سانالمش «حفظ نفس»ك
 معناسى شودر . دولت - حقوق انسانىيە تكميل ھم توسيع ايچون
 تاسيس قىلىنوب ؛ حكومت - انسانلرك مصلحتلرنە استخدام قىلىنوق
 ايچون انتخاب ھم نصب قىلىنور .

شو حقيقتە اشارە قىلوب ، فيلسوف اسلام ابو العلاء حضرتلرى ديمش :
 «مل المقام! فكم اعشامة * امرت بغير صلاحها امراؤها»

*Final
 copy*

«ظلموا الرعية واستجازوا كيدها * فعدوا مصالحها وهم اجراؤها»
 یعنی: مصلحتلری اداره ایچون یاللانمش اجیرلر ایکن، امیرلر
 امتک مصلحتلرینی ترک ایدوب، رعیهیی ظلم ایتدیلر. ضررلرنده
 حرکت ایتدیلر.

امیرلری، حکومتی «مصلحتلرک اجیری» دیمک - «دولتی
 تأسیسدن مقصد - انسان همده انسانک مصلحتلری» دیمکدر.

انسانک حقوق ذاتیهلرینی علی الاختصار شرح ایدر ایکن
 حق حریتی بیان مناسبتیله، همده هر نوع حریتک شریعت اسلامیهده
 وجودینی دعوی اقتضاسیله - بزم کتب فقهیهده، دواوین سنتده حق
 حریت خلافتده کبی کلهش مسئلهلره عائد فکرمزی اعتقادمزی
 بوراده سویلهمک بزه بر واجب وظیفه اولدی. بوکا علاوه اومسئلهلرک
 علم حقوق نظرنده فوق العاده اهمیتلریده واردر. لیکن بزم بوراده
 بیانمز فقیهلرک اهل حدیثک مسلكلرینه سلوک طریقهل اولاجقدر.

مسئلهلرک بری حریت دینییه ظاهرأ مخالف قتل مرتدمسئلهسیدر.

دیگری - حریت شخصییه تماماً مخالف رقیبت، اسارت مسئلهسیدر.

حدیث هم فقه کتابلرینک بیانلرینه کوره، مرتد هم مرتده قتل
 قیلنور. رجالده شو مسئله - اجماعیهدر؛ خاتونلرده - جههوریهدر.

شو مسئلهده فقیهلرک اهل حدیثک دلیللری:

(۱) عن ابن عباس ان النبي قال «من بدل دينه فاقتلوه.» رواه البخاری.

(۲) وعن معاذ بن جبل في رجل اسلم ثم تهود «لا اجلس، حتى
 يقتله قضاء الله ورسوله.» فامر به فقتل. متفق عليه.

(۳) «ومن يبتغ غير الاسلام ديناً فلن يقبل منه» ای فلن یقر
 علیه، بل یستتاب. فان تاب، والا قتل.

فقیهلر بویله دلیللره استناداً، مرتدلری، ار اولسهده خاتون
 اولسهده، قتل ایدرلر. دینه همده دینک انتظامنه حرمتنه خلل
 ویرمهک ملاحظه سیله ایمش. زیرا ملیتی همده وحدتی محافظه،
 سیاست نظرنده، دولتی مدنیتی محافظه بابنده اک گوزل بر طریق

ایمش. «قتل الارتداد - عقوبة لہتک حرمة الملة وحذراً عن تفرق الوحدة. فان حفظ الملة ووحدتها اصل النظام المدني» دیمش فقیہلر . «قتل مرتد» مسئلہ سندہ فقہای اسلامک فکریلری دلیللری شودر . اما بزم خصوصی فکرمزہ کورہ، قران کریمدہ مرتدک قتلنہ دلالت ایدر آیت یا سوز یوقدر . «فلن یقبل منه» کبی جملہلری دعواہ موافق صورتدہ تفسیر سببیلہ قران کریمک معجز نظم کریمک دلیل بولنہق لازم دگلدر . «اسلامیتدن غیری حق اولا بیلور بر دینی آرار ایسہدہ، بولنماز» معناسندہ کلمش آیت کریمہیی مرتدک قتلنہ حمل ایتمک - نظم کریمک اتساعنہ مناسب اولور قدر واسع ہم مفید تفسیر دگلدر .

قران کریمدہ ارتداد مسئلہسی بر قاچ دفعہ ذکر فیلنوب، جزاسی قتل اولوق ہیچ بر دفعہدہ ذکر فیلنماش .

«ولا یزالون یقاتلونکم حتی یردوکم عن دینکم ان استطاعوا. ومن یرتد منکم عن دینہ فیمت وهو کافر فاولئک حبطت اعمالہم فی الدنیا والاخرة واولئک اصحاب النار ہم فیہا خالدون.» (سورة البقرہ) «یا ایہا الذین آمنوا من یرتد منکم عن دینہ فسوف یأتی اللہ بقوم یحبہم ویحبونہ اذلہ علی المؤمنین اعزہ علی الکافرین. یجاہدون فی سبیل اللہ ولا یخافون لومة لائم.» (المائدہ - ۵۶).

بونک کبی آیتلردہ جزایی بیان ایدر ایکن، قتلدن سکوت ایتمک بزم دعوا مزہ بر قدر شاهد اولابیلور .

مرتدی قتل، سنتدہ ثابت اولمش ایسہ، ایکی وجہک بریلہ توجیہ فیلمق ممکندر .

(۱) عصر اولدہ مرتدار ارتدادلری صوگندہ، اسلامیت ضررینہ شدتلی صورتدہ حرکت ایدوب، اهل اسلام آراسنک فتنہ فسادی نشر یولندہ سعی ایدرلر ایدی. اویلہ مرتدلری قتل ایتمک ارتدادلری ایچون دگل، بلکہ فساد یوللرینی باغلامق ایچون ایدی. فرض ایدہیک، مرتد ارتدادی صوگندہ اسلامیت علیہنک فتنہ نشر ایتمہمش

اولسه ایدی، او تقدیرده قتل واقع اولمامش اولور ایدی. مرتد لاری قتل ارتداد لاری ایچون اولمامش، بلکه فتنه لارینی قطع ایچون اولمش ایسه، عصر اولده مرتد لاری قتل مسئله سی حریت دینییه مخالفدر اعتراضی وارد اولمایور.

شو توجیهی «وقالت طائفة من اهل الكتاب آمنوا بالذی انزل علی الذین آمنوا وجه النهار واكفروا آخره لعلهم يرجعون» آیت کریمه سی غایت ظاهر صورتده تأیید ایدر: زیرا شو آیتک دلالته کوره، اهل کتابک ایمان لاری، سوکوره ارتداد لاری - مؤمن لاریک قلبلرینه فتنه صالحق مکر یله اولور ایمش. شو یله مکر لاریک یوللرینی باغلامق ایچون شارع حضرتلاری «من بدل دینه فاقتلوه» بویورمش اولسه کرایک. بناً علیه شو مسئله، دینی بر مسئله اولمایوب، بر حالک چاره سی اولمق ایچون مشروع اولمش سیاسی بر مسئله اولور. او یله مسئله لر عصر سعادتده وار ایدی: امام احمد حضرت عائشه دن، امام مسلم خلیفه عمر حضرتلرندن «آخر ما عهد النبی ان لا یتیرک بجزیره العرب دینان» سوزینی نقل ایتدی لر. مسلم دگل آدلاری اجلا مسئله سی، شبهه یوق، شرعی مسئله دگلدر. بلکه احوالک مساعده سنه، قوتک وجودینه توقف ایدر سیاسی مسئله در. لاجل ذلک خلیفه ابو بکر حضرتلاری اهل حجازی اجلا ایتمه مش؛ خلیفه لاریک هیچ بری اهل یمنه طوقنمامش؛ احوالک مساعده سنه کوره، حضرت عمر یهودلاری خیبردن اجلا ایتمش. اجلا مسئله سی شارعک فرمانیلر ثابت بر دینی مسئله اولسه ایدی، خلفای راشدین او یله بر مسئله ده مساهله ایتمز لر ایدی. بنم فکر مه کوره، قتل مرتد مسئله سی ده سببک وجودینه تبعیت ایدر سیاسی بر مسئله در. او وقت، قتل ارتداد لارینه عقوبت طریق یله اولمامش، بلکه فتنه لارینی دفع ایچون اولمش اولسه کرایک. بناً علیه شو مسئله ده حریت دینییه مخالف بر شی یوق دیمک ممکن اولسه کرایک.

۲) عصر اولدده مرتدی عقوبتک ایکنجی وجهی: نفاق یا خوف طریقیله یاخود بلا تثبت اسلامیتی قبول ایتمکدن دیگر ملتلیری زجر ایتمک ایدی. یعنی اسلامیتی قبول ایده جک ایسه، حقیقتی ایچون قبول ایتسون. بلا بصیره بلا برهان، یالکیز شوکت اسلامیه دن خوفلاً قبول ایتمک شارع نظرندده معتبر دگلدر. شو وجه - اسلامیتده اکراهک یوقلغینه علی حده بر برهان اولا بیلور. شریعت - بر غرض ایله اسلامیتی قبول ایدنلرک قبوللرینه اعتبار ایتمه یور ایسه - سیف قوتیل دعوت ایدر سوزی البته باطل قالور.

عقوبت ارتداد مسئله سنده فقهای کرامک اجماعنه مخالفت ایتیمه جرأت ایتدک. زیرا قوت سیوف انسانی ظاهری شیلره اکراه ایده بیلور ایسه ده، انسانک اعتقادینه وجداننه ذره قدر تأثیرینی اجرا ایدمهز. انسانک قلبنه نفوذ ایتمه یین اعتقاد، ایمان نظر شریعتده معتبر دگلدر. یالکیز لسانده جاری اولور ایمانکده کفرکده حکمی یوقدر. مرتدی عقوبتدن مقصد ایمان قلبی ایسه، عقوبتله اوله ایمانک حصولی ممکن دگلدر؛ ایمان ظاهری ایسه، اوله ایمان شرعاً معتبر دگلدر. بهر تقدیر مرتدلیری عقوبتده بر مقصد معقولک وجودی ممکن دگلدر. اما بیوک بر مفسده سی واردر: قلباً اسلامیتدن دونهش، یالکیز جبانلگی اقتضاسیله سیوفدن قورقوب، اسلامیت لباسی بورکنمش دنی حریفلی امت محمدیه اعضاسی صانامق مفسده سی. هیئت ملیه ده اوله اعضالری بولندرمق هر جهتدن ضرر لیدر، اسلامیتک علویتنه ده بر قدر منافیدر. هر ملتده سیاسی فسادلرک اکثری اوله فاسد اعضالرک تأثیریله اولا کلمش دگلمی؟ فقهای کرامک اجماعلرینه بزم رایمز مخالف ایسه ده، قران کریمک متعدد آیتلریله مؤیددر «لا اکراه فی الدین. قد تبین الرشد من الغی».

مرتدی عقوبت قایتارمق فصدیله اولور ایسه، دینده اکراهک وجودی لازم اولور.

«افانت تکره الناس حتى يكونوا مومنين» (یونس - ۹۹). شو
آیت کریمه قدرت بشردن اکراهی سلب ایتمش. یعنی «اکراه ایه
بیله جک سن دگل، بلسکه اللهدر.» بناً علیه، مرتدی ارتدادی ایچون
قتل ایتمک حکومت اسلامیه النده اولماز.

«وانل علیهم نبأ الذی آتیناه آیاتنا فانسلخ منها فاتبعه الشیطان.
فکان من الغاوین. ولو شئنا لرفعناه بها ولكنه اخلد الى الارض
واتبع هواه. فمثله کمثل الکلب ان تحمل علیه یلث او تترکه یلث.
ذک مثل القوم الذین کذبوا بآیاتنا. فاقصص القصص لعلهم یتفکرون.»
شو آیت کریمه، امیه بن الصلیب حقنده نازل اولمش اولسهده
دیگر بر عالم حقنده نازل اولمش اولسهده، حد ارتدادک عدمنه
دلالت ایدر. زیرا هدایتک آیات قطعیه سنه حصول هم وقوف
صوکنده، او آیات قطعیه دن منسلخ اولوب، هدایتی ترک ایتمک یعنی
مرتد اولمق قتلی ایجاب ایتمه مش ایسه، قبول ایدر ایکن بلا
برهان قبول ایتمش، صوکره بر شبهه تأثیریه مرتد اولمش مسکین
بر بی چاره حقنده قتلک عدم وجوبی لازم اولور. زیرا بر جنایتک
اک بیوک درجه سی حقنده هیچ بر جزا یوق ایکن، او جنایتک اک
اوافق درجه سی حقنده اک بیوک جزا تعیین ایتمک او قدر مناسب
اولماز. هدایتک همه آیات قطعیه سنه وقوف صوکنده ارتداد - دلیلدن
برهاندن غافل آدمک ارتدادینه نسبتله قیاس قبول ایتمز درجه ده
بیوک جنایتدر. بیوک جنایته قتل جزاسی تعیین قیلنهامش ایسه،
اوافق بر جنایته قتل جزاسی تعیین قیلنهامق البته لازم اولوب کلور.
بزم شو بیانمزله «عصر اولده مرتدلری قتل ایتمک حادثه سی
بولنمیش ایسه، ارتدادلری ایچون دگل ایدی» دعواسی ثابت اولور.
بناً علیه او حادثه یی حریت دینیه خلافنه بر شاهد صفتیه کوسترمک
درست اولماز.

شو مسئله بزم دعوا مزه موافق طرزده حل قیلنمیش ایسه،
«انسانک حریت ذاتیه سنه قطعاً مخالف اولان رقیقلک بنک لک سیئنه سی

اسلامیت ده وارمیدر؟» مسئلهسی حقنده اوز فکرمزی، کوکلمز اجماع دهشتلرندن بالکلیه آزاد ایکن، دینمز تقلید لوئندن تامامیله پاک ایکن، غایت بیوک بر ارتیاحله عرض ایدرز.

شریعت اسلامیه نوری کبی کوزی وار انسانلرک هر برینه البته ظاهر اولور نور، یعنی قران کریمک نصوص بینه سیله شارع اکبرک تعالیم بلیغهسی، میدان ده موبد صورتده بافی ایکن، او نور عمومیدن اقتباس قیلنمش سوزلری بلا خوف همه عالمه سویله مک حقى البته هر انسان ده بولنور. فقهای کرامک قرارلری شریعت اسلامیه یی نسخ ایتمه مش ایسه، شرع شریفک نصوص بینه سنه هر کس البته تمسک ایده بیلور. اللهک فضلیله فتح قیلنمش رحمت قاپولری قاپانماش ایسه، بن ده دیگرلر کبی امید ایک بیلورم. دعوامی اثبات ایدر ایکن، قران کریمک همه آیت کریمه لری کوکلم ده محفوظ کوزم اوکنده حاضر ایسه، شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک لسان تشریعلرندن صادر صحیح سنتلری تامامیله جمع ایتمش مسندلرک یا اوزلری یا فهرستلری بندن غائب دگل ایسه، شریعتک لسان بیانی فقهای کرامک لسان علمیلرندن بیك دفعه آسان ایسه، شو اوچ شرطدن هر برینک تحقیقی تقدیرنک، فقهای مسئله لرده سوز سویله مک دن بنی کیم منع ایده بیلور؟

مطلوبیم شرع شریفک اصول قطعیه لرینه مقاصد اصلیه لرینه، هم ده انسانلرک الله طرفندن ویرلمش حقوق ذاتیه لرینه هر جهتدن موافق مناسب اولور ایسه، دعوامک ثبوتی ده شریعت اسلامیه ایچون بر نقص اولما یوب، بلکه بالعکس، اسلامیتک علویتنه ابدیتنه بر شاهد صادق اولا بیلور ایسه، «او سوز سندن قبل سویلنمه مش!» یا خود «فقیهلرک همه سی سنک سوزک خلافته اجماع ایتمشلر!» کبی تهدیدات - بنی او دعوادن منع ایده مز. بیلورم بر مسئله علمیه ده مخالف یا موافق سوز سویله مک فقهای کرامک شأنلرینه حرمتلرینه تعدی اولماز، بلکه او بیوکلره افتدا اولور. بیوکلره اقتدا - قوه

فكریه بی معطل ہر اقبوب، جہود حالندہ قالہق دگل، - مسائل علمیہ دہ او بیوکلر کبی حرکت ایدوب، حقیقتی طلب ایتمکدر .

رقیقلک مسئلہ سندنہ شریعت اسلامیہ نظرینی بیان ایچون، رقیبت تاریخنہ عائد معلوماتی تفصیلاتیلہ حقوق کتابلرندن نقل ایتمک لازم اولماسہ کرک . یالکگز شو قدر سویلہ مک کفایہ درکہ: اسارت، رقیبت - انسانک طبعندہ مرکوز تغلب اساسی اوزرینہ تأسیس قیلنوب، تاریخ انسانیتک ابتداسندن آلوب، الک صوکل کونلرہ قدر دوام ایدہ کلمش بر حالدر . بابل، مصر، رومان، یونان کبی شرائع سابقہ لرک هر برندنہ، ہمده جاهلیت دورلرندنہ وحشیت عالمنده عمر ایدر بدوی ملتلر دہده وار ایدی . اسیر ایتمک اصوللری دہ ملتلرک عادتلرک اختلافیلہ مختلف اولوب، اسیر لرلہ رقیقلرہ معاملہ طریقلری دہ مالکلرک فاسیلک دہ مرہمتسزلک دہ تفاوتلرینہ کورہ متفاوت اولور ایدی . رقیقلر - انسان دگل، بلکہ ارادہ لری اختیارلری انسانیتلری یوق، یالکگز لسانلری وار حیوان اولوق صفتیلہ جانلی مال اعتبار قیلنور ایدی .

رقیبت - عالم انسانیت دہ سماوی شریعتلرک حکمیلہ دگل، بلکہ قوتک ایجادیلہ، حب تغلبک اعانہ سیلہ حاصل اولمش، عاقبت، مدنی ملتلر دہ قانونلریلہ، وحشی بدوی ملتلر دہ وحشیتلریلہ اقرار قیلنہ کلمش بر سیئہ در . اسکی زمانلر دہ مدنیتلریلہ شهرت بولمش ملتلرک شریعتلرندنہ رقیقلک وار ایدی . ابراہیم شریعتی دہ تورات شریعتی دہ رقیقلگی اقرار ایتدی . علوم فقہیہ دہ بر نچیلک رتبہ سنہ چیقہمش یهود علمالری رقیقلک مسئلہ سندنہ دہا زیاده تقدم ایدوب، رقیبتی تشدید ایتدیلر .

حاصل کلام: عالم انسانیت دہ رقیبت قوت تاثیریلہ حادث اولدی دہ قوت ہم قانون حمایت سنک اسلامیت ظهورینہ قدر ہمہ ملتلر طرفندن مقبول اولوب، دوام ایتدی . رقیقلک سیئہ سی ہمہ عالم دہ، علی الخصوص مدنیتدن اوزاق، وحشیت دہ الک عریق جزیرہ العرب دہ، طامور لاشمش

کوکشمش بر زمان ده شمس اسلامیت افق انسانیت ده طوغدی.
 انسانلری طاشلره آغاچلره وئنلره، اوزلری کبی انسانلره عبادتدن
 تخلیص ایدن، عقللرینی کاهنلر موبدلر، حبرلر، راهبیلر الذک اسارتدن
 اطلاق ایدن، قلبلرینی اوهام تلقیناتیله تعلیم قیلنور اعتقادلردن
 تطهیر ایدن اسلامیت - مسکین رقیقلری اوزلری کبی انسانلر الذک
 مملوکیتدن مظلومیتدن خلاص ایتدی می؟ همه عالملره رحمت عمومیه
 اولمق صفتیله ارسال قیلنمش رسول کریمک رسالتی - اوزلری کبی
 انسانلرک الذک مظلوم مسکین رقیقلره بر قدر رحمت اولای بیلدی می؟

منهبلری تدوین قیلنمش فقیهلرک اجتهادلرینی قبول ایدر
 ایسهک، شو ایکی سوالک جوابنده «یوق!» دیمک لازمدر. اما قران
 کریمک نصوص مؤبدلرینی، شارع اکبرک سنن مؤبدلرینی رهبر
 اتخاذا ایدر ایسهک، او وقت «اسلامیت رقیقتی رفع ایتمش» دیمک
 ممکن یاخود واجب اولور.

شو دعوامی شریعت اسلامیه فقیهلرینه اثبات ایتمک ایچون الک
 اول محل نزاعی تعیین ایدهیم:

رقیت - وحشی انسانلری اولامق، دشمنلری اوغورلامق
 طریقیله حاصل اولامایور، شو مسئلهده همه فقهای کرام متفقدر.
 رقیت - فقهای اسلام نظرنده یالکیز، آرالارنده عصمت یوق ایکی
 ملتک شرعی دینی محاربهسنک اسیر قیلنمق طریقیله حاصل اولای بیلور.
 معاهده اقتضاسیله یاخود قانون حکمیله ایکی ملت آراسنده عصمت
 وار ایسه، ایکی آراده واقع اولمش محاربه نتیجهسنده رقیت متصور
 دگلدنر. آراده عصمت یوق ایکی ملت آراشنده دینی شرعی
 محاربهده رقیتک مشروعتی، فقهای کرامک توجیهلرینه کوره، «جان
 بدلنده جان آلمق» اساسنه مبنی ایش. معلومدرکه محاربهده هر
 ایکی طرف جان فدا ایدر. اشته او فدا قیلنمش جان بدلندک - اسیری
 تملک جائز اولور ایش.

بز شمدی سوز مزی «شرعی محاربه‌ده اسپر قیلنمش رقبه‌یی استرقاق جائز میدر؟» مسئله‌سنه حصر ایدرز. زیرا محل خلاف یالکیز شو مسئله‌در. یوقسه، داغستان ایران کبی مملکتلردن اوغورلانمش چرکس، غروزین، ارمن، یهود قزلری بسالالری، یاخود آفریقا صحرالردن اولانمش مسکین وحشیلری اسپر اولوق صفتیله استرقاق ایتمک فقهای کرامک بلا اختلاف اجماعلریله، قطعاً جائز دگلدر.

فقهای کرامک نظرنده رقیب یالکیز شرعی محاربه‌ده اسپر قیلنمش رقبه‌لره مخصوص ایسه، دیگر صورتله رقیب بسالاجماع متصور دگلر، ایسه، شو مقدمه‌یی تمهید، همده محل نزاعی تعیین سوکنده ایندی دعوامی اثبات صدینه شروع ایدرم:

محاربه اسپرلرینی استرقاق شریعت اسلامیه‌ده یوقدر. محاربه اسپرلرینی‌ده استرقاق جائز دگل ایسه شریعت اسلامیه نظرنده هیچ بر انسانی استرقاق جائز دگلدر. بنم دعوام شودر.
دعوامی اثبات ایچون قران کریمک آیت کریمه‌لرینی، شارع اکبرک سنن ثابتلرینی دلیل ایدرم.

قران کریمی ابتداسندن اخیرینه قدر تلاوت ایده‌یک. قتال یا اسر ذکر قیلنمش آیتلری، یاخود مسئله‌مزه بوجه من الوجوه تعلقی ممکن هر بر آیتی الک بیوک براعتنا هم امعانه تدبر، تفکر ایده‌یک. اولا بیلور خطالردن صافنوق ایچون، قران کریمک عربیتنه عائد جهتلری خلیل، سبویه کبی الک بیوک اماملردن، بلاغتنه عائد خصوصلری نکتهلری جاخط، عبدالقاهر کبی بلاغت اماملردن اوگره‌نوب بیله‌یک. اصول فقه کتابلرنده علی التفصیل بیان قیلنمش اصوللری‌ده تمامیله رعایه ایده‌یک. اهل علم طرفندن سویلنمش فکرلری‌ده احاطه ایچون، تفسیر کتابلرینه‌ده مراجعت ایده‌یک. الک مشکل ریاضی یا طبیعی یا سیاسی مسئله‌لری کشف یولغده، یاخود الک آغر معمالری الغازی حل یولنده صرف قیلنه بیلور اجتهادی - لسان عربی مبینله سویلنمش آیت کریمه‌لردن بر معنای مطلوبی فهم یولنده صرف ایده‌یک. شو

قدر اجتهاد، شو قدر بيوك استعدادله قران كريمى مطالعه ايدر
ايسه كده، استرقاقك جوازينه دلالت ايدنه بيلور بر حرف قران
كريم آيتلرنده بولنماز.

(۱) انفال سوره سنده «ما كان لنبى ان يكون له اسرى حتى يثخن
فى الارض» آيت كريمه سندن مراد نه در ملاحظه ايدنه يك.

آيت كريمه بدل مقابلنه يا بلا بدل اطلاقدن همده استرقاقدن
منع ايتمشدر، زيرا او وقت اهل اسلامده فوت، شوكت تمام دگل
ايدى. دشمنلرك حياتده بقالرى سياست نقطه سندن او قدر گوزل
دگل ايدى. بوگنا كوره هم اطلاق هم استرقاق منع قيلندى.

بز شيمدى «ان يكون له اسرى» سوزينى عربيت جهتيله
ملاحظه ايدر ايسه ك، اسيرلرى اطلاق احتمالىده استرقاق احتمالىده
«له اسرى» افادهسى تحتنه مندر جدر. بوگنا كوره هيچ بر نبى هيچ
بر انسانى محاربه صوكنده استرقاق ايله مز سوزى او سوزدن دلالت
لغويه طريقيله مستفاد اولور.

(۲) توبه سوره سنده «حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون»
آيت كريمه سى.

بزم فقهاى كرام «من الدين اوتوا الكتاب» بيانى اقتضاسيله
شو آيت كريمه يى اهل كتابه تخصيص ايتمشدر. بويله تخصيصك بزه
ضررى يوقدر. آيت كريمه مخصوص اولسهده اولماسهده، استرقاقك
عدمه دلالت ايدر. زيرا او آيتك دلالتنه كوره محاربه نتيجهسى
استرقاق دگل، بلكه جزيه آلمق، تبعه ايتمكدر.

(۳) توبه سوره سنده «فاذا انسلخ الاشهر الحرم» آيت كريمه سى
معناسنده وارد آيتلر.

شو معنىده وارد اولمش آيت كريمه لرى نقض عهد ايدن عربلره
تخصيص ايدر ايسه كده، ياخود او آيتلرى على عمومها ترك ايدر
ايسه كده، او آيتلرك هيچ برى استرقاقك جوازينه اصلا دلالت ايله مز.

زیرا جزاده علی التعمین بر احتمالی ذکر ایتمک اطلاق هم استرفاق
کبی احتماللری البته منع ایدر. قران کریمده وارد سیف آیتلرینک
هر بری شویلهدر.

(۴) انفال سورهسنده «یا ایها النبی قل لمن فی ایدیکم من الاسری
ان يعلم الله فی قلوبکم خیراً یؤتکم خیراً مما اخذ منکم ویغفر
لکم، والله غفور رحیم» آیت کریمهسی.

شو آیت کریمهده مذکور اسیرلر استرفاق قیلنمش اسیرلر
دگل، بلکه «مما اخذ منکم» جملهسنک دلالتنه کوره، مال بدلنده
فدا قیلنمشق اسیرلردر. «وان یریدوا خیانتک فقد خانوا الله ورسوله
فامکن منهم. والله علیم حکیم.» آیت کریمهسیده بونی تأیید ایدر.
یعنی نجاتلری سوکنده سکا خیانت قیلاجق لار ایسه، الله سنی ینهدن
او خائنلر اوزرینه مسلط ایدر. بدر غزاسنک اسیر اولوب، آزاد
قیلنمش ابو غره کبی. احد محاربهسنده تکرار اسیر اولوب، خیانتی
ایچون قتل قیلندی.

(۵) محمد سورهسنده «فشدوا الوثاق. فاما منا بعد، واما فداء حتی
تضع الحرب اوزارها» آیت کریمهسی.

شو آیت کریمه، بلا شبهه، انفال سورهسنده بدر غزاسی حقنده
نازل «ما کان لنبی ان یکون له اسری» آیت کریمهسندن صوکه
نازلدر. مدینهده اولانکی سنهلرده اهل اسلامک عددی قوتی ضعیف
ایکن زمانده، سیاست اقتضاسیله، اسیرلری اطلاق هم استرفاق جائز
دگل ایدی. نبوتک صوکه سنهلرنده اهل اسلامک قوتیده عددیده،
دشمنلر کوزنده شوکتیده آرتدی. اسیرلری آزاد ایتمکده محتمل
بر ضرر سیاسی ایندی قالمادی. بوکا کوره قران کریم اسیرلری
قتل ایتمگی نسخ ایتدیده، «فاما منا بعد، واما فداء» آیت کریمهسیله
امت اسلامیهیی ابکی طریقدن بریله اسیرلری آزاد ایتمکده مخیر
ایتدی: بدل آلمایوب، امتنان طریقیله آزاد ایتمک؛ یاخود مال یا
اسیر مقابلنده فدا طریقیله آزاد ایتمک.

شو آیت کریمه ده اسیرلری قتل ایتمک احتمالی ده، استترفاق ایتمک احتمالی ده ذکر قیلنماش. ایکی احتمالک هر بری شو آیت کریمه ایله نسخ قیلنماش اولسه ده اولماتسه ده، بنم دعوام ثابتدر. یعنی شو آیت کریمه استترفاق جوازینه دلالت ایتمه یور.

فقیهلرک استترفاق مشروعیتنه استدلال ایجکلی آیتلر شو آیتلردر. (۶) نسا سوره سنده «فان لم یعتزلوکم ویلقوا الیکم السلم ویکفوا ایدیهم فخذوهم» آیت کریمه سینک اخیرنده «واولائکم جعلنا لکم علیهم سلطانا مبینا» جمله سنده مذکور «سلطانی» ده استترفاق ایله بیان ممکن دگلدر. زیرا «فان اعتزلوکم فلم یقاتلوکم والقوا الیکم السلم فما جعل الله لکم علیهم سبیلاً» آیت کریمه سنه مقابله - سلطانی استترفاقله تفسیردن ابا ایدر.

شو آیتلره یا شو آیتلرک معناسنک اولان آیتلره ما عدا - استترفاکک جوازینه دلالت ایده بیلور آیتلر قران کریمه ده یوقدر. او آیتلرده دلالت اثری بولنماز ایسه، «قران کریم استترفاق مشروعیتنه دلالت ایتمه یور.» دعواسی بالضروره ثابت اولاجقدر.

«قران کریمه ده استترفاق جوازینه دلالت ایدر بر حرف یوقدر» سوزینی بر مقدمه ثابته کبی اعتبار ایدوب، «سنت نبویه ده استترفاق وارمیدر؟» مسئله سنه انتقال ایده ییک.

اوافق هم بیوک کتب احادیثی اوزون مدتلر علی التوالی مطالعه لرم اعانه سیله حاصل اولمش خصوصی رأیمه کوره، شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلری متعدد غزالرده غلبه ایدوب بر قدر انسانلری اسیر ایدر اولمش ایسه ده، لکن هیچ بر اسیری استترفاق ایتمه مشدر.

خیبرده صفیه برکه سیله، بنی المصطلق غزاسنک جویرییه برکه سیله اسیرلری آزاد ایتمک واقعه سی مشهور واقعه در. بدرده فدا مقابلنک، فتح مکه ده «اذهبوا فانتم الطلقاء» فرمان نبوی سیله آزاد ایتمک حادثه سی، حدیبیه ده حال غفلت ده هجوم ایتمش یتمش آدمی بلا بدل اطلاق

ایتمک» قصه‌سی، حنین اسیرلری حقننده بخاری ده عبدالله بن عمر حضرتلرندن نقل قیلنمش روایت، هوازن هم اوطاس اسیرلری حقنده کوسترلمش معامله - بونلرک هر بری عصر نبوت ده استرقاقک یوقلغنه دلالت ایدر.

عهد نبوت ده اوفاق بیوک غزالرده اسیرلر آنمش ایسه ده هیچ بری استرقاق قیلنمامش. اهل علمک اکثری شو حقیقتی انکار ایتمه یور؛ لکن مذهبلیرینه توفیق ایچون بعضلری توجیه ایدرلر: گویا، اسیرلری استرقاق ایتمه مک - عربلرکدن ناشی ایمش. عهد نبوت ده اسیرلرک همه سی البته عرب ایدی. حجاز عربلری ایچون ایکی دن بر: یا اسلام، یا سیف. اسیر - غیر عرب اولسه ایدی، او وقت استرقاقلری جائز اولور ایدی ایمش.

اهل علمدن دیگر بر طائفه «والمعروف ان النبی لم یسترق احداً» سوزینه قناعت ایدوب، استرقاق جوازینه سنت نبویه دن دلیل بولامادقلرینه کوره، استرقاق جوازینی قیاس فقهیله اثبات ایتمک امیدینه کلوب، «لانه لما جاز الاقرار بالجزیه فبالاسترقاق اولی» دیمشلر. بز استرقاق مسئله سننده فقیهلرک غایت فاحش اختلافلرینی کوروب، اهل حدیثک «والمعروف ان النبی لم یسترق احداً» سوزلرینی اعتباره آلور ایسه ک، سنت نبویه ده استرقاق ثابت اولمامش دیه بیلوروز.

قران کریم ده، سنت نبویه ده استرقاق ثابت اولمامش ایسه، شریعت اسلامییه حکمیله یا تأثیریله عالم انسانیت ده هیچ بر فرد استرقاق قیلنمادی نتیجه سی غایت واضح صورتده تمام صحتله ثابت اولوب، بزم دعوامزک الک بیوک رکنی اثبات قیلنمش اولور.

شریعت اسلامییه حکمیله عالم انسانیت ده هیچ بر فرد استرقاق قیلنمادی. گوزل. لکن اسلامیت ظهورینه قدر عالم انسانیت ده تامورلاشمش رقیتمی رفع ایتمک حقننده شریعت اسلامییه بر قدر اهمیت و ار خدمت کوستره بیلدیمی؟

یوز بیگلرچه سنه لر امتدادنده عالم انسانیت ده دوام حسبیله
 طأمورلاشوب بتمش بر سیئه یی، یکباره، دفعةً الغا ایتمک البته یا
 ممکن دگلدر، یاخود ممکن ایسه ده آسان دگلدر. بوکا کوره
 شریعت اسلامیه رقیبتی قانون قونیله یکباره رفع ایتدیوب، ایمان
 قوتیله ندریجی صورتده رفع ایتدیمیه قرار وبردی:

ظهور اسلامیت دن صوڭ استرقاقی ابطال ایتدی. محاربه اسیرلری
 حقنده «فشدوا الوثاق. فاماننا بعد واما فداء» کبی هم انسانیت هم
 سیاست مصلحتلریچون اڭ موافق بر قانون عادل وضع ایتدی.
 انسانیتک اڭ بیوک بر سیئه سی اولمق صفتیله اولگیلردن قالمش رقیبتی
 رفع ایتمک، هم ده او بیوک سیئه یه فیصه بر مدت ده نهایت ویروب،
 او مظلوم مسکین انسانلرده حقوق ذاتیه لرینی انسانیتلرینی قایتارمق
 ایچون - «فلا افتحم العقبة. وما ادراك ما العقبة. فك رفة» کبی قلملری
 وار انسانلرک هر برینه گوزل صورتک تأثیر ایدر اڭ بلیغ دعوتلرله
 همه انسانلری - اوزلرینک فاندشلرینی تحریر ایتمک وظیفه سنه
 دعوت ایتدی. دولت خزینه سنه طوپلانور ماللردن رقابی تحریر
 ایچون بر قدر نصیب افراز ایتدی. الله رضاسیچون اعتناق، کتابت،
 ندبیر، کفار طریقیله رقبه لری تحریر اینمگی یا ثوابلی یا واجب بر
 عبادت درجه سنه بندردی.

شریعت اسلامیه یکیدن استرقاقی منع ایتمش ایسه، اولگیلردن
 قالمش اسکی سیئه یی ازاله ایچون اڭ معقول طریقلری کوسترمش
 ایسه، «اسلامیت انسانیت رقیبت سیئه سنندن خلاص ایتدی، انسانیت
 یوزینی رقیبت لوئندن پاک ایتدی، ظلاماً انسانیتدن ایندرمش مسکین
 انسانلری انسانیت پایه سنه بندردی» دعوالرنده بن انشاء الله البته
 اصابت ایتمش اولورم.

بن اوز دعوامی آڭلاته بیلمش ایسه، البته بکا «ضرب الله
 مثلاً عبداً مملوكاً لا یقدر علی شیء» - «ما ملکک ایمانهم» کبی آیت
 کریمه لرله اعتراض ایدنلر بولنمسه کراک.

بزم شریعت اسلامیه ده عقد نکاحه اجتماع کبی، فقیهه لارک عرفیه تعبیر ایدر ایسه ک، ملک یمینله اجتماع مسئله سی واردر. «وما ملک یمینک مما افاء الله علیک». شو مسئله نکاح تاریخنه، اجتماع احوالنه، اجتماع ده تزام مفاسدینه، اختصاص اهیته نه، اختصاص کیفیتنه متعلقدر. بوکا کوره، او مسئله تفصیلاتنه عائد بیانلری «عائله احکامی» قسمنه تأخیر ایتمگی مناسب کوردک.

انسانلارک رقبه لرینه ملکک نعلقی معناسیله رقیته ک شریعت اسلامیه حکمیه مشروعیته نه فقهای کرام اجماع ایتمشلر ایسه ده، بنده فقهای کرامی هر کس کبی یا خود هر آدمین دها زیاده احترام ایدرم ایسه ده، رقیته مسئله سنده یوقاری ده سرد قیلنمش ملاحظه لرمی عرض ایدوب، فقهای کرامک اجماع لرینه مخالفت ایتیه جسارت ایتدم. مقصد او، فضل لری محدود دگل، مجتهدلرک حرمتلرینه شأنلرینه تهوور طریقله تعدی ایتمک دگل؛ بلکه حیات انسانیه ده الک بیوک اهیته وار مسئله اصلیه ده فکر ایتمک، هم ده عمومک اهداسی استفاده سی ایچون وضع قیلنمش قران کریم، سنت نبویه کبی مؤبد دلیللردن استفاده ایتمکدر. انسان بصیرت کوزیله قارار ایسه، علمک حرمتنه بر قدر واقف اولور ایسه، قران کریمک آیتلریله استفاده مزه سنت نبویه ایله اهدامزه طعن ایتمز استرفاق مسئله سنده قران کریمک بر حرفنه، شارع اکبرک بر حکمنه تمسک قیلوب، بنم دعوامی ابطال ایده بیلن بولنور ایسه، دعوامی ترک ایدرم.

«قل فاتوا بکتاب من عند الله هو اهدی منها ان تبعه ان کنتم صادقین.» (سورة القصص - ۴۹)

یوقاری ده (۱۶۴) صحیفه ده انسانک حقوق ذاتیه لرینی صایار ایکن، بری «حق تحری سعادتدر» دیمش ابدک.

یعنی فائده اولور شیلری طلبده، ضرر اولور شیلری دفعده هر انسان اوز اختیاریه حرکت ایدر. انساناڭ حاکمی انساناڭ اوزیدر. هر انسان اوز حکمی اوز اراده سیله حرکت ایدر. حکم ذاتی هر بر انسان ایچون برحق فطریدر. هر بر انسان اوزینه عائد امورلرک هر برنده حر مطلق مختار مطلق اولوب، دیگر انساناڭ حاکمینی ریاستی ادارهسی تحتنده بولنماز.

«واذ قال موسى لقومه يا قوم اذكروا نعمة الله عليكم اذ جعل فيكم انبياء وجعلكم ملوكا» (مائده-۲۲)

شریعت اسلامیهده معتبر ضروری مقصدلردن ۳نجی سی حفظ عقلدر دیمش ایدک. انساناڭ انسانیتی عقلیه، سعادتیه ده عقلاڭ کمالیلدر. بوکا کوره، عقلی حفظ ایتک، عقلاڭ کمالنه سعی ایتک - شریعت اسلامیهده معتبر رکنلرک بری قیلنمشدر.

عقلی حفظ ایکی جهته اولور: بری جهت ایجابیه؛ دیگرى جهت سلبیهدر.

جهت سلبیهدن حفظ ایتک - انساناڭ عقلنه ضرر ویره بیلور، یاخود ازاله ایده بیلور شیلردن عقلی صافلامقدر. مکيفات، مخدرات، مسکرات کبی شیلرک علی العموم حرمتی شو مقصده مبتنیدر.

عقلی، جهت ایجابیهدن، حفظ ایتک - تعلیم، تربیه، تفکر، اجتهاد ایله اولور. عقلاڭ انساناڭ روحنه نسبتی - حیاتاڭ بدنه نسبتی کبیدر. حیاتاڭ بقاسی، بدنک نهاسی ایچون تربیه نه قدر ضرور نه قدر لازم ایسه، عقلاڭ بقاسی هم نهاسیچونده تعلیم، تربیه اوقدر ضرور هم لازمدر.

قران کریمده تربیه هم تعلیمک اهمیتنه دلالت ایدر متعدد آیتلر واردر. یالکیز شو قدر دگل، بلکه قران کریمک تمامی - تربیه، تعلیمک، تفکر هم اجتهاداڭ اهمیتنه، ضرورتنه انسانلری ارشاددر.

اڭ اول نازل اولمش «اقرا باسم ربك الذی خلق. خلق الانسان من علق. اقرا وربك الاکرم. الذی علم بالقلم. علم الانسان

مالم يعلم.» آیت کریمه‌لری - قران کریمک هم‌ده اسلامیتک قراءت، قلم، علوم اساسلرینه تأسیس قیلنه چقلرینی اڭ واضح صورتده بیان ایتمشلر. اڭ کریم الله طرفندن ویریلجک احسانلرک اڭ بیوکلری اوقومق، یازمق، علوم اوگرنمک اولماسه ایدی، قران کریمک اڭ اولگی آیتلرندە شو اوچ احسان - یعنی اوقومق، یازمق، علوم اوگرنمک - ذکر قیلنما یوب، بلسکه ده‌ا بیوک احسانلر ذکر قیلنمش اولور ایدی. اسلامیتک اوقومق، یازمق، علوم اوگرنمک دن ده‌ا مهم اساسلری بولونسه ایدی، قران کریمک اڭ اولگی آیتلرندە او اساسلر ذکر قیلنمش اولور ایدی.

نبوتک اولگی سنه‌سندە، فاتحه سورەسندن صوڭ اینمش «نون. والقلم وما یسطرون» آیت کریمه‌سی - اسلامیت نظرندە قلمک هم‌ده قلمله یازلور علومک هر شیدن زیاده اهمیتنه دلالت ایدر بر برهاندر. زیرا اهمیتی قلم ایله علومک اهمیتلرندن زیاده بر مقصدک وجودی ممکن اولسه ایدی، الله حضرتلری اڭ اولگی قسم‌ده او مقصدک اهمیتی هم عظمتیله قسم ایدر ایدی.

قران کریمک اڭ اولگی سورەلرندە قلم ایله علومک اهمیتی ذکر قیلنمش ایسه، اسلامیتک قلم ایله علوم اساسلرینه ایتناسی اڭ واضح طرزده بیان قیلنمش اولور.

عقلاک تربیه‌سی ایکی طریقله اولور: بری مکتب، مدرسه‌لرده معلملر حکیملر حضورندە، یا خود آنا آنا الله، یا ایسه هیئت اجتماعیه‌ده انسانلرله اختلاط ایدر ایکن حاصل اولور. شو تربیه غیرک تأثیریله حاصل اولور تربیه‌در. هر بر انسان ایچون، علی‌الخصوص یاشلر ایچون اڭ مهم تربیه شو تربیه‌در. انسانیت جوهرندە یید احسانله غرس قیلنمش قابلیتلرک فسادی‌ده صحتی‌ده شو تربیه فسادینه صحتنه تبعیت ایدر. شارع اکبر علیه‌السلامک «کل مولود یولد علی الفطره» سو زی بوکا اشاره‌در. فیلسوف ابو‌العلا شو معنایی بیان یولندە دیمش

وينشا ناشىء الفتیان منا على ما كان عوده ابوه
وما دان الفتى بحجاً. ولكن يعلمه التدين اقربوه
وظفل الفارسى له ولاة بافعال التمجس در بوه
انسانك استقبالدہ سعادتى شقاسى تربيه سنك. ثمرهسى ايسه،
تربيه اهميتى نه قدر بيوك اولور!

عقلك تربيه سنده ايكنجى طريق: تفكر، اجتهاد طريقيدر.
تعليم، تربيه بر كه سيله عقلنه فوت، استعداد، رشد كسب ايتمش
انسان - تحصيل قيلنمش. علومك معلوماتك اعانه سيله تفكر هم اجتهاد
ايدر ايسه، او انسانك عقلى هم معلوماتى بلا توقف ترقى ايدر. بر
انسانك اولگى تربيهسى اك بيوك تربيه اولوبده، عقلى اش سز،
فكرى معطل قالور ايسه، او انسانك عقلى اولگى حالنه عودت ايدر.
ايكى نوع تربيه دن هر برى - عقلك ترقياتى هم سلامتلىكى
ايچون غايت مهيدر.

انسانك حياتده سعادتى، علومك صنائعك اوقدر ترقياتى، اللهك
خليفهسى اولمق صفتيله ير يوزنده انسانك رياستى، على العموم حيات
انسانيهده اهميتى وار شيلرك هر برى يالگز تربيه عقليه بر كه سيله
عاصل اولا بيلمشدر.

فيلسوف ابو العلاء حضرتلرى «اللزوميات» ده ديهش:
الفكر جبل: متى يمسك على طرف منه ينط بالثريا ذلك الطرف
والعقل كالبحر: ما غيضت عواربه شيئاً. ومنه بنوالايام تغترف
فكر - اك اوزاق اك خفى شيلرى كشف ايدر نوردر. عقل -
بتمز نوكنمز، نه قدر آل نور ايسهده اك سيلمز بر بحر محيطدر. عقل -
همه خيراتك منبعيدر.

عقل انسانك او قدر اهميتنه كوره، شريعت اسلاميه قران كريمك
محدود دگل آيتلريله انسانلرى تفكر، تذكر، تعقل، تدبر، تفقه ايتميه
اك حكيمانه اسلوبلرله دائماً دعوت ايدبور. اك بيوك فرائض دن
حساب قيلنور روزه قران كريمده يالگز هر ايكى دفعه ذكر قيلنمش

لكن اعمال عقليه به انسانلرى دعوت قران كريمك، بلا مبالغه، هر بر آيت كريمه سنده واردر.

قران كريم انسانلرى عالم وجودك، يعنى كوكلكر ك بيرلرك عناصرك مواليدك، اسرار عجيبه لرينى آيات كونييه لرينى مطالعه ايتيميه بليغ اسلوبلك هر بريله دعوت ايتمه يورمى؟

«وكأين من آية في السماوات والارض يمر ون عليها وهم عنها معرضون.»

(يوسف - ١٠٥)

«ان في خلق السماوات والارض، واختلاف الليل والنهار، والفلك التى تجرى فى البحر بما ينفع الناس، وما انزل الله من السماء من ماء فاحيا به الارض بعد موتها وبث فيها من كل دابة، وتصريف الرياح، والسحاب المسخر بين السماء والارض لايات لقوم يعقلون.»

(سورة البقره - ١٦٤)

«هو الذى انزل من السماء ماء لكم منه شراب ومنه شجر فيه نسيهون. - ينبت لكم به الزرع والزيتون والنخيل والاعناب ومن كل الثمرات. ان فى ذلك لاية لقوم يتفكرون. - وسخر لكم الليل والنهار والشمس والقمر. والنجوم مسخرات بامرہ. ان فى ذلك لايات لقوم يعقلون. - وما ذراً لكم فى الارض مختلفا الوانه. ان فى ذلك لاية لقوم يذكرون. - وهو الذى سخر البحر لتأكلوا منه لحما طرياً وتستخرجوا منه حاية تلبسونها. وترى الفلك مواخر فيه ولتبتغوا من فضله ولعلكم تشكرون. - والقى فى الارض رواسى ان تميد بكم وانهاراً وسبلاً لعلكم تهتدون. - وعلامات وبالنجم هم يهتدون.»

(سورة النحل - ١١-١٦)

«وما من دابة فى الارض ولا طائر يطير بجناحيه الا امم امثالكم.»

ما فرطنا فى الكتاب من شىء.» (سورة الانعام - ٣٨)

آيات كونييه انسانك نظرينى صرف ايدر آيت كريمه لرقران ككريمك هر سوره سنده متعدد دفعه لر ذكر قبلنمش، اكرده آيات

كونيه دن بحث ايتمك انسان ايچون اڭ مهم بر وظيفه اولماسه ايدى، هر شيدن زياده او وظيفه يه قران كريم او قدر اعتنا ايتمز ايدى. انسانلرى عالم وجودك كلياتندن جزئياتندن بحث ايتميه دعوت ايدن قران كريم متعدد سوره لرده - اولگى امتلرڭ، كچمش عصرلرڭ شايان عبرت قصه لريني انسانلرڭ نظر اعتبارلرينه عرض ايدوب، تاريخ انسانيتدن حيات اجتماعيه قانونلرينى اصوللرينى استنباط ايتميه انسانلرى دعوت ايتدى.

قران كريم ده نقل قيلنمش قصه لرڭ هر برى - سنت اجتماعيه دن نمونه اولمق صفتيله نقل قيلنوب، انسانلرى سنن اجتماعيه دن بحث ايتميه تعويد طريقه نقل قيلنمشدر. قران كريم ده مذكور قصه لرى دقتله مطالعه ايدم بيلن انسان - حيات اجتماعيه اصوللرينى ياخود لا اقل او اصولك الفبالرينى او قصه لردن البته آلا بيلور.

اولگى امتلرڭ احوال اجتهاميه لرندن بحث ايتمك يوللرينه انسانلرى دعوت ايدن قران كريم - عصر حاضرڭ احوالندن هم ده معاصر ملتلرڭ اصول حياتلردن عادتلردن طريق معامله لرندن، فكرلردن عقيدلردن بحث ايتمك ايچون ير يوزنده سياحتى اهل اسلامڭ هر برينه على التعيين ياخود اهل اسلامڭ عه ومنه على الكفايه فرض ايتدى. شوحق ده «فسيروا فى الارض فانظروا» معناسنه اون - اون بش قدر آيت كريمه قران كريم ده وار. بر دفعه امرڭ ورودى فقيهلرڭ اصول فقيهلرينه كوره، فرضيتى افاده ايدم بيلور ايسه، سير و سياحت حقنده اون - اون بش دفعه وارد اولمش مؤكد امرلر فرضيتى البته بطريق الاولويه افاده ايدرلر. بيوك مقصدلردن برينه وسيله اولمق صفتيله امر قيلنمش شى - مقصدك اهميتيله مهم اولور. هر حال ده عصر حاضرڭ معاصر ملتلرڭ عاللرينه وقوف كسب ايتمك قصديله سياحت - عج كى فرضدر. اهل اسلامڭ هر برينه ياخود اهللرينه .

عالم وجودك كلياتنه جزئياتنه عائد علوملر ايله باشلرى طوامش، اولگى هم ده معاصر ملتلك احوال اجتماعيه لرنندن اعتبار كوزيله بحث ايدوب، حيات اجتماعيه قانونلريله ادبلىريله آشناللىق كسب ايتمك يوللرینه سلوك ايتمش امت اسلاميه يى قران كريم-هر زمانك هر حالك اوزينه مناسب؛ عدالت، انصاف، مصلحت اساسلرینه ك موافق قانونلرى آيات قرانيه ايله سنن نبويه دن استنباط ايتمك وظيفه سنه دعوت ايتدى.

«كتاب انزلناه اليك مبارك ليدبروا آياته وليتذكر اولوالالباب.»

«ولا رطب ولا يابس الا فى كتاب مبين.»

«وما آتاكم الرسول فخذوه. وما نهاكم عنه فانتهوا.»

علوم عقليه هم علوم اجتماعيه ايله استعداد هم كمال كسب ايتمش انسانلرك عقللرى-غرض يا هوا كى ميللردن پاك تعاليم سماويه دن علوم شرعيه يى هر زمان استنباط ايدى طورسه لار ايدى عالم اسلاميه ده شو كونه قدر ك مكملى هر شريعت تدوين قيلنمش اولور ايدى. اهل اسلامك عقلى تعاليم اسلاميه ده قران كريمك دعوتنه ارشادينه موافق صورتك حركت ايتمش اولسه ايدى-شوكون شريعت اسلاميه مدنيت عالمنك همه مدنى ملتلر طرفندن قبول قيلنمش اولور ايدى. قران كريمك عقل انسان حقننه هر جهتدن اعتناسنه اشاره ايتدى:

عالم وجودك كلياتنه جزئياتنه عائد علوملره قران كريمك ارشاديني كوردك؛ اولگى هم حاضرگى انسانلرك احوال اجتماعيه لرنندن بحث ايتمك وظيفه سنه قران كريم انسانلرى دعوت ايتمش بيلدىك؛ منبع هدايت اولان قران كريمله سنن نبويه نورندن اقتباس ايتمك وظيفه سنه قران كريم هر بر آدمى بلا استثنا دعوت ايتمش آكلادق. يعنى قران كريم عقل انسانى مهمل، براقمامش؛ انسانك عقلنه عطالته ده مؤبد هم مؤكد صورتده حرام ايتمش. شو حقيقت بزه-علوم متعارفه دن حساب قيلنور «بينه» كى معلومدر.

انسانىڭ عقلى ھىقنەدە او قدر اعتنا ايدوب، عقل انسانى ھەر جھتدن حرىكتە فاعلىتە دعوت ايدن شرىعت اسلامىە البتە-انسانىڭ عقلنە ھەر جھتدن حرىت وىر مشىر.

عقلنىڭ حرىتى شرىعت اسلامىەدە معتبرنىڭ مھم رىكلىرىڭ بىرىدۇر.
زىرا انسانىڭ سعادىتتە ھەمە توفىياتتە منىع يالىڭز انسانىڭ عقلىدۇر. انسانىڭ عقلى ھەم نور ھەم آب حىياتىدۇر. شەمشىڭ نورىدىن استفادە ايتىمە ھەر انسانىڭ نە قدر عقلى وار ايسە، عقلنىڭ نورىدە حرىتىدە اوبىلەدۇر، عقلنىڭ اثرى اولان علوم معارف، صنائع دە تامامىل حرىدۇر.

انسانىڭ عقلى - شرف ھەم انىڭ بىوك اھمىت جھتىلە - عدودلىرىڭ بىرىلە تھدىد قىلىنەق دن يوقارىدۇر. عقل انسان - مھودىتى مېوسىتى طبعاً ابا ايدۇر. مھود وضع قىلىنەق اولور ايسەدە ھىچ بىر وقت انسانىڭ عقلى او عدودلرە اطاعت ايتەز. علومنىڭ معارفنىڭ حرىتىدە ھىچ بىر مھودى تھمل ايتەز.

شرىعت اسلامىە نظرنەدە عقلنىڭ حرىتى خلافى متصور دىگل بىر بىنە اولمق جھتىلە، بزم انىڭ بىوك مھتھدارمىز لسانندە «حرىت عقلىە» مھسئەسى او قدر تفصىلاتىلە بىيان قىلىنما مشىر، زىرا شرىعتنىڭ اساسنە وضع قىلىنمىش بىدىھى ابتدائى بىر بىنە بى بىان ايتەك حاجتى او وقت مھس قىلىنمايور ايدى. او مھسئەدە سكوت ايتەك - اكلاڭ شرىك نومنىڭ فرضىتى مھسئەسندە سكوت ايتەك كىبى ايدى. لىكن مھدىنى دولتلىرىڭ ادارەلرنەدە طامورلا شوب بتمىش مھسئەسنىڭ اقتضاسىلە اوروپادە صوڭ عصرلردە «حرىت» لىر، على الخصوص «حرىت عقلىە» مھسئەلرى اك مھم مھسئەلر قطارىنە ادخال قىلىندى. حقوق كىتابلىرىنىڭ انىڭ مھم بابلىرى «حرىت» نىڭ مھتلف نوعلىرىنى بىيان ايدىر بابلىردن عىبارت اولدى.

شو حالى كوروب، بىز - اولىڭى بىوك مھتھدارنىڭ حرىتلىرى بىاندىن سكوتلىرىنەمى تەجب ايدەيك؟ يا خود اوروپا علماسنىڭ او قدر ابتدائى بىدىھى شىلىرى بىانلىرىنەمى استىغراب كوزىلە نظر ايدەيك؟

يا ايسه آروپا علماسنڭ قلميله تاليف قىلنمىش حقوق كىتابلىرىنىڭ اتساعىنى احاطەسىنى تەسەببۇب، صوڭ زىمانلاردا شىرىعت اسلامىيە نامىدىن كىتاب فەقىھىيە تاليف ايتىمىش مؤلفلىرىڭ قىسورلىرىنىمى تاسىف ايدىك؟ دولتلىرى شو دولت، ادارەلىرى شو ادارە اولماسە ايدى، بىن البىتە ايكىنچى شىقى اختىيار ايدىر ايدىم. لىكىن ھىئەت شوھىئەت ايكىن، اصول شو اصول ايكىن، بىن بالىزورىە اوچىنچى شىقى اختىيار قىلۇب، شىرىعت اسلامىيە نامىدىن تاليف قىلنمىش كىتاب فەقىھىلرىڭ اسلوبلىرىدىن اصول تاليفلىرىدىن راضى دىگىلىگىمى عرض ايتىمىە مەجبورم.

۱۵۵۵ نىچى صحىفەدە (۱۹۴) نىچى قاعدە «شىرىعت اسلامىيەدە مەتبۇر زىرورى مقصدلىرىڭ دورتنىچىسى ھىظ مالىدىر» دىمىش ايدىك. شو زىرورى مقصدى تا كىد تا بىد ايتىمىك اىچون شىرىعت اسلامىيە ھىق مىلكى انسانڭ اڭ مقدس ھوقوقلىرى ھەلەسەندىن ھساب ايتىدى، (۱۱۹) نىچى صحىفەدە ۱۸۶ نىچى قاعدە شىرىعت ھىق مىلكى بىر قدر تىففىل ايتىمىش ايدىك، اورادە بىزم بىيانەزە كورە ھىق مىلكى ھەم طىبىعى ھەم شىرىعى بىر ھىق ذاتىدىر.

عالم ھىياتدە وار فردلىرىڭ ھەر بىرى، يا الھامڭ يا ھود بىر رايۇڭ سوقىلە، اوزىنىڭ طىبىعتىنە موافىق مقصدى تىھسىل يولنىدە بىلا قىسور سەى ايدىر. ھىياتى، صەحتى كەمالى توقۇف ايدىر شىلىرى الە كچورىمىك ھىصونىدە بىلا قىسور اجتىھاد ايدىر. كرىك انسان كرىك ھىوان، اوزىنىڭ ھالىنە كورە، وظىفەلىرىنى اىفا ايتىمىك، مقصدلىرىنى تىھسىل ايتىمىك يولنىدە بىر قانۇن قانۇن ھەركەت تىبەئا ھىركەت ايدىر. او قانۇنڭ ھىكىمىلە ذى ھىيات اولان ملىقلىرىڭ ھەر بىرى - ھىياتلىرى اىچون ھاجەت اولور شىلىرى مالك اولور. يعنى «شىو - شىو يالىگىز بىندىر» دىبە بىلور. اگىردە بوپىلە اولماسە ايدى، ذى ھىيات ملىقلىرىڭ ھىچ بىرى - اوزلىرىنىڭ وظىفەلىرىنى اىفا ايدەمىزلىرى، ھەمدە ھىقلىرىدىن مقصد فائىت اولور ايدى. (۱۲۲) نىچى صحىفەدە شو ھىقىقىتى قران كرىمىڭ ھىرىفىلە بىيان قىلۇب، شىرىعت اسلامىيە نىظىرنە ھىق مىلكى كوستورمىش ايدىك: بىر يوزىنىڭ وار

شیلرک همەسی هیئت مجموعەسی اعتباریلە نوع انسان ایچون الله طرفندن تملیک قیلنمیشدر دیمش ایدک. حق ملک بر حق اعتباری اولمایوب، انسانک خلقت اصلیه سنه نظراً بر حق طبیعیدر سویله مش ایدک. زیرا الله نوع انسانی خلق ایتمش؛ بزم عقلمزدن غائب بر طاقم مقاصد الهیهلر اقتضاسیلە نوع انسانی بر یوزنده خلیفه ایتمش؛ انسانی ملک ایتمه یوب، بقاسی ایچون حسابی یوق شیلره محتاج اولور بر فقیر ایتمش؛ انسانک حاجتلیرینه یارار حسابی یوق شیلری خزینهلری ربوبیتی اقتضاسیلە بر یوزنده بدل ایتمش. - البته انسانلره احتیاجی ویرمش کریم مطلق - او احتیاجی دفع ایدەجک شیلری ده ویرور. اسلامیت ده ملک شودر.

خالق طرفندن انسانلره تملیک قیلنمش شو مشترک ملکدن استفاده طریقلری (۱۸۶)نجی قاعده شرحنده تفصیلاتیلە سبقت ایتدی. ملکک ماهیتی: دیگرلرک انتفاع ده تصرف ده حقلمینی قطع ایدر کیفیت چه بر مالک بر انسانه یاخود بر جماعته اختصاصی در. او اختصاص سببیلە مالک او مالک رقبه سیلەده منفعتلریلەده انتفاع ایدر؛ هم رقبه سنده هم منفعتلرنده هر نوع تصرفاتی اجرا ایدر: استرسه او مالی حبس ایدر، استرسه تلف ایدر، استرسه دیگرلره تملیک ایدر. شو معنی ایله ملک انسانک حقوق ذاتیه سنندنر انسانک هم مادی هم معنوی احتیاجلرینی دفع هم ایفا ایتمک ایچون - بالکمز شارع طرفندن دگل - بلکه کریم مطلق الله حضرتلری طرفندن انسانلره حیاتلریلە وجودلریلە برابر احسان قیلنمیشدر.

شریعت اسلامیه ده معتبر ضروری مقصدلرک ۵نجیسی حفظ نسلدر دیمش ایدک. نسلی حفظ ایتمک - نوع انسانک بر یوزنده خلیفه لک صفتیلە بقاسینی تأمین ایتمک دیه کدر. شریعت اسلامیه حکملرینک اکثری شو مهم مقصدە خدمت ایدر.

نوع انسانك بقاسی، همده صلاحی ترقیاتی ایچون اڭ موافق اڭ اصلح نظام - شرائع سماویه لسانیله انسانلره تعلیم قیلنمش، همده شو کونده همه مزه معلوم اولوب کنمش «زواج» نظامیدر.

زواج - عائله یی، عائله لر هیئت اجتماعیه یی تشکیل ایدر لر. بنا^۲ علیه، مدنیت جهتیه اڭ گوزل هیئت اجتماعیه زواج اساسی اوزرینه مبتنیدر. زواج اولماسه ایدی، آتالق بالالق قارندشلك کبی قرابتلر قالمایوب، اولاً عائله، بوڭا تبعاً هیئت اجتماعیه باطل اولور ایدی.

هر بر انسان علی حده نوع انسانك واحدی اولا بیلور ایسه ده، جمعیتك واحدی اولماز، انسانينك مقاصد نوعیه سی نقطه سندن نظر ایدر ایسه ك، هر بر فرد علی حده ناقص قالب، هیئت اجتماعیه ده اڭ مکمل واحد قیاسی «عائله» اولور. اڭ بسیط اڭ ساده عائله بر ارکک ایله بر خاتونلر عبارت اولوب، شو ایکی دن هر بری بر «بوتون» اڭ نصفی کبی در. بر نصفك نقصانی دیگر نصفك کمالیه تکمیل قیلنورده، نوع انسانك اڭ مکمل واحدی شو طریقله حاصل اولور. رجال ایله خاتونلرک طبیعی تمایللری ده -- گویا اوزلریك نقصانلرینی احساس ایدوب، او نقصانلری تکمیل ایتیمیه سعی ایتمکلرندن عبارتدر. زواج - هر بر طرفك قوه روحیه لرینی ده تقویه هم توسیع ایدر. زواج تأثیریه هر بر طرفك اخلاقیله قوه فکریه سی ترقی ایدر. خاتونلرک گوزل اوصاف قلبیه سندن رجال، رجالك قوه عقلیه سندن خاتونلر استفاده ایدر لر.

زواج - نوع انسانك بقاسنه بلا واسطه سبب اولور قوه تکوینییه یی وجوده کتورر بر اتحاددر. زواج - خاتون ایله ارکک آراسنده حادث اولور شخصی بر ارتباطدر. او شخصی ارتباطدن هر بر طرف کما ینبغی متمتع اولور. نوع انسانك بقاسی ده اورتباط حسبیله تأمین قیلنور. زواجدن اڭ مهم مقصد کلی - اویله بر ارتباطك حصولیه نوعك بقاسیدر. دیگر مقصدلرک هر بری شو مقصدك فرعلیدر. بر طرفك

دیگر طرفه اعانهسی، جنسی حیاچتارک عفاف دائره‌سندہ افتضاسی، هر بر طرفک فساددن فحشیدن خلاصی کچی مقصدلر - همه‌سی مقاصد فرعیه‌دندر .

جمعیت بشریه‌ده زواجک هر شیدین زیاده اهمیتنه کوره سماوی شریعتلرک هر بری علی‌الخصوص تورات شریعتیله شریعت اسلامیه انسانلرک هر برینه زواجی فرض یا امر ایدوب، زواجک دوامنه خدمت ایدر طریقاری کوسترمشلرده، عقد زواجی ابطال ایتمکدن شدتله منع ایتمشلر .

شریعت اسلامیه قران کریم لسانیله رسول کریم لساننک انسانلری زواجه دعوت ایتمشد:

«ولقد ارسلنا رسلاً من قبلك وجعلنا لهم ازواجاً وذریة. وما كان لرسول ان یأتی بأیة الا باذن الله. لیکل اجل کتاب. یحیی الله ما یشاء ویثبت. وعنده ام الکتاب.» (الرعد - ۳۸ - ۳۹)

یعنی: «هیئت اجتماعیه انتظامی ایکی اساس اوزرینه تأسیس قیلنمشد: ۱) اجتماع قانونلرینی تعلیم ایدر رسالت اساسیله ۲) نوع انسانی، جمعیت بشریه‌یی حفظ ایدر زواج اساسی اوزرینه. اللهک اذنی بولنمادقجه هیچ بر رسول آیت اجتماعیه‌یی بیان ایدمز. هر زمانک اوزینه موافق حکمی وارد. الله مشیئت الهیه‌سیله برینی محو ایدوب، دیگرینی اثبات ایدر. زمانک اختلافیله احکامک اختلافی اللهک حکمت الهیه‌سیله اداره قیلنور. احکامک اصلی الله عندنکدر.» «ومن آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیهما وجعل بینکم مودة ورحمة. ان فی ذلك لآیات لقوم یتفکرون.» (الروم - ۲۰)

یعنی: «انسانلر حقنک اللهک عنایت الهیه‌سنه دلالت ایدر آیتلردن بری: سزه اوز جنسکزدن ارواج خلق ایدوب، آراکزده محبت هم رحمتی دوام ایتدیرمک خصوصیدر. نوع انسانک باشنه کلمش اصول

اجتماعیه دن بحث ایدر قوم ایچون شو خصوص ده غایت بیوک آبتلر واردر.»

بلاغت اقتضاسیله اڭ بیوک نعمتلری صایهق مناسب امتنان مجلنده الله حضرتلری نعمت زواجی صایهش ایسه، شریعت اسلامییه نظرنده زواج- اجتماعی مصلحتلرک البته اڭ بیوگی اولور. زیرا اهمیت زواجک اهمیتندن زیاده بر مصلحت اجتماعیه بولنه بیلمسه ایدی، امتنان طریقیله عنایت الهیهی بیان مقامنده قران کریم او مصلحتی ذکر ایدر ایدی. حکمتک، همده بلاغتده اعجازک اقتضاسی شودر.

امام بخاری، امام مسلم همده دیگر ائمه حدیث انس بن مالک حضرتلرندن روایت ایدرلر: «ان النبي حمد الله واثنى عليه وقال اما والله اني لا خشاكم لله واتقاكم له لكني انما اصرى وانام واصوم وافطر واتزوج النساء. فمن رغب عن سنتي فليس مني.»

روزه نماز کبی عبادتلره انقطاع ایچون، استراحتی، طیباتله تمتعی، همده زواجی ترک ایده جک اولمش بر بولک اصحاب کرام حقنده شارع اکبر علیه السلام حضرتلری بر کون خطیه سنده شو سوزلری سویله مش. عبادتلره تفرغ قصدیله زواجی ترک ایتمک- اسلامیت سنتنه مخالفدر دیمش. «زواج- اسلامیتک سنتی در؛ او سنتندن اعراض ایدن- اسلامیت دن خارجدر» کبی اڭ شدید بر لسانله تجرددن منع ایتمش.

امام احمد، امام ابو داود، امام نسائی، امام ابن عبان حضرتلری صحابی انس بن مالک حضرتلرندن روایت ایتمشلر: «كان النبي يأمر بالبراءة وينهى عن التبذرا، نهيا شديداً. ويقول تزوجوا الودود الودود.»

یعنی: شارع علیه السلام حضرتلری زواجه امر ایدر، همده تجرددن شدتله نهی ایدر ایدی. «عائله صلاحی ایچون ودودی، ملت اسلامییه مصلحتی ایچون ولودی تزوج فیلکنز» دیر ایدی.

خالق حکیمک اراده ازلیه سی نوع انسانک بقاسنه تعلق ایتمش
 بوکا کوره انسانلرک هر برینه شهوت طعام کبی قاهر هم غالب.
 شهوت جنسیه بی ده ویروب، حکمت الهیه اقتضاسیل، شو شهوت
 قاهره بی نوعک بقاسنه خادم ایتمش. بناً علیه شو بیوک حکمتک
 تدبیرینه مخالفی هر بر حرکتدن شارع علیه السلام امت اسلامیه بی
 منع ایدوب، تجردی، اختصاصی، طبیعی دگل طریقله استمتاعی،
 شهوت جنسیه قهرندن نجات بولوق قصدیله استعمال ادویه بی قطعاً
 تحریم ایتمش. هم ده «تزوجوا الودود الودود» کبی الک جامع بر
 سوزله زواجک مصلحت کلیه لرینی بیان ایتمش. زیرا عائله مصلحتلری
 خاتونک ودولگیله، جمعیت بشریه مصلحتلری خاتونک ولولگیله
 بولنور. زواجک همه مصلحتلرینی «ودود-ولود» کلمه لری جمع ایدر.
 اهل حدیث بالاتفاق ابو هریره حضرتلرندن روایت ایتمشلر:
 «عن ابي هريرة ان النبي قال: تنكح المرأة لمالها، وحسبها، وجمالها،
 ولدينها. فاظفر بذات الدين تربت يداك.»

شارع اکبر علیه السلام حضرتلری هیئت اجتماعیه ده زواجی توفیر
 ایتدیرمک ملاحظه سیله، متعدد مقصدلر ایله زواجی مشروع ایتمشلر:
 (۱) خاتونلرک مالیه فائده لئمک، غناسیله مستغنی اولمق
 قصدیله ده، (۲) خاتونک شرفنه کمالنه رغبت سائقه سیله ده، (۳) خاتونک
 جمالنه مفتونیت داعیه سیله ده، (۴) دینی یعنی اخلاقی لسانی گوزل
 پاک خاتون یاردمیله عائله بی گوزل اداره ایتمک آرزوسیلده زواجی
 شریعت اسلامیه مشروع ایدوب، شو دورت مقصدک الک مناسبنه
 ارشاد ایتمک ایچون «فاظفر بذات الدين تربت يداك» دیمش. شو
 سوزله زواجدن الک اصل مقصدی بیان ایتمش.

بر انسان اوزی یا بالاسی ایچون خاتون انتخاب ایدر ایکن
 غالباً شو دورت مقصددن برینی تعقیب ایدر. یا مال یا اشتهار
 یا رسوم عاشقی- خاتونک مالنه کوز طوتار، یاخود نسبته اعتبار
 ایدر. بدنی جمال مسئله سی ایسه، طبیعی البته هر انسان، مزاجی

سالم ايكن، جماله ميل ايدر. لىكن زواجك اڭ مەھم مقصدىنە واقف اهل عقل - معنوى جمالى ھر شىدىن زىادە اعتبار ايدرلار. يعنى خاتونك عقلنە، پاكلىكنە، گوزل اخلاقنە، خانە تدبىرى حقنە اقتدارىنە دەا زىادە اهمىت ويرورلار. زىرا عائله مصلحتى خاتونك ماليلە جماليلە دگل، عقليلە اخلاقيلە عفتيلە اولور. خاتونك عقلى بوتون، اخلاقى گوزل اولور ايسە، اويلە خاتون برەكەسىلە ھم عائله ھم جمعيت بشريە استفادە ايدر. خاتونك برەكەسى ايكى شى دە ظاھر اولور: برى بالا تربىيەسندە، ديگرى خانە ادارهسندە. شارع عليه السلام حضرتلرى «خير نساء ركبىن الابل نساء قرىش: احناه على ولد فى صغره، وارعاه على زوج فى ذات يده» ديمش. تدبير منزل دە اقتصاد برەكەسىلە عائله مستفيد اولور؛ بالالرى گوزل تربىيە ايتەك خصوصيلە جمعيت بشريە استفادە ايدر.

زواجك جمعيت بشريە دە اڭ بيوك اهميتنە كورە، شريعت اسلاميە انسانلر ك ھر برىنى زواجه دعوت ايتدى؛ زواجك انعقادى صوكندە دوامنە دەا زىادە اعتنا قىلوب، ايكى طرفدىن ھر برىنە « معاشرە بالمعروف» اساسنە مېتنى حقوقلرى وظيفەلرى بيان ايتدى.

«وعاشروهن بالمعروف. فان كرهتموهن فعسى ان تکرهوا شيا ويجعل الله فيه خيراً كثيراً.» (النساء - ۱۸)

زوجان آراسندە گوزل ارتباطك دوامى - حسن الفت، گوزل معاملە بولنمادقچە ممكن دگلدر معاملە گوزللىگى ايچون وظيفەلردە قصور ايتەمەك، ريفىقك حقوقنە تعدى ايتەمەك لازمدر.

بوگا كورە قران كريم «وعاشروهن بالمعروف» يعنى خاتونلر كزلە معقول ھم مشروع طريقلە معاملە قىلگنر. احياناً طبعكزە مخالف شيلرى بولنور ايسە دە، صبر قىلگنزدە، خاتونلر كزى آيورماگنر. اولاً بيلور كە سزك كوزگنزدە مكرورە كورنور شيلر خيبر كئيرى متضمن اولور. انعقادى صوكندە زواجك دوامىنى تاكيد ايچون بلا سبب بلا ضرورت طلاقى منع ايدوب، ضرورت يوق ايكن ايقتاع قىلنور

طلاق العا ایتەشدر . «فان اطعنکم فلا تبغوا علیهن سبیلاً» یعنی سزه اطاعت ایدرلر ایسه، آنلارک ضررینه حرکت ایتمگی خاطر کزهده کتورمه کز . شو آیت کریمه دلالتنه کوره، ضرورت یوق ایکن طلاق -- لغودر . زیرا شارعک نهی فعلک بطلانینی ایجاب ایسدر . افعال شرعیهده وارد نهیگ افادهسندە خلاف وار ایسهده، ظلم کبی افعال غیر شرعیهده نهی بالاتفاق نفی معناسندەدر .

جمعیت بشریهده اهمیت بیوک زواجی تسهیل ایتمک ایچون، شریعت اسلامیه موزک قلمت هم کثرت طرفلرینی تعدید ایتمه یوب، نفقه جهتندەدە یالکز کفایهیی رعایه ایتەش .

«علی الموسع قدره، وعلی المقتر قدره»

بر خاتونک رزق کفایهسندن بیلە عاجز انسانلری اختصا، استعمال ادویه کبی شنیع حرکتلردن منع ایدوب «ولیستعفی الذین لا یجدون نساکا حتی یغنیهم الله من فضله» یعنی نکاح نفقهسندن عاجز انسانلر - عقیقلرینی صاقلاسونلار؛ شهوت جنسیهیی ابطال ایتمک جنایتنه ایدام ایتەسونلر؛ صبر ایدوب، سلامت فالانلری الله غنی ایدر: یا اللرینه مال کلور، یاخود عقیقلک سلامتک برکەسی قوه سیله بهیهیت قهرندن نجات بولورلارده حاجت جنسیهدن مستغنی اولورلار . بیانمزدن شرع شریفک زواج حقندە غایت بیوک اعتناسی بر قدر آکلاشیلدی . شارع حکیمک اعتناسنه سببده، اکثر فقیهلرک گمانلری کبی، یالکز شهوت جنسیهیی اشباع ایتدرمک جهتی اولمایوب، بلکه اک مهم اجتماعی مصلحتلری اقامت ایتدرمک جهتیدر . شو قیمتی نکنده بزم بیانمزدن بر قدر معلوم اولدی . زواجدن اک مهم مقصد، اکثر فقیهلرک تعبیری کبی، «استمتاع بالبضع» اولمایوب، بلکه حیاتده ارتفاق، عائله مصلحتلرینی اداره، جمعیت بشریهیی گوزل صورتده ادامه کبی شریعت اسلامیه علویتنه مناسب عالی مقصدلردر .

عالم مدنیت ده مقبول شو کون ده همه مزه همه اصوليله معلوم
 زواج - اسكى دورلرده ابتدائى انسانلرده بولنماش؛ بلکه تعليم
 سماويه برکھ سيله سوڭ دورلرده حادث اولوب، تدریجى صورتده ير يوزنك
 عمومیت کسب ایده کلمشدر.

اهل بعثتک علمى تفتیشلرينه کوره، اولگى دورلرده ابتدائى
 انسان تمام حيوان کبى کون کورر اولمش. او دورلرده شو کون
 بزه طبیعت اولوب کتمش حیادن، بزه معلوم نکاحدن بر اثر يوق
 ایهش. رجال ايله نسا نرهده طوغرى کلسهده. کیم ايله اولسهده علمى
 صورتک شهوت جنسیه یى قضا ایدرلر ایهش. تعليمى غایت آغر صورتک
 قبول ایدر انسان - بايتاق بیگلرجه سنه لر مکتب طبیعت ده دوام
 ایدوب، فارغه کبى قوشلردن حیایى اوگرنمش ده، شهوت جنسیه یى
 مستور يرلرده قضا ایتیه باشلامش. بوندن سوڭ حسابى معلوم دگل
 بیگلرجه سنه لر وحشیت مکتبنده قالوب، طبیعت تربیه سيله انسان ده
 غیرت حبه سی حاصل اولمش ده، خاتونلرک برینه اختصاص فضیلتى
 انسانلره معلوم اولمش. طبیعت ايله انسانک قلبنده غرس قیلنمش
 غیرت دانه سی کتدکجه بیومش؛ طبیعت تربیه سيله انسانک، بدنى
 گوزللمشه کلمش، عقلی ده مرور زمانله ترقى ایدر اولمش. انسان -
 بدنى هم عقلی جهتيله - ترقیات ده دوام ایدوب، بر الله بیلور، نه قدر
 دورلر سوڭنك انسان آدمیت کمالنه ایرشمش ده، اللهک کرمله ير
 يوزنده خلافت منصبه تعیین قیلنمش، او دقیقه دن اعتباراً عالم
 انسانیت ده «زواج» حادثه سی ده باشلانمش. آدمیت دوريله عالم
 انسانیت ده نبوت رسالت دورى ده ابتدا قیلنوب، انسانلره اجتماع
 قانونلری تدریجى صورتده تعليم قیلنمیه باشلامش.

اهل تحقیقک علمى تخمینلری تقریباً شودر. قران کریمک نظم
 معجزى ده شو تخمینى، بزم خصوصى رأیه کوره تأیید ایدر.

«يا ايها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة. وخلق منها زوجها. وبث منهما رجالا كثيراً ونساء» (نساء - ۱).

شو آيت كريمه دلالتنه كوره، الله حضرتلري اڭ اول نوع انسانك فردلريني ير يوزنده نشر ايتمش. صوگره عالم انسانيت ده زواجي خلق ايتمش ده؛ فراش شيوع ده دگل، بلکه فراش زوجيت ده طوغمش رجالي نسايي بڭ ايتمش.

شو آيت كريمه ده «خلقكم من نفس واحدة» جمله سيله «وخلق منها زوجها» جمله سي آراسنده وار ترتيبی مهمل ايتمه مك ضرورتی ايچون - هم ده «خلقكم من نفس واحدة» جمله سيله «وبث منهما رجالا ونساء» جمله لوندن برينی لغو ايتمه مك ضرورتی ايچون، آيت كريمه يي بزم تفسيرمه موافق صورتده تفسير ايتمه لازمدر.

«هو الذي خلقكم من نفس واحدة وجعل منها زوجها ليسكن اليها» (الاعراف - ۱۹۰).

شو آيت كريمه ده «وجعل منها زوجها» جمله سي «خلقكم من نفس واحدة» جمله سندن صوڭ ذكر قيلنمش. قران كريمه ك نظم معجزينه خلل ويرمه مك ايچون «زوجيتك حدوئي انسانلرك ير يورنك انتشارندن صوڭ اولمش» ديمك ضروردر.

شو ترتيب مسئله سي، يعنى زوجيتك افراد انسانيه انتشارندن صوڭ حدوئي مسئله سي قران كريمه ده زمر سورهنك ۶ نجى آيت كريمه سنده تصريح قيلنمشدر:

«خلقكم من نفس واحدة ثم جعل منها زوجها»

يعنى ير يوزنده انسانلري نشر ايتدى ده؛ بيوك فاصله مرورى صوگنده عالم انسانيت ده زواج حادثه سي خلق قيلندى.

«خلقكم» دلالتيله، هم ده «في يوم كان مقداره خمسين الف سنة» كى زمانى تقدير خصوصنده قران كريمه عرفنه دلالت ايدر آيتلرك ارشاديله ملاحظه ايدر ايسهك، «ثم جعل منها زوجها» جمله سنده «ثم» نه قدر فاصله مرورينه دلالت ايده بيلور، احتمال آڭلارز!

زواجك، ير يوزنده انتشار انسانيتدن صوك حدوثنه «ثم» ايله استدلالهزه يونس سورسندنه «واما نرينك بعض الذي نعدهم او نتوفينك فاليينا مرجعهم. ثم الله شهيد على ما يفعلون» آيت كريمه سيله اعتراض وارد اولماسه كرك. زيرا اللهك قيامتده شهادتي مراد ايسه، اعتراضك عدم ورودى ظاهر در. دنياده شهادتي مراد ايسه «فاليينا مرجعهم ثم الله يحاسبهم اذ كان شهيداً على ما يفعلون» معناسنده اولمق ضرور اولورده اعتراض وارد اولماز.

«خلقكم من نفس واحدة ثم جعل منها زوجها» آيت كريمه سيله استدلال ايدر ايكن قران كريمك نظم معجزينه ال اوزاتماق ادبي بزم طرفده اولور ايسه، صاحب كشاف كبي اهل تفسيرك تاويللوريني قبول ايتمه مك وظيفه سي بزه البته واجب اولور. قران كريمك نظم معجزيني اشدين چيقارور تاويللوري قبول ايتمه ايسهك بز انشاء الله هر حالده اصابت ايتمش اولوروز.

۱۹۴نجى فاعدهده (۱۵۵)نجى صحيفهده «شريعت اسلاميهده معتبر

ضرورى مقصدلرك برى حفظ عرضدر «ديمش ايدك.

عرض - انسانك، انسانيت هم عقل جهتيله حاصل اولور، كرامتنه قيمت ادبيه سنه ناموسنه، همده اوز همتيله كسب قيلنمش اعتبارينه اطلاق قيلنور. يعنى عرضك ايكي نوعى وارد. برى بزم عرفهزده ناموس تعبير قيلنور كرامت انسانيه؛ ديگري بزم عرفهزده اعتبار تعبير قيلنور كرامت كسبيه. ناموس - انسانك نوعنه، هر بر فردينه، وجوديله حياتيله برابر خالق طرفندن احسان قيلنمش بر حق ذاتيدر. انساندن هيچ بر وقت منفك اولماز. انسان نه قدر سفيل نه قدر رذيل اولسهده ناموسى همان وارد. بناً عليه انسانك كرامت طبيعيه سنه مخالف حركتده بولنهق انسانك اوزى طرفندن ده ديگرلر طرفندن دهده اصلا جائز دگلدر. اعتبار ايسه، انسانك اوز همتيله حاصل اولور بر شرف كسبى در. بوگا كوره متفاوت اولور. «ان اكرمكم عند الله اتقاكم». اعتبار بر ناموس كسبى در، كه انسانك اعمالندن

همتىدىن متولد اولور. انسانىڭ مدت حياتىدا احوالنىڭ اختلافىغا
تتلف اولور. بعضاً زياده لشور، بعضاً تناقص ايدىر.

عرض - هر ايكى نوعيله شريعت اسلاميه ده معتبردىر.

«ولقد كرمنا بنى آدم.» يعنى انسانى كرامت اصليه سيله ده كرامت
كسبيه سيله ده نيكريم ايتدىك. انسانىڭ كرامتنه موافق دگل حرکت،
كىم طرفىدىن اولسه ده، ممنوعدىر.

«ولله العزة ولرسوله وللمؤمنين.» موافق دگل حرکتى، ديگرلىر
طرفىدىن حقارتى منع ايدىر قدر عزت هر بر مومنده واردر.

«ولكل درجات مما عملوا» - «ان اكرمكم عند الله اتقاكم.» شو
ايكى آيت كريمه انسانىڭ كرامت كسبيه سنه عائددىر. يعنى انسانىڭ
هند الله وعند الناس اعتبارى عمليله اولوب، عملنىڭ تفاوتيله اعتبار
متفاوت اولور. لکن بر قدر اعتباردىن محروم هيچ بر انسان
بولماز. عمليله هر بر انسانىڭ بر قدر اعتبارى بولنور.

شريعت اسلاميه ده اغتياپنىڭ عرمتى - عرض انسانىڭ احترامنه
مبنيدىر. «ايحب احدكم ان يأكل لحم اخيه ميتا فكرهتموه» آيت
كريمه سنىڭ دلالتنه كوره، انسانىڭ عرضى دمى كبيدىر. انسانىڭ دمى
نه قدر محترم ايسه، عرضى ده او قدر يا دها زياده محترمدر.

بر قدر عقلى وار انسان - البته عرضنىڭ محترملكغه طبعاً رغبت
ايدىر. شو رغبت انسانلرده همتنىڭ مرؤتىڭ تفاوتيله متفاوت اولور.
انسان شو رغبتنىڭ افتضاسيله عرضنىڭ سلامتلىكى يولنده ماللىرىنى فدا
ايدىر. احياناً شو رغبت داعيهسى او قدر قوتلى اولور، كه انسان
عرضى هم كرامتى يولنده يالگىز ماللىرىنى دگل بلكه جانلىرىنى ده
فدا ايدىر.

انسانىڭ شرفى علو همتى - شو رغبت داعيهسىله متناسب اولور.
عرضنىڭ احترامنه رغبت داعيهسى بيوك اولور ايسه، او انسان مظاهر
انسانيت ده اڭ گوزل صورتيله متجلى اولوب، فضائلنىڭ هر بىرىله
منصف اولور، يا خود لا اقل، فضائلنىڭ هر بىرىنه سعى ايدىر. اگر

او رغبت داعیه سی ضعیف اولور ایسه، انسان انسانیت درجه سندن حیوانیت درکه سنه نزول ایدوب، فضائله میلی رذائلدن اجتنابی ضعیف اولور. اگرده، مبادا، انسانک قلبنک عرضک محترم لگنه رغبت داعیه سندن بر اثر قالماسه، اوپله انسان فحشلرک رذائلک هر برینه علناً ارتکاب ایتمک یا خود فحشلرله افتخار ایتمک درجه منه کله بیلور. اوپله انسان قانون ناموس دن استثنای قیلنمش اک شریر، یا اک آبانج بر مخلوق اولور.

انسانک طبیعده مرکوز «حسن احترام» حیات انسانیه ده اک بیوک اهمیت حائز غایت شریف بر حسد. فضائله میلک رذائلدن اجتنابک اک درست میزانیدر. شو حسک هیئت اجتماعیه افرادنده انتشارینه رسوخنه متناسب صورتده - اجتماعی مصلحتلر قائم اولور. هیئت اجتماعیه ده انسانلرک خیانتدن اجتنابلری، امانت انصاف کبی فضیلتلرله اتصافلری - ناموسلریله قلبلرنده رسوخ بولمش حس احتراملریله متناسب اولور.

حیات انسانیه ده عرضک او قدر بیوک اهمیتنه کوره، شریعت اسلامیه انسانلرک عرضلرینی احترام حقنده اصلاً مساهله ایتمه مش. اوزلرینک عرضلرینی تکریم ایدن انسانلرک عرضلرینی تکریم احترام قیلوب، انسانلرک عرضنه شرفنه ناموسنه موافق دگل حرکتدن سوزدن هم غائب هم حاضر ایکن هر بر انسانی شدتله نهی ایتمشدر. بر انسان اوزینک عرضنه ناموسنه احترام ایدوب، خلاف ادب شیلره انسانلرک کوزنده ارتکابدن صافنور ایسه، یعنی خلاف ادب شیلره علنی صورتده ارتکاب ایتمز قدر حیاسی وار ایسه، اوپله انسانی تعریض یا تصریح طریقله تحقیر ایتمک مطلقاً ممنوعدر. غائب ایکن اغتیاب طریقله ده، حاضر ایکن شتم طریقله ده. انسانک عرضنه تعدی جنایتی مضبوط دگل بلکه اعوالک اختلافیه مختلفدر. جنایتک تاثیریه ده هر بر انسان ده بر درجه ده دگلدر.

بوڭا كوره شريعت اسلاميه عرضلره تعدى جنائتى هقنده محدود بر
جزا تعيين ائتمه مش.

انسانڭ ناموسنه يعنى كرامت اصليه سنه مترتب اولور حق -
حق سلبيدر، دفع ايدر، ايجاب ائده مز. يعنى «هيچ كيم بنم ناموسه
اخلال ائتمه سون» دعواسنه صلاحيت ويروب، عرضڭ شرفنه تعدى
حساب قيلنه بيلوز حركتلىرى دفع ايدر؛ اما «ناموسم واردر. بناً
عليه بنى احترام فيلگن. بنم حقه اوييله حركت فيلگن» دعواسنه
صلاحيت ويروه مز.

انسانڭ اعتبارينه مترتب اولور حق بعضاً سلبى، بعضاً ايجابى
اولور. عمومى مناسبتلرده حق اعتبار سلبيدر. خصوصى يعنى يا
طبيعى يا اجتماعى مناسبتلرده حق اعتبار ايجابيدر.

عمومى مناسبتلر - انسانلرڭ انسانيت جهتيله معامله اريدن. ايكى
انسان آراسنده مناسبت عمومى اولسه، حق اعتبار سلبيدر: «بنم
حقوقمه تجاوز ائتمه» طلبنه صلاحيت ويروب.

خصوصى مناسبتلر: بالالىق آتالىق، قارندشلك بيوكلك مناسبتلىرى
كبي، اجتماعى مناسبتلر: زوجيت، مأموريت، تابعيت، خادميت كبي.
خصوصى مناسبتلرده حق اعتبار - ايجابيدر. بوراده حقوقى رعايه
احترام، تعظيم واجب اولور. بالا آنايى آتايى، ياش، بيوگى تابع -
متبوعى احترام قيلوب تعظيم ايدر، ايكى زوج، يا ايكى قارندش -
اوز آراده معتبر حقوقلىرى رعايه ايدرلر.

انسانڭ مدت حياتنده دوام ايدن ناموسى اعتبارى موتيله باطل
اولماز. ناموس، اعتبار حقى بعد الموت باقيدن. ميتلرڭ عرضلىرى -
حيلرڭ عرضلىرى كبيدر. ميتلردن برينڭ عرضنه تعدى وافع اولور
ايسه، وارثلردن برى حق عرضى دعوى ائده بيلور.

اصول فقه کتابلرنده علی الاجمال ذکر قیلنمش شو (۱۹۴) قاعده اساسیهیی شرح ایدر ایکن بر قدر تفصیلی اختیار ایتدک. زیرا شو قاعده اسلامیتک روحیدر. کتب اصولده ذکر قیلنمش قاعدهلرک ائک مهیدر. تفصیلاتی بیوک جلدلرده، فقه، تفسیر، حدیث، اصول فقه، اخلاق کتابلرنده بسط قیلنمش ایسهده، هیچ بر کتابده بر یرده طوپلانماش ایدی. محترم طلبهلرک استفادهلریچون بز فقهای کرامک کتابلرنده مبثوث بیانلری بر یره جمع ایتدک.

(۱۹۵) مصلحتلر وجود جهتیلر خالص اولماز. معتبر - غلبهدر.

بوراده مصلحتدن مرادمز حیات انسانیه قیامنه، انسانلرک عقللری و جردلری جهتیلر علی الاطلاق کمالنه عائد اولور هر بر شی. شو معنی ایله مصلحتلره ایکی جهتدن نظر ممکندر. ۱) بری او مصلحتلرک حصوللری جهتیلر ۲) دیگرى خطاب شارعک تعلقى جهتیلر. اولسگی جهتلر نظر ایدر ایسهک، شو دنیاده طبیعت حیاتک اقتضاسیلر مصلحتلرک هیچ بری خالص اولماز. هر بر مصلحت، یا قبل یا بعد، نهایتی یوق مشقتلرله کلفتلرله احاطه قیلنمش اولور. انسانک حیاتی ایچون ائک برنچی مصلحتلردن حساب قیلنور ائک ضرور اولان طعام، شراب، لباس کبی شیلره نائل اولمق ایچون هر بر انسان اوت قان یوتوب، حسابی یوق بلالری تحمل ایتمه یورمی؟ حکمت الهیه اقتضاسیلر شودنیا شویله خلق قیلنمش: انسانک هر بر راحتی متعدد تعبیلرک امتزاجندن، ایکی قبیلک اغتلاطندن حاصل اولور. «ونبلوکم بالشر والحیر فتنه.» دنیاده مقابل جهتک اشتراکندن خالی بر جهت بولنماز. مصلحت اولمق یا مفسده اولمق بالکمز غلبه جهتیلر اولور. جهت مصلحت غالب ایسه، اطلاق عرفده مصلحت اولور. جهت مفسده غالب ایسه، عرفک اطلاقده مفسده اولور. ایکنچی جهتلر یعنی خطاب شارعک تعلقى جهتیلر نظر ایدر ایسهک، مصلحت - خالص اولور. یعنی مفسدهلری معتبر اولماز.

شارع بر مصلحتی ایقاعله امر ایدر ایسه، مصلحتی ایقاع ایدر ایسکن مترتب اولا بیلور مفسده معتبر اولمایوب، شارعك امريله مطلوب اولان مصلحت بر مصلحت خالصه کبی اعتبار قیلنور. شارع بر مفسده دن نهی ایدر ایسه، او مفسده ضمننده بولنه بیلور مصلحت نهی تحتنه داخل اولماز.

مصلحتلرک مفسدهلرک نظر شریعتده خلوصی - شارعك حکمتنه اعتناسنه مبتنی در: مفسدهیی، نه قدر حقیر. ایسهده، شارعك امری تحتنه داخل ایتمک؛ مصلحتی، طیفی ایسهده، نهی تحتنه ادخال ایتمک - حکمتك اقتضاسنه او قدر موافق دگلدر.

مصلحت همده مفسده من حیث الوجود خالص اولماز؛ هر صورت ایکی جهتك امتزاجيله حاصل اولوب، اعتبار - غالب جهتنه اولور ديدك. شارعك خطابی ده غلبه جهتنه منصرف اولور. مفسده غالب اولور ایسه، قطعاً نهی قیلنوب، مصلحت غالب اولور ایسه، امرك تعلقى ممکن اولا بیلور. بوگنا قران کریمك بر قاچ آیت کریمهسی دلالت ایدر.

«ويسألونك عن الخمر والميسر. قل فيهما اثم كثير ومنافع للناس. واثمهما اكبر من نفعهما.» (سورة البقرة)

یعنی: خمرک، میسرک مفسدهلری چوقدر، انسانلر ایچون منفعتلری ده وارد. لکن هر حالده مفسدهلری منفعتلرینه نسبتله زیادهدر، بوگنا کوره هم خمر هم میسر قطعاً حرام قیلنمشدر.

«قل من حرم زينة الله التي اخرج لعباده والطيبات من الرزق. قل هي للذين آمنوا في الحياة الدنيا خالصة يوم القيامة.» (الاعراف)

یعنی: اللهك بندهلرینه ویرلمش زینتی، الله طرفندن بندهلره اعسان قیلنمش رزقك طیباتی شو دنیاده اهل ایمانك انتفاعلری ایچونددر. شو زینت، شو طیبات - یوم قیامتده خالصدر: اللهك زینتيله رزقك طیباتيله انسانك انتفاعنه یوم قیامتده بر مسئولیت

كېي مفسده مترتب اولماز. زينتك طيباتك مفسده ترتبندن خالصلگنه كوره، الله او زينتى او طيباتى بندلرينه حلال ايتمشدر. قران كريم شو آيت كريمه سيله - زينت الهيبه طيبات حياتى تحريم ايدر انسانلرى رد ايتمشدر. يعنى حالده نفعى محقق، استقبالك ضررى مفسدهسى يوق شيلر هيچ بر صورتله حرام اولماز. حرمت - ايكي شرطك بريله اولور، (۱) يا منفعتك عدمى (۲) يا نتيجهده بر ضررك ترتبيله. حاللك ايسه ايكي شرطك مجموعنه توقي ايدر: (۱) نفعك تحقنه (۲) نتيجهده ضررك عدم ترتبيله. بر عملك حالده نفعى محقق اولوب، عاقبتده ضررى يوق ايسه، اوبله عمل نظر شريعتده هيچ بر صورتله حرام اولماز.

قران كريم مشروعيتهده ايكي شرطى رعايه ايتمك قانونيله - امور اجتماعيهده قانون ترتيب ايدر فقيهلرى ارشاد ايتمشدر. هيئت اجتماعيه امورلرى ايچون وضع قيلنور قانونده شو ايكي شرط رعايه قيلنه بيلور ايسه، البته اويله قانون هيئت اجتماعيه مصلحتنه خدمت ايدو بيلور. يوقسه، يوق. مصلحتى منفعتى يوق شيلرى اعتبار ايتمهك - غايتده ساده، ابتدائى بر اصلدر. لکن منفعت حاضرهسنه آلدانمايوب، نتيجهده ضررك عدم ترتبيله يقين حاصل ايتمك - اشته غايت مهم اصل شو اصلدر. امتزاج صورتنده مصلحتله مفسدهلرى وزن ايدو بيلمك - دها بيوك اوچنچى بر اصلدر. مدنى قانونلرله سماوى شريعتلر آراسنده شو اصللرى اعتبار ايتمهك خصوصنده غايت بيوك تفاوت واردر. سماوى شريعتلر او اصللرى رعايه ايتمهك مسئلسنده بلا قصور اعتنا ايدرلر ايكن، مدنى قانونلر او اصللرى رعايه وظيفهسنده احياناً مساهله ايدرلر. منافع وفتيهيبى ياجزئيهيبى اعتبار ايدوب، مفاسد استقباليهدهن يا عموميهدهن احتياط ايتمهك مساهلهسى مدنى قانونلرده غالباً بولنور.

بزم شریعت اسلامیہ ہم مصلحت ہم احتیاط اساسلرینہ مبنیدر :
 منفعتی یوق شیلر شریعت ده معتبر اولماز، استقبال ده اوزی کبی
 یا دها زیاده مفسده سی اولا بیلور مصلحت مشروع اولماز، امتزاج
 صورتنده جهت غالبه اعتبار قیلنوب، مغلوب جهت یا فدا یا خود تحمل
 قیلنور. لکن مغلوب اولان جهت مفسده یی تحمل ایتماک - یالکیز
 او جهتک فناسی، یعنی مغلوبیت حسبیلہ عدم درک هسنه انتھاسی
 صورتنده جائز اولور. اگر مغلوب اولان مفسده فائز اولور
 ایسه، او یله مفسدیی شریعت اسلامیہ تحمل ایتمز. اما مغلوب مصلحت
 فائمه یی فدا ایدر. شریعتک احتیاطی شو قدر بیوکدر.

(۱۹۶) مصلحتلر ده نصفه معتبردر.

نصفه نونک هم صادق فتحیلہ - عدالت معناسندهدر .
 شریعت اسلامیہ هر بر حکم ده مصلحتی اعتبار ایدر. بوکا
 علاوه هر مصلحت ده نصفه یی ده یعنی عدالتی ده شرط ایدر. بر خصوص ده
 بر مصلحت خالصه اعتبار یله حکم مشروع قیلنه حق ایسه، مصلحتک
 یالکیز او خصوص حقنده ضرردن مفسده دن خلوصی کفایه ایتمه یور،
 بلکه دیگر خصوصلر حقنده ده مفسده دن خلوصی شرطدر. مثلاً:
 انسانلرک بر صنفی حقنده مصلحت کلیه ملاحظه سیله بر قانون ترتیب
 قیلنه حق ایسه، دیگر صنفلرک برینه ضرر بولنماق فانونک مشروعیتی
 حقنده مهم بر شرطدر.

عموماً، مصلحتک بر جهت حقنده خلوصی کفایه دگلدر. بلکه
 دیگر جهتلردن ده ضرری ایجاب ایتمه مک قیدی ده معتبردر.

عدالتی محافظه ایتماک شریعتک بیوک بر اصلیدر. «ان الله
 یامر بالعدل والاحسان» آیت کریمه سیله عمومی صورتده، یعنی هر
 بر حرکت ده هر بر عمل ده، علی الخصوص هر بر حکم ده مطلوبدر.

(۱۹۷) عمومی مصلحت - خصوصی مصلحتلره تقدیم قیلنور.

ایکی مصلحت تعارض ایتدکده، بری عمومک مصلحتی دیگرى خصوصک مصلحتی اولور ایسه، مصلحت عمومییه اقامت ایتمک ضرورتنه کوره، مصلحت عمومیه یولنده مصلحت خصوصییه فدا قیلنور. فقیهلرک «عمومک نفعی ایچون - ضرر خاص التزام قیلنور» سوزلریذک معناسی شودر.

حقوق کتابلرینده مذکور «استملاک اصولی» بزم شو قاعده مزک فروع جزئییه سندندر. یعنی: سوقاق بازار میدانلری، باغچهلر، مسیرهلر، صو یوللری، عمومی حوضلر وجوده کتورمک ایچون؛ یاخود خسته خانهلر، عمومی مکتبلر، تیمور یوللری انشا ایتمک ایچون قیمت عادلہ مقابلنده بر آدمک یرینی صانون آلمق اصولنه «استملاک اصولی» اطلاق قیلنور. یرک صاحبی راضی اولسهده اولماسهده، مصلحت عمومییه اقامت ایتمک ضرورتیه، قیمت عادلہ مقابلنده او یری آلمق مشروع اعتبار قیلنمیشدر.

استملاک قانونی یالکیز عمومک منفعتی ایچون مشروع اولو بیلور. منفعت عمومییه قطعی صورتده استملاک قانوننه توقف ایدر ایسه، استملاک مشروع اولور. اگرده قطعی صورتده توقف اثبات قیلنهماز ایسه، استملاک مشروع اولماز. اما حکومت املاک خصوصیهلرینی توسیع ایچون هیچ بر صورتله استملاک قانونندن استفاده ایدهمز. بلکه مالکک رضاسی قطعاً شرطدر.

شو قاعده فروعندن اولو بیلور شیلر (۲۶) نجی قاعدهده بر قدر ذکر قیلنمیش ایدی.

(۱۹۸) اصلک حکمی مصلحت عمومییه ملاحظه سیله رفع

قیلنه بیلور.

اصلده جائز شیلر مصلحت عمومییه اقتضاسیله منع قیلنوب،

ممنوع شیلردن ممنوعیت زائل اولور. هر حالده عمومک مصلحتی هیئت اجتماعیهده هر شیدن زیاده اعتبار قیلنور.

۱۹۹ انسانک طبیعتنه یاخود عقلک شوقنه موافق مطابوات شرعیهده طالب مؤکد اولماز،

زیرا طبیعتک اقتضاسی عقلک اشتیاقی طالب مؤکدین مغنیدر. بوکا کوره، ضرورات حیات قران کریمه سنت نبویهده تفصیلانیه بیان قیلنماش. اکل، شرب، حرکت، استراحت لباس کبی شیلرک هیچ بری فرض قیلنمق صورتیله نصوص شرعیهده وارد اولماش. طبیعت اقتضاسیله ممنوع شیلر محرمات عدادنده سانالمامش. انسانک طبیعتی باعث اولاجق مفسدهلر شدتله منع قیلنوب، یا وعید یا عقوبت تعیین قیلنمش.

هر حالده انسانک مساهلهسی غالب شیلرده امر مؤکد اولور. اعتداسی غالب مفسدهلرده نهی مؤکد اولور.

بر عمل حقنده شارع لساننده مطلق صورتده امر یا نهی وارد اولور ایسه، او عملک هر بر فردی حقنده شارهک طلبی بر درجهده اولماز. یاخود اولمق لازم دگلدر. بلکه احوالک اختلافیله مختلف اولور. مثلاً: «ان الله یامر بالعدل والاحسان» آیت کریمهسنده عدل هم احسان حقنده مطلق صورتده امر وارد اولمشدر. عدلک همده احسانک هر بر فردی، شبهه یوق، مطلوبدر. لکن هر بر فردینه متعلق طالب هر صورتده جزمی دگلدر. بعضاً جزمی اولور، انسانک دمنه مالنه عائد حقوقلرده عدالت کبی. بعضاً ندب طریقیله اولور، انسانک خصوصی هرکتلریده عدالتی کبی. احسانک فردلریده اویلدر. فرضک رکبلیرینی ادا ایتمک معناسنده اولان احسان - فرض اولور. فرضک ادبلیرینی ایفا ایتمک معناسنک اولان احسان مندوب اولور. قران کریمهده وارد امرلر، نهیلر حقنده شو بیانی اعتبار ایتمک - لازمدر. «امرک موجب وچوبدر» سوزی - هر صورتده صحیح.

اولا بیلور سوز دگلدر . عدل، احسان، وفا بالعهد، عفو، اعراض
 عن الجاهل، صبر، شکر، قریبلره فقیرلره اعانه، معیشتده اقتصاد، مقابله
 بالاحسن، مستقیم یوللره سلوک، عمل صالح، استقامت، امانتی حفظ،
 خوف، تذکر، تلاوت قران، صدق، شهادت کبی شیلر حقنده قران
 کریمده وارد اوامری امعانه تفتیش ایدر ایسهک، منهیات حقنده
 قران کریمده وارد نهی صیغه لرینی کورر ایسهک، طلب صیغه لرنده
 قران کریمک عرفی بزه معلوم اولور . عرف قرآنده امر مطلق
 وجوب ایچون، نهی مطلق حرمت ایچون اولماز .

شریعت اسلامیهده فرض، واجب سنت، مندوب کبی احکامک
 تفاوتی ده، فقهای کرامک رأیلری کبی، دلیللرک تطعیتده ظنیتده
 تفاوتلریله اولمایوب، بلکه طلبک تفاوتی حسیل اولور . واجبده
 ثابت طلب - مندوبده وار طلبدن قوتلی در . ایکی آراده وار
 تفاوت دلیللرینک تفاوتیله دگلدر، زیرا مندوبک دلیللی احياناً بلاشبهه
 قطعی اولوب، واجبک دلیللی احياناً هر جهندن ضعیف اولور . بناً علیه،
 فرضک تعریفنک «بدلیل قطعی» قیدی، واجبک تعریفنک «بدلیل فیه شبهه»
 جملهسی اوقدر مناسب دگلدر . زیرا فرضک فرضیتنه مدار - دلیلک تطعیتی
 دگل، بلکه طلبک نا کدیدر . واجبک واجبلکنه مدار - دلیلک شبههسی
 دگل بلکه واجبک طلبنده وار بر قدر مسامحه در .

(۲۰۰) انسانلرک صلاحنه خدمت ایدر هر بوشی - مشروعه در

هیئت اجتماعیه صلاحنه منفعته خدمت ایدر هر بر شی -
 حیات انسانیهیی تسهیل فصدیله اختراع قیلنور ارتفاقلر، امور عمومیهیی
 اداره ایچون وضع قیلنور نظاملر، دولت امورلرینی ترتیب همده
 عدالتی اقامت ایچون تدوین قیلنور قانونلر، انسانک ترقیات عقلیهسنه
 خدمت ایدر علوم معارف صنائع، انسانک اخلافنه گوزلک ویرور
 اصول تربیهلر، وجودینه قوت هم صحت ویرور ریاضتلر، انسانلرک

معامله لرنده معروف عادتله - شریعت اسلامیة نظرندہ مشر و عدل، بلکه مطلوبیدر .

شو جامع قاعده مزك شاهدی قرآن کریمده حدید سورہ سنده «لقد ارسلنا رسلنا بالبینات وانزلنا معهم الكتاب والمیزان ليقوم الناس بالقسط.» آیت کریمه سیدر .

الله حضرتلرینك بیناتله رسوللری ارسالندن، تعلیماتله کتابلری انزالندن مقصدی - انسانلرک قسطی اقامت ایتمکلریدر . ﴿ليقوم الناس بالقسط.﴾ - انسانلرک صلاحنه خدمت ایدر هر بر شی - قسط یعنی «عدل» تحتنه داخلدر . انسانلرک صلاحی، نه صورتله وجود بولورسه بولمسون، سماوی شریعتلری انزالندن قصد قیلنمش قسط اشته اودر . کتب سماویه عرفیله تعبیر ایدر ایسهك، کولرک برلرک بلکه همه عالم وجودك قیامنه یعنی علی الانتظام بقاسنه سبب اولان قانون - قانون عدالتدر . عالم وجودك صلاحندن عبارت اولان عدل نه قدر مطلوب ایسه، حیات انسانیه صلاحندن عبارت اولان عدلده او قدر مطلوب اولور .

شو قاعده بلا شبهه قران کریمك نصوص واسعهسی تحتنه اولو وبالذات داخلدر . اصول شرعیهده بر ابتدائی بینه کبی قبول قیلنور ایسه، یری واردر . اسلامیتك ابدیتنه عمومیتنه ایمان ایدر ایسهك، شو قاعدهیی قبول ایتمهك ممکن دگلدر . شریعت اسلامیة انسانلرک صلاحلرینه سعادتلرینه منافی دگل ایسه، شو قاعده بر ابتدائی بینه کبی ثابت اولور .

بز قطعاً بیلوروز: سماوی شریعتلردن هیچ بری حقیقتی تکذیب ایتمه یور، انسانلرک صلاحنه سعادتنه خدمت ایدر شیلری تحریم ایتمه یور اسلامیتك علویتی ابدیتی ایچونده بویله اولمق لازمدر . شو کلیه، یعنی «انسانلرک صلاحنه خدمت ایدر هر بر شی - مشر و عدل» کلیهسی شارع اکبر علیه السلام حضرتلرینك «من سن سنة حسنة فله اجرها واجر من عمل بها. ومن سن سنة سيئة

فله وزرها ووزر من عمل بها» حدیث شریفلریله ده ثابتدر. شارع
اکبر شوسوزیله سنت حسنه وضع ایتمگی مشروع ایتمشدر، بوکا کوره
هیئت اجتماعیهده اساس عمل اولور سنت ایکی نوع اولور: (۱)
بری سنت نبویهدر: قران کریمک دلالته، یاخود شارع حکیمک
اقوالیله اعمالیله ثابت اولور. (۲) دیگرى سنت وضعیهدر. حکمای وقتک
معرفتلیریله وضع قیلنور. شو سنت اولگی سنت کبی شرع شریفک
بیوک بر رکنیدر.

شارع سنت حسنه وضع ایتمگی مشروع ایتمش، او سنتله عمل
ایدهنلره اجرلر و عاقیلوب، وضع ایدن اهل علمی اهل همتی احترام نکریم
طریقیلره اجرلرینی نهایتی یوق قدر تضعیف ایتمش. بونکله انسانلری
صلاح یوللرینه دعوت قیلوب، هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه خدمت
ایدر قانونلری رسوملری وضع ایتمک وظیفه سنه اهل علمی ترغیب
ایتمش. شارع اکبر رسول کریم علیه السلام حضرتلرینک شو
خطابی اسلام فقیهلری ایچونده غایت مهم بر خطابدر.

شو فوق الغایه بیوک اهمیتى وار مسئله حقنده شو کونگی
فقهای اسلام فکرلرینی بر قدر یورسهلار یارار ایدی!

(۲۰۱) دعوی ده حقیقتی اثبات ایده بیلور هر بر شی-
حجت هم بینه اولور.

حکمک مشروعیتنه یاخود وقوعنه دلالت ایدر شیلری فقهای کرام
«دلیل» نامیلر تسمیه ایدوب، بر حقى دعوی ایدر ایکن حکمه حضورک
حقیقتی اثبات وظیفه سنده قانون طرفندن قبول قیلنه بیلور شیلری
فقهای کرام حجه هم بینه نامیلر تسمیه ایدرلر.

حکمک مشروعیتنه دلالت ایده بیلور «دلیل»ک نوعلرینی شو
کتابک ۴نجی ۵نجی صحیفه لرنده علی الاجمال بیان ایتمش ایدک.
حکمک وقوعنه دلالت ایدر دلیللر ایسه. محصور دگلدر، زیرا هر
حکمک اوزینه کوره دلیللی بولنه بیلور. مثلا: زوالک فرضیت صلات

حقننده سببیتنه «اقم الصلوة لعلك الشمس» آیت کریمه سی دلیل مشروعیته در. اما ساعت، اسطرلاب، ربع دائره کبی آلات فلکیه دلیل وقوعه در.

محکمہ حضورنده حقیقت دعوائی اثبات وظیفه سنه شریعت اسلامیه طرفندن قبول فیلنه بیلور حجه لر بینه لر، مشهور دورت مذهبک کتب فقهیه سنده فقهای کرامک بیانلرینه کوره، یدیدر: (۱) اقرار، (۲) شهادت، (۳) یمین، (۴) نکول، (۵) علم حاکم، (۶) فرعه، (۷) قیافه. اقرار: دعوائی اثبات خصوصنده عالمده اک فدییم بر بینه در. بر قرینه ظنیه یا قطعیه دلالتیله تکذیب قیلنماش اقرار— انسانک اوزی حقننده بینه عادل کبی اعتبار قیلنور. عقلنده قصور، خللی یوق بر انسان، اکراه کبی سببلر یوق ایکن، ذمه سنده بر حقا ثبوتنه اقرار ایدر ایسه، البته اویله اقرار طبیعی صورتک بینه اولور. اقرار صورتنده تهمتک وجودی نادر اولوب، انسانک اوزی حقننده اقرار بینه اولور. لکن حکمی دیگرلره تعدی ایتمز، (۷۷نچی مادهیه باق.)

شهادت: اقرار ایله برابر عالم انسانیتده طوغمش بینه عمومیه در. بینه دن مطلب: صدق دعوائی اثبات ایتمکدر، بوکا کوره، شاهدک صدق حاکم نظرنده غالب اولور ایسه، اویله شهادت نظر شریعتده بینه اولو بیلور. شهادتده صدق غلبه سی معتبردر. صدق غالب ایکن شهادت مقبول اولور. خاتونلق، ارک، کتابیلک، مؤمنک، یاشلک فارتلق کبی خصوصیتلر اصلا معتبر اولماز.

صدق غابه سنه کتب فقهیه ده ایکی مظنه کوسترلمشدر. بری عدد، دیگرده عدالتدر. عددک اک دون درجه سی—ایکیدر. عدالتک شهادتده شرط قیلنماش قدری—بالان سویله مک دن منع ایدر قدر ایمان، هم وجدان پاکلکیدر. بر انسان بالان سویله مک دن صافنماز قدردی دگل ایسه، دشمنلق یاخود صائله قلق کبی تیمتلردن پاک ایسه، اویله شهادت هر بر انسان اغزندن مقبول اولور. حتی بر عادلک بر شهادت خصوصنده عدالتی هم ضبطی معلوم اولوب کذبندن خطادن

مامونلگى ثابت اولور ايسه، او شهادتى قبول ايتمك ايچون عدد شرط اولماز. زيرا ايكيلىگى شرط ايتمك - صدقى غالب ايتمك ايچون ايدى. صدق معلوم ايكن شهادتى قبول ايتمه مك حقيقتى هم حقوقى ابطال اولور. حقيقتى انكار ايتمك، حقوقى اضاعه ايتمك ايسه، شرعاً حرامدر.

يمين:

يعنى برسوزك حقيتنه الله رب العالمين حضرتلرينى شاهد ايتمكدر. قصداً بالان سويله مگى عادت ايتمه مش انسان پاك وجدانيل بر سوزى سويله يوبده، او سوزك صدقنه الله حضرتلرينى شاهد ايدر ايسه، البته اويله سوزده پالاندىن بر اثر بولنماق لازم اولوب، او سوز هر خصوصده بينه كبي اعتبار قيلنمق لازم ايدى.

«قل اى شىء اكبر شهادة؟ قل الله.»

حلفت فلم اترك لنفسك ريبه وليس وراء الله للمرء مذهب. لکن انسانك طبيعتنده بر قدر انحراف وجودى اقتضاسيله، انسانك هيچ بر دعواسى بلا بينه قبول قيلنمايور. يمينده هر خصوصده بينه كبي اعتبار قيلنمايور، بلكه يالگى صدقى بوجه من الوجوه تايد قيلنمش طرفك سوزى حقنده بينه اولور. بوگا بر قاچ مثال واردر.

(۱) دعوىده منكر حقنده يمين بر بينه كبي اعتبار قيلندى. زيرا منكرك سوزى براءت اصليله ايله تايد قيلنمش.
(۲) منكر يميندن نكول ايدر ايسه، يمين بينه اولمق صفتيله مدعى طرفنه انتقال ايدر. زيرا منكرك نكوليله مدعى طرفى قوت كسب ايتمش اولور.

(۳) مدعى دعواسنك حقيتنه بر شاهد اقامت ايدر ايسه، دعواسى بر قدر قوت كسب ايتمك جهتيله، مدعى يمين صاحبي اولاييلور. مسلم، ابوداود، ترمذى، نسائى، ابن حبان، حاكم كبي اماملر ابن

عباس ابوهريره حضرتلرنىڭ روایت ایتىمىشلىرى: «ان النبى قصى يمين وشاهد.» - صحابيلارنىڭ تابعيلارنىڭ فقيهلارنىڭ كثرى شو حدىثلە عمل ايتدىلار. (۴) فسامەدە مقتولنىڭ وليلىرى طرفىدىن ايللى آدمنى يمينى بىنە حكمنە قىلىندى. زيرا متهم قاتلارنىڭ عداوت سابقەلرى، مقتولنىڭ دە او قاتلار محلىسندە ظهورى كىبى قىرىنەلر دلالتىلە مدعىلارنىڭ سوزلرنىڭ حقيقتى جەتتى بىر قدر تايىد قىلىنمىش اولور.

(۵) بىر دليلىك دلالتىلە مدعى عليه طرفىدە خيانت ظاهىر اولور ايسە، بىنە اواقى صفتىلە يمين مدعىلەرە انتقال ايدىر. «فان عشر على انهما استحقا اثما فأخراهم يقومان مقامهما من الدين استحق عليهما الاوليان فيقسمان بالله لشهادتنا أحق من شهادتهما.»
فكول:

منكرنىڭ يمينىدىن امتناعى - دعوى حقيقتە بىر بىنە اولو بىلور. زيرا مدعى دعواسىدە صادق اولماسە ايدى، منكر انكارىدە صادق اولوب، يمينىدىن امتناع ايتىمىز ايدى. چونكە صادق ايكن يمين ايتىمىدە بىر باس يوقدر. يمينىدىن امتناع ايتىمىك منكرنىڭ انكارىدە كذبە دلالت ايدىر. شو جەتتە منكرنىڭ نىكولى - صادق دعوى حقيقتە بىر بىنە كىبى اعتبار قىلىنمىش.

علم حاكم:

دعوىدە حق طرفى حاكم بىلور ايسە، حاكمنىڭ علمى حكم حقيقتە بىنە كىبى اعتبار قىلىنە بىلورمى؟ شو مسئلهدە فقهاى اسلام اختلاف ايتىمىشلىرى. بعضلىرى حاكمنىڭ علمى هر خصوصدە بىنە در ديمىش. بعضلىر حقوق عبادەدە، هم دە قىزىدىن ماعدا حدوددە حاكمنىڭ علمى اصلا بىنە دگلدرد ديمىش.

علم حاكمى بىناتىدىن حساب ايتىمىش فقيهلارنىڭ استدلاللىرى:

(۱) شهادت، يمين كىبى ظنى بىنەلەرە اعتماداً حكم جائز ايسە، حاكمنىڭ قطعى علمىدە بىنە بىنەئاً حكم ايتىمىك البتە بالاولويه جائز اولور.

(۲) قران کریم «کونوا قوامین بالقسط» دیمش. حاکم حقیقتی بیلدی. عدالتی اقامت ایتمک فریضه سیله، علمنه موافق حکم ایتمک حاکم اوزرینه لازم اولور.

(۳) راولرک شارع علیه السلام حضرتلرندن روایت ظنیله لريله عموم انسانلر حقنده شریعت موبده ثابت اولور. ظنی دلیل ایله شریعت عمومیه بی اثبات جائز ایش ایسه، حاکمک علمی کبی قطعی بر دلیل ایله حادثه جزئیده حکم ایتمک بلا شبهه جائز اولمق لازم اولور.

(۴) حاکمک علمیه حکم ایتمه مک تهوت جهتیه ایسه، شهادت بهین کبی بینهلرده حکم ایتمه مک لازم کلور. زیرا ظنی بینهلرک هر برنده تهوت متمکن در.

(۵) ابوسفیان خاتونی هند اوزی هم بالاسی حقنده نفقه دعوی ایتدکده. شارع علیه السلام بینه طلب ایتمه یوب، علمنه بناءً نفقه ایله حکم ایتدی. حاکمک علمی بینه حکمنده اولماسه ایدی، البته شارع حضرتلری هنددن بینه طلب ایدر ایدی.

(۶) حاکمک علمیه حکم ایتمک جائز دگل ایسه، او علمک خلافنده فائم بینه باطله بی اعتبار لازم اولور. مثلاً: زیدک قاتلگی حاکمک اوزینه قطعاً معلوم ایکن، شو علم معتبر دگل ایسه، عمرک قاتلگینی دعوی ایدر بینه بی قبول ایتمک لازم اولوب، بی گناه بر آدمی قتل ایتدرمک جنایتی مترتب اولور.

حاکمک علمی بینه دگل دیمش فقیهلرک استدلاللری:

(۱) عن ام سلمة ان النبي قال «انکم تختصمون الی. فاعل بعضکم ان یكون العین بعجته من بعض. فاقضی له علی نحو ما اسمع» متفق علیه. شو حدیثده «فاقضی له علی نحو ما اسمع» جمله سی بینه ده سماعک اعتباریله، علمک معتبر دگلگنه اشاره در.

(۲) شارع علیه السلام حضرتلری «شاهدک او بهینه. لیس لک الا ذلک» دیمش بینه بی ایسکی به حصر ایدوب، علم حاکمی بینه لک صانندن چیقارمش.

(۳) مشهور حدیث لعان ده شارع علیه السلام «لو كنت راجعا اعداً بغبر بينة لرجمتها» ديمش. شارع حضرتلری علم قطعيله عمل ایتمه مش.

(۴) والدين يرمون المحصنات المومنات ثم لم ياتوا باربعة شهداء فاجلدوهم ثمانين جلدة» - دورت شاهد يوق ايكن راميلرك صدقلى معلوم اولور ايسه ده، آيت كريمه دلالتنه كوره، جلد واجب اولور. حاكمك علمى بينه اولمق صفتيله معتبر اولماق لازم اولوب كلور.

(۵) حاكمك هيچ برى معصوم دگلدر. منصب قضايى انسانلر كوزنك تهمتدن صاقلامق ايچون علم حاكمى بينه عدادندن صايمامق مناسبدر. سامعلرك هر برينه معلوم اولابيلور دليل يوق ايكن حاكم يالگن اوزينك علمنه اعتماداً حاكم ايدر ايسه، منصب قضا احتمالاتك بريله متهم اولابيلور.

(۶) حاكمك علمى بينه قيلنور ايسه، عدالتده امان قالماز. زيرا ظالم حاكم علم دعوى قيلوب، ظلم يوللرينى فتح ايدو بيلور.

(۷) قاتللكى حاكمك اوزينه قطعاً معلوم برادرينى حاكم بلا بينه قتل ايتدر ايسه، بالاتفاق حاكم وارثلكدن محروم اولور. حاكمك علمى بينه اولسه ايدى محروم اولماز ايدى بينه قيامى صوگنده قتل ايتدور ايسه، وارثلكدن محروم اولماز.

قرعه:

محل نزاعده فصل نزاع قصديله شريعت اسلاميه قرعەيى بر حجه كى اعتبار ايتمشدر.

قرعه مسئلەسى قران كريمده ايكي دفعه وارد اولمش: (۱) برى: «ذلك من انباء الغيب نوحيه اليك. وما كنت لديهم اذ يلقون اقلامهم ايهم يكفل مريم. وما كنت لديهم اذ يختصمون.» (۲) ديكرى: «وان يونس لمن المرسلين. اذ ابق الى الفلك المشحون. فساهم فكان من المدعفين.» سنت نبويهده قرعه متعدد صورتلرده وارد اولمشدر:

(۱) عن ابى هريرة «ان النبى عرض على قوم اليمين فاسرعوا. فامر ان يسهم بينهم فى اليمين ايهم يحلف» رواه البخارى.

(۲) وعنه «ان رجلين اختصما فى متاع ليس لواحد بينة. فقال النبى استهما على اليمين. ومن خرجت له القرعة يحلف ويأخذ ما ادعى» رواه ابوداود والنسائى.

(۳) لو يعلم الناس ما فى النداء والصفى الاول لاستهوا عليه.

(۴) عن الزبير ان صفية جاءت بثوبين لتكفن فيهما حمزة فوجدنا الى جنبه قتيلا، فقلنا لحمزة ثوب، وللانصارى ثوب. فوجدنا احد الثوبين اوسع من الاخر، فافرعنا عليهما. ثم كفنا كل واحد فى الثوب الذى خرج له.»

قرعه حقنده شو سنتلره ماعدا سنتلر وارد اولمشدر. سفر ايدر ايكن امهات المؤمنين حقنده شارعك قرعهسى، آلتى عىددن ايكى عىدى اعتناق حقنده قرعهسى كتب حديثده روايت قيلنمشدر. اصحاب كرام قرعهيه هر خصوصده اعتماد ايدرلر ايدى. ولى الحاق مسئله سنك، ميراثده سهاملرى افراز خصوصتك قرعه اعتبار قيلنور ايدى.

امام الاثمه ابو حنيفه حضرتلرى «وان تستقسموا بالازلام» آيت كريمه سنه تمسك قيلوب قرعهي انكار ايتدى. ليكن شارع حضرتلرينك همده بلا خلاف اصحاب كرامك عمللرى كتب حديثده بلا شبهه ثابت اولمشدر. قران كريمك بلا انكار روايتىده معلومدر. قرعه ازلام قبيلندنده دگلدر، زيرا حقوق متساوى اولوب، ارباب حقوق راضى اولسهلار قرعه معتبر اولاييلور. اما برجهتك حقى متعين اولور ايسه، او وقت اقتراع شرعاً جائز اولماز. قرعه حق متعينى، ياخود مصلحت متعينه يى ابطال ايچون دگل، بلكه حقوق متساويه يى تعيين ايچوندر. بناءً عليه قرعه ازلام قبيلندن دگلدر. ميسر، قمار - حقوق متعينه يى ابطال جهتيله - باطلدر. اما قرعه - حقوق متساويه يى تمميز جهتيله - جائزدر. ارباب حقوقك خاطرلر ينى رعايه ايتمك مصلحتىده قرعهده واردر.

قیافه:

امام مالك امام شافعی امام احمد حضرتلری ثبوت نسب مسئله سنده قائلرلك سوزلرینی حجه کبی اعتبار ایدرلر. زیرا فراش کبی دلیل استصحابی ثبوت نسب حقنده حجت شرعیه اولور ایسه، شبه کبی دلیل طبیعی البته نسب ثبوتی حقنده حجت شرعیه اولور. اسامه ایله زید حقنده قائلرلك «هذه الاقدام بعضها من بعض» سوزینی شارع علیه السلام حضرتلری ایشیدوب، شادلانندی. اگرده نسب حقنده شبه ایله عمل جائز اولماسه ایدی، شارع قائلرلك سوزینی اقرار ایتمز ایدی. لعانده حدیث عجلائیده شارع علیه السلام حضرتلری «ان جاءت به، علی نعت کذا وكذا فإراه قد كذب عليها. وان أتت به علی نعت کذا وكذا فهو لشريك» سوزیله ثبوت نسب حقنده شبهی دلیل کبی اعتبار ایتمز.

امام ابوحنیفه حضرتلری ثبوت نسب حقنده قیافتی حجه کبی اعتبار ایتمه یور. زیرا فراش قائم ایکن قیافت بالاتفاق معتبر دگل ایدی. فراش یوق ایکنده معتبر اولماق لازمدر. اوچ امامك یوقاریده مذکور سنتلرینه معارض اولا بیلور سنتلر حدیث کتابلرینه وارد. بناءً علیه او سنتلردن بریله عمل ایتمك ممکن دگلدر. دورت مذهب کتب فقهیه سنك دلیللریله علی التفصیل بیان قیلنمش بینهلر— شو یدی بینهدن برینه عائددر. یدیندن هیچ بری علی القطع حقیقی افاده ایدمه یور. دیمك شریعت اسلامیه محکمهده ظنی بینهلرله اکتفا ایتمشدر. لیکن ممکن اولا بیلرلك قطعی بینهلری الغا ایتمك طریقله دگل، ظنی بینهلریده شو یدی دن برینه حصر ایتمك طریقله ده دگل. بولنور ایسه، قطعی بینهلر بلا شبهه معتبردر. ظنی بینهلرلك دیگرلریده، او یدیندن بری کبی، البته معتبردر. شریعت اسلامیه او یدیندن برینی اعتبار ایتمز ایسه، شبهه یوق، البته خصوصیتی جهتله اعتبار ایتمه یوب، بلکه دعوی حقیقته دلالتی جهتله اعتبار ایتمشدر. او یله ایسه قطعی حجهلرلك هر بری، همده

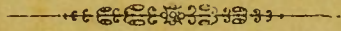
ظنی ججهلرکده هر بری بلا استئنا شریعت اسلامیة نظرندة حقیقت
دعویایی اثبات وظیفهسندة بلا تفاوت معتبر اولور .

مدعیلرک دعوالری اوزرینه محکمهلرک کورهجک اشلری ایکی
رکنله تمام اولور: ۱) بری دعویده کوسترلمش حادثهیی تحقیق هم
اثبات ایتمک، ۲) دیگرری علی التمام تحقیق سوکونده بر مناسب حکمی
الزام ایتمک. اثبات صدق اوزرینه اعتماد ایدوب، الزام عدالت اساسی
اوزرینه معتمد اولور. بنائاً علیه دعویده حقیقتی کوسترور، حقیقتی
اظهار ایدوبیلور هر بر شی - شریعت اسلامیة نظرندة شرعی حجت،
مقبول بینة اولور. عدولک شهادتلیده حجت شرعیهدر، قرینه
حالیه یا مقالیهلرک دلالتیده حجت شرعیهدر. شاهد شهادتیلہ معترف
اعترافیلہ حقیقتی کوستره بیلور. کذالك محکمه تفتیشاتیلده کوزدن
غائب دلیللری میدانهچیقاره بیلور. هر حالده شاهدلر شهادتلرنک
خیانت ایدوبیلورلر، اما احوالک قرائتک شهادتلرنده خیانت غایت
نادر اولور .

بوکا کوره بینهلرک ظاهرلریله محصمهلر قناعت ایدومزلر .
انسانلرک حقوقلرینی ضائع ایتمهک فریضهسنک اقتضاسیلہ، هر دعویده
هر حادثهیی بلا مساهله تحقیق ایتمک، حقیقتی اظهار ایدوبیلور
قرینهلری دلائل احوالی دقتله تفتیش ایتمک، حقیقت حالی کشفی
ایدور وسیلهلری حیلهلری عاقلانه استخدام ایتمک عاکملرک هر برینه
بلا شبهه فرضدر .

«حقیقتی اظهار ایک بیلور هر بر شی - حجت شرعیهدر» دیدک.
شو کلیه - کتب فقهیهده حجیتی اثبات قیلنمش هر بر بینهیی
شاملدر. تزویردن تقلیددن پاک حجت خطیهلرده، شو قاعده حکمنه
کوره، حجت شرعیهدر. محکمهدن آلمش کاغدلر، معلوم طبیبلر
طرفندن ویرلمش شهادتلر، تزویر احتمالاتی یوق ایکن، هر بری
حجت شرعیهدر .

شوکونده معروف اولان نوطاریوس لار حضورنده انشا
 قیلنمش عقدار معاملهلر حقنده نوطاریوس قلمیله قید قیلنمش کاغدلار
 هر خصوصده هر دعویده حجت قطعیهدر .

شو کتابهزك نهاییه سنه، شریعت اسلامیهده میراث اصوللرینی،
 شوکونده عالم تجارتده اڭ بیوک اهمیت کسب ایتنمش قرض هم
 ربا مسئلهلرنده شرع شریفك تعلیملرینی، فقهای اسلامك رأیلرینی،
 علمای اقتصادك تحقیقلرینی الحاق ایده جک ایدک لکن بر ایکی
 مانعك حیلولتیل، او عزمهزی فعلیتیه چیقارمق ممکن اولمادی. شاید
 بوندنصوڪ نشر قیلنجهق « حقوق اسلامیه » اجزالرنك تفصیلاتیله بسط قیلنور .
 « والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا . وان الله لمع المحسنین . »

Author _____
 Title _____
 Kava

MBrel

2.5120

~~25.522~~

~~10.10.1982~~

~~11.22.1974~~

~~AUG 30 1985~~

AUG 28 1988

JUN 13 1988

~~JUL 18 1989~~

